

R.N. 67

પ્રતિજ્ઞા પાલન.

I

1928

Am
26.3

[Handwritten signature]

લેખક,

ઝવેરી કાન્તિલાલ સારાભાઈ.

C. T.

15 FEB 1928

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૫૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પ્રતિભા પાલન

વિષય ૬- : ૩

૩૪

પ્રતિજ્ઞા પાલન.

(જીવકલાનો અપૂર્વ જોષ આપનારી
એક ધાર્મિક નવલકથા.)

લેખક,

અવેરી કાન્તિલાલ સારાભાઈ.

કચ્છનાવાડાની પોળ-અમદાવાદ.

પ્રકાશક,

શ્રી વીર સમાજ તરફથી
શાહ પ્રેમચંદ હઠીસંગ.

૬. શેખનો પાડો—અમદાવાદ.

(સર્વ હક લેખકને સ્વાધીન)

સંવત ૧૯૮૪.

સને ૧૯૨૭.

આદિતિ ૧ લી.

પ્રત ૧૦૦૦

કિંમત રૂ. ૧-૦-૦.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૩૮૫૪

શ્રી વીર-શાસન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ રતિલાલ દેશવલાલે
છાપ્યું. હામપટેલની યોગ—અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવના.

ભારત વર્ષ એ વીરપ્રસન્ન પ્રદેશ છે. જે સમયે મુનિવ્રત ધારણ કરનારા ઋષિયો સમાગન કરતા હતા તે સમયથીજ આર્યોની વીરતા જગપ્રસિદ્ધ છે. ભારત વર્ષમાં યજ્ઞ ધર્મો અને યજ્ઞ ધર્મ સંસ્થાપકો થઈ ગયા છે. લિંગ લિન્ન મતવાદો પ્રવર્તે છે. જૈન ધર્મ એ એક મુખ્ય ધર્મ છે.

“જગત એટલે ઉદય ને અસ્તની પરંપરા” * એમ. રા. ત્રંબકલાલે મૂકે કહેલું. એ ઉદય અસ્તની પરંપરામાંથી મુક્તિ પામવા માટે ધર્મ એ આવશ્યક સાહિત્ય છે. ધર્મના ઝીણા અને ગહન પ્રશ્નો સહેલાઈથી સમજવા એ મુશ્કેલ છે. પરંપરાથી ચાલતુંજ આવે છે કે ધર્મના ગહન પ્રશ્નો સચોટ રીતે સમજાવવા ઉપદેશકો દ્રષ્ટાંત તથા ઉપકથાઓથી તેમના વ્યાખ્યાનને શયુગારતા. ઉપકથાના રસ અને રહસ્ય તથા વાર્તાની અનેરી ભાવનાને અંગે તે શ્રોતા જાનોનાં મગજ ઉપર ઉંડી અસર કરતાં ને પરિણામે ધારણું કાર્ય સહેલાઈથી સરતું. હિંદુ ધર્મના પુસ્તકો તેમજ અન્ય ધર્મના ગ્રંથોમાં પણ દ્રષ્ટાંતની પ્રથમ આપણને પરા પૂર્વથી ચાલી આવી હોય તેમ લાગે છે.

“ઇસપદેયસ્” [ઇસપનીતિ] પંચતંત્ર, હિતોપદેશ, માન્ડૂક્યપુરાણ, દશકુમારચરિતમ, ચંદ્રકાન્ત ત્રિપષ્ટિશલાઠા પુરુષ ચરિત્ર, પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ઇત્યાદિ નીતિ અને ધર્મનાં પુસ્તકોમાં પણ ઉપકથા અને દ્રષ્ટાંતોથી ધર્મના સિદ્ધાંતો સમજાવેલા માલમ પડે છે.

* રા. ત્રંબકલાલ દવેના ‘વિનોદિની’—નામના અપ્રસિદ્ધ નાટકમાંથી.

ધર્મની ધણી બાપ્યાઓ થાય છે. પરંતુ સામાન્યતઃ એ માન્યતાએ બધે પ્રચલિતજ છે કે જે જગતનિયંતાએ આ સૃષ્ટિ પર આપણને મેંદુખ્ય દેહ આપ્યો, તેના તરફ તેની આજ્ઞા અને નિયમોનું પાલન સંપૂર્ણપણે કરી આપણી ફરજ અદા કરવી. મુક્તિની ઇચ્છા જગત આપુંય ચાહે છે. અને ધર્મ વિના મુક્તિ અસંભવીત છે. પુરુષ અને પ્રકૃતિની બેલડી નિયંતાએ સરજી. બન્નેના પુણ્યપ્રયત્નથી જગત તરવાનું નાવ સરજ્યું. આમ પુરુષ ને પ્રકૃતિ ઉભયને મેંદુ વહાણે હોય છે ને તે માટે ધર્મની ખાસ જગત્યતા છે.

હું હાનો હોતો. મ્હને સામાન્યતઃ ધર્મના પુસ્તકોપર મ્હારા માતાપિતાની શિક્ષાથી ધણો શોખ રહેતો. પહેલાં મ્હેં ધર્મના એકાદ બે પુસ્તકો વાર્તા રૂપે વાંચેલાં. જરા વધારે મોટી ઉંમરે આવતાં તે ફરી વાંચવાનો ધન્ય પ્રસંગ મ્હને પ્રાપ્ત થયો. હું “વર્દમાન દેશના” અને “ઉપદેશ પ્રાસાદ” છતાંદિ પુસ્તક વાંચતો હતો, ત્યારે મ્હને તેમાંની બેએક કથાઓ ધણી ગમી ગઈ. તેવા ભાવ, અને નીતિનાં તત્વો ઉપરથી મારે પણ એક નાનકડું પુસ્તક લખવું એવી ઉર્મિ થઈ આવી તેના આધારથી ત્હેના ફળ રૂપ “પ્રતિજ્ઞા પાલન” પરિણમ્યું. તા. ૧૩ મી નવેમ્બર ૧૯૨૫ ના અરસામાં “વીરશાસન” પત્રમાં “નિયમનું પાલન ચાને પુણ્યનો પ્રભાવ” એ નામે વાર્તાના સ્વરૂપમાં તે પ્રકટ થવા પામી. ભારખાદ થોડો સમય તે જિમને એમ રહી, અને હાલમાંજ “કુમારપાત્ર પ્રતિબોધ” મ્હારા વાંચવામાં આવ્યું, તેમાંથી મ્હને ધણુંજ જાણવાનું મળ્યું ને તેનો આધાર કોઈ સ્થળે લીધો પણ ખરો. “વીરશાસન” પત્રના ક્રિયાલેખકો, તંત્રી, અને ખાસ કરીને બલવરચાપકોની તીવ્ર ઇચ્છાને લીધે તે બેટના પુસ્તક તરીકે આપવી એમ નક્કી થયું. તેઓએ

આપેલા ઉત્તેજન અને તેમની મહેનતના પ્રતાપે તે પુસ્તક આમરે આપના કરકમળમાં હું રજુ કરી સક્યો છું.

“પ્રતિષ્ઠા પાલન” વાંચનારને તો મ્હારો તે પુસ્તક લખવાનો ઉદ્દેશ સમજાય તેવું છે. છતાં સામાન્ય પ્રધાને અનુમતિને મારા ઉદ્દેશનું સામાન્ય દર્શન કરાવવું તે યોગ્ય મણાય. વાર્તાની સરખાતે રાજપુર ગામમાંથી થાય છે તેમાં સુનંદ અને જિનદાસ એ મુખ્ય વ્યક્તિઓ છે. અદિત્યા પરમો ધર્મઃ ॥ એ સુત્રને સમજાવવા માટે ઉપકથામાં હરિજળ મચ્છીની વાર્તા લખી છે. ત્યારપછી અદિત્યાનો સિદ્ધાંત સાદી અને વ્યવહાર ભાષામાં સમજાવી દામનકની કથા શરૂ કરી છે. તેમાં મહાત્મા પુરૂષનું વચન મિથ્યા જરૂં નથી, તેમજ દૈવ એજ પ્રબળ છે એ બાબત સમજાવી છે.

વિલાસના આ વધતા જતા યુગમાં શીલ અને તેનું મહાત્મ્ય સમજાવવાની ખાસ જરૂર છે. પતિવ્રતાનો ધર્મ રિપુમર્દનની કન્યા કૌશલ્યા પુરૂષ સાથે વરાબ્બા છતાં કેવી રીતે પાળે છે તે પણ જણાવ્યું છે. અંતમાં સહસ્ત્રમહાનું ચરિત્ર વર્ણવ્યું છે. તેમાં તેની નિપુણતાનું ચિત્ર દોર્યું છે. તેમાં સહસ્ત્રમહાને પકડવા માટે રાજા મણા ધર્મપ્રચારકોને બોલાવે છે. પરંતુ ખરા ધર્મોપદેશક કેવળી જ્યારે આવે છે, ત્યારે નીતિના સિદ્ધાંતો લેના મનુષ્યમાં ફેરો છે ને દિક્ષા લઈ તેના જીવનનું સાર્થક કરે છે.

આમ “પ્રતિષ્ઠા પાલન” માં ઉપકથા અને દ્રષ્ટાંતોની ન્હાનકડી માળા છે. તેમાંના પુલમાંથી સત્ય, અદિત્યા, શીલ, અને નીતિનાં પરિમલ પ્રસરે છે. એ પરિમલ જ્ઞાનભોગી બ્રમરો આસ્વાદે તેટલીજ લેખકની આકાંક્ષા.

સંસાર અનિત્ય છે, તેહ ક્ષણભંગુર છે, આત્મા અમર છે. એ અમર આત્માને અમર શાન્તિના પુણ્ય યોગથી ભીજવવા ધર્મ એ મુખ્ય સાહિત્ય છે. ધર્મના મુખ્ય સિદ્ધાન્તો આ પુસ્તક દ્વારા સમજાવવા જે અદ્ય પ્રયાસ રહે કર્યો છે તેમાંથી વાંચકને કંઈક મળે એટલીજ લેખકની ઇચ્છા.

“પ્રતિજ્ઞા પાલન” પુસ્તક આશરે પ્રકટ થવામાં મુખ્યત્વે “ત્રીશાસન” પત્રના ‘સંચાલકો’નો આભાર માનવો પડે છે. તે ઉપરાંત શાહ કલ્યાણભાઈ શકરાભાઈ તથા રા. ત્રંબકલાલ કુશળજી દવે, બી. એ. નો મારે ખાસ આભાર માનવો જોઈએ. રા. વાડીલાલ કાકુભાઈ સંઘવીને પણ બૂલવા ન જોઈએ.

પ્રેસનું કામ ઉત્તરવળથી કરવામાં આવેલું હોવાથી કાંઈ સ્થળે કોષ રહેવા પામ્યો હોય તો વાંચક બંધુઓ તે સુધારી બેશે એવી આશા રાખું છું. અંતમાં “સેવા ધર્મ” રહું રચીપચી આશા એ ઉર ધારું.”

માગસર શુકલ એકાદશી ૧૯૮૪

તા. ૪-૧૨-૨૭

કર્મચાવડાની પોળ-અમદાવાદ.

લી.

કવેરી કાન્તિલાલ સારાભાઈ.

વિષયાનુક્રમણિકા.

	વિષય.	પૃષ્ઠ.
પ્રકરણ ૧ હું.	સોબત તેવી અસર.	૧
„ ૨ જી.	વિષયાંધ રાજી.	૧૩
„ ૩ જી.	પ્રતિજ્ઞા.	૩૮
„ ૪ થું.	પ્રતિજ્ઞા પાલન.	૪૩
„ ૫ મું.	વિશ્વાસઘાત.	૫૧
„ ૬ હું.	મૃત્યુના મુખમાં.	૫૬
„ ૭ મું.	સાગરશેઠનું કુટુંબ.	૬૫
„ ૮ મું.	પ્રપંચજાળ.	૮૧
„ ૯ મું.	વિષા.	૮૯
„ ૧૦ મું.	કારસ્થાન.	૧૦૫
„ ૧૧ મું.	વિષાની યુક્તિ.	૧૨૧
„ ૧૨ મું.	લગ્ન મહોત્સવ.	૧૩૪
„ ૧૩ મું.	પિતા-પુત્ર.	૧૪૫
„ ૧૪ મું.	સુભટોને આજ્ઞા.	૧૫૮
„ ૧૫ મું.	સમુદ્રદત્તનું મૃત્યુ.	૧૬૬
„ ૧૬ મું.	સહસ્ત્રમહી.	૧૭૭
„ ૧૭ મું.	„ ચ લુ.	૧૮૫
„ ૧૮ મું.	પુણ્યનો પ્રભાવ.	૨૧૧

જેનધર્મના અસ્પર્ધી અને અગમ્ય સિદ્ધાન્તોનો સ્ફોટ
કરી તે સિદ્ધાન્તોનેજ અનુસરી ચાલવું તથા જેન
સમાજના પ્રત્યેક હિતમાં શાસ્ત્રાધારે ભાગ લેવું,
એકનું એક, નીકર અને સ્વતંત્ર, અઠવાડિક પત્ર

“ શ્રી વીરશાસન. ”

આ પત્રમાં પૂ. આચાર્યાદિ મુનિપ્રવરોના તથા
ધર્મ મહાત્મા, સંસ્કારી લેખકોના મનનીય લેખો, સુંદર
સ્પષ્ટમય ચાલુ વાર્તા, દેશદેશાવરના જેન સમાચારો,
દુનિઆના બહુભાષી સમાચારો, ઉપરાન્ત તન્ત્રી
સ્થાનથી લખાતી ચાલુ વિષયની નોંધો વિગેરેનું વાંચન
હર શુક્રવારે આપવામાં આવે છે.

૧૦૦ વાર્ષિક લવાજમ. ૧૦૦ લવાજમ બદલ.

સ્થાનિક... રૂ. ૫-૦-૦ ૧. અઠવાડિક નિયમિત અંકો.
બહારગામ... રૂ. ૫-૬-૦ ૨. ખાસ નીકળતા વધારાઓ.
પરદેશ... રૂ. ૭-૮-૦ ૩. મનનીય સાહિત્ય અંકો.
—ટપાલ ખર્ચ સહિત.— ૪. વાર્ષિક દળદાર બેટ ચુક.

ગ્રાહક યવા માટે લખો:—અમૃત વીરશાસન.

હાલ પટેલની પોળ-અમદાવાદ.

શ્રી જિવેન્દ્રાજ નામઃ

પ્રતિજ્ઞા પાલન.

પ્રકરણ ૧ હું.

સોળતં તેવી અસર.

ભરત ક્ષેત્રમાં રાજપુર નામે એક સુંદર નગર આવેલું હતું, તેમાં મોટા જિનાલયો, અને મોટી મોટી હવેલીઓ આવેલી હતી, નગરની એક બાજુએ થઇને નદી વહન થતી હતી.

તે નદીના કાંઠે લીલાંછમ જેવાં ખેતરો અને સુશોભિત વાડીઓ આવેલી હતી.

તે નગરમાં સર્વે સ્થળે વિજય કરનાર અને રાજાઓની મધ્યે ચંદ્ર સમાન એવો વિજયસેન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાની કીર્તિ તથા ગુણો દેશ દેશમાં લોકો ગાતા હતા. તે રાજાને ઉન્નવલ ગુણવાળી, રૂપથી દેવાંગનાનો પણ

પરાભવ કરનારી લક્ષ્મીવતી નામની મહારાણી હતી. આ બન્ને રાજ્ય દંપતી ધર્મ તથા નીતિપૂર્વક રાજ્યસુખ ભોગવતાં હતાં.

તે નગરમાં સ્વભાવે દયાળુ એવો સુનંદ નામે કુળ પુત્ર રહેતો હતો. તેને સદ્ગુણોથી ભરપૂર, સુકૃતને સંપાદન કરનાર જિનદાસ નામના ધર્મ ચૂસ્ત શ્રાવક સાથે મિત્રાચારી થઈ. દિન પ્રતિદિન તે બન્ને મિત્રોને એટલે સુધી મૈત્રી થઈ કે તેઓને હંમેશાં એક બીજાને મલ્યા વગર ચેન પડતું નહિ. જિનદાસ શ્રાવકને હંમેશાં, સ્નાન, જિનપૂજા, ગુરૂવંદન, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ કરવાનો નિયમ હતો. એક દિવસ પ્રભાતના નવેક વાગ્યાના સમયે જિનદાસ શ્રાવક મુનિ મહારાજને વંદન કરવા સારૂ ઉપાશ્રયે જવાની તૈયારીમાં હતો, તે વખતે તેનો મિત્ર સુનંદ હંમેશની માફક જિનદાસને ઘેર આળ્યો. ત્યારે જિનદાસ શ્રાવકે સુનંદને કહ્યું.

“હે મિત્ર ! અત્યારે હું અનેક ગુણ ગુણાલંકૃત, પંચ મહાવ્રત ધારક, શાસનરક્ષક મહારા ગુરૂ મહારાજને વંદન કરવા સારૂ ઉપાશ્રયે જઈ છું.”

આ સાંભળીને તે સુનંદના હૃદયમાં ગુરૂ મહારાજને વંદન કરવાની ઈચ્છા થઈ આવી, તેથી તેણે જિનદાસને કહ્યું:—

“હે મિત્ર ! મ્હને તમારી સાથે ગુરૂ મહારાજને વંદન

કરવા સારૂ ઉપાશ્રયે લઈ જશે ? ” આવા ઉત્તમ વચને સુનંદના મુખથી સાંભળીને જિનદાસ શ્રાવકે કહ્યું—

“ હે મિત્ર ! એવો કયો નીચ પુરૂષ હોય કે ધર્મના કાર્યમાં અંતરાય કરે. ”

આ સાંભળીને સુનંદનું અંતઃકરણ હર્ષથી ઉભરાવા લાગ્યું, ને જિનદાસ શ્રાવકની સાથે તે ઉપાશ્રયે જવાને તૈયાર થયો. જિનદાસ શ્રાવક તે સુનંદને પોતાની સાથે લઈ મુનિ મહારાજને વંદન કરવાને ઉપાશ્રય તરફ વિદાય થયો.

વાંચક ! જો તમારો મિત્ર સાચો ધર્મી હોય, હંમેશાં હૃદયે, ઉપાશ્રયે જતો હોય તો જરૂર તમારા હૃદયમાં તેના જેવા થવાની ભાવના આવશે, અને તેની સત્સંગતિના પરિણામે તમને ધર્મ રૂપી રત્ન સાંપડશે. “ સોબત તેવી અસર, ” સારી સોબત હશે તો જ સારા બની શકાશે.

તે બંને મિત્રો મુનિ મહારાજને વંદન કરવા સારૂ ઉપાશ્રયે આવ્યા, ત્યાં જિનદાસ શ્રાવક વિધિપૂર્વક મુનિ મહારાજને વંદન કરીને યોગ્ય સ્થાને બેઠો. આ જોઈને સુનંદ પણ મુનિ મહારાજને અંજલી બેટી, નમસ્કાર કરી, જિનદાસની પાસે બેઠો.

મુનિ મહારાજે જિનદાસની સાથે આવેલા સુનંદને નહિ ઓળખવાથી જિનદાસને પ્રછયું કે—

“ હે ભદ્ર ! આ વ્યક્તિ કોણ છે ? ”

“ મહાત્મન ! એ આ નગરમાં સુનંદના નામે કુળ-પુત્રના નામથી ઓળખાય છે. તેની સાથે મ્હારે મૈત્રી છે, હું ઘેરથી આપને વંદન કરવા સારૂ નીકળવાની તૈયારીમાં હતો, તે વખતે તે મારે ત્યાં આવી ચઢ્યો, ત્યારે તેને મ્હને પૂછ્યું, હે મિત્ર ! તમે ક્યાં જાઓ છો ? ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે, મ્હારા ગુરૂ મહારાજની પાસે વંદન કરવા જઉં છું. આ સાંભળીને તે ઘણો હર્ષમાં આવી ગયો, ને મને કહ્યું:-હે મિત્ર ! મ્હને તમારી સાથે ગુરૂ મહારાજને વંદન કરવાને લઈ જશો ? ત્યારે મેં તેને હા પાડી, ને મ્હારી સાથે તેને આપ મહાત્માના વંદન કરવાને લાવ્યો છું. તેને ધર્મ વિષે કંઈ યોગ્ય લાગે તે ઉપદેશ આપશો. ” જિનદાસે અંજલી જોડીને કહ્યું.

“ હે ભદ્ર ! કંઈ ધર્મ વિષે જાણે છે ? ” મુનિ મહારાજે સુનંદને પૂછ્યું.

“ હે મહાત્મન ! ધર્મ વિષે આ આપનો સેવક કિંચિત્ માત્ર પણ જાણતો નથી. ”

“ કંઈ ધર્મનું રહસ્ય સાંભળવાની ઇચ્છા હૃદયમાં થાયછી ? ”

મહાત્મન ! આપના વચનામૃતોનું પાન કરવાની ઇચ્છા ના થાય. ” સુનંદે હર્ષથી કહ્યું.

“ તો હે ભદ્ર ! એક ચિત્તે ધર્મના રહસ્યનું શ્રવણ કર. ” મુનિ મહારાજે કહ્યું.

હે ભદ્ર ! આ મનુષ્યભવ તે ફરી ફરીને મળવો મુશ્કેલ છે, કેટલાએ સુકૃત્યોના અને પુણ્યના પરિણામ રૂપ આ મનુષ્ય ભવ મળ્યો છે, તો શા માટે એણે જવા દેવો ? મનુષ્ય જીવનની સાર્થકતા માટે ધર્મી બનવું. ધર્મ એજ તારક છે, સાચી સુકૃતના માર્ગે લઈ જઈ, સાફ ક્ષણ અપાવનાર છે. મનુષ્ય ભવની અંદર જેટલો બની શકે તેટલો સદ્ભાવનાથી ધર્મ કરવો. પરોપકાર, પર દયા અને ‘અહિંસા’ પરમો ધર્મ એ સૂત્રને યથાર્થ સમજી તેનું યોગ્ય પાલન કરવું, ‘અહીંતા ચરમો ધર્મઃ’ એ જૈનોનો મૂખ્ય સિદ્ધાંત છે, વધ થતો અટકાવવો; પશુ પક્ષીની રક્ષા કરવી, નાના જીવોને પણ બચાવવા એ મૂખ્ય ફરજ છે; પરોપકાર એટલે બીજા ઉપર આશ રાખ્યા શિવાય ઉપકાર કરવો તે. પરદયા એટલે બમે તે પ્રાણી ઉપર દયા રાખવી તે. આ ધર્મનું સાચું રહસ્ય છે માટે જો તારે સાચું સુખ, આત્મીય સુખ લેવું હોય તે જરૂર આ પ્રમાણે યથાર્થ પાલન કર.

જે પુરૂષ આ લોક અને પરલોકના સુખના કારણરૂપ જીવદયા પાળે છે તે પાપરહિત થઈને હરિબળ મઝીન જેમ સુખ સંપત્તિ પામે છે.

“ હે મહાત્મન ! તે હરિબળ મઝી કોણ ? ” સુનંદ અંજલી બેડી કહ્યું:—

સુનિમહાસજ બોલ્યા,—“ હે સુનંદ ! સાંભળ—

આ ભરતક્ષેત્રને વિષે કાંચનપુર નામનું નગર હતું, ત્ય વસંતસેન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને વસંતસેન નામની રાણી હતી, અને વસંતશ્રી નામની પુત્રી હતી.

તે નગરમાં હરિખળ નામનો મચ્છી રહેતો હતો. તેને અતિ ક્રોધવાળી પ્રચંડા નામની સ્ત્રી હતી. તે સ્ત્રીથી હરિખળ મચ્છીને કાંઈ પણ સુખ હતું નહિ. હરિખળ મચ્છી હંમેશાં માછલાં પકડવા માટે નદીએ જતો હતો, અને માછલાં પકડી લાવી તેને વેચીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો.

એક દિવસ એવું બન્યું કે તે હરિખળ મચ્છીને નદી-માંથી માછલાં કાઢતા થાક લાગ્યો. તેથી તે નદીના કિનારા ઉપર બેઠો, એવામાં ત્યાં તેણે એક મુનિ મહારાજને દીઠા. તેથી તે હર્ષ પામતો તે મુનિ મહારાજની પાસે ગયો અને પ્રણામ કરવા લાગ્યો.

આથી મુનિ મહારાજે કહ્યું—

“હે ભદ્ર ! તું કાંઈ પણ ધર્મનું સ્વરૂપ જાણે છે ?”

આથી હરિખળે અંજલી જોડીને કહ્યું—“ મહારાજ ! પોતાના કુળાચાર વિના બીજો કયો ધર્મ છે ? ”

આથી મુનિ મહારાજે કહ્યું—“ આ વચન મૂર્ખ લોકોનું છે. જો કુળાચાર એજ ધર્મ હોય તો પછી ધર્મને વિષે ધર્મનું સ્થાપન થવાથી અધર્મ તદ્દન ઉડી જાય. જો દારિદ્ર, દુઃખ, હાશ્ય વિગેરે કુળ ક્રમથી ચાલતી આવેલી

સ્થીતિને ત્હારા પુત્રો ન ત્યજી દે તો ત્હારો કુળાચાર પ્રમાણુ થાય, પણ તે થવાનું નથી; કારણ કે ધન પ્રાપ્તિ થતા તે સ્વધનું ત્યજી દેવાય છે, તે પછી કુળાચાર એ ધર્મ એમ શી રીતે કહેવાય ? માટે હે હરિભજ ! કુળાચાર એ ધર્મ નથી, પરંતુ પ્રાણી ઉપર દયા કરવી એજ ધર્મ છે. માટે તું ત્હારા આત્માનું ભલું કરવા માગતો હોય, અને સર્વ પ્રકારના સુખની ઈચ્છા કરતો હોય તો તારૂં ચિત્ત જીવ-દયાને વિષે સ્થાપન કર. ”

મુનિ મહારાજના આવાં વચનો સાંભળી પ્રતિજ્ઞાધારી થામલા હરિભજ મચ્છીએ કહ્યું—હે મહાત્મન ! તમે જે દયા ધર્મ કહ્યો તે સત્ય છે; પણ મ્હારા જેવા મચ્છી-મારના કુળમાં જીવદયારૂપ ધર્મ પાળવો અશક્ય છે. અમે સત્ દિવસ જીવવધ કરી અમારૂં ગુજરાન ચલાવીએ છીએ તો પછી અમને જીવદયા ક્યાંથી હોય ? ”

આથી મુનિ મહારાજે કહ્યું—“ હે હરિભજ ! જો તું પૂર્ણ રીતે જીવદયા પાળવા અશક્ય હોય તો હું કહું તેમ કર. તારી નાખેલી જાળમાં પ્રથમ જે મચ્છ આવે તેને તારે છોડી મુકવો. ”

મુનિ મહારાજના આવાં વચનથી હરિભજે તે વ્રત સ્વીકાર્યું. પછી તે હર્ષથી મુનિ મહારાજને નમસ્કાર કરી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો, અને પોતે લીધેલા વ્રતને ઉત્તમ પ્રકારથી પાળવા લાગ્યો.

એક દિવસ તે હરિભળ મચ્છી બાળ લઈ નહી ઉપર ગયો ત્યાં તેણે નદીમાં બાળ નાંખી તો તેમાં એક વૃદ્ધ મ્હોટો મચ્છ આવી ગયો. હરિભળે પોતાનું વ્રત સાચવવા માટે તે મચ્છને ચિન્હ કરી પાણીમાં પાછો મુકી દીધો, અને ફરીથી બાળ નાંખી તો તેમાં પાછો તેને તે મચ્છ આવ્યો, તેને પણ પાછો છોડી મૂક્યો, આવી રીતે તેમ સંધ્યા કાળ સુધી બાળમાં તેનો તેજ મચ્છ પકડાયો અને હરિભળે તેને છોડી મૂક્યો, તો પણ તેને તે વિષે જરાપણ ખેદ થયો નહિ. પોતે સંકટમાં આવી પડ્યા છતાં પણ તેણે લીધેલા વ્રતને ત્યજી દીધું નહિ. સંધ્યા સમયે હરિભળ વિચાર કરવા લાગ્યો કે,—મેં નિયમ અંગિકાર કર્યો અને તે પાળ્યો એ બહુ સાફ થયું. નહિ તો મને દયા ધર્મ ક્યાંથી હોય ? આ પ્રમાણે હરિભળ વિચાર કરતો હતો એવામાં તેની આગળ કોઈ એક દેવતા પ્રગટ થઈ તેને કહેવા લાગ્યો; “હે હરિભળ ! તું મને જળનો અધિષ્ઠાદાયક દેવતા બાણ, મેં ત્હારા નિયમને અવધિજ્ઞાનની બાણી, તેનો વિશ્વાસ નહીં આવવાને લીધે મેં મચ્છનું રૂપ કરી ત્હારી પરિક્ષા કરી છે. હે હરિભળ ! તને ધન્ય છે, ત્હારું જીવતર સફળ થયું, તેં સંકટમાં આવી પડ્યા છતાં લીધેલા વ્રતનું ખંડન કર્યું નહિ. આ સંસારમાં કેટલાકે પુરૂષો તો વ્રતને અહણ કરતા નથી અને કેટલાકે અહણ કરે છે તે ઉત્તમ રીતે પાળી શકતા નથી; પરંતુ જેઓ વ્રતને અંગીકાર કરી યથાર્થ રીતે

પાળે છે તેઓનેજ તહારા સરખા સતપુરુષ બાણવા.. હે હરિ-
ભળ ! તું મહારી પાસેથી વરદાન માગ કારણ કે લોકમાં
દેવતાનું દર્શન સફળ કહ્યું છે. ”

દેવતાના આવાં વચનો સાંભળી હર્ષ પામેલા હરિભળે
કહ્યું !-“ હે સુરેશ્વર ! જો તમે પ્રસન્ન થયા હો તો આપ-
ત્તિના વખતે મહાઈ રક્ષણ કરનારા થાઓ. ” આથી દેવતા
“ તથાસ્તુ ” એમ કહીને ચાલ્યો ગયો. પછી મચ્છ નહીં
મળવાને લીધે હરિભળ પોતાની સ્ત્રીના ભયથી રાત્રીએ
નગરની બહાર દેવમંદિરમાં જઈને સુઈ ગયો. ત્યાં તે
વિચાર કરવા લાગ્યો, કે એક જીવની રક્ષા કરવાથી મને
આટલું બધું ફળ મળ્યું તો સર્વ જીવોની રક્ષાથી કેટલું
બધું ફળ મળતું હશે ? માટે હવેથી જીવહિંસાને ત્યજ
ફઉં. આ પ્રમાણે તે હરિભળ મચ્છી વિચાર કરે છે તે વખતે
એમ બન્યું કે, -કોઈ એક દિવસ ગોખમાં બેઠેલી તેજ નગ-
રના રાજાની પુત્રી વસંતશ્રીએ હરિભળ નામવાળા અને
દૈવ જેવા વણિક પુત્રને દીઠો હશે, તેથી તે વસંતશ્રી તેના
પર મોહિત થઈ ગઈ. તેથી તેણે પોતાની પાસે તે હરિભળને
ઓલાવ્યો અને મધુર વચનથી કહ્યું :-“ હે હરિભળ ! મહાઈ
વચન સાંભળ. હું તને જોઈને તારા પર મોહિત થઈ ગઈ
છું. મેં મારો પ્રાણ તને સ્વાધિન કર્યો છે માટે આપણે
હાલને હાલ આ નગરનો ત્યાગ કરી પરદેશ ચાલ્યા જઈએ,
અને ત્યાં જઈ આપણે વિવાહ કરી ઇચ્છીત ભોગ ભોગવીશું.

હરિમળે પણ રાજકન્યાના રૂપ પર મોહ પામી ભયને નહિ ગણકારતાં તે તેમાં સંમત થયો. અને રાજકન્યાએ દેવ-યોગથી તેને દેવમંદિરમાં રાત્રે મળવાને કહ્યું, કે જે દિવસે પોતાની સ્ત્રીના ભયથી બીક પામી હરિમળ મચ્છી રાત્રીએ વિચાર કરતો કરતો સૂતો હતો તેજ રાત્રી હતી.

વણિક પુત્ર હરિમળ તે રાત્રીએ દેવમંદિરમાં જવાને તૈયાર થયો તેટલામાં કર્મના યોગથી તેની બુદ્ધિ ફરી ગઈ તેથી તે વિચાર કરવા લાગ્યો:—હું રાજકન્યા પર મોહિત થયો છું તે સાચું નથી. કદાચ રાજના જાણવામાં આ સઘળી બીના આવે તો તે મહારા સઘળા કુટુંબનો નાશ કરી નાંખે; માટે મહારે એ રાજકન્યાનું કંઈ કામ નથી. એવો ક્યો નીચ પુરૂષ હોય કે જે હાથે કરીને ફૂવામાં પડે ! આ પ્રમાણે તે વિચાર કરીને દેવમંદિરમાં નહિ જતાં પોતાના ઘેર સૂઈ રહ્યો.

અહીં આગળ હવે રાજકન્યા વસંતશ્રી અખુટ દ્રવ્ય લઈ દેવમંદિરમાં જ્યાં આગળ હરિમળ મચ્છી સૂતો હતો ત્યાં અશ્વ ઉપર ચઢી આવી, અને બોલી:—“શિરોમણિ હરિમળ તું અહિં આવ્યો છું કે ?” દેવમંદિરમાં સૂતેલા હરિમળ ! મચ્છીએ જાગી ઉઠી રાજકન્યાના વચનો સાંભળીને તેને હુંકારો કર્યો. આથી રાજકન્યા વસંતશ્રીએ કહ્યું—“હે હરિમળ ! ઝટ ઉઠ, અને આગળ ચાલ. દૂર દેશાવરમાં

આપણા મનોરથ સફળ થશે.” આ સાંભળીને હરિભગ મચ્છી વિચાર કરવા લાગ્યો કે,—આ રાજકન્યાએ કોઈ હરિભગ નામના પુરુષ સાથે અહિં આવવાનો સંકેત કર્યો હશે તેથી તે રાજકન્યા પ્રીતિથી બોલાવે છે. મહારા પુરુષના ઉદ્દેશ કરીને આ કન્યા અહિં આવી છે માટે લાવને હુંજ તેની સાથે ચાલ્યો જાઉં, પછીથી ભાગ્યમાં હશે તે બનશે. આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે હરિભગ મચ્છી તેની પાસે ગયો, અને અશ્વ પર ચડ્યો. તેની સાથે વસંતશ્રી પણ અશ્વ પર ચડી, અને બંને જણાએ ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યું. માર્ગમાં રાજકન્યાએ તેને બોલાવવા માંડ્યો પણ તે હરિભગ મચ્છી ફક્ત હુંકારા સિવાય કંઈ બોલતો નહિ. તેથી રાજકન્યાએ વિચાર્યું કે,—કેમ આ કંઈ બોલતો નથી ? એને માતાપિતાના વિયોગની પીડા થતી હશે તેથી તે મને જવાબ આપતો નથી. આ પ્રમાણે વિચાર કરતી રાજકન્યા આગળ ચાલી જાય છે એટલામાં સૂર્યનો ઉદય થયો. અને તેણે પોતાના ઇચ્છિત પુરુષને બદલે હરિભગ મચ્છીને જોયો તેથી તે તત્કાળ મૂર્છા ખામી અને પૃથ્વીપર પડી. થોડા સમય પછી તે સાવધાન થઈ વિલાપ કરતી આ પ્રમાણે કહેવા લાગી:—અહા ! હું શું કરું ? અને ક્યાં જાઉં. અરે નિર્દય દેવ ! ત્હોં આજે આ અબજાની આ દશા કરી ? આવી રીતે તે વિલાપ કરતી પાછી વિચાર કરવા લાગી:—અરે ! દેવનો એમાં શો વાંક. આતો પૂર્વ ભવમાં કરેલા કર્મોનું ફળ હશે:

ને મહારા ભાગ્યે જ આ પુરૂષને અહિં આણ્યો છે તો હવે વૃથા કલેશ કરે શું વળવાનું છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરતી તે રાજકન્યા તે પુરૂષના સામુ જીવે છે તેટલામાં આકાશ-વાણી થઈ—

“હે બાળા ! ને તારે ઇચ્છીત સુખ ભોગવવું હોય તો આ પુરૂષની સાથે લગ્ન કર. ” આવી આકાશવાણી સાંભળીને રાજકન્યાએ તેને ઉત્તમ પુરૂષ જાણી સ્નેહવડે કહ્યું:—“હે સત્ય પુરૂષ ! તું મહારી સાથે લગ્ન કર. ” રાજકન્યાના મધુર વચનોથી પ્રસન્ન થઈ હરિખજે તેની સાથે ગાંધર્વ વિવાહથી લગ્ન કર્યું:

પ્રકરણ ૨^{જું}.

વિષયાંધ રાજા.

રિખળ તથા વસંતશ્રી તે બન્ને જણાં અનુ-
ક્રમે મુસાફરી કરતાં વિશ્વાસપુર નામના નગ-
રમાં આવ્યા. આ મનોહર નગરની રચના
તથા સુશોભિત જિનાલયો જોઈને વસંતશ્રીએ
કહ્યું—“હે સ્વામિનાથ ! આ મનોહર નગ-

રમાં રહી આપણે સુખે નિવાસ કરીએ તો સારું. ”
પ્રિયાના વચનોથી હરિખળે એક આલીસાન લબ્ય મકાન
લાડે રાખી તેમાં નિવાસ કર્યો. ત્યાં વસંતશ્રીએ લાવેલા
અખુટ દ્રવ્યથી વિવિધ પ્રકારના સુખ ભોગવતો તે
હરિખળ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે,—“અહા ! ક્યાં હું
અધમ મચ્છીમાર ! અને ક્યાં આ રાજપુત્રી ! મહારા પુણ્યના
યોગથી આ સઘળી સામગ્રી મળી છે, તો હું પણ લક્ષ્મીનું
ફળ તો લઉં. ” આવો વિચાર કરી તે ગરીબોને નિરંતર
દાન આપવા લાગ્યો. આમ કરવાથી લોકમાં તેની પ્રસિદ્ધિ
થવા લાગી કે,—“અહિં આગળ કોઈ રાજકુંવર આવ્યો છે
તે હંમેશાં ગરીબોને દાન આપે છે. ” આ વાત તે નગરના
રાજાએ સાંભળી. તેથી તેણે હરિખળને પોતાની પાસે બોલાવી

બહુ સત્કાર કર્યો. પછી હુરિબળ હંમેશાં રાજાની પાસે જવા લાગ્યો. તેથી તેઓને અતિ ગાઢ પ્રીતિ થઈ.

એક દિવસ મદનવેગ રાજાએ હુરિબળને તેની સ્ત્રી સહિત લોજન કરવાનું આમંત્રણ કર્યું; પછી લોજન સમયે સ્ત્રી સહિત હુરિબળ રાજમંદિરે ગયો, ત્યાં તે લોજન કરવા બેઠો. રાજા તેને પોતાના હાથથી પીરસવા લાગ્યો. રાજાએ રતિ સમાન રૂપવાળી વસંતશ્રીને જોઈ તેથી તે તેના પર મોહિત થઈ ગયો, અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ શું આતો સ્વર્ગની દેવી હશે ? કે વિદ્યાધરી છે ? કે કામ દેવની સ્ત્રી રતી પોતે છે ? ખરેખર મેં આવું રૂપ ક્યાંય પણ જોયું નથી. જો આ સ્ત્રી કોઈ પણ ઉપાયથી મળે તો સાફ નહિ તો માફ રાજ તથા જીવતર વૃથા જાણવું. પણ જ્યાં સુધી હુરિબળ જીવતો હોય ત્યાં સુધી તે શી રીતે મળે ? માટે કોઈ પણ ઉપાયથી તેને મારી નાખું. ” લોજન કરી રહ્યા પછી તે હુરિબળ પ્રિયા સહિત પોતાને ઘેર આવ્યો. હુરિબળના ગયા પછી રાજાએ તેના દુષ્ટ વિચારો પ્રધાનને કહ્યા. તેથી પ્રધાન પણ તેને દુષ્ટ વિચારોથી નહિ વારતાં ઉલટો તેના વિચારોની પુષ્ટિ કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ રાજાએ પ્રધાનના શીખવાડવાથી સભામાં કહ્યું કે—“ હે સભાસદો ! સાંભળો, મહારે મહારી પુત્રીનો વિવામહોત્સવ મહોટા આડંબરથી કરવો છે, માટે મારી સભામાં

એવો કોઈ વીર પુરુષ છે કે જે લંકા નગરીમાં જઈ ત્યાંના રાજાને વિવાહ ઉપર આવવાનું આમંત્રણ કરી આવે ? ”

રાજાના આવા વચનોથી સર્વે સલાસદો નીચું નીહાળી રહ્યા. એટલે તેણે હરિખજના મુખ સામું જોયું, તેથી દુષ્ટ પ્રધાને રાજાને કહ્યું—“ હે સ્વામિન ! આપના રાજ્યમાં હરિખજ સિવાય બીજો કોઈ તે કાર્ય કરનાર દેખાતો નથી. માટે હે પ્રજાનાથ ! આ કાર્ય હરિખજને સોંપો.

પ્રધાનના આવાં વચનો સાંભળી દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા રાજાએ કહ્યું—“ હે હરિખજ ! તારા વિના બીજો કોઈ આ કાર્ય કરે તેમ નથી માટે તે કાર્ય તું કર. ” આથી હરિખજે રાજાનું વચન અંગિકાર કર્યું. પછી હરિખજે ઘેર આવી સર્વે વાત પોતાની સ્ત્રી વસંતશ્રીને કહી. વસંતશ્રીએ રાજાના દુષ્ટ વિચારોને જાણી લઈ પોતાના પતિને કહ્યું—“ સ્વામિન ! રાજ્ય મંદિરમાં લોજન કરવા આવેલી મને રાજાએ જોઈ હતી તેથી તે મહારા ઉપર મોહ પામી મૂંડે કબજે કરવા માટે રાજાએ તમને મારી નાંખવા માટે પ્રયત્ન કર્યો છે. આપે વિચાર કર્યો સિવાય રાજાના વચનને માન્ય કર્યું છે. માટે હે નાથ ! આજે કાંઈ પણ વિચાર કરી જાતું બતાવી તે કાર્યને તમારા માથેથી ઉતારી નાખો તો સાફ થાય. ”

પોતાની પ્રિયાના આવાં વચનો સાંભળી હરિખજે કહ્યું—
“ પ્રિયે ! આ તું શું બોલે છે ? સત્ય પુરુષો પ્રાણોંતે પણ

આપેલું વચન કદિ મિથ્યા કરતા નથી. માટે મેં આપેલા વચનનું પાલન કરી તે કાર્યને માટે જઈને હું સત્વર પાછો આવીશ. મહારા તરફની ત્હારે કાંઈ પણ ચિંતા રાખવી નહિ. પ્રિયે ! મનમાં બીજી કાંઈ ચિંતા નથી પણ એક ત્હારી ચિંતા થયા કરે છે તે એજ કે,—રાજા તારા રૂપ પર મોહિત થયેલો છે તેથી ત્હારું હરણ કરશે.”

પતિના આવાં વચનો સાંભળી વસંતશ્રીએ કહ્યું—“સ્વામિનાથ ! જો એમ હોય તો આપ સુખેથી જાઓ, અને આપ આપનું કાર્ય સુખેથી કરીને યશ લઈ કુશલતાથી જટ પાછા આવો. તમોને જે મહારી ચિંતા છે, તે તમારે જરા પણ કરવી નહિ; કારણ કે કુળવધુઓ પોતાનો પ્રાણ જાય તો પણ તે શીલળંડન કરતી નથી. અને હે સ્વામિનાથ ! હું આપને એટલી વિનંતી કરું છું કે આપે પોતાના જીવિતનું પ્રયત્નથી રક્ષણ કરવું, પણ સાહસ કરી અવિચારી કાર્ય કરવાને તત્પર થવું નહિ.”

ત્યારપછી હરિભળે તે કાર્ય કરવાને માટે દક્ષિણ દિશા તરફ પ્રયાણ કર્યું, અને અનુક્રમે તે સમુદ્રને કાંઠે આવી પહોંચ્યો.

પાણીથી ભરપૂર અને ન તરી શકાય એવા સમુદ્રને જોઈ હરિભળ વિચાર કરવા લાગ્યો કે,—“પ્રિયાના ના કદાચ છતાં પ્રારબ્ધ યોગથી હું અહિં આવ્યો છું; પરંતુ સમુદ્રમાં

રહેલી લંકામાં શી રીતે જઈશ ? કંઈ વાંધો નહિ, જે માટે
યવાનું હથે તે થશે પણ સમુદ્રને ઓળંગીને લંકામાં તો
જવું જ ખરું.” એમ વિચાર કરીને સમુદ્રમાં ઝંપલાવવા જાય
છે એટલામાં પૂર્વે વરદાન આપનાર દેવે પ્રસન્ન થઈ તેને કહ્યું:

“હે મહા પુણ્યવાન ! હું તારું પ્રિય શું કરું તે કહે.”

દેવતાના આવા વચનો સાંભળી હરિભણે દેવતાને કહ્યું:
“હે દેવેન્દ્ર ! મ્હારે લંકામાં જવું છે માટે પહોંચાડ.”
દેવતાએ તેનું વચન માન્ય કર્યું અને મ્હોટું મચ્છનું સ્વ-
રૂપ કરી હરિભણને પીઠ ઉપર બેસાડી સમુદ્રને ઓળંગી
લંકામાં પહોંચાડયો. પછી દેવતાએ કહ્યું—“હે હરિભણ !
આ લંકાનું આ સર્વ રૂતુના પુષ્પફળથી સુશોભિત એવું
ઉદ્યાન છે તેને તું જો.”

હરિભણે તે સુશોભિત ઉદ્યાનને જોતાં જોતાં તેની
અંદર એક સુર્વશ્ચ મહેલ દીઠી, તેથી તેણે તેમાં પ્રવેશ કર્યો,
અને જોવા લાગ્યો. પરંતુ ત્યાં તેણે કોઈ માણસને જોયો
નહિ તેથી તે મહેલના મધ્ય ભાગમાં ગયો તો ત્યાં તેણે
ઉત્તમ લાવણ્યવતી અને મૃત્યુ પામેલી હોય એવી એક
કન્યાને દીઠી, તેથી તે વિચાર કરવા લાગ્યો:—“આ મહેલ
શુન્ય કેમ જણાય છે ? અને આ કન્યા મૃત્યુ પામેલાની
માફક કેમ પડી રહેલી દેખાય છે ?” આમ વિચાર કરી તે
આમતેમ જોવા લાગ્યો તેટલામાં તેની નજર એક અમૃત

રસથી ભરેલા એક તુંબડા પર પડી તેથી તેણે તે તુંબડાને લઈને તેમાંના અમૃતરસ વડે તે કન્યાના સઘળા અંગ ઉપર છાંટ્યું.

અમૃતરસનું અંગ ઉપર પડવાથી યૌવનના પુર બહારમાં ભરપૂર અને લાવણ્યવતી તે કન્યા ઝટ ઉઠી, અને હર્ષથી હરિબળને પૂછવા લાગી. “હે સત્પુરુષ ! પરાપકાર કરવાથી મેં તમારું ઉત્તમપણું જાણ્યું છે, તમે અહિં શા કાર્ય માટે આવ્યા છો ? ક્યાંથી આવ્યા છો ? અને તમે કોણ છો ? એ સઘળું મહેને કહો.” આથી હરિબળે કહ્યું:—વિલાસ નગરના રાજા મદનવેગની સેવા કરનારો હું હરિબળ નામે પુરુષ છું. લંકાના રાજાને નિમંત્રણ કરવા માટે દેવના પ્રસાદથી મન્ય ઉપર એસી અહિં આવ્યો છું. માટે હે બાળા ! હવે તું ત્હારી જે બીના હોય તે મને કહે.” આથી તે કન્યા પોતાની બીના કહેવા લાગી—

લંકાના રાજાને પુષ્પ લાવી આપનારો, સ્વભાવે કડવો, અને દ્વેષ કર્મ કરનારો પુષ્પ બદુક નામનો માળી મહારાજ પિતા થાય છે, તેની કુસુમશ્રી નામની હું તે માળીની પુત્રી છું. એક દિવસ મારા પિતાએ એક જોશીને પૂછ્યું કે—“ઉત્તમ લક્ષણવાળી આ કન્યાનો કોણ પતિ થશે ?” તેથી તે જોશીએ મહારાજ હાથ જોઈને કહ્યું કે—“હે માળી ! આ ત્હારી પુત્રીનો કોઈ રાજા પતિ થશે.” જોશીનાં આવાં વચનો સાં-

જાળી રાજ્યના લોભથી તે મ્હારો મૂર્ખ પિતા લગ્ન માટે મ્હારી ઈચ્છા કરવા લાગ્યો. મ્હારા પિતાનો આવો આશય જાણી મ્હારી મા વિગેરેએ તેને ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યો. પછી પાપાત્મા એવો તે મ્હારો પિતા મને પકડી લાવી અહિં આવી નિવાસ સ્થાન કરી રહ્યો છે. તે જ્યારે પોતાનું કામ કરવા જાય છે ત્યારે મને તેની વિધાના બળથી મૃત્યુ પામેલા સરખી બનાવી દે છે, અને જ્યારે તે પાછો આવે છે ત્યારે આ તુંબડીમાં ભરેલા રસથી જીવતી કરે છે. “હે સત્પુરુષ ! જો તું મ્હારું વચન માન્ય કરે તો હું ત્હારી પાસે આર્થના કરીને કહ્યું છું કે મ્હારી સાથે લગ્ન કર.”

આ સાંભળીને હરિબળ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો. “અહા ! આ જીવદયાનું કૃણ છે કે જે વિદ્યાધરની પુત્રી મને હીનકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલાને ઈચ્છે છે.” પછી તે હરિબળે તે કન્યાની સાથે લગ્ન કર્યું. પછી તે વિદ્યાધરીએ હરિબળને કહ્યું— “હે સ્વામિન્ ! પુષ્પ બટુક અહિં આવીને તમારો અનર્થ કરશે. માટે આપણે અહીંથી સત્વર ખીજા સ્થાને જતા રહીએ તો સારું. રાજાને નિમંત્રણ કરવાથી સર્યું; કારણ કે માણસના કાર્યમાં વિદ્યાધરોની પેઠે તેઓ ક્યારે પણ જતા નથી. વળી તમારા રાજાને વિશ્વાસ આવે કે એણે લંકામાં જઈને રાજાને આમંત્રણ કર્યું છે, માટે તે વિશ્વાસ લાવવાને કાંઈ નિશાન લાવી આપું.”

એમ કહીને તે વિદ્યાધર પુત્રીએ કોઈ પણ ઉપાયથી રાજાનું ચંદ્રહાસ નામનું ખડ્ગ લાવી આપ્યું. પછી તે હરિ-
બળ સ્ત્રી સહિત કેટલીક વસ્તુઓ તથા અમૃત રસથી ભરેલું
તુંબડું લઈ નગરની બહાર આવ્યો. એટલે પૂર્વેના દેવતાએ
તેને સ્ત્રી સહિત પોતાની પીઠ ઉપર બેસાડી વિલાસ નગરના
ઉદ્યાનમાં પહોંચાડ્યો.

હવે અહિં આગળ કામથી પીડા પામતા મહનવેગ રાજાએ
પોતાની દાસીને નવીન નવીન વસ્તુઓ આપી વસંતશ્રી પાસે
મોકલી. આથી વસંતશ્રી પણ વિચાર કરીને દાસીને કહેવા
લાગી—“રાજા નવીન નવીન વસ્તુઓ મ્હારે ઘરે શા માટે
મોકલે છે ?”

આથી દાસીએ કહ્યું—“ત્હારા પતિને રાજાએ તેમના
કાર્યને માટે મોકલ્યા છે તે શું તું નથી જાણતી ? માટે રાજા
ત્હારા ઘરની ચિંતા કરે છે.”

દાસીનાં આવાં વચન સાંભળી વસંતશ્રીએ વિચાર્યું કે
“હા મ્હારા પતિનું ચિંતવન એને ખરેખર છે, આ રાજાની
મ્હોટી મહેરબાની છે” એમ વિચારી તેણે દાસીએ લાવેલી
સઘળી વસ્તુઓ લઈ લીધી; કારણ કે કામાંધ પુરૂષોને ઠગવા
તે યોગ્ય છે.

આ પ્રમાણે રાજાએ સારી સારી વસ્તુઓ મોકલવામાં,
અને કુશળતા પ્રદર્શવના ઉપાયોથી કેટલાક દિવસો આશામાં
ને આશામાં પસાર કર્યા.

એક દિવસ કામાગ્નિથી તત્પર થયેલો રાજા પોતે એકલે વસંતશ્રીના ઘેર આવ્યો, તે વખતે વસંતશ્રીએ રાજાને બોલે દૃઢ્યમાં બહુ દ્રેષ છતાં ઉપરથી રોનેહ દેખાડી આસન આર્પ બહુ ભક્તિ કરી. તેથી રાજાએ તેના પર પ્રસન્ન થઈને કહ્યું— “મ્હાઈ વચન સાંભળ. તું રૂપમાં રતિ સમાન છે, અને હું કામદેવ સમાન છું, માટે જો આપણા બન્નેનો સંલોગ થાય તો ઘણું સારું થાય.”

રાજાના આવાં વચનો સાંભળી મનમાં ખેદ પામતી વસંતશ્રી વિચાર કરવા લાગી. “આ રાજા છે અને હું અત્યાદે ચરણ વગરની છું તેથી શું કરું ? હા ! મ્હારે આ પાપાત્મા રાજાથી ચિંતામણી સમાન શીલનું શી રીતે રક્ષણ કરવું ? હું કોઈ પણ એવો ઉપાય રચું કે જેથી મ્હાઈ શીલ સચવાય અને રાજા પ્રસન્ન થઈ પોતાને ઘેર પાછો ચાલ્યો જાય.”

આવી રીતે વિચાર કરી હર્ષથી વસંતશ્રીએ કહ્યું— “અમારા મ્હોટા ભાગ્ય કે આપ મ્હારે ઘેર આવ્યા.”

રાજા—“તું મારી સાથે ઇચ્છિત સુખ લોગવ, જેથી ત્હારા સઘળા મનોરથ સફલ થાય.”

વસંતશ્રી—“હે રાજા શિરોમણી ! ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી કુલ વધુઓને પોતાનો પતિ જીવનો હોય છતાં એ કુલ્ય કરવું કેમ ઘટે.”

રાજા—“ત્હારા પતિને મરણ નિમિત્તે મેં મોકલ્યો

છે, કદાચ જો તે પાછો આવશે તો અવશ્ય હું તેનો નાશ કરીશ. માટે તું એવા વિચારોને ત્યજીને મારી સાથે ભોગ ભોગવ.”

રાજના આગ વચનો સાંભળીને વસંતશ્રી વિચાર કરવા લાગી “વિષયક વટ પુરૂષોને ધિક્કાર થાઓ ? કે જે નહિ કહેવા યોગ્ય કાર્યને પ્રગટ કરે છે. માટે મ્હારે કોઈ પણ પ્રકારે પ્રપંચ રચી તેને લાલચમાં લપટાવી માર શીલનું તો રક્ષણ કરવુંજ. આમ વિચારી વસંતશ્રીએ કહ્યું “હે નૃપ ! હાથમાં આવેલા અમૂલ્ય અવસર માટે શા માટે ઉતાવળ કરવી જોઈએ ! જ્યાં સુધીમાં તે મ્હારા પતિની શોધ મળે ત્યાં સુધી ધીરજ રાખો. કારણ કે મારો પતિ મરણ પામશે એટલે મ્હારે તો તમારું શરણ છે.” આથી રાજાએ વિચાર્યું કે—“જરૂર આ મ્હારે વશ થયેલી દેખાય છે, માટે કપટ વડે તેનો જલદીથી ઉપાય કરું.” આમ વિચાર કરી રાજા મનમાં આનંદ પામતો પોતાને ઘેર ગયો. રાજના ગયા પછી વસંતશ્રી વિચાર કરવા લાગી કે—“મ્હારી બુદ્ધિથી શીલનું રક્ષણ તો થયું ખરું, પણ હવે પ્રાણના અગ્નિ પહોંચે તો બહુ સારું થાય. સાથી કે રાજા કામાતુર થયેલો છે તેથી કોઈ નવાળાની કરી નાંખશે.”

ઉદ્યાનમાં આવેલો હરિભજ, કુસુમશ્રીને ઉદ્યાનમાં મૂકી પોતે એકલો પોતાને ઘેર આવ્યો, અને ઘરના ખારણ

આગળ ગુપ્ત રીતે આવી સાંભળવા લાગ્યો. આ વખતે વસંતશ્રી તેની સખીને કહેતી હતી કે “હે સખી ! મહારા પ્રાણનાથ હજી સુધી પાછા આવ્યા નહિ, તેથી હવે હું મહારા શીલનું રક્ષણ શી રીતે કરીશ ? જો કદાપી તે પાછા આવી પહોંચશે તો આ વિષયાંધ રાજા તેમને મારી નાંખશે. સખી ! હવે મહારાથી ધીરજ રખાતી નથી. હું બન્ને બાબુએથી સપડાઈ ગઈ છું, હવે નક્કી મહારું મરણ નજીક જણાય છે.”

ઘરના બારણા આગળ ગુપ્ત રીતે સાંભળતો હરિબળ પોતાની પ્રિયાનાં આવાં ઉત્તમ વચન સાંભળી આનંદથી તે એકદમ ઘરમાં ગયો. પોતાના પતિને પોતાની આગળ એકદમ આવેલો જોઈ વસંતશ્રી હર્ષમાં આવી ગઈ, અને તેના કુશળ સમાચાર પૂછવા લાગી. આથી હરિબળે પોતાનાં સઘળો વૃત્તાંત અથથી તે ઇતિ સુધી વસંતશ્રીને કહ્યો.

વસંતશ્રીએ પોતાના પતિનું લગ્ન કુસુમશ્રીની સાથે થયેલું સાંભળી હરીબળને કહ્યું.

“સ્વામિનાથ ! મહારી જ્ઞેનને તમે તમારી સાથે કેમ અહિ આગળ લાવ્યા નહિ ? તમે એમ ના ધારશો કે એ શોકવના દુઃખથી મનમાં ખેદ પામશે. એ તો મૂર્ખ સ્ત્રી હોય તેજ શોક્ય ઉપર ક્રોધ કરે, માટે ઉદાનમાં ચાલો. હું તે મહારી જ્ઞેનને જલદીથી મળવા ઈચ્છુ છું.” આ સાંભળીને હરિબળે કહ્યું “પ્રિયા મહારા ગયા પછી ત્હારી શી બીના બની તે સર્વ વૃત્તાંત તો કહે.”

આ સાંભળીને વસંતશ્રીએ રાજાનું સર્વ ચરિત્ર કહ્યું. ત્યાર પછી તે બંને જણા ઉદ્યાન તરફ ચાલ્યા. ઉદ્યાનમાં રહેલી કુસુમશ્રીએ પોતાના પતિની સાથે વસંતશ્રીને આવતી જોઈ મનમાં અતિ હર્ષ પામી. જ્યારે વસંતશ્રી તેની છોક પાસે આવી એટલે કુસુમશ્રી તરત વસંતશ્રીના પગમાં પડી આથી વસંતશ્રી અને કુસુમશ્રીનો પરસ્પર એવો પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો કે તેઓ બંને સગી બહેનોજ હોય.

હરિબળે એક પુરૂષને રાજાની પાસે પોતાના આબ્યાના સમાચાર આપવા મોકલ્યો, તેથી તે પુરૂષે રાજા પાસે જઈ કહ્યું કે—“ હે રાજા ! આપે હરિબળને લંકામાં ત્યાંના રાજાને આમંત્રણ કરવા મોકલ્યો હતો, તે હરિબળ ત્યાંના રાજાની પુત્રી સાથે લગ્ન કરી આજે પાછો ઉદ્યાનમાં આવ્યો છે. ” આ સમાચાર સાંભળીને રાજા મનમાં ખેદ પામ્યો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે—અહા ! મેં ધાર્યું હતું શું અને થયું કંઈ ? અને લંકાના રાજાની પુત્રીની સાથે લગ્ન કરી તે પાછો આવ્યો. શું એ બીના સત્ય હશે ? આ પ્રમાણે વિચાર કર્યા પછી રાજાએ મહોત્સવપૂર્વક હરિબળને નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી રાજાએ બહુ માન આપી હરિબળને પૂછ્યું. “ તમે લંકામાં સમુદ્ર ઓળંગી શી રીતે ગયા, અને શી રીતે પાછા આવ્યા તે મને જણાવો. ”

આ સાંભળીને હરિબળે કહ્યું : “ રાજા ! આપની

આજા લઈ હું અહીંથી ચાલ્યો. અને વિકટ રસ્તાઓ પસાર કરતો ફેટલેક દિવસે સમુદ્રને કાંઠે પહોંચ્યો; અને સમુદ્રને તરીને લંકામાં શી રીતે જવું તેનો વિચાર કરવા હું સમુદ્રને કાંઠે બેઠો. એવામાં મેં એક રાક્ષસને મ્હારી તરફ આવતો જોયો, તેથી મેં તેને નમસ્કાર કરી લંકામાં જવાનો ઉપાય પૂછ્યો. એટલે તેણે મને કહ્યું: “હે સત્પુરુષ! સાંભળ, જે પુરુષ લાકડાં એકઠાં કરી તેમાં બળી મરે છે તે લંકામાં પહોંચે છે.” આ સાંભળીને પછી હું લાકડાં એકઠાં કરી તેમાં બળી ગયો. એટલે તે રાક્ષસે મ્હારું શબ લઈ લંકાના રાજાની પાસે મૂક્યું. મ્હારું આવું સાહસ જોઈ તે રાજા મ્હારા પર પ્રસન્ન થયો, અને મને પોતાની શક્તિથી જીવતો કરી મ્હોટા ઓચ્છવથી તેની કુસુમશ્રી નામની પુત્રી પરણાવી. પછી તે રાજાને મેં કહ્યું: “રાજન્! વિલાસપુરના રાજાએ પોતાની પુત્રીના વિવાહ અર્થે નિમંત્રણ દરવા માટે મને આપની પાસે મોકલ્યો છે, માટે આપે જરૂર સત્વર ત્યાં આવવું તેથી રાજાની ઘણી શોભા થશે.”

આથી તે રાજાએ મ્હને કહ્યું: “તમે આગળ જાવ અને હું તે રાજાને ત્યાં વિવાહ ઉપર જરૂર આવીશ.”

આ સાંભળીને મેં કહ્યું. “રાજન્! મ્હારા રાજાને વિશ્વાસ આવે કે તે લંકામાં જઈને ત્યાંના રાજાને નિમંત્રણ કરી આબોધે છે, તે માટે મને તમારા તરફથી કંઈ પણ

નીશાની આપો.” તેથી તે રાજાએ મને તેમનું ચંદ્રહાસ નામનું ખડગ આપ્યું. પછી તેમણે વિદ્યાના બળથી મને મ્હારી સ્ત્રી સહિત અહિં પહોંચતો કર્યો. હરિખળે આ પ્રમાણે કહી રાજાના હાથમાં ચંદ્રહાસ ખડગ આપ્યું; તેથી રાજાએ ખડગ અને કન્યા જોઈ હરિખળનું કહેલું સત્ય માન્યું. રાજા મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“અહા! મેં તેને વિકટ સંકટમાં નાંખ્યો છતાં તેને મ્હારા વચનથી લંકામાં જવા માટે અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યો, માટે ખરેખર તે ખીના સત્ય હશે તે મ્હારે માનવાયોગ્ય છે.” આ પ્રમાણે રાજાએ વિચાર કરી સભામાં કહ્યું.—“અરે! સભાજનો મ્હારી આજ્ઞાને માન આપી તેને સંપૂર્ણ રીતે ફરજ બજાવી છે, માટે એ મ્હારો મિત્ર છે” પછી રાજાએ બહુ માનપૂર્વક સત્કાર કરી હરિખળને તેને ઘેર મોકલ્યો. હરિખળના આવાં ચરિત્રને સાંભળીને ગામે ગામના લોકો તેના યશોગાન ગાવા લાગ્યા.

એક દિવસ હરિખળે રાજા પર પ્રસન્ન થઈ પોતાની બન્ને સ્ત્રીઓએ ના કહ્યા છતાં, ભવિષ્યનો વિચાર કર્યા સિવાય રાજાને પ્રધાન સહિત લોજન કરવા માટે આમંત્રણ કર્યું. આથી બન્ને સ્ત્રીઓએ લોજન સમયે નવનવા વેશને ધારણ કરી પીરસવાનું કાર્ય કર્યું. બન્ને સ્ત્રીઓને જોતાં જ રાજાને કામદેવ ઉત્પન્ન થયો. તેથી રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે હું રાજા છતાં આવી સૌંદર્યવાન સ્ત્રીઓ મ્હને પ્રાપ્ત થઈ

નહિ, ને આ હરિમળને ક્યાંથી પ્રાપ્ત થઈ. એમ વિચાર કરતો રાજા લોજન કરી પોતાને ઘેર ગયો. અને પ્રધાનને બોલાવી તે વિષે સઘળી હકીકત કહી. આથી દુષ્ટ મનવાળો પ્રધાન બોલ્યો—“ મહારાજ ! મહુને તો સ્પષ્ટ માલમ પડે છે કે, હરિમળની તે બન્ને સ્ત્રીઓનો તમારા પર સ્નેહ છે, શાથી કે તે બન્ને સ્ત્રીઓ તમારા સ્નેહને લીધે નવાનવા વેશને ધારણ કરી લોજન સમયે આપણી સંપૂર્ણ રીતે સેવા કરી છે.” પ્રધાનના આવાં દુષ્ટ વચનો સાંભળીને રાજાએ કહ્યું. “ પ્રધાન ! કોઈપણ પ્રકારે હરિમળને મારી નાંખવાનો ઉપાય શોધી કહાડો.” આથી તે દુષ્ટ પ્રધાને કહ્યું—

“ મહારાજ ! હરિમળે કહ્યું હતું કે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી લાંકામાં ગયો હતો તે મને તો અસંભવ જણાય છે. શાથી કે હું અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવાથી જીવતો રહે એ સત્ય કેમ મનાય ? માટેજ આપણે ચમરાજને બોલાવવાના બાનાથી તે હરિમળને અગ્નિમાં નાંખીએ.”

આથી રાજા બોલ્યો—“ હા ! તમારી યુક્તિ ઘણીજ સરસ છે. ”

એક દિવસ રાજાએ હરિમળને બોલાવીને કહ્યું. “ હે સત્પુરુષ ! તું અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી ચમરલોકમાં જઈ દેવતાઓ સહિત ચમરાજને આમંત્રણ કરી આવ. કારણ કે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી તે કાર્ય સંપૂર્ણ રીતે તહારાથી બળવી શકાય તેમ છે. માટે મહારી આજ્ઞા માનીને આ કાર્ય તું કર. ”

રાજાની આવી આજ્ઞા સાંભળી હરિભળે વિચાર કર્યો કે—નક્કી આ કાર્ય દુષ્ટ પ્રધાનનું છે, પહેલાં પણ તે દુષ્ટ પ્રધાનની સલાહથી રાજાએ મને કાર્ય બતાવ્યું હતું. કાંઈ ચિંતા નહિ, પહેલાં મેં જેમ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી લંકામાં જવાનું જોડું કહ્યું હતું. તેવીજ રીતે આ પણ જોડું કહીશ.” એમ વિચારી હરિભળે રાજાનું કહેલું વચન માન્ય કર્યું. પછી તે ઘેર જઈ તે સઘળી હકીકત પોતાની બંને સ્ત્રીઓને કહી. આથી તે બંને સ્ત્રીઓએ કહ્યું—“હે સ્વામિનાથ ! અમેએ તમોને ના કહ્યા છતાં શા માટે રાજાનું વચન ફરીથી માન્ય કર્યું ? ”

આથી હરિભળે કહ્યું—“તમે મહારા તરફની કિંચિત માત્ર પર ચિંતા રાખશો નહિ, સૌ સારાવાનાં થશે.”

આથી બંને સ્ત્રીઓ બોલી—“સ્વામિનાથ ! અમે પણ અમારી બુદ્ધિથી તમારું કાંઈપણ સારું કરીશું.”

નગરની બહાર રાજાએ લાકડાંની મોટી ચિતા તૈયાર કરાવી, અને ખાતરી કરવા માટે રાજા મદનવેગ અને પ્રધાન તે ચિતા પાસે આવ્યા. ત્યાં હરિભળે હિંમતથી ચિતામાં રાજા અને પ્રધાનના દેખતાં પ્રવેશ કર્યો, અને જોતજોતામાં તે ભસ્મીભૂત થઈ ગયો. તેથી ગામના લોકો મનમાં ખેદ પામવા લાગ્યા પણ રાજા તથા પ્રધાન તો બહુ હર્ષ પામ્યા.

હરિભળે ચિતામાં પ્રવેશ કરતી વખતે જળના અધિ-

જાયક દેવતાનું સ્મરણ કર્યું. તેથી તે દેવતાના પ્રભાવથી બળ્યો નહિ અને કાંતિવાન થઈ છાનોમાનો એક જગ્યાએ સંતાઈ સંધ્યાકાળે પોતાને ઘેર ગયો. ત્યાં તેને તેની સ્ત્રીએ જોઈ વિસ્મય પામી અને કહેવા લાગી કે—“સ્વામીનાથ ! અમારું પુણ્ય ચડતું છે કે નેથી તમે કુશળતાથી પાછા ઘેર આવ્યા.”

આ વખતે રાજા મહનવેગ હરિભજને ઘેર આવવાને માટે પોતાના ઘેરથી નીકળ્યો અને તેને દૂરથી રસ્તામાં આવતો જોઈ બન્ને સ્ત્રીઓએ હરિભજને કહ્યું—“સ્વામિન ! જુઓ સામેથી રાજા મહનવેગ અહિં આગળ આવતો જણાય છે, માટે આપ શુભ રીતે સંતાઈ જુવો કે અમે તે વિષયાંધ રાજાને કેવી રીતે બનાવીએ છીએ.

સ્ત્રીઓના વચનથી હરિભજ સંતાઈ ગયો, અને શુભ રીતે જોવા લાગ્યો.

રાજા મહનવેગ હરિભજના ઘેર આવ્યો એટલે હરિભજની બન્ને સ્ત્રીઓએ રાજાનો આદર પૂર્વક સત્કાર કરી પૂછ્યું— “હે રાજન ! આપનું અહીં આગળ આવવું કેમ થયું છે ?”

રાજા—“હે સુંદરીઓ ! હું તમારા પર મોહિત થયો છું, તેથી હું મારે ઘેર લઈ જવા માટે તમે બન્નેને તેડવા આવ્યો છું.”

સ્ત્રીઓ—“હે રાજન ! આપે જે વચન કહ્યા તે યોગ્ય

નથી; કારણ કે રાજાએ સેવક લોકોને પિતા સમાન છે, એ
કે મનુષ્યોને દેવાંગના સમાન પરસ્ત્રી ત્યજવા યોગ્ય છે, તો
તમારે પુત્રી સમાન એવી સેવક સ્ત્રીને ત્યજવી જોઈએ. માટે
હે રાજન્ ! તમે આ ખોટા વિચારોને તમારા હૃદયમાંથી
તીલાંજલી આપો. અમે પ્રાણાંતે પ્રજ્ઞ શીલનું ખંડન કરીશું નહિ.

રાજા—“ હે સુંદરીઓ ! તમારા એવા ટાયલાઓ
જવા દો ! હું તમારામાં અલૌકિક સૌન્દર્ય જોઈ તમને
ચાહું છું, અને તમારા રાતદિવસ જાપ જપું છું. તમારા
વિના મારો સંસાર વૃથા છે. માટે હે સુંદરીઓ ! હે વન-
દેવીઓ ! સમજીને મ્હારી આજ્ઞાને તાબે થઈ મારા અંત-
પુરમાં ચાલો, અને ઈચ્છીત ભોગ ભોગવો. ”

સ્ત્રીઓ—“ હે રાજન્ ! તે અમારાથી કોટિ ઉપાયે
પણ બનશે નહિ. તમારા જેવા રાજવીને દુષ્ટાચારના રસ્તે
જવું એ ઠીક નથી. ”

રાજા—“ હે સુંદરીઓ ! માની જાઓ, હઠ કરશો તો
હુઃખી થશો તેને તમોએ વિચાર કર્યો છે? ”

સ્ત્રીઓ—“ રાજન્ ! ક્યારનોએ વિચાર કર્યો છે....”

રાજા—“ હે સુંદરીઓ ! જરા પણ વિલંબ કયો
સિવાય સત્વર કહો ! ક્યારનુંયે મારું મન તમારા વિચારો
જાણવાને માટે તલપાપડ થયું છે. કહો સુંદરીઓ !
સત્વર કહો !

સ્રીઓ—“હે રાજન્ ! તમે અમારા આ દેહના રાઈ જેવડા કટકા કરશો તો પણ અમે તમારી ઇચ્છાને આધીન થઈશું નહિ, અને શીયલ રક્ષણ કરીશું. ”

રાજા—“હે સુંદરીઓ ! તો શું મ્હારી આજ્ઞાનો તીરસ્કાર !”

સ્રીઓ—“હે રાજન્ ! તેમ કયાં શિવાય છુટકોજ નથી.”

રાજા—“હે સુંદરીઓ ! જેમ જેમ હું તમારા પર નમ્ર થાઉં છું, તેમ તેમ તમે મારા પ્રત્યે જેમ ફાવે તેમ બોલો છો કેમ ? જો તમે સીધી રીતે તાબે નાહ થાવ તો મારે તમારા ઉપર બળાત્કાર કરવો પડશે. ”

સ્રીઓ—હે રાજન્ ! દુરાચાર અને વ્યભિચારનું કેવું ક્ષયંકર પરિણામ આવે છે, તેનો હૃદયમાં કિંચિત્ માત્ર પણ વિચાર કર્યો છે ? આ ધન, યૌવન વિગેરે નશ્વર છે. માત્ર ક્ષણિક સુખની ખાતર તમે આ ચિંતામણી જેવા માનવ જન્મને મેળવી તમારી જાંઘળીને શા માટે મલિન અને કલંકિત કરો છો ? તેમ છતાં તમે અમારા પર જીવન ગુજારશો તો પણ જ્યાંસુધી અમારામાં પ્રાણ હશે ત્યાંસુધી અમે અમારા ચિંતામણી શીલનું રક્ષણ કરીશું. માટે હજી પણ અમે તમોને આજીજી કરીને કહીએ છીએ કે, તમારા આ દુષ્ટ વિચારોને ત્યજ દો. નહિ તો તેનું ક્ષણ કાંઈ સાફ નહિ આવે તે નક્કી માનજો. ”

રાજાએ સ્રીઓની પાસે ઘણાંએ કાલાવાલા કર્યા પણ તે

શ્રીઓ જરા પણ ચલાયમાન થઈ નહિ એટલે રાજાએ તે શ્રીઓ પર બળાત્કાર કરવા માંડ્યો, ત્યારે કુસુમશ્રીએ પોતાની વિધાના બળે કરીને બંધનથી રાજાને એવો બાંધી દીધો કે તેનાથી જરા પણ હલાય કે ચલાય નહિ, અને લાકડીવતી એવો માર માર્યો કે તેના હાંત પડી ગયા. અતિ બંધન તથા હાંત પડી ગયા તેની પીડાથી દુઃખી થયેલો રાજા મનમાં ખેડ પામ્યો અને રોવા લાગ્યો. આથી કુસુમશ્રીને તેના પર દયા આવી તેથી કહ્યું—“હે રાજા! તે પાપનું ફળ જોયું? અમેને સનાગ્યાથી રહે શો સાર કહાડ્યો. હવે આવું કરીશ નહિ.” એમ કહી રાજાને છોડી મૂક્યોઃ એટલે ખેડ પામતો, લાજની નીચું જોતો, મનમાં પસ્તાવો કરતો તે રાજા પોતાને ઘેર ગયો. રાજાના ગયા પછી હારબળ સંતાઈ ગયો હતો તે બહાર નીકળ્યો અને પોતાની શ્રીઓનું ઉત્તમ ચારિત્ર જોઈને કહેવા લાગ્યો—

“તમે જે શિક્ષા રાજાને કરી છે તે ઠીક કરી છે, રાજા આવા કુમાર્ગે ચાલે છે તેનું કારણ તેનો દુષ્ટ પ્રધાન છે. જો તે દુષ્ટ પ્રધાન જીવતો રહે તો તે રાજાની આગળ હજી પણ પોતાના દુષ્ટ વિચારો નિવેદન કરશે, માટે દુષ્ટ પ્રધાનને મુળમાંથી ઉખેડી નાંખવો જોઈએ.”

પછી હરિબળે દેવતાનું સ્મરણ કરવાથી તરતજ દેવતા ત્યાં આગળ આવી પહોંચ્યો, પછી દેવતાએ હરિબળનું દિવ્ય

સ્વરૂપ બનાવી દીધું અને પોતે ભયંકર આકૃતિગણું છડી-
 હારનું રૂપ ધારણ કર્યું. તેથી હરિભગ તે છડીદાર દેવતા
 સહિત પ્રભાતે રાજસભામાં ગયો, અને ત્યાં તેણે રાજાને
 હમસ્કાર કર્યો. તે દિવ્ય સ્વરૂપવાળા હરિભગને જોઈ રાજા
 તથા સભાસદો વિસ્મય પામ્યા. અને રાજા વિચાર કરવા
 લાગ્યો:—“અરે ! મેં તેને અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી ભસ્મીભૂત
 કરતાં નજરે જોયો હતો; છતાં તે પાછો જીવતો આવ્યો.”
 આ પ્રમાણે વિચાર કરી રાજાએ હરિભગને પૂછ્યું:—“હે
 હરિભગ ! તું અહિં આગળ પાછો શી રીતે આવ્યો ? અને
 ત્હારું આવું દિવ્ય સ્વરૂપ શી રીતે થયું, તે મ્હને જણાવ.”

રાજાના આવાં વચનો સાંભળીને હારિભગે કહ્યું.

“હે રાજા ! અગ્નિમાં પડી હું બળી ગયો એટલે
 યમરાજના સેવકોએ મને લઈ જઈને યમરાજની પાસે
 મૂક્યો. એટલે યમરાજે મને પૂછ્યું:—“ત્હારું અહીં આગળ કેમ
 આવવું થયું છે ?” એટલે મેં આપની આજ્ઞાથી યમરાજને
 અહીં આગળ આવવાનું આમંત્રણ કર્યું, તેથી તે મ્હારા
 ઘર પ્રસન્ન થયો અને કહ્યું:—“તમે જીવ, અને તમારા
 રાજાને કહેજો કે પ્રથમ તમે પ્રધાન વિગેરે માણસો સહિત
 અહીં આવી જાઓ એટલે હું તમારી ભક્તિથી સેવા કરીને
 પછી તમારા નગરને વિષે આવીશ.” એમ કહીને તેણે
 મ્હારું દિવ્ય સ્વરૂપ બનાવી દીધું. રાજા ! મેં ત્યાં આગળ

તે યમરાજની એવી મહા રિદ્ધિસિદ્ધિ જોઈ કે તેનું વર્ણન મહારાથી નહિ વર્ણવી શકાય. તે યમરાજને સંચમિની નામની નગરી છે, ત્યાં તે રાજ્ય કરે છે. ઇંદ્રાદિ સર્વ દેવતાઓ તેની નિરંતર સેવા કરવા તત્પર રહે છે અને ત્રણલોક પણ તેને સ્વાધિન છે. મેં તે યમરાજની આવી સહાયથી જોઈ તેથી હું મહાર્જ જીવતર સફળ થયું માનું છું. અત્યારે આજે મહારી પાસે ઉસો છે તે યમરાજનો ચંડ નામનો પ્રતિહારી છે. તેને યમરાજે આપણને બહુ માનથી ખોલાવી દાવવા માટે, અને મને માર્ગ દેખાડવા માટે મહારી સાથે મોકલ્યો છે, તેથી તેનીજ સાથે આપ યમરાજના નગર પ્રત્યે જાઓ.

પ્રતિહારી (દેવતા) એ પણ હરિખળના કહેવા પ્રમાણે રાજને સર્વ સમાચાર કહ્યા. પ્રતિહારીએ કહેલા વચનો રાજ તથા પ્રધાને સત્ય માન્યા. તેથી રાજએ કહ્યું કે:—“હ હરિખળ ! મહારો વિચાર અત્યારે આ પ્રતિહારીની સાથે સભાસદો સહિત યમરાજની નગરીને વિષે જવાનો છે, માટે હાલને હાલ નગરીની બહાર એક મોટી ચિતા તૈયાર કરાવ.” રાજનાં આવાં વચનો સાંભળીને હરિખળે નગરની બહાર એક મોટી ચિતા તૈયાર કરાવી, તેમાં સભાજનો સહિત રાજ પ્રવેશ કરવાને માટે તે ચિતા પાસે આવ્યો. એટલે હરિખળે વિચાર્યું કે—“મેં આ શો વૃથા અનર્થ આરંભ્યો ? રાજની સાથે સભાસદો પણ યમરાજની નગરીને વિષે જવાને

માટે તૈયાર થયા છે, પણ તે બિચારા નિરપરાધી સભાસ-
દોને ક્યાં બળર છે કે આ બધી માયાવી રચનાઓ છે. માટે
તે નિરપરાધી સભાસદોને કોઈ પણ ઉપાયથી બચાવી લેવા
જોઈએ નહિ તો તે માર્યા જશે. ”

આ પ્રમાણે હરિબળ વિચાર કરતો હતો એવામાં
પ્રતિહારી દેવતાએ રાજાને કહ્યું—“ હે રાજન્! તમે બધા
ઉતાવળ કરી સાથે ચિતામાં પ્રવેશ કરશો નહિ. શાથી કે
અમારો મહારાજા અતિ વિષમ છે, માટે ત્યાં યોગ્ય રીતે
જવું જોઈએ, તેથી મહારા કહેવા પ્રમાણે કરો. આપને જે
પુરુષ માન્ય હોય તેને પ્રથમ મોકલો અને ત્યાર પછી
આપ જાઓ. ”

પ્રતિહારી દેવતાના આ પ્રમાણે વચનો સાંભળીને દુષ્ટ
પ્રધાન વિચારવા લાગ્યો કે—“ પ્રથમ હું જવું શાથી કે
મહારા પ્રથમ જવાથી ચમરાજ મહારા પર પ્રસન્ન થઈ મને
મહાન્ સંપત્તિ આપશે. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી દુષ્ટ પ્ર-
ધાને કહ્યું—“ રાજન્! હું આ પ્રતિહારીની સાથે આગળ જઈ
શું? ” આ સાંભળીને રાજાએ તે દુષ્ટ પ્રધાનને આગળ જ-
વાની આજ્ઞા આપી, એટલે તે ઘણો હર્ષ પામ્યો.

પ્રતિહારી દેવતાએ ચિતામાં પ્રવેશ કર્યો એટલે તેની
આછળ દુષ્ટ પ્રધાને પણ હર્ષથી પ્રવેશ કર્યો. થોડા સમય પછી
રાજા પણ ચિતામાં પ્રવેશ કરવા તૈયાર થયો એટલે હરિબળે
ઝટ હાથ વડે રાજાને પકડી લીધો. એટલે રાજાએ કહ્યું—“ હે

હરિબળ ! તું મને શા માટે રોકે છે ? ” આ સાંભળી હરિબળે કહ્યું—“ હે રાજન ! કોઈ પણ પુરૂષ અગ્નિમાં પડ્યા પછી જીવતો પાછો આવતો હશે એ તમારે સત્ય માનવું નહિ. આ બધું માયાવી નાટક મેં રચ્યું છે. આ દુષ્ટ પ્રધાને તમોને ભ્રમાવી, પ્રપંચથી મને ઘણીવાર સંકટમાં નાંખ્યો છે, અને એ દુષ્ટ પ્રધાનની દુષ્ટ સલાહથી તમે પણ હાંત પડાવી બહુ દુઃખો સહન કર્યા છે. તેથી મેં તે દુષ્ટ પ્રધાનને કપટ વડે ઉપાય રચી અગ્નિમાં ફેંકી દીધો. કારણ કે—બ્યાધિ, વિષ વૃક્ષ અને દુર્જન એ ત્રણને કોઈ ઉપાયથી તત્કાળ નાબુદ કરવા જોઈએ. તમે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરો એ મારાથી કેમ જોવાય. કારણ કે સ્વામિનો દ્રોહ કરવો એ મહા પાપ છે. ”

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે “ અહા ! મહાર્ સર્વ દુરાચરણ એના જાણુવામાં આવ્યું. મહેં તેનો આટલો બધો અપરાધ કર્યો છતાં તેને મને અગ્નિમાં પડતા બચાવ્યો. ખરેખર તે મહારો ઉપકારી છે. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને રાજાએ પૂછ્યું—“ હે હરિબળ ! તહારી આવી મહાશક્તિ શાથી થઈ ? ”

આ સાંભળીને હરિબળે કહ્યું—“ હે રાજન ! તે સર્વે મહારા ઉપર પ્રસન્ન થયેલા દેવતાનું મહાત્મય છે. ”

હરિબળના આવાં વચન સાંભળી હરિબળની પ્રશંસા કરતો અને પોતાના આત્માને ધિક્કારતો રાજા પોતાને ઘેર

ગયો. સર્વ સભાજનો પણ પોતાની ચમરાજની નગરી જોવાની ઇચ્છા પુરી નહિ થવાથી, અને હરિખળનું આશ્ચર્યકારી ચરિત્ર સાંભળીને તેની પ્રશંસા કરતા પોતપોતાના ઘેર ગયા. તે દિવસથી રાજા મહનવેગની બુદ્ધિ પણ પાછી ઠેકાણે આવી અને તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“અહા ! મેં શું દુષ્ટ વિચાર કર્યો કે મેં પરસ્ત્રીગમનનું પાપ પણ ન ગણ્યું, અને મહારી પુત્રી સમાન હરિખળની તે બન્ને સ્ત્રીઓએ મને. મહારા દુષ્ટ વિચારો ત્યજવાને માટે ઘણુંએ સમજાવ્યા છતાં, મહારી કીર્તિને ખાંપણ લાગશે તેનો વિચાર કર્યા સિવાય મહારા દુષ્ટ વિચારોને નહિ ત્યજતા મેં તેઓને ઘણુંએ દુઃખ દીધું. ધિક્કાર છે મારા આત્માને ? ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં કરતાં મહનવેગ રાજાને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. તેથી તેને હરિખળને બોલાવી તેની પુત્રીને મહોટા ઉત્સવથી વિવાહ કર્યો. અને હસ્ત મેળાપ વખતે કન્યા દાનમાં રાજાએ સર્વ રાજ્ય સંપત્તિ હરિખળને આપી, શુર પાસે ઉત્તમ ચારિત્ર ગૃહણ કર્યું. અને ઉત્તમ પ્રકારે ચારિત્રને પાળી સર્વ કર્મનો ક્ષય કરી ત મહનવેગ રાજા મોક્ષે ગયો.

પ્રકરણ ૩ નું.

પ્રતિજ્ઞા.

અનુપુરનો :રાજા વસંતસેન પોતાની પુત્રી વસંતશ્રી :એકાએક ગુમ થઈ જવાથી તેની શોધમાં પોતાના સેવકોને મોકલ્યા પણ તેને ક્યાંઈ પત્તો નહિ લાગવાથી સેવકો પાછા આવ્યા. તેથી તે નિરાશ થઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ અહા ! હું આવો સમર્થ, મહાન વૈભવશાળી, રાજા છતાં તેનો કાંઈ પણ પત્તો મેળવી શક્યો નહિ. શું તેનું મહારા શત્રુએ હરણ કર્યું હશે કે કોઈ વિદ્યાધરે હરણ કર્યું હશે?” આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે એવામાં પ્રધાને નગરના લોકોના ભૂખથી હરિખળનું આશ્ચર્યકારી ચરિત્ર સાંભળી તે રાજા પાસે આવ્યો અને કહ્યું—“હે રાજા ! રાજકુંવરીને પત્તો લાગ્યો છે. એમ કહીને તેણે રાજાને હરિખળનું આશ્ચર્યકારી ચરિત્ર કીધું, તેથી વસંતસેન રાજાએ થોડો સમય વિચાર કરી પ્રધાન તથા સેવકોને પોતાની પુત્રી અને જમાઈ હરિખળને તેડવા માટે વિલાસપુર નગરને વિષે મોકલ્યા. અનુક્રમે મુસાફરી કરતાં પ્રધાન તથા સેવકો વિલાસપુર નગરમાં આવ્યા, અને હરિખળને પોતાના આ-

ગમન વિષેનો સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો; તેથી હરિખળ પોતાની મહાન સેના તથા ત્રણ સ્ત્રીઓ સહિત કાંચનપુર નગરને વિષે આવવાને માટે નીકળ્યો. અનુક્રમે તે રસ્તામાં શત્રુઓનો પરાભવ કરતો કાંચનપુર નગરની બહાર આવ્યો.

હરિખળના આગમના સમાચાર જાણી વસંતસેન રાજા તેનો સત્કાર કરવા માટે સામો ગયો, અને તેને મહોત્સવપૂર્વક નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. નગરજનો પણ હરિખળને જોઈ અતિ ખુશ થયા અને તેની તથા વસંતશ્રીની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

પોતાને કીર્તિવાન જમાઈ મળવાથી વસંતસેન રાજાએ પોતાના જમાઈ હરિખળને પોતાનું રાજ્ય આપ્યું. અને પોતે સ્ત્રી સહિત દીક્ષા લઈ સર્વે કર્મોનો ક્ષય કરી મુક્તિ સુખ પામ્યો.

પોતાના પુણ્યબળથી હરિખળ ખીજા કેટલીએક રાજકન્યાઓ પરણ્યો હતો. તે બધી સ્ત્રીઓ સાથે વિવિધ પ્રકારે વિલાસ કરતો બન્ને રાજ્યનું રાજ્ય કરવા લાગ્યો.

એક દિવસે વનપાળે આવીને સભામાં બેઠેલા હરિખળ રાજાને વધામણી આપી કે-“ હે સ્વામીન ! નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં અતિશય જ્ઞાની ધર્માચાર્ય આવેલા છે. ”

ધર્માચાર્યનું આગમન સાંભળી રાજા બહુ હર્ષ પામ્યો. તેથી તે ધર્માચાર્યને વંદન કરવા માટે મહોટા આડંબર સહિત નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં ગયો. ત્યાં તેણે ધર્માચાર્યને વંદન કરીને કહ્યું-“ હે મહાત્મન ! આપના પસાયે કરીને

હું આ રાજ્યને પામ્યો છું. માટે મહારાપર પ્રસન્ન થઈ અનંત સુખ આપનારો ધર્મોપદેશ આપો. ”

આવાં ઉત્તમ વચ્ચનો હરિખળના મુખમાંથી સાંભળીને ધર્માચાર્યે કહ્યું—“હો રાજન ! તને ધન્ય છે કે, જેથી તારા હૃદયમાં ધર્મ વિષે સાંભળવાની ઉત્કંઠા થઈ.”

ત્યારપછી તે ધર્માચાર્યે હરિખળ રાજાને ધર્મ દેશના આપી, તેથી તે ઘણો હર્ષ પામ્યો. અને પ્રથમ સમ્યક્ત્વ દર્શન પૂર્વક આજીવન ગૃહણ કરીને બાકીના સર્વે મુષાવાદ વિરમણાદિ વ્રતો શ્રદ્ધા કર્યા. ત્યારપછી તે ધર્માચાર્યને વંદન કરી હર્ષ પામતો પોતાને નગરે આવ્યો.

ધર્માચાર્ય પાસે લીધેલા વ્રતને હરિખળ રાજા ઉત્તમ પ્રકારે પાળતો ધર્મારાધન કરવા લાગ્યો. અને તેને પોતાના રાજ્યમાં અમારી ઘોષણાનો પટલ વગડાવીને જીવદયા, અને સાત વ્યસનોને દૂર કર્યા. ત્યારપછી લંકામાંથી લાવેલા અમૃત રસથી શાગાદિ વિગેરે ઉપદ્રવોને નાશ કરી લોકો ઉપર ઉપકાર કર્યો. પોતાના રાજ્યમાં અષ્ટ દ્રવ્ય ખરચી જીવો દ્વાર કરાવ્યો, અને નવા સુશોભિત જિનાલયો કરાવ્યા. આવી રીતે ધર્મનું યથાથ રીતે પાલન કરતાં તે હરિખળ રાજાએ પોતાનું રાજ્ય એક ચક્રવર્તી સરખું બનાવ્યું.

એક દિવસ મુનિમહારાજ તેના ઉદ્યાનને વિષે સમવસર્યા. તેથી હરિખળ રાજા તેમને વંદન કરવાને માટે પોતાની ત્રણ રાણીઓ સહિત હર્ષથી ઉદ્યાનમાં ગયો. ત્યાં

તેણે ગુરુનાર મુખથી ધર્મદેશના સાંભળી. મુનિમહારાજના મુખથી મધુરી દેશના સાંભળીને હરિભળ રાજા તથા ત્રણ રાણીઓને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. તેથી હરિભળ રાજાએ મુનિ-મહારાજ પાસે ત્રણ રાણીઓ સહિત દીક્ષા અંગીકાર કરી. અને અનુક્રમે શુભ ભાવથી ચરિત્રને પાળતાં હરિભળ રાજાને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું તેથી તે મોક્ષ સ્થાનને પામ્યો.

આ પ્રમાણે મુનિ મહારાજના મુખથી હરિભળ મચ્છીનું ચરિત્ર સાંભળી તે સુનંદના હૃદયમાં કંઈ પણ પ્રતિજ્ઞા લેવાની તીવ્ર ઈચ્છા થઈ. તેથી તેણે મુનિ મહારાજને અંબલી બેઠી કહ્યું:—

હે મહાત્મન ! આપે હરિભળ મચ્છીનું ચરિત્ર સંભળાવીને મહારા પર અવર્ણનીય ઉપકાર કર્યો છે. આ ભવ સાગરમાં ડુબતા મહારા આત્માને આપે આપના મુખાવિંદથી ઝરતાં વચનામૃતનું પાન કરાવી ઉદ્ધાર કર્યો છે, માટે હે પંચમહાવ્રતધારક શાસનરક્ષક મહાત્મન ! મહને કંઈ પણ પ્રતિજ્ઞા આપો.

સુનંદના મુખથી આવાં ઉત્તમ વચન સાંભળીને મુનિ મહારાજે કહ્યું—

“ હે સુનંદ ! ‘તહારે પ્રાણાંતે પણ માછલાંના માંસનું ભક્ષણ કરવું નહિ, તથા નાના મોટા કોઈપણ જીવની હિંસા કરવી નહિ’ આ જે પ્રતિજ્ઞાઓનું તું પાલન કરી શકીશ ?

મુનિ મહારાજનાં આવાં વચન સાંભળીને શંકા લાવીને બિનદાસ શ્રાવક તરતજ વચમાં બોલ્યો:—

“ હે મહાત્મન ! તેનો કુળધર્મ હોવા છતાં પણ તે કઠીન પ્રતિજ્ઞાઓ એનાથી પળાશે ? ”

“ હે મહાત્મન ! આ નરક રૂપ કુવામાંથી આત્માની ઉન્નતિ કરવાને મહારો કુળધર્મ છોડવો પડે તે અતિ ઉત્તમ છે, અને પ્રાણાંતે પણ હું લીધેલી પ્રતિજ્ઞાઓનું ખંડન કરીશ નહિ, આપે કહેલો ધર્મ સર્વોત્કૃષ્ટ છે. ” મુનિમહારાજ બોલે તે પહેલાં સુનંદે કહ્યું.

આ પ્રમાણે સુનંદના વચનો સાંભળીને મુનિ મહારાજે, તેનામાં યોગ્યતા નિહાળી બીજો ઘણો ઉપદેશ આપ્યો ને પરચખાણ કરાવ્યું. પછી મુનિમહારાજના મધુર વચનામૃતનું પાન કરી મુનિ મહારાજને અંતઃકરણપૂર્વક નમસ્કાર કરી મનમાં આનંદ પામતો તે સુનંદ તેના મિત્ર જિનદાસ શ્રાવકની સાથે ઉપાશ્રયેથી ઉઠી પોતાના ઘર તરફ વિદાય થયો.

દરેક મનુષ્યે પોતાની તુલના કરી જોવી પણ પ્રતિજ્ઞાનું પાલન થશે કે કેમ ? એવી કુશંકાઓ લાવી નિયમથી વચિત ન રહેવું. કારણ કે નિયમ, વ્રત ઇત્યાદિ લીધા પછી ભાગ્યેજ કોઈ અજ્ઞાની અને અણસમજીની વૃત્તિ તે નિયમ તોડવા પ્રત્યે જાય છે. બાકી જે શુભ વૃત્તિથી નિયમ લે છે તે ઘણા ખરા પાળી શકે છે, સમ્યગ્ દૃષ્ટિએ શુભ પ્રવૃત્તિ કરવી.

સત્ય વસ્તુને સમજ્યા પછી દુનિયાની નિંદાની પરવા નહિ કરતાં સદ્ધર્મ કરવો એજ ડાહ્યા મનુષ્યોનું કર્તવ્ય છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

પ્રતિજ્ઞા પાલન.

૨૧ જપુર નગરમાં કોણે જાણે કયા પાપના યોગે ભયંકર દુકાળ પડ્યો, નદીનું પાણી સુકાઈ ગયું હતું. લીલાંછમ જેવાં ખેતરો અને સુ-શોભિત વાડીઓ મરૂભૂમિના જેવી ઉજ્જડ જણાતી હતી, જે રાજપુર વ્યાપાર, ઉદ્યોગ કળાથી સુખી હતું તેજ રાજપુરના રહેઠાણીઓ અનાજ નહિ મળવાથી ભૂખે પીડા પામતા હતા. દરેક ઘર નિર્ધન થઈ ગયેલું હતું, કોઈની પાસે અનાજનો દાણો રહ્યો ન હતો, ઉચ્ચ વર્ગના લોકો ઘરમાંથી રાચરચીલું વેચી નાંખી જે કાંઈ આવતું હતું તેનાથી કાચું કોરું ખાઈને પોતાનો પ્રાણ બચાવતા હતા અને હલકી વર્ણના લોકો માછલાંઓના માંસનું ભક્ષણ કરી પોતાનો પ્રાણ બચાવતા હતા. કેટલાક લોકો ભૂખથી પીડાઈને મૃત્યુને શરણ થયા હતા. આ બધું નજરે જોતાં કમકમાટી છુટી આવતી હતી.

વાંચક ! આવા ભયંકર દુકાળમાં આપણે શુભ હિંસા નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેનાર સુનંદના ઘરની ખબર તો લઈએ ! અહા ! આમ તો જીવો. સુનંદના ઘરમાં તો કાંઈ વાત-ચીત થઈ રહી છે.

“બાપુ ! આજે અમે ભૂખથી ઘણાં પીડાઈએ છીએ, તો પણ તમે અમારા માટે કંઈ પણ ખાવાનું કેમ લાવ્યા નહિ !” છોકરાઓએ સુનંદને કહ્યું.

“ મહારા બહાલા બાળકો ! આજે કંઈપણ ચીજ ચોટામાં નહિ મળવાથી હું તમારે માટે કંઈ લાવ્યો નથી. ” સુનંદે કહ્યું.

“ બાપુ ! આપણા પાડોશીઓ તો માછલાંને પકડી લાવી તેના માંસનું ભક્ષણ કરે છે, ને તેમની ભૂખ મટાડે છે, તો તમે માછલાં શા સારૂ પકડી લાવતા નથી ? અમને અતિશય ભૂખ લાગી છે. છોકરાઓએ કરમરીને કહ્યું.

આ બધું સુનંદની સ્ત્રી ચુપકીદીથી સાંભળતી હતી, તે એકદમ બોલી:—

“ હે સ્વામીનાથ ! આ બાળકો કહે છે તેમાં શું ખોટું છે ? શું આપણે માછલાંનું ભક્ષણ કરી શકતાં નથી ? ”

“ દુનિયામાં પેટ ભરવાને માટે ઘણીએ વસ્તુઓ છે. શા સારૂ એવા નિર્દોષ જીવની હિંસા કરી આપણે આપણું પેટ ભરીએ ? પાપ કર્મથી ખીલું એ આપણી રીતિ છે. ” સુનંદે તેની સ્ત્રીને કહ્યું.

“ આવું ડહાપણ તમને કોણે બતાવ્યું ? તમે મોટા પંડિત થઈ ગયા ખરાને ? આવાં ખોટાં ટાયલાં તમારે ખીલકુલ ઘરમાં કરવાં નહિ, ને છોકરાઓને ઉધે રસ્તે જવાનું

શીખવાડવું નહિ, જો ફરીથી આવું બોલ્યા તો તમે તમારી વાત બોલ્યા ? ” ગુસ્સે થઇને સુનંદની સ્ત્રીએ સુનંદને કહ્યું.

“ તું નકામી ક્ષણિક મદમાં શા માટે છલકાય છે ? આ ચાર દિવસની ચાંદની, અંતે ઘોર અંધારી રાત. ” માટે તારાથી જેટલાં સુકૃત્યો થાય તેટલાં કરીદે, આવતા બવનું બાથું બાંધીદે, નહિ તો ક્ષેત્ર વિશાળ છે, જ્યાં ત્યાં રખડવું પડશે. લોગ વિલાસો, ચાર દિવસના છે; માટે ધર્મ, પરોપકાર, પર દયા કરી તારા આત્માનું કલ્યાણ કરવા તત્પર થા. મરતાં સુધી પણ ધર્મ તો નહિજ ચુકવો. ” આવો ઉપદેશ આપીને સુનંદે તેની સ્ત્રીને કહ્યું.

“ હું કાંઈ તમારું આવું બાપણ સાંભળવાની નથી અને હવે ફરીથી તમારે અમારી પાસે એવું જોડું બાપણ કરવું નહિ ? તમારું કહાપણ તમારી પાસે રાખો, આ તમારા બાળકો ભૂખથી પીડા પામે છે, અને મૃત્યુ પામવાની અણી પર છે, તો પણ તમે કાંઈ સાંભળતા કેમ નથી ? દયો આ જાળને ! અને તમારા ભૂખથી પીડા પામતા બાળકો માટે માછલાં લઈ આવો કે જેથી તેઓ તેનું ભક્ષણ કરી ભૂખ દૂર કરે. કેમ કાંઈ બોલતા નથી ? શું તમોને તમારા બાળકો પર પ્રીતિ નથી ? ” સુનંદની સ્ત્રીએ કહ્યું,

“ બાપુ ! અમારી માતા કહે છે તેમાં શું જોડું છે ? માટે અમારા સાડાં માછલાં પકડી લાવો તો અમે તેનું

લક્ષણ કરી અમારી ભૂખ મટાડીએ ! જલદીથી જાવ, ખાપુ સાંભળો છો કે ? ” રડતાં રડતાં છોકરાઓએ કહ્યું.

“ બાળકો ! આવું નીચ કામ મારાથી પ્રાણાંતે પણ બનશે નહીં જેવી રીતે તમોને તમારો જીવ બહાલો છે, તેવી રીતે તેઓને શું તેમનો જીવ બહાલો નહિ હોય ? એવા નિર્દોષ જીવોનો શા માટે નાશ કરવો ? ” સુનંદે કહ્યું.

“ આ મૃત્યુ પામવાની અણી પર છે તેના પર દયા લાવો ? જરા તમને તમારા લાડકવાયા બાળકો ઉપર સ્નેહ છે કે નહિ ? ” સુનંદની સ્ત્રીએ કહ્યું.

“ પુત્રોના સ્નેહની ખાતર હું કોટિ ઉપાયે પણ માછલાં કાઢવા નહિ જઉં અને નિજ ધર્મ નહિ ચૂકું.” સુનંદે કહ્યું.

આ પ્રમાણે સુનંદનો દ્રઢ નિશ્ચય જોઈને તે સુનંદની સ્ત્રી, તેના ભાઈઓને ઘેરથી બોલાવી લાવી, અને સઘળી હકીકત કહી, આથી તે સ્ત્રીના ભાઈઓ સુનંદ પર ઘણા ક્રોધે ભરાયા અને સુનંદને કહ્યું—

“ આ બાળકો માટે માછલાં કાઢી લાવો, તો તેઓ તેનું લક્ષણ કરે. ”

આથી સુનંદે તેની સ્ત્રીના ભાઈઓને કહ્યું.—

“ તમે ગમે તેમ કહો ! પણ મારાથી આ વાત કોટિ ઉપાયે કબુલ નહિ થાય. જીવહિંસા હું કદી પણ કરીશ નહિ,

ને તમેને પણ કહું-હું કે તમે પણ જીવહિંસા કરશો નહિ
ને જો કરશો તો તમે અવશ્ય નરક રૂપી કુવામાં પડવાના
તે નહિ માનજો. ”

આથી તે સ્ત્રીના ભાઈઓએ કહ્યું:—

“ શું તમે અમને શીખામણ આપો છો ? ” અમારે
તમારી શીખામણની જરૂર નથી, પોતે ગાંડા એટલે બીજાને
પણ ગાંડા કરવા હશે ખરાને ? પણ અમે તો તમારાથી
જોખવાઈ જઈએ તેવા નથી. ” દયો હવે ઝટ કરો, ઉઠો
માછલાં પકડવા જાવ. ”

આથી સુનંદે કહ્યું:—

“ મેં તમેને કેટલીએવાર ના કહી, છતાં પણ ફરીથી
કહું હું કે તે કામ મ્હારાથી પ્રાણાંતે પણ થશે નહિ. ”

આ પ્રમાણે સુનંદના કહેવાથી તે સ્ત્રીના ભાઈઓ
અખરજસ્તીથી તે સુનંદનો હાથ પકડીને નદીને કાંઠે માછલાં
ઠવા લાઈ ગયા, અને સુનંદને કહ્યું:—

“ દયો આ જાળ અને નદીમાંથી માછલાં કાઢો. ”

ત્યારે સુનંદે કહ્યું:—

“ તમારે મ્હારા પર જેટલો જીવમ ગુજારવો હોય તેટલો
જીવરો પણ હું પ્રાણાંતે પણ જીવહિંસા કરીશ નહિ. ”

આ પ્રમાણે સાંભળીને તે સ્ત્રીના ભાઈઓ તે સુનંદને
મારવા લાગ્યા. કેવો જીવમ ! ધર્મ કરવા ઇચ્છનારને તો
આવા સંકટો આવેજ, પણ સદ્ધર્મ ન ચુકે તેજ સાચો માનવી.

તે સુનંદને ઘણા માર પડવાથી ત્યાંથી તે નાસવા લાગ્યો, પણ સુનંદની પાછળ તે સ્ત્રીના ભાઈઓ તેને પકડવા દોડ્યા અને સુનંદને પકડી લાવીને પાછા નદીને કાંઠે માછલાં કાઢવા લાઈ ગયા અને તેના હાથમાં જબરજસ્તીથી જાળ આપીને કહ્યું.—

“ માછલાં કાઢો. ”

આ સાંભળીને તેને પરવશપણાથી માછલાં પકડવા સાફ નદીની અંદર જાળ નાંખી. થોડીવાર પછી તે જાળને બહાર કાઢી તો તેમાં ઘણા માછલાંઓ આવ્યા. તે જોઈને તેના હૃદયમાં દયા ઉત્પન્ન થઈ આવી. આથી તે સુનંદે તરતજ કાઢેલાં બધાંએ માછલાં પાછા નદીમાં ફેંકી દીધાં. અને તેણે જે ત્રણ દિવસ સુધી એ પ્રમાણે કર્યું તેમાં એક વખતે એક માંછલાની પાંખ તુટી ગઈ તેથી મનમાં અતિ ખેદ પામ્યો. આ બધું જોઈને તે સ્ત્રીના ભાઈઓ સુનંદ પર ઘણા ગુસ્સે થયા, પણ સુનંદે તેની જરાકે દરકાર કરી નહિ ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે—કુટુંબને માટે કરેલું પાપ, પણ પાપ કરનારને અવશ્ય નરક રૂપ કુવામાં નાખે છે, તો તેને માટે આ હીન હીન માછલાંઓનો શા માટે નાશ કરું? જેવી રીતે મને મ્હારો જીવ વહાલો છે, તેવી રીતે તેઓને પોતાનો જીવ વહાલો છે, તો મારે જીવહિંસા શા માટે કરવી પડે ?

હુનિયા પોતાનાજ સ્વાર્થની વાત કરે છે. આખું જગત સ્વાર્થી છે. માતા, પિતા, ભાઈ ભાંડુ, કાકા, કાકી, મામા, મામી, તથા બહેન, પુત્ર, સ્ત્રી ઇત્યાદિ સર્વે હુનિયાના સખાંધી સ્વાર્થી છે; કુટુંબીજનો જ્યાં સુધી પોતાનો સ્વાર્થ હશે ત્યાં સુધીજ ભાઈ કેમ ? આબ્યો બા ? ઇત્યાદિ વિવેકી પ્રશ્નો કરશે, યાદ છે ? મહારા તરફની પાંચ પૈત્રાની આશા હશે ત્યાં સુધીજ હુનિયાના મુધરેલા પરોપકારી મહારો ભાવ પૂછશે, પણ પછી મહારી સામું જોવા કોઈ નહિ આવે ? જ્યાં કામ સર્ચું એટલે “ તમે તમારે રસ્તે ને અમે અમારા રસ્તે ” માટે હે આત્મા ! તારા કલ્યાણાર્થે ધર્મ કરી પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા લક્ષ્ય રાખ, હવે લોગ વિદ્વાસો ઓછા કર.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે પુણ્યાત્મા સુનંદ પોતાના ઘેર આબ્યો, અને અનશન લઈ ચોરાશી લાખ જીવોને ખમાવી શ્રી પરમેષ્ઠી મંત્રનો જાપ કરતાં મૃત્યુ પામ્યો.

ધન્ય છે, તેવા પુણ્યાત્માને.

કોઈ ધર્મમાં અતિ તક્ષીન થઈ જાય છે, ત્યારે લોકો તેને મૂર્ખ કહે છે, પણ તે વખતે તે માણસે હુનિયાની તલબાર પણ પરવા કરવી નહિ, પરંતુ પોતે કરેલી શુભ પ્રવૃત્તિ તરફ લક્ષ રાખવું. આ જમાનામાં મિત્રો પણ એવા હોય છે કે ઉંચે જતા પ્રાણીને દોરડાથી એકદમ ખેંચીને નીચે પાડવામાં તયાર. અને પાછા ઢોંગ કરીને રોવામાં પણ

તૈયાર, સારા રસ્તે ચઢાવનાર બહુ થોડા છે; બાકી પાડનાર ઘણા છે. આથી એમ નથી સમજવાનું કે આપણે ચઢવાની મહેનતજ ના કરવી; ચઢવું તો ખરુંજ, પછી લવિષ્યમાં જે થવાનું હોય તે થાય. સારા કૃત્ય ઉપર નિશાન તાકીને, ઉત્તમ ફળ ધ્યાનમાં લઈને, પણ તે કૃત્ય તો કરવું, પછી ત્યાં આગળ ‘શું થશે ?’ એવા પામર વિચારો રાખવા નહિ. આત્માને સ્થિર બનાવવાને યત્ન કર્યા કરવો.

પ્રકરણ પ મું.

વિશ્વાસઘાત.

ભરતક્ષેત્રમાં અલકાપુરી સમાન રાજગૃહનગર આવેલું હતું. તે નગરની એક બાજુએ થઈને મહાન વિસ્તારવાળી નદી વહન કરતી હતી. અને બીજી બાજુએ સુશોભિત રાજ્ય મહેલ આવેલો હતો. તે નગરની રચના અને બાં-

ધણી એવી તો મનોહર હતી કે નગરનાં તમામ મકાનો એકજ લાઇનમાં આવેલાં હતાં. મધ્યમાં, લગ્ન શિખરોથી સુશોભિત જિનાલયો, દાનશાળાઓ, પૌષ્ઠશાળાઓ, પાઠશાળાઓ, કળાશાળાઓ, અને ધર્મશાળાઓ આવેલી હતી.

તે નગરમાં ધર્મિષ્ઠ, પરોપકારી, વિવેકી, નીતિમાન, પ્રજાવત્સલ, શુરવીર અને પરાક્રમી નરવર્મા નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. જેમ માણી બગીચાની અંદર આવેલાં વૃક્ષોને જળસીંચન કરી યોગ્ય સ્વરૂપમાં ખીલવે છે, તેમ એ રાજા પોતાની પ્રજાને તેમનાં દુઃખોનો નાશ કરી યથાર્થ રીતે પાલન કરતો હતો. તે એમ સમજતો હતો કે આ પ્રજા એ મહારાપુત્ર સમાન છે. તે દેશ ઉન્નતિના શિખરે પહોંચેલો હતો, નીતિ એ રાજાની રીતિ હતી, રાજા સૌ સૌની યોગ્યતા પ્રમાણે સર્વનો સત્કાર કરતો હતો. ધર્મી પુરુષોનું

તે વિધિપૂર્વક પૂજન કરતો હતો; રાજા સાગર જેવો ગંભીર હતો. તે રાજાને અતિ સૌંદર્યવાળી, ધર્મી, શીયલવંતી અને સફળશ્રેણી ભરેલી પુષ્પાવતી નામની મહારાણી હતી. આ નગરની પ્રમુખ વ્યાપાર, ઉદ્યોગકળાથી સુખી હતી, આવદ સુશોભિત અને રમણીય નગરમાં જિતશત્રુ રાજા અને મહારાણી પુષ્પાવતી બંને રાજ્યદંપતી ધર્મ તથા નીતિપૂર્વક રાજ્ય સુખ ભોગવતાં હતાં.

તે નગરમાં સફળશ્રેણી ભરપુર મણિયાર નામનો શેઠ રહેતો હતો. તેને સુયશા નામે એક સ્ત્રી હતી. આ બંને દંપતી ધર્મકાર્ય કરી ઉત્તમ સુખ ભોગવતા હતાં. અનુક્રમે મુનંદનો જીવ મણિયાર શેઠની ધર્મપત્નીની કુક્ષિમાં પુત્ર રૂપે ઉત્પન્ન થયો. બારમે દિવસે શેઠે તે પુત્રનો વિધિપૂર્વક ઉત્સવ કરીને તથા ચાચકોને દાન દઈને તે પુત્રનું દામાન્નક, એલું નામ પાડ્યું. તે પુત્ર બાલ્યાવસ્થાના પ્રેમાળ ભાવોથી યોષાતો આઠ વર્ષની વયે પહોંચ્યો.

તેજ નગરમાં સાગરશેઠ નામનો ધનાઢ્ય શેઠ રહેતો હતો. વ્યાપારીઓમાં તેણે એક ઉત્તમ વેપારી તરીકે જ્યાંતિ મેળવી હતી, તથા તેને મણિયાર શેઠ સાથે સારો સંબંધ હતો.

મણિયાર શેઠના ઘરમાં પૂર્વ જન્મના કોઈ કર્મના કારણથી મરકીના રોગે પ્રવેશ કર્યો, તેથી શેઠના ઘરના પુત્ર દામાન્નક શિવાયનાં સઘળાં માણસો મરકીના પંખમાં

સપડાયા અને શેઠ શિવાય તમામ માણસો મૃત્યુ પામ્યાં. આથી મણિયાર શેઠને પુત્ર દામજીની ચિંતા થવા લાગી કે, “મહારા બહાલા બાળકનું શું થશે ?” ઈત્યાદિ વિચારોથી શેઠનું મન ચિંતાતુર રહેતું હતું, પણ શેઠને સાગરશેઠ પર વિશ્વાસ હોવાથી સાગરશેઠને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું:-

“મિત્ર ! હું દુઃખના લીધે ચારે તરફથી ઘેરાઈ ગયો છું, મહારી તબીયત ઠીક નથી, મારા માટે મરણની પળેહ હવે ગણાઈ રહી છે. હવે કંઈપણ ઉપાય રહ્યો નથી, માટે હું મહારા બહાલા પુત્રની રક્ષા કરવાને તમને સોપું છું.”

“મિત્ર ! આ સમયે ગભરાવાનું નથી, ધૈર્ય રાખો ! સૌ સારાં વાનાં થશે. તમારા પુત્રને હું મહારા પુત્રની માફક પાળી પોષીને મોટો કરીશ. તમારે કોઈ બાતની ચિંતા રાખવી નહિ.” સાગર શેઠ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“બહાલા પુત્ર ! તું સાગર શેઠની આજ્ઞામાં રહેજે, ને કોઈ હવસ તેમની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરીશ નહિ.” મણિયાર શેઠે દામજીને કહ્યું.

“પિતાજી ! આ બાળકને નિરાધાર મૂકી તમે ચાલ્યા જશો ?” આંખમાં આસુ લાવી દામજીએ કહ્યું.

“પુત્ર ! તું મહારા હૃદયમાંથી એવા વિચારો કહાણી નાંખ ! હંમેશાં કર્માનુસાર થાય છે. માટે ધર્મપર આધાર રાખીશ તો સૌ સારાવાનાં થશે ? મણિયાર શેઠે કહ્યું.

“ ત્હારે કોઈ જાતની ચિંતા રાખવી નહિ.” સાગર શેઠે દામજીને કહ્યું. આથી મણિયાર શેઠની ચિંતા ઓછી થઈ, અને બીજે દિવસે મણિયાર શેઠ મૃત્યુ પામ્યાં. શું કર્મની વિચિત્ર ગતિ !

જગતમાં સુખ કે દુઃખ કોઈને સદાયે એક સરખું રહેતું નથી. સુખ પછી દુઃખ અને દુઃખ પછી સુખ એવો જગતનો નિયમ ચાલ્યા કરે છે.

મણિયાર શેઠના મૃત્યુ પામ્યા પછી દામજીક ઘણો મુંઝવા લાગ્યો, તેથી તેને હિંમત આપીને સાગર શેઠ પોતાના ઘેર લઈ ગયો. અહીં આગળ તે પોતાનો સમય આનંદથી પસાર કરતો હતો, પણ નમ્રીબ બે ડગલાં આગળ ને આગળ કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે.

એક દિવસ એવું બન્યું કે સાગરશેઠને ઘેર બે મુનિ મહારાજ વહોરવા માટે આવ્યા. ત્યાં મ્હોટા મુનિમહારાજે તે દામન્નકનું લબ્ધ કપાત્ર, અને મનોહર કાંતિ જોઈને ન્હાના મુનિમહારાજને કહ્યું—

“ આ બાળક આ શેઠના ઘરનો માલીક થશે.”

ત્યાર પછી તે મુનિમહારાજ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. મુનિમહારાજે કહેલું વચન ધરના માલીક સાગર શેઠના સાંજળવામાં આવવાથી તે અતિ ખેદ પામ્યો, અને તે બાળકના ઉપર ક્રોધે ભરાઈને વિચારવા લાગ્યો.

“ અહા ! મહારો પુત્ર સમુદ્રદત્ત ગુણવાન અને હોંશીયાર છતાં શું આ છોકરો મહારા ઘરનો માલીક થશે ? ” મુનિ મહારાજ જ્ઞાની છે, માટે તેમનું વચન કદાપિ મિથ્યા થશે નહિ. માટે આ બાળકને કોઈ પણ ઉપાયથી મારી નાંખવો એકદમ, નહિ તો તે મહારા ઘરનો માલીક થશે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે સાગરશેઠે ચાંડાલને બોલાવી, તે બાળકને મારી નાંખવા માટે ચાંડાલને સોંપ્યો. ને દ્રવ્ય આપીને કહ્યું—આ બાળકને તારે ગુપ્ત રીતે મારી નાંખવો અને મારવાની નિશાની મને બતાવવા લાવવી. ચાંડાલે તેમ કરવાનું કબુલ કરી તે બાળકને લઈને જંગલ તરફ ચાલ્યો ગયો. બાળક ગયો એટલે સાગરશેઠના હર્ષનો પાર ન રહ્યો. પોતાની દુષ્ટ ધારણા ફલિભૂત થશે એમ ધારીને તે આનંદ પામવા લાગ્યો.

અહા ! કાળા માથાનો માનવી શું ના કરી શકે ! જે ધારે તે કરી શકવાને શક્તિમાન છે. લક્ષ્મીના લોભે સાગરશેઠે તેના મિત્ર મણિયાર શેઠનો વિશ્વાસઘાત કરી તેના એકના એક બાળકને ચાંડાળને સોંપ્યો. પણ વિધની બલ-વત્તરતાને તે ભૂલી ગયો.

પ્રકરણ ૬ હું.

મૃત્યુના સુખમાં.

ખરતુ ચાલતી હતી. સમય બપોરના બારનો હતો. સૂર્યના કિરણોથી પૃથ્વી ઉપર સખ્ત ગરમી પડતી હતી. આ વખતે ચાંડાલે તે બાળકને જંગલમાં લઈ ચાલ્યો હતો. પણ તેઓ બન્ને જણા સખ્ત ગરમીના લીધે પરસેવાથી તરબોળ થઈ ગયેલા હતા. અનુક્રમે તેઓ બન્ને જણા એક વૃક્ષની ઘટા નીચે આવી પહોંચ્યા. અહીં આગળ ચાંડાલે તે બાલકને ઉત્તમ લક્ષણવાળો, શુભવાન અને કાંતિવાળો જોઈને તે બાળક પર દયા આવવાથી વિચાર્યું કે—

“આ કાંતિવાળા બાળકે શેઠનું શું બગાડયું હશે ? અવશ્ય આમાં કંઈક પણ ઉંડા ગુપ્ત ભેદ હોવો જોઈએ !” માટે બાળકને પૂછી જોવાથી ખાતરી થશે, ત્યારે તે ચાંડાલે બાળકને પૂછ્યું—

“હે ઉત્તમ લક્ષણવાળા બાળક ! તેં સાગર શેઠનું શું બગાડયું છે ? કે જેથી તેમણે તારી હત્યા કરવાને માટે મને સોંપ્યો છે ?”

આથી બાળકે કહ્યું—“મહેં શેઠનું કંઈ બગાડયું નથી.”

“હે બાળક ! ભય પામીશ નહિ, હું તારી હત્યા

કરવા માંગતો નથી, પણ તારી આ સ્થિતિ જોઈને મ્હાફે હૃદય ભરાઈ આવે છે, માટે મ્હારા પર વિશ્વાસ રાખી જે બન્યું હોય તે સાચે સાચું કહે ? ” ચાંડાલે શાંતિથી અને ખીરજ આપીને કહ્યું.

આથી તે બાળકે ચાંડાલને કહ્યું:—“ શેઠે મ્હાફે ભવિષ્ય મુનિ મહારાજના મુખે સાંભળવાથી તે શેઠે મ્હારી હત્યા કરવા માટે મને તમને સોંપ્યો છે.”

“ તે મહાત્મા મુનિ મહારાજે તારા ભવિષ્ય વિષે શું કહ્યું તે મ્હારી સાંભળવાની ઇચ્છા છે. માટે તું મ્હારા તરફથી કિંચિત્ માત્ર પણ ભય રાખ્યા શિવાય જે હકીકત હોય તે મુખેથી કહે.” ચાંડાલે આનંદમાં આવી જઈને કહ્યું.

“ તે મહાત્મા મુનિમહારાજે મ્હાફે ભવ્ય કપાળ અને કાંતિ જોઈને કહ્યું કે, આ બાળક અવશ્ય શેઠના ઘરનો માલીક થશે.” બાળકે કહ્યું.

આથી ચાંડાલ એકદમ આનંદના આવેશમાં આવી જઈને બાળકે જોલે તે પહેલાં જોલી ઉઠ્યો કે—

“ મહાત્માએ કહેલું ભવિષ્ય કાળાંતે પણ મિથ્યા થશે નહિ. ” માટે હે ઉત્તમ લક્ષણવાળા બાળક ! મ્હને તારાપર ચળ્લી દયા આવવાથી હું તારી હત્યા કરીશ નહિ.

“ તો તમોએ સાગર શેઠને આપેલા વચનનું શું થશે તેમ જાણી પણ વિચાર કર્યો છે ? ” બાળકે ચાંડાલને પૂછ્યું.

“હા.” ચાંડાલે જવાબ આપ્યો.

“શો ?” બાળકે પૂછ્યું.

આથી ચાંડાલ બોલ્યો હે બાળક ! સાંભળ—

“એ મૂર્ખના શીરોમણી પાપાત્મા સાગર શેઠને ઉધું-ચતું સમજાવી નાખતાં શી વાર થવાની છે ?”

આ પ્રમાણે ચાંડાલના વચનો સાંભળીને તે બાળક બોલ્યો—“ના ! મહારા એક જીવની ખાતર અસત્ય બોલી શા માટે પાપના લોખંડા થાઓ છો; અને તમારું આપેલું વચન શા માટે મિથ્યા કરો છો ? પણ હું તે પ્રમાણે તમને કરવા નહિ દઉં.”

બાળકના મુખથી આ પ્રમાણે વચનો નીકળતા સાંભળી તે ચાંડાલ વિચારમાં પડ્યો, અને અનેક પ્રકારના વિચારો કરી તેને પૂછ્યું.

“ત્યારે હે બાળક ! મહારે શું કરવું ?”

“તમે આપેલા વચનને અમલમાં મૂકી, તેનું પાલન કરો ” બાળકે પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

બાળકના મુખથી હિંમતભર્યા વચનો સાંભળીને તે ચાંડાલ હર્ષથી બોલ્યો—

“ધન્ય છે ! ઓ વીર બાળક ! તને ધન્ય છે. ધન્ય છે ! તને જન્મ આપનાર માતાપિતાને ! હું તારી આવી હિંમત જોઈને તારા પર ઘણો ખુશી થયો છું, અને તને

જેટલો ધન્યવાદ આપું તેટલો જોછો છે.”

ત્યારે બાળકે હિંમતથી ચાંડાલને કહ્યું—

“કેમ ત્યારે કરો તૈયારી.”

“મને મ્હારો આત્મા તે કાર્ય કરવાની ના પાડે છે.”

ચાંડાલે જવાબ આપ્યો.

“હું તમને આગ્રહ પૂર્વક વિનંતી કરીને કહું છું કે તમારું વચન મિથ્યા કરશે નહિ.” બાળકે આગ્રહ કરીને ચાંડાલને કહ્યું.

બાળકે ઘણો આગ્રહ કરવાથી ચાંડાલ તે બાળક પર ઘણો ખુશ થયો, અને બાળકને કહ્યું:

“હે બાળક ! જો તારી એવી ઈચ્છા હશે તો હું તારું વચન મિથ્યા થાય નહિ તેની ખાતર તારી ટચલી આંગળી કાપીને તને છોડી મૂકીશ.”

“જો તમારી એમ ઈચ્છા હોય તો અવશ્ય હું તમારી આજ્ઞાનો અમલ કરીશ.” બાળકે કહ્યું.

ત્યારપછી તે ચાંડાલે બાળકની ટચલી આંગળી કાપી નાંખી, પણ બાળક તો ગંભીરજ રહ્યો.

ધન્ય છે તે વીર બાળકને ! ભારતને શું આવા પુત્રોની જરૂરીયાત નથી ? શાસન તો આવાજ ધર્મપ્રેમી પુત્રો માગે છે.

ત્યારપછી ચાંડાલે તે બાળકને કેટલીક સૂચનાઓ કરી, અને કહ્યું:

“ હે વીર બાળક ! જો તારે આ નગરમાં હવે પછીથી આવવું નહિ ને ભૂલેચુકે આબ્યો તો અવશ્ય તારું મૃત્યુ થશે, એ નક્કી સમજજે ! માટે મ્હારી આજ્ઞા માનીને કોઈ બીજા નગરમાં ચાલ્યો જો ! ”

“ બહુ સારું. અવશ્ય હું તમારી આજ્ઞાનું પાલન કરીશ. તમારી ઇચ્છા વિરુદ્ધ વર્તવાને હું જરા પણ ઇચ્છતો નથી. તમોએ મને જીવિતદાન આપ્યું છે તેથી હું જીવંતી પર્યંત પણ આ બહલો ભૂલી શકું તેમ નથી, અને તમને જેટલો ધન્યવાદ આપું તેટલો ઓછો છે. આ ઉપકારનો બહલો આપવા અત્યારે મ્હારી પાસે કાંઈપણ નથી, પરંતુ એનો બહલો તમને જરૂર મળશે ! ” બાળકે કહ્યું.

“ હે બાળક ! મેં તારા પર કિંચિત માત્ર પણ ઉપકાર કર્યો નથી પણ તે મ્હારા પાપી આત્માને બોધ દઈને મ્હારા પર એવો ઉપકાર કર્યો છે કે, તે ઉપકાર હું જીવંતી પર્યંત ભૂલીશ નહિ, અને તારી આગળ પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે હવેથી પ્રાણાંતે પણ કોઈપણ જીવની હિંસા કરીશ નહિ. ” ચાંડાલે બાળકને કહ્યું.

ચાંડાલના મૂખમાંથી ઉપર પ્રમાણે વચનો સાંભળવાથી તે બાળક હર્ષથી બોલ્યો—

“ ધન્ય છે ! તારા આત્માને. ”

સમય ઘણો થઈ ગયેલો હોવાથી ચાંડાલે બાળકને પૂછ્યું—

“ તારો વિચાર કયાં જવાનો છે ? ”

આથી બાળકે પ્રત્યુત્તર આપ્યો—

“કોઈ દૂર ગામમાં જવાનો છે ? પછી તો જ્યાં ભાગ્ય લઈ જાય ત્યાં ખરું ?”

ત્યાર પછી બાળકને બીજી કેટલીક સૂચનાઓ આપી તે ચાંડાલ પાંડા નગર ભણી ચાલ્યો ગયો. ચાંડાલ નગરમાં જઈ ટચલી આંગળીનો કટકો સાગરશેઠને બતાવ્યો તેથી તે ઘણો આનંદ પામવા લાગ્યો.

પરભવના પુણ્યના પ્રભાવથી તે બાળક મૃત્યુના મુખ-માંથી બચી ગયો.

* * * * *

ચાંડાલના ગયા પછી તે બાળક હામજનક રખડતો રખડતો એક ગામની પાસે આવી પહોંચ્યો. પણ પરસેવાથી તરબોળ થઈ ગયો હતો, અને તેના કપડાં ધૂળથી મલીન થઈ ગયેલા હતાં, અને તેને થાક પણ અતિશય લાગેલો હોવાથી તે ગામની નજીક એક વૃક્ષ નીચે આરામ લેવા બેઠો. પણ તેને ખબર નહતી કે આ ગામમાં સાગરશેઠનું ગોકુલ હતું.

તે વૃક્ષ આગળ થઈને એક ગોવાળ જતો હતો. આ ગોવાળ સાગરશેઠના ગોકુલમાં નોકર હતો. તેને તે બાળક હામજનકને વૃક્ષ નીચે એકલો બેઠેલો જોયો, તેથી તે ગોવાળે વિચાર્યું કે:—

“આ બાળક કોઈ ભાગ્યવાન છે, પણ તેને દુઃખદ વિપત્તિ આવી પડેલી હોવાથી તેની સ્થિતિ આવી જણાય

છે, માટે લાવને તેને પૂછીને ખાત્રી તો કરી બેઠું.” આથી તે ગોવાળ બાળક દામન્નક પાસે ગયો, અને પૂછ્યું:—

“હે સુંદર બાળક તું કોણ છે? અને અહીંયા ક્યાંથી આવે છે.”

ત્યારે તે બાળક ધીરથી બોલ્યા:—

“હું વણિક પુત્ર છું, અને રાજગૃહનગરમાંથી આવું છું.”

“હે બાળક! તારા મુખાર્વિંદ પરથી જણાય છે કે તારા પર કાંઈ પણ દુઃખ આવેલું છે. જે બીના હોય તે મહારા તરફથી લેશ માત્ર પણ ભય પામ્યા વગર જે હોય તે સાચે સાચું કહે.”

આથી તે બાળકે ગોવાળને કહ્યું કે જો તમારી સાંભળવાની ઈચ્છા છે તો હું તમારા તરફથી જરા પણ ભય રાખ્યા શિવાય તમને કહું છું તે એક ચિત્તે ધ્યાન દઈને સાંભળો. એમ કહીને તેને પોતાની આત્મકથા ગોવાળ આગળ કહેવા માંડી.

“મહારો જન્મ રાજગૃહનગરમાં મણિયાર શેઠને ત્યાં થયો હતો, મહારા પિતાને હું એકનો એક પુત્ર હતો. મહારા શિવાય તેમને કંઈ સંતાન ન હતું. મહારા પિતાનો પ્રેમ મહારા પર ઘણો હતો. પૂર્વજન્મના કોઈ કર્મના કારણથી મરકીના રોગે મારા ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો, તેથી મહારા પિતાને મહારી ચિંતા થવા લાગી, આથી મહારા પિતાએ તેમના મિત્ર સાગરશેઠને બોલાવીને મહારું પાલન કરવાની ભલામણ કરી, ને બીજે દિવસે મહારા પિતાજી પણ મૃત્યુ પામ્યા. એ વખતે મહારી શી સ્થિતિ થઈ હશે તે હું કહી શકું તેમ નથી! મને દુઃખથી ઘણો મુંઝતો બેઠો સાગરશેઠ

આશ્વાસન આપી પોતાને ત્યાં મને લઈ ગયા, ત્યાં આગળ હું આનંદથી મહારા દિવસો પસાર કરતો હતો. પણ મહારા નશીબમાં દુઃખ લોગવવાનું હતું બાકી હોવાથી એમ બન્યું કે, એક દિવસ સાગરશેઠના ત્યાં બે મુનિ મહારાજ વહોરવા માટે આવ્યા, તે વખતે હું ત્યાં આગળ ઉસો હતો, તેથી મહોટા મુનિ મહારાજે મહારું લવ્ય કપાળ જોઈને ન્હાના મુનિ મહારાજને કહ્યું કે:—“ આ બાળક આ શેઠના ઘરનો માલીક થશે ? ”

ત્યારે તે મુનિ મહારાજના મુખેથી કહેલાં વચન ઘરના માલીક સાગરશેઠના સાંભળવામાં આવવાથી તે શેઠે ચાંડાલને બોલાવીને મહારી હત્યા કરવા માટે મને તે ચાંડાલને સોંપ્યો. પણ તે ચાંડાલને મહારા પર દયા આવવાથી તેણે મને છોડી મૂક્યો. ત્યાર પછી ત્યાંથી રખડતો રખડતો અહીં આગળ આવી પહોંચ્યો છું.”

આ પ્રમાણે બાળકના મુખેથી તેની આત્મ કથા સાંભળવાથી તે ગોવાળને અતિશય આનંદ થયો, અને તેણે પોતાના મનમાં વિચાર્યું કે:—

આ બાળક ખરેખરો, ભાગ્યવાન, શુભવાન તેમજ કાંતિ-માન છે. હું અપુત્ર છું, તેથી આ બાળકને પુત્ર તરીકે રાખવો. આવું વિચારીને તે બાળકને કહ્યું:—

“હે બાળક! ભય પામીશ નહિ, હું તારા પર પ્રસન્ન થયો છું. માટે તું મહારે ઘેર પુત્ર તરીકે રહેજે ને આનંદ કરજે.”

આ પ્રમાણે તે ગોવાળના મુખથી સાંભળીને તે બાળકે નમ્રતાથી કહ્યું:—

“મહારા જેવા એક રખડતા બાળક ઉપર આટલી બધી કૃપા દર્શાવી છે, તેને માટે હું આપનો જેટલો ઉપકાર માનું તેટલો જોઇએ છે.”

કેટલીએક વાતચીત કર્યા પછી તે ગોવાળ પોતાની સાથે તે બાળક દામનકને પોતાને ઘેર લઇ ગયો. ઘેર આવ્યા પછી ગોવાળે વિચાર કર્યો કે, મહારા શેઠે મિત્ર ધર્મને ભૂલી જઈ તેમના મિત્રના એકના એક બાળકને દક્ષિમના લોભે વશ થઈ તેનો નાશ કરવા માટે ચાંડાલને સોંપ્યો હતો. તેમ કરતાં તે દુર હૃદયના પાપાત્માને તે બાળક પ્રત્યે બીલકુલ દયા ઉત્પન્ન ના થઈ, ધીક્કાર છે, એવા પાપાત્માને. એવા પાપાત્માની નોકરી કરવાથી આપણી જીવિ પશુ બગડે. માટે મહારે એવા દુષ્ટ પાપાત્માની નોકરી ના જોઈએ, ધીક્કાર છે તેની નોકરીને? માટે હું આજને આજ તે પાપાત્માને સંદેશો મોકલી દઉં છું કે મહારે તમારી નોકરી કરવી નથી, તેના કરતાં તો ચાંડાલ સારો કે તેના હૃદયમાં દયા ઉત્પન્ન થવાથી બાળકને છોડી મુક્યો, ધન્ય છે, તે ચાંડાલને?

પછી તે ગોવાળે સાગર શેઠને સંદેશો પહોંચાડાવ્યો કે મહારે તમારી નોકરી કરવી નથી.

અહીં આગળ દામનક હંમેશાં જિનપૂજા કરતો હતો, અને કોઈક કોઈક વખત જંગલમાં ગાયો ચારવા લઈ જતો હતો. અનુક્રમે તે પોતાનું જીવન આનંદથી પસાર કરતો ગોવનાવરથા પાગ્યો.

પ્રકરણ ૭ મું.

— ❦ —

સાગર શેઠનું કુંડુંબ.

સ વારના નવેક વાગ્યાનો સમય થયો હતો. તે વખતે સાગરશેઠ પોતાના લગ્ન આલીશાન મકાનના એક લાગમાં એકલો બેઠો બેઠો અનેક પ્રકારના વિચાર કરી રહ્યો હતો. તેની

ચુખસુદા બેતાં એમ સ્પષ્ટ માલમ પડી આવતું હતું કે તે એક મહાચિંતામાં આવી પડેલો હતો. તે મહા ચિંતા શી હશે તે બાલુવાની અમારા વાંચક વર્ગને જિજ્ઞાસા થઈ હશે. તે જિજ્ઞાસાને નિર્મૂળ કરવા માટે કહેવું બોધ્યે કે સાગરશેઠને એક પુત્ર અને પુત્રી હતી. પુત્રનું નામ સમુદ્રદત્ત હતું, અને પુત્રીનું નામ વિષા હતું. તે રૂપ સૌંદર્યમાં સ્વર્ગની અપ્સરાને પણ બૂલાવે તેવી હતી. તે સફળશ્રી થઈ હતી. તેની ઉંમર અત્યારે સોળ વર્ષની હતી. તેણી અત્યારે યુવાવસ્થામાં પ્રવેશ કરી ચુકી હતી, છતાં પણ તે હજી સુધી કુંવારી હતી. તેના નિવાહ માટે સાગરશેઠ બહુ તજવીજ કરતા પણ તેણી કહેતી કે હું મહારા લાયક પતિ મળશે ત્યારે લગ્ન કરીશ. જ્યાં સુધી મહારા લાયક

ચોગ્ય પતિ નહિ મળે ત્યાં સુધી મેં કુંવારી જીંદગી ગાળવાનો નિશ્ચય કર્યો છે.

આ પ્રમાણે વિષા કહેતી હોવાથી સાગરશેઠની આ મહા ચિંતાનું કારણ હતું, અને અત્યારે પણ સાગરશેઠ તેનાજ વિષે વિચારો કરી રહ્યો હતો. આ વખતે સાગરશેઠની સ્ત્રી કાંઈ કાર્યને માટે જ્યાં આગળ સાગરશેઠ બેઠેલા હતા ત્યાં આવી ચડી. તેણીએ સાગરશેઠની મુખાકૃતિ ઉપર ચિંતા જોઈ ત્યારે તેણીએ સાગરશેઠને નમ્રતાથી મંદ સ્વરે કહ્યું :—

“પ્રાણનાથ ! કોઈ દિવસ નહીં હે આજે આપ ચિંતાતુર કેમ જણાઓ છો ? તે જો હરકત ન હોયતો આ આપની દાસીને જણાવવા કૃપા કરશો, હું આપના દુઃખે દુઃખી અને આપના સુખે સુખી; આપના હિતમાંજ મારું હિત સમાયેલું છે. માટે જો હોય તે આ આપની દાસીને જણાવવાની કૃપા કરશો.”

પોતાની સ્ત્રીના આવાં વચનો સાંભળીને સાગરશેઠ શાંતિથી બોલ્યા—

“પ્રાણશ્વેત્રી ! મહારા હૃદયની ચિંતાનું કારણ તારાથી કયાં અજાણ્ય છે ? આપણો વિષા યુવાવસ્થામાં પ્રવેશ કરી ચૂકી છે, તેના વિવાહ માટે તેણીને ઘણું સમજાવી છતાં તે પોતાનો નિશ્ચય મૂકતી નથી. માટે હવે

આપણે કાંઈ પણ ઉપાય કરવો જોઈએ. હવે જો તારાથી કાંઈ બની શકે તો સમજાવવા પ્રયત્ન કર.” આમ કહી સાગર-શેઠે નિઃશ્વાસ નાખ્યો.

“પ્રાણનાથ ! આપ શા માટે ચિંતાતુર થાવ છો. યુત્રી ઘણી ડાહી અને સમજી છે તેના તરફથી આપણે કોઈ પણ જાતની ચિંતા કરવાનું કારણ નથી. તે પોતાની મેળે યોગ્ય પતિ મેળવી આપને નિવેદન કરશે ! ” સ્ત્રીએ નમ્રતાથી સાગરશેઠને કહ્યું.

“પ્રાણેશ્વરી ! તું કહે છે તેમાં ખીલકુલ શક નથી, પણ આપણે તો તેના સારાને માટે તેને યોગ્ય પતિ મેળવી આપી તેનો સંસાર સુખી નીવડે તેવો પ્રયત્ન કરવો એ આપણી ફરજ છે.” સાગરશેઠે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું.

“પ્રાણનાથ ! આપનું કહેવું યોગ્ય છે. પણ તેને સમજાવતાં તે પોતાની હઠ છોડતી નથી. છતાં પણ હું તેણીને અત્યારે આપની સમક્ષ બોલાવીને કહું છું.” સ્ત્રીએ સાગરશેઠને ધૈર્ય આપીને કહ્યું.

આમ કહી સાગરશેઠની સ્ત્રીએ વિધાને બોલાવવા હાંક-મારી, પણ વિધાને બદલે સાગરશેઠનો પુત્ર સમુદ્રફત આવ્યે અને કહ્યું.

“માતાજી ! વિધાનું શું કામ છે ? ”

આથી સાગરશેઠે તેને વિધા સંબંધીની સર્વ વાત કહી સંભળાવી.

થોડા સમય પછી સમુદ્રદેવે સુલટને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે હમણાં ને હમણાંજ જઈ વિષાને અહીંયા મોકલ. “ બહુ સારું ! ” કહી સુલટ વિષાને બોલાવવા માટે ચાલતો થયો.

સુલટે વિષા પાસે જઈને સમુદ્રદેવે કહેલો સંદેશો કહ્યો, તેથી વિષા થોડા સમયમાં જ્યાં આગળ સઘળાં બેઠાં હતાં ત્યાં આવી પહોંચી, અને બાબુ પર બેઠી.

થોડા સમય પછી સાગર શેઠનીસીએ કહ્યું.

“ પુત્રી ! તને શા માટે બોલાવવામાં આવી છે, અને અમે બધાં અહીં આગળ શા માટે એકઠાં થયા છીએ તે તું બાણે છે ? ”

“ ના, માતાજી ! મ્હને શા માટે અહીંયા આગળ બોલાવવામાં આવી છે, તે કૃપા કરીને જણાવો. ” વિષાએ નમ્રતાથી કહ્યું.

સાગરશેઠની સી બોલે તે પહેલા સમુદ્રદેવ વચમાં તરતજ બોલી ઉઠ્યો, અને વિષાને કહ્યું:—

“ તને અહીં આગળ શા માટે બોલાવવામાં આવી છે તે હું તને કહું છું તે તું સાંભળ—

“ જ્ઞેન ! તારી ઉંમર સોળ વર્ષની થઈ. તું યુવાવસ્થામાં પ્રવેશ કરી ચુકી છું. માટે તારા વિવાહ કરી નાંખવામાં આવે તો સારું. પિતાજીને તથા માતાજીને તારા વિષે ઘણી

જિજ્ઞાસુ થયા કરે છે. એથી તારો શું વિચાર છે તે બાલુવા માટે અહીંયા તને બોલાવવામાં આવી છે. હવે તારે તે વિષે જે કહેવું હોય તે અત્યારે અહીં આગળ નિવેદન કર. ”

“ ભાઈ ! મેં મ્હારો નિશ્ચય પિતાજીને કહ્યો છે. ”
વિષાએ કહ્યું.

“ શો ? ” સમુદ્રદત્તે પૂછ્યું.

“ ભાઈ ! જ્યાં સુધી હું મ્હારા લાયક યોગ્ય પતિ નહિ મેળવું ત્યાં સુધી હું લગ્ન કરનાર નથી, અને યોગ્ય પતિ મળેથી જણાવીશ. ”

વિષાએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

સમુદ્રદત્ત—“ બહેન ! આમ હઠ પકડી રાખવી તે ઠીક નાહ. તારા માટે માતપિતા કેટલાખધા ચિંતાતુર રહે છે તેનો જરાય ત્હેં ખ્યાલ કર્યો છે ? તને સમજીને આથી વધારે શું કહેવું ? પછી તારી ધ્યાનમાં આવે તે કર. ”

વિષા—“ ભાઈ ! તમો કહો છો તે સાચે સાચુંજ છે પણ હું કોઈ સારો સફળુષ્ટી વિવેકી પતિદેવ મને મળી જશે એટલે હું તરતજ વિલંબ કર્યા શિવાય આપને નિવેદન કરીશ. કારણ કે તેની સાથે રહી મ્હારે મ્હારી આખી જીંદગી ગુબારવાની છે, જે પતિ યોગ્ય હોય તો મ્હારો સંસાર સુખરૂપ નિવડે, એવી મારી માન્યતા છે. ”

સમુદ્રદત્ત—“ બહેન ! તું તારી હઠ ખોટી પકડી

રહી છું. ધારો કે તહેં સારો અને સફળુણી પતિદેવ મેળવી તેની સાથે લગ્ન કર્યું, પણ જો તે કોઇં દુર્ગુણી અને કાયર નીકળ્યો તો તારૂં શું થવાનું તેનો તહે વિચાર કર્યો છે ?”

વિષા—“ભાઈ ! મહાન ભાગ્યમાં થવાનું હશે તે થશે, તેમાં કોઈને દોષ દેવો નકામો છે.”

સમુદ્રદત્ત—“જેન ! તું પિતાજીનું કહ્યું માનીને તારી હઠ છોડી દે ! પિતાજી તને કોઇ સારા વિદ્વાન અને સફળુણી કુમાર શોધી તેની સાથે તારૂં લગ્ન કરી આપશે, જે માળાપે તને પાળી પોષીને મોટી કરી છે, તે શું કુવે નાખશે ? તને માતપિતા પર વિશ્વાસ નથી આવતો કે શું ? માટે મહારૂં કહ્યું માનીને પિતાજીની ઇચ્છાને આધીન થા !”

વિષા—“ભાઈ ! તમે આ શું બોલો છો ? મહારી ઇચ્છા વિરુદ્ધ તમે પરાણે પરજાવવા મને હા પડાવવા માગો છો ?” એમ કહીને વિષા અશ્વપાત કરવા લાગી.

વિષાને અશ્વપાત કરતી જોઈને તેની માતાએ વિષાને આશ્વાસન આપીને કહ્યું કે—

“પુત્રી ! આમ રૂવે છે શા માટે ? અમો તારી ઇચ્છા શિવાય આ કાર્ય કરવા માંગતા નથી. પણ તારે તારા પિતાજીનું કહેવું અવશ્ય માનવું જોઈએ. તારી ચિંતા તારા પિતાજીને કેટલી બધી થતી હશે તેનો તહે વિચાર કર્યો છે ? માટે મહારૂં કહેવું માનીને તારી પકડેલી હઠને છોડી દે તો સારું.”

મહિરાવતીએ પણ પોતાના પિતાની આજ્ઞાને માન આપી એક કોડીયા પુરૂષની સાથે લગ્ન કર્યું હતું. તેનાથી તે સર્વ મુખ સંપાત પામી હતી. આ સાંભળી વિષાએ કહ્યું—“ હે માતાશુ ! તે મહિરાવતી કોણ હતી ? ”

આ સાંભળી તેની માતાએ કહ્યું—

હે પુત્રી ! સાંભળ—

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરમાં રિપુમર્દન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને મદનરેખા નામની રાણી હતી, તેઓને મહિરાવતી નામની પુત્રી હતી.

એક દિવસ રિપુમર્દન રાજા સભામાં સિંહાસન પર બેસી વિવિધ પ્રકારના પ્રશ્નો સભાજનોને પૂછતો હતો, એવામાં મહિરાવતી સભામાં આવી, તેથી રાજાએ હર્ષથી પોતાની પાસે બેસાડી. ત્યાર પછી તેણે સભાજનોને પૂછ્યું. “ હે સભાજનો ! સર્વ રાજાઓમાં શ્રેષ્ઠ કોની સભા શોભે છે. ”

રાજાના આવાં વચન સાંભળી સભાજનોએ કહ્યું.—“ હે રાજન્ ! સર્વ રાજાઓમાં શ્રેષ્ઠ આપની સભા શોભે છે. કારણ કે આપની સભાના યશોગાન સ્થળે સ્થળે ગવાય છે, તેવા બીજા કોઈ રાજાની સભાના યશોગાન ગવાતા નથી. ”

સભાજનોના મૂખથી આવાં વચન સાંભળીને મહિરાવતીથી જરા હસી જવાયું. તેથી રાજાએ તેને પૂછ્યું—“ હે પુત્રી ! તું શા માટે હસી ? ”

આ સાંભળીને મહિરાવતીએ કહ્યું—“ હે પિતાજી ! મ્હને આ મૂર્ખ સભાજનોના બોલવાથી હસવું આવ્યું કરણ કે આ સભાજનો જે કહે છે તે તમોને ખૂશ રાખવા માટે છે, પરંતુ તે સર્વ અસત્ય છે. ”

મહિરાવતીના આવાં વચન સાંભળી રાજાએ ફરીથી સભાજનોને પૂછ્યું—“ હે સભાજનો ! તમો કોના પ્રસાદથી આવું ઉત્તમ સુખ લોગવો છો ? ” આ સાંભળી સભાજનો એ કહ્યું—“ હે રાજન્ ! આપના પ્રસાદથી અમે આવું ઉત્તમ સુખ લોગવીએ છીએ. ”

સભાજનોના આવાં વચન સાંભળી મહિરાવતીએ કહ્યું—“ હે મૂર્ખ સભાજનો ! તમો રાજાને ખુશ કરવા માટે આ માટે અસત્ય બોલો છો ? જીવ શુભ અથવા અશુભ કર્મના વશથી સાફ અથવા ખોટું ફળ પામે છે. ”

મહિરાવતીના આવાં વચન સાંભળી રાજાએ અતિ કોપાયમાન થઈને તેને પૂછ્યું—“ હે પુત્રી ! તું કોનાથી આ સુખ લોગવે છે ? ” ત્યારે મહિરાવતીએ કહ્યું—

“ પિતાજી ! મ્હારા પોતાના પુણ્યથીજ આ સુખ લોગવું છું. કારણ કે જે માણસે પૂર્વ ભવમાં શુભ કર્મ કર્યું હશે, તે માણસ તેના પ્રસાદથી આ ભવમાં સુખ લોગવે છે. તમે એમ બહુતા હશે કે સર્વ લોકોને હુંજ સુખ આપું છું તેવા ગર્વિષ્ટ વિચારો તમારા હૃદયમાંથી કાઢી નાંખજો. ”

મહિરાવતીના આવાં વચનથી કૌપાયમાન થયેલા રાજાએ કહ્યું—“ અરે દુષ્ટ પુત્રી ! આ તું શું બોલે છે ? કોના આગળ બોલે છે, તેનું તને જરા પણ ભાન છે ? તું મ્હારી પુત્રી નહિ પણ શત્રુ છે. મ્હારી કૃપાથી હરિદ્રી ધનવાન, અને ધનવાન હરિદ્રી થાય છે. જો તું મ્હારો પ્રસાદ માનીશ તો હું તને ઉત્તમ રાજાની સાથે પરણાવીશ. નહિ તો અત્યંત દુઃખી પુરૂષની સાથે પરણાવીશ.”

આ સાંભળી મહિરાવતીએ હિંમતથી કહ્યું—“ હે પિતાજી ! તમે મને મ્હોટા રાજાની સાથે પરણાવશો પણ મ્હારું નસીબ નહિ હોય તો તે હરિદ્રી થઈ જશે, અને જો મ્હારું નસીબ હશે તો મને હરિદ્રીની સાથે પરણાવશો તો પણ તે રાજા થશે. માટે તમે તમારા ગર્વને છોડી દો.”

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજા અતિ કૌપાયમાન થયેલ અને તેને સેવકોને કહ્યું કે—“ હે સેવકો ! તમે આ નગરમાંથી હરિદ્રી અને દુર્ભાંગી એવા કોઈ પુરૂષને જલ્દી પકડી લાવો.” રાજાના કહેવાથી સેવકોએ નગરમાં જઈ જેના શરીરમાંથી પાંચ નીકળે છે એવા અને હાથે પગે પાટા બાંધેલા એક હરિદ્રી કોડીયા પુરૂષને પકડી લાવી તેને રાજાની આગળ ઢિલો કરીને કહ્યું—“ હે રાજા ! આપના કહેવાથી આ હરિદ્રી કોડીયા પુરૂષને અહીં આગળ લાવ્યા છીએ.”

આ સાંભળી રાજાએ મહિરાવતીને કહ્યું—“ હે પુત્રી !

ત્હારા નસીબે ત્હારા માટે આ વર આણેલો છે ! માટે તેની સાથે લગ્ન કર.”

રાજના આવાં વચન સાંભળી મહિરાવતીએ હર્ષથી તરત ઉઠીને તે દરિદ્રી કોડીયાની સાથે લગ્ન કર્યું. ત્યાર પછી રાજાએ તેના સર્વે અલંકારો ઉતારી લઈ તેને પેલા કોડીયા માણસ સહિત પોતાના સેવકો પાસે નગરની બહાર કઢાવી મુકી. અનુક્રમે તે એક દેવમંદિરમાં આવી પહોંચી.

આ વખતે કોડીયાએ કહ્યું—“ હે પ્રિયા ! તને મ્હારી સાથે પરણાવી રાજાએ વગર વિચારે આવું સાહસ કેમ કર્યું ? ક્યાં કેરડાનું ઝાડ અને ક્યાં કદપલ્લતા ? ક્યાં રત્નની માળા અને ક્યાં કાગડો ? તેઓમાં જેવું મ્હોટું અંતર છે તેવું આપણામાં પણ છે. હું પરભવમાં કરેલા કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલા કોડવડે પીડા પામેલો છું, અને તું અતિ સૌંદર્યથી ભરપૂર છું. તો ત્હારો અને મ્હારો યોગ સુખાકારી કેવી રીતે થશે ? માટે તું કોઈ મ્હોટા રાજકુવરને પરણ કે જેથી તું સુખી થઈશ.”

કોડીયાના આવાં વચન સાંભળી મહિરાવતીએ કહ્યું— “ હે સ્વામીનાથ ! આપ આવાં વચન કેમ બોલો છો ? મ્હારા પિતાજીએ મ્હને તમારી સાથે પરણાવી છે, તો ભલે તમે રોગી અથવા નિરોગી, ધનવંત અથવા અધન એવા તમેજ આ લોકમાં મ્હારા પ્રાણનાથ છો, માટે હવેથી આ દાસીનાં ઉપર દયા કરી ફરી આવું વચન બોલશો નહિ.”

મહિરાવતીના વચનથી હર્ષ પામેલો તે કોડીયો થોડી-
વાર પછી ઉઘી ગયો, ત્યારે મહિરાવતી પોતાના પતિના પગ
ચાંપતી બેઠી હતી. તે વખતે દેવ જેવા કોઈ એક પુરૂષ
સહિત એક દેવી ત્યાં આવીને મહિરાવતીને કહેવા લાગી-
“હે બાળા ! તારા પિતાએ તને કોડીયા સાથે પરણાવી તારી
દુર્દશા કરી તે જોઈ હું ક્યાથી તારી પાસે આવી છું; તારા
સુખની ખાતર મહારી સાથે આ ભાગ્યવાન અને સૌંદર્યવાન
રાજકુવરને લાવી છું. તેની સાથે તું વિષયસુખ ભોગવ અને
આ કોડીયાને ત્યજ દે.”

દેવીના આવાં વચન સાંભળી મહિરાવતીએ નમ્રતાથી
કહ્યું-“હે માત ! તમે મહારી દુર્દશા જોઈ. મહારી ઉપર
દયા કરી આપ અહિં આગળ આવ્યા છો તેથી તમે મહારા
ઉપર મહોટી કૃપા કરી. મેં મહારા પિતા અને સર્વ સભા-
જનોની સમક્ષ આ કોડીયાને પરણી છું તો હવે બીજાને
શી રીતે વરૂં ? સાટે આ ભવમાં તો કોડીયો મહારો પ્રાણ-
નાથ છે. હે દેવી ! ઇંદ્રથી અધિક રૂપવાળો હોય તો પણ
આ કોડીયાને મુઠી તેને નહીં વરૂં. ને આ લોકમાં અને
પરલોકમાં આ કોડીયા પુરૂષથીજ સર્વે સુખ પ્રાપ્ત થશે,
એ તું નક્કિ જાણજે.”

મહિરાવતીના આવાં વચન સાંભળી દેવી કાપાયમાન
થઈ અને તુરત તેને ત્રિશુળ બતાવીને કહ્યું-“હે મુખી !

તું મહારા કહેવા પ્રમાણે કર, નહિં તો હું આ ત્રિશુળવતી તને મારી નાંખીશ.”

આ સાંભળી મહિરાવતીએ હિંમતથી કહ્યું—“હે દેવી ! હું પ્રાણાંતે પણ શીલનું ખંડન કરીશ નહિ. તું મને થોડીવાર પછી મારી નાખવાની હોય તો જરાપણ વિલંબ કર્યા શિવાય હમણાં મારી નાંખ, પરંતુ હું ત્હારી આસા કાળાંતે પણ માનવાની નથી. ”

આ પ્રમાણે કહી મહિરાવતી આંખ મીચી પંચ-પરમેષ્ટીનું સ્મરણ કરવા લાગી. થોડી વાર પછી તેણે આંખ ઉઘાડીને જોયું તો પોતાની પાસે ન દીડી દેવી કે ન દીક્ષિ રાજકુંવર વળી તેણે પેલા કોડીયાને પણ ન દીઠો, પરંતુ સ્વરૂપવાન એવા ઠાઈ એક બીજા પુરૂષને જોયો. તેથી તે વિચાર કરવા લાગી કે—“આ તે શું સ્વપ્ન છે કે સાચું છે ? મહારો કોડીયો પતિ ક્યાં ગયો ? આ શું થયું ? આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે તેટલામાં પેલા પુરૂષે કહ્યું—“હ કન્યા ! મહારૂં ચરિત્ર સાંભળ.

વૈતાલ્ય નામના પર્વત ઉપર મણિપુર નામનું નગર છે, ત્યાંનો હું મણિચૂડ નામનો વિદ્યાધરોનો રાજા છું. એક દિવસ રાત્રીએ નગર ચર્ચા જેવા માટે હું નગરમાં ફરતો હતો તેવામાં મેં સાંભળ્યું કે—જેમ સર્વ ઠેકાણે કાગડા કાળા હોય છે અને સર્વ ઠેકાણે પોપટ લીલા હોય છે; તેમ સર્વ ઠેકાણે સુખી પુરૂષોને

સુખ મળે છે અને સર્વ ઠેકાણે દુઃખીઓને દુઃખ મળે છે.
 “આ સાચુ હશે કે ખોટુ” એવો વિચાર કરીને હું પરીક્ષા
 કરવા માટે વિદ્યાના બળથી કોડીયાનું રૂપ લઇને આ નગરમાં
 આવી ઉભો રહ્યો, એટલામાં રાજના સેવકો મ્હારી પાસે
 આવ્યા અને મને પકડી રાજસભામાં લઈ ગયા. ત્યાં રાજાએ
 ત્હને મ્હારી સાથે પરજાવી, પણ તેનું કારણ હું કાંઈ જાણુનો
 નથી. તને બહુ દુઃખ ઉપજાવનારી પરીક્ષા મેં કરી હતી,
 પરંતુ તું શીલરૂપ ઉત્તમ આચારથી જરા પણ ચલાયમાન થઈ
 નહી, તેથી તને ધન્ય છે. વળી મ્હારા અહોભાગ્ય કે મ્હને
 શીલ રૂપ અલંકાર ધારણ કરનારી તું સ્ત્રી પ્રાપ્ત થઈછું.”

મણિચૂડ રાજનાં આવાં વચન સાંભળી મહિરાવતી
 બહુ હર્ષ પામીને વિચાર કરવા લાગી કે—“અહો ! શીલનું
 મહાત્મ્ય જગતને આશ્ચર્યકારી દેખાય છે.” પછી તેણે
 પોતાના સ્વામીને કહ્યું:—“સ્વામિનાથ ! આપ મ્હારા અણ-
 ધાર્યા પાત થયા, તે પૂર્વે ભવે કરેલા પુણ્યનું ફળ જાણુ.”
 ત્યારપછી મણિચૂડ રાજાએ ત્યાં આગળ એક મહેલ પોતાની
 વિદ્યાના બળથી બનાવ્યો; તેમાં મહિરાવતી વિદ્યાધર રાજાની
 સાથે સુખ લોગવવા લાગી.

એક દિવસ મણિચૂડ રાજાએ મહિરાવતીને પૂછ્યું—
 “હૈ પ્રિયા ! ત્હારા પિતાને હું આહિં આગળ આદર સત્કા-
 રથી બોલાવું કે શક્તિથી ? તે કહે. ત્યારે મહિરાવતિએ
 કહ્યું—“સ્વામિનાથ ! મ્હારા પિતાને આહિં આગળ ખેડુતાના

વેષે બોલાવો કે જેથી તેમનો ગર્વ ગળી જાય.” ત્યારપછી મણિચૂડ રાજાએ વિદ્યાના બળથી મ્હોટું સૈન્ય બનાવ્યું અને એક દૂતને રિપુમર્દન રાજા પાસે મોકલ્યો. તે દૂતે ત્યાં જઈ રાજાને કહ્યું—“હે રાજા ! સાંભળો. મણિપુર નગરનો રાજા મણિચૂડ વિદ્યાધર તમારા ઉપર ચડી આવ્યો છે, માટે જો તમે પોતાનું જીવિત અને રાજ્ય ઇચ્છતા હો તો તમે ખેડુતનો વેષ લઈને મણિચૂડ રાજાના પગમાં પ્રેમથી નમસ્કાર કરો.”

આવાં વચન સાંભળી રિપુમર્દન રાજા કોપ કરી તેને ઉત્તર આપવા જાય છે તેટલામાં પ્રધાને રાજાને કહ્યું કે,—“ મહારાજ ! આ વખતે કોપ કરવો કામનો નથી, કારણ કે તે આ નાથી વધારે બળવાન છે, તેથી તેનું ક્ષણ કાંઈ સારું નહિ આવ. માટે મ્હારું કહેવું માનીને પોતાનું અને રાજ્યનું રક્ષણ કરવા માટે મણિચૂડ રાજાને યોગ્ય રીત સત્કાર કરી નમસ્કાર કરો.”

પ્રધાનના આવાં વચન સાંભળી રિપુમર્દન રાજાએ કોપ ત્યજી દીધો અને ખેડુતના વેષ લઈ મણિચૂડ રાજા પાસે આવી પ્રણામ કરે છે તેટલામાં મણિચૂડ રાજાએ તના ખેડુતના વેષ ત્યજી દેવરાવી ઉત્તમ લુગડાં અને ઘરેણાંવડે ખુબી સ્નેહથી સત્કાર કરી માન આપ્યું. ત્યાર પછી રિપુમર્દન રાજાએ મણિચૂડ રાજાની પાસે બેઠેલા પોતાની પુત્રી માહરાવતીને આજણી તેથી તે બહુ ખેદ પામ્યો.

આથી મદિરાવતીએ કહ્યું—“હે પિતાશ્રી ! તમે ખેદ ન પામે. કારણ કે જેની સાથે તમે મ્હને પરણાવી હતી તેજ આ કેડિયા પુરૂષ છે. મ્હારા પૂર્વ પુણ્યને લીધે તે અત્યારે આવા સ્વરૂપે વન થયા છે; અને તમારા શરીર ઉપરથી ખેડુતનો વેષ તેમણે દૂર કરાવ્યો છે.”

મદિરાવતીના આવાં વચન સાંભળી રિપુમર્દન રાજાએ આશ્ચર્યચકિત થઈ મણિચૂડ રાજાને પૂછ્યું:—“હે રાજન્ ! તમે તમારું આશ્ચર્યકારક ચરિત્ર કહા.” આ સાંભળીને મણિચૂડરાજાએ રિપુમર્દન રાજાને પોતાનું ચરિત્ર કહી સંભળાવ્યું અને કહ્યું કે—“રાજન્ ! તમારી પુત્રા ઉત્તમ શીલવાળી હોવાથી તમને ધન્ય છે.” આ સાંભળી રિપુમર્દન રાજા બોલ્યો—“મ્હને મ્હારી ભૂલ પ્રત્યક્ષ જણાઈ. દરેક મનુષ્ય પોતાના પુણ્યથીજ આ સુખ ભોગવે છે.”

ત્યારપછી મણિચૂડ રાજા પોતાના સસરા રિપુમર્દન રાજાને સત્કારપૂર્વક માન આપી મદિરાવતીને સાથે લઈ મણીપુર નગરમાં ગયો, ત્યાં મદિરાવતી પુણ્યના પ્રભાવથી વિવધ પ્રકારના ઇચ્છીત સુખો ભોગવતી; જનધર્મનું આરાધન કરવા લાગી. અનુક્રમે જનધર્મનું આરાધન કરતી તે મદિરાવતી ઉત્તમ ગાંત પામી.

આ પ્રમાણે પોતાની માતાના મૂળથી મદિરાવતીની વાર્તા સાંભળવાથી વિષાનું હૃદય પીગળ્યું. તેથી વિષાએ કહ્યું કે—

“ પિતાજી ! મ્હાં વેવિચાળ તમારી મરજીમાં આવે
નો પુરૂષની સાથે કરશે તેમાં મને અડચણ નથી. ”

આ સાંભળીને સાગરશેઠે વિધાને સંતોષકારક જવાબ
આપ્યો કે, “ પુત્રી તું કહે છે તે પ્રમાણે કરવાને હું તૈયાર
છું અને આજથી હવે હું તારા વિવાહ માટે તારા લાયક
ચોખ્ખ પતિની તપાસમાં રહીશ. ”

(વિધા—“ પિતાજી ! મેં આપની તથા મ્હારા ભાઈની
આજ્ઞા માની નહિ તેથી હું આપની પાસે ક્ષમા માગું છું. ”

સાગરશેઠ—“ પુત્રી ! છોડે કછોડે થાય તેમાં કંઈ
હરકત નહિ. પણ જ્યાર જૂઠું કરનારને પોતાની ભૂલ માલુમ
પડે છે ત્યારે તે અવશ્ય ઠેકાણે આવે છે, તેવીજ દશા
આજે તારી પણ થઈ હતી, પણ તે આજ્ઞા માનીને તારી
હઠ છોડી દીધી તેથી હું તારા પર ઘણો ખુશી થયો છું. ”

આ સાંભળીને સમુદ્રદત્ત બોલ્યો.—

“ જ્ઞેન ! ત્વેં માતાજીની આજ્ઞાને માન આપી તારી
પકડેલી હઠને તીલાંજલી આપી છે તેથી હું તારા પર
પ્રસન્ન થયો છું. ”

આ પ્રમાણે સાગરશેઠની પુત્રી વિધાએ પોતાની હઠ
મૂકી દેવાથી સાગરશેઠનું કુટુંબ આનંદ પામવા લાગ્યું,
અને પછી પોતપોતાના કાર્યને માટે ત્યાંથી વિગ્ગરાઈ ગયું.

પ્રકરણ ૮ મું.

પ્રપંચભળ.

પ્ર

ભાત થયું હતું. સૂર્યના કિરણોથી સર્વ ઠંડાણે ઉભસ જણાતો હતો. કુકડાઓ ક્યારના પ્રભાત થયાની સૂચનાઓ કરી રહ્યા હતા, અને પક્ષીઓ પોતાના માળામાંથી નીકળી શોર-બકોર કરી રહ્યાં હતાં. વાડીઓ મધુર સ્વરવાળા

પક્ષીઓના સ્વરથી આનંદ આપતી હતી. કેટલાએક લોકો પ્રભાતમાં પ્રભાતીયાં તથા સ્તવનો ગાતાં હતાં, કેટલીએક સ્ત્રીઓ કુવેથી પાણી ભરીને માથા ઉપર બેડાં લઈને પોતાના ઘર તરફ જતી હતી, અને કેટલીએક સ્ત્રીઓ કુવે પાણી ભરવા પણ જતી હતી. કેટલાએક લોકોના ઘરમાંથી વડો-વવાનો અવાજ આવતો હતો, અને કેટલાએકના ઘરમાંથી ધંટી ફેરવવાનો શ્વનિ સંભળાતો હતો. વિદ્યાર્થીઓ પોતાનો પાઠ વાંચતા હતા, અને કેટલાક વાંચવાની તૈયારીઓ કરતા હતા. ઉઘમી લોકો પોતાના ધંધે વળગ્યા હતા, અને આગસુ વ્યસની લોકો નિરાંતે નિદ્રા લેતા હતા. કેટલાએક દુકાનદારો પોતાની દુકાને જતા હતા, અને કેટલાએક દુકાનદારો પોતાની દુકાનને સાફસુક કરવામાં મગ્યા હતા. ગોવાળીયાઓ

પોતાની ગાયો, ભેંસો, બકરાં ઇત્યાદિ પશુઓને જંગલ તરફ લઈ જતાં દૃષ્ટિગોચર થતાં હતાં.

આ વખતે દૂરથી એક ઘોડેસ્વાર તેના અશ્વને પૂરે ભેશથી ચલાવતો ચલાવતો આ ગામ તરફ આવતો જણાતો હતો. થોડીવાર પછી તે ઘોડેસ્વાર ગામમાં આવી પહોંચ્યો. અને પોતાના ઉતારા તરફ ચાલ્યો ગયો. તે આવેલા ઘોડેસ્વારની ઉમ્મર પચાસથી પંચાવન વર્ષની હશે, એમ તેના ચહેરા ઉપરથી જણાઈ આવતું હતું. તે આવેલો ઘોડેસ્વાર કોણ હશે તે જાણવાની વાંચકગણને ઈચ્છા થઈ હશે, તે અહીંયાં સ્પષ્ટ જણાવવું જોઈએ કે તે ઘોડેસ્વાર આપણા પરિચિત રાજગૃહ નગરનો સાગરશેઠ હતો. તે પોતાનું ગોકુળ જોવાને માટે જે ગામમાં દામનનક રહેતો હતો તે ગામમાં આવ્યો હતો હવે અહીં આગળ તે સાગરશેઠ પોતાના ઉતારેથી તેનું ગોકુળ જોવાને માટે ગયો. ગોકુળમાં બધે બરાબર તપાસ કરીને તે સાગરશેઠ પોતાના ઉતારા તરફ પાંચો જતો હતો તે વખતે તેના જોવામાં દામનનક આવ્યો, તેથી તે રસ્તામાં બચકાઈને ઉભો રહ્યો, વિસ્મય પામ્યો ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે:—

“ આ કાંતિમય પુત્ર કોનો હશે ? હું ઘણીએ વખત ગોકુળ જોવાને માટે આવું છું પણ આને મેં કોઈ વખત પણ જોયો નથી. માટે લાવને કોઈને પૂછીને તેના વિષે

આતરી તા કરી જોઉં. આથી તે સાગરશેઠે તે ગામમાં રહેનારા એક માણસને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, અને તે માણસને દામન્નકને બતાવીને સાગરશેઠે પૂછ્યું.

“ ભાઈ ! પેલો કોનો પુત્ર છે ? ”

“ શેઠજી ! તેના વિષે મને ખબર નથી, પણ મહારા માણવામાં છે કે તે અનાથ અને એકલો આ ગામમાં આવ્યો હોતો. ” તે માણસે પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“ હાલ તે કોને ત્યાં રહે છે ? ”

“ શું આપને ખબર નથી ? તે તમારા ગોવાળને ત્યાં રહે છે. ”

“ શું મહારા ગોવાળને ત્યાં ? ” શેઠે આશ્ચર્ય થઈને પૂછ્યું. ”

“ હા ! તેના પર ગોવાળને દયા આવવાથી તેને પુત્ર કરી રાખ્યો છે. ” તે માણસે કહ્યું.

આ પ્રમાણે તે માણસના કહેવાથી સાગરશેઠ ગામના અની જઈને તે માણસને કહ્યું કે—“ ભાઈ ! તું મહારી અરકરી તો નથી કરતોને ? ”

“ હું તો સાચે સાચું જ કહું છું ! છતાં પણ જો તમને આ વિષે ખાતરી ના થતી હોય તો પેલા સામેથી ગોવાળીયાઓ આવે છે તેમને પૂછીને ખાતરી કરી જુઓ ? ” એમ કહીને તે માણસ ત્યાંથી ચાલતો થયો. થોડી દુર પેલા

ગોવાળીયા સાગરશેઠની નજીક આવ્યા એટલે તે સાગરશેઠે ગોવાળીયાને પોતાની પાસે બોલાવ્યા, અને દામનકને બતાવીને પૂછ્યું:—

“ભાઈઓ પેટો કાંનિમય પુત્ર કેનો છે?”

ત્યારે તે ગોવાળીયાઓએ કહ્યું:—“શેઠજી ! એ અનાથ અને એકલો હોવાથી તેના પર દયા લાવીને તમારા ગોવાળે તેને પોતાનો પુત્ર કરી રાખ્યો છે. ” આથી તે સાગરશેઠે ગોવાળીયાઓને પૂછ્યું:—

“તેના માતાપિતા કોણ છે, તે વિષે તમે કાંઈ જાણો છો?”

“ના ! તેની અમને ખીલકુલ ખબર નથી ” એમ કહીને તે ગોવાળીયાઓ ચાલ્યા ગયા. તે ગોવાળીયાઓનાં મુખે આ વાત સાંભળીને સાગરશેઠે વિચાર્યું કે અવશ્ય મારા ઘરનો માલીક થનાર તે બાળક તો નહિ હોય ? પણ તે બાળકને તો મેં ચાંડાલને મારી નાખવા માટે સોંપ્યો હતો. શું ચાંડાલે તેના પર દયા લાવીને તેને છોડી મૂક્યો નહિ હોય ? ના ! ચાંડાલે તો અવશ્ય તેને મારી નાખેલો હોવો જોઈએ, કારણ કે તેણે મહુને આંગળીનો કકડો બતાવ્યો હતો તેથી તેને મારી આજ્ઞાનું પાલન કરેલું હોવું જ જોઈએ ? તોપણ તેની સંપૂર્ણ ખાત્રી તો કરવી જોઈએ. આમ વિચાર કરીને તે સાગરશેઠે દામનકને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, પણ દામનકને ખબર ન હતી કે આ સાગરશેઠ પોતેજ છે. તેથી દામનક સાગરશેઠની પાસે ગયો, અને પૂછ્યું:—

“ શેઠજી ! આપે મને શા માટે બોલાવ્યો ? ”

સાગરશેઠ—“ કુમાર ! તારા વિષે હું તને થોડાક પ્રશ્ન પૂછવા માગુ છું. ”

દામન્નક—“ શેઠજી ! મહારા વિષે તમારે જે કંઈ જાણવું હોય તે પૂછો. ”

સાગરશેઠ—“ હે કુમાર ! તું કયા રહે છે ? ”

દામન્નક—“ આ ગામમાં ગોવાળને ત્યાં રહીને માફે જીવન ગુજારું છું. ”

સાગરશેઠ—“ તું ગોવાળનો પુત્ર છું ? ”

દામન્નક—“ ના તે મહારા પાલક પિતા છે. ”

સાગરશેઠ—“ શું ગોવાળ તારો પાલક પિતા ! તે શી રીતે થયો. ”

દામન્નક—“ શેઠજી ! તે વાત સંભાળવાથી તમને શું કાયદો છે ? ”

સાગરશેઠ—“ હે કુમાર ! તું ગામ કેમ બોલે છે, તેની મને કંઈ સમજણ પડતી નથી. માટે હું તને આગ્રહ પૂર્વક કહું છું કે ભય રાખ્યા શિવાય જે બીના હોય તે કહે, તે બીના સંભાળવાની મહારા વીત ઈચ્છા છે. ”

શેઠનો આગ્રહ તથા સંભાળવાની ઈચ્છા જાણી દામન્નકે કહ્યું:—

“ શેઠજી ! હું દુઃખી હાલતે હોવાથી મહારા પર દયા

લાવીને ગોવાળ પોતાના ઘેર મને લઈ ગયો, અને તે ગોવાળને કંઈપણ સંતાન નહિ હોવાથી મને ગોવાળે પોતાને પુત્ર કરી રાખ્યો છે.”

સાગરશેઠ—“ શું તારા માતાપિતા હયાત નથી ? ”

દામન્નક—“ ના ! તે મને બાલ્યાવસ્થામાં મૂકીને ગુજરી ગયા હતા. ”

સાગરશેઠ—“ તારું કોઈપણ સગુ વડાલું તો હશેને ? ”

દામન્નક—“ ના ! પણ મહારા પિતાએ તેમના મિત્રને મહારી ભલામણ કરી હતી. જ્યારે મહારા પિતા મૃત્યુ પામ્યા ત્યારપછી હું તેમના મિત્રને ઘેર આનંદથી મહારું જીવન ગુજારતો હતો, પણ શેઠજી ! મહારા ભાગ્યમાં દુઃખ લોગવવાનું બાકી હોવાથી મહારા પિતાના મિત્રે મહારા પર ત્રાસ વર્તાવી, મને મારી નાખવા માટે ચાંડાલને સોંપ્યો હતો, પરંતુ તે દયાળુ ચાંડાલને મહારા પર દયા આવવાથી મને જીવતો છોડી મૂક્યો. ત્યારપછી હું રણડતો રણડતો આ ગામમાં આવી ચડ્યો, ત્યાં મને ગોવાળે જોયો. ગોવાળને મહારા પર દયા આવવાથી તે મને પોતાને ઘેર લઈ ગયો, અને મને પોતાનો પુત્ર કરીને રાખ્યો. ગોવાળને ઘેર રહી, હું જિનાલયમાં જિનપૂજા કરી અને ગાયોને ચરાવીને મારું જીવન આનંદથી પસાર કરું છું. ”

આ પ્રમાણે દામન્નકના મુખેથી સાંભળવાથી સાગરશેઠ વિચાર્યું કે—“ જરૂર આ બાળક તેજ હોવો જોઈએ ! ”

થણુ સાગરશેઠના હૃદયમાં શંકા થઈ આવવાથી વિચાર્યું કે
 “રખેને કોઈ બીજો આ કુમાર હોય તો !” માટે તેને ઘરા-
 ઘર પૂછીને સંપૂર્ણ ખાતરી તો કરી જોવા દે. આથી તે સાગર-
 શેઠે હામન્નકને પૂછ્યું.

“ તારું નામ શું ? ”

“ હામન્નક ”

“ તારા પિતાનું નામ. ”

“ મણિયાર શેઠ ”

“ તારું નગર કયું ”

“ રાજગૃહ ”

“ તારા પિતાના મિત્રનું નામ શું ? ”

“ સાગરશેઠ ” હામન્નકે ખચકાઈને કહ્યું, ”

હવે સાગરશેઠને સંપૂર્ણ ખાતરી થવાથી તેના હૃદ-
 યમાં ધ્રાસકો પડ્યો, અને વિચાર કર્યો કે—હવે તેના કોઈપણ
 પ્રકારે અંત લાવવો જોઈએ. પછી સાગરશેઠે થોડીવાર સુધી
 વિચાર કરીને હામન્નકને કહ્યું કે—“ હે કુમાર ! તું મહાર્ એક
 અગત્યનું કાર્ય છે તે કરીશ. ”

“ શેઠજી ! તમે જે ફરમાવશો તે કરવાને હું તૈયાર
 છું. ” હામન્નકે જવાબ આપ્યો.

હામન્નકના મૂખથી આવાં વચન સાંભળી તે સાગરશેઠ
 હર્ષમાં આવી ગયો. અને ત્યારપછી સાગરશેઠે એક પત્ર લખીને

દામન્નકને આપીને કહ્યું કે-તું રાજગૃહ નગરમાં સાગર-
શેઠના ઘેર જઈ આ પત્ર તેમના પુત્ર સમુદ્રદત્તને આપી આવ.”

સાગરશેઠનું નામ સાંભળતાની સાથેજ દામન્નક
અમકયો; પણ હિંમત રાખીને તેણે વિચાર્યું કે-“ શું સાગર-
શેઠ આતો નહિ હોય ? ”

અવશ્ય આ સાગરશેઠ હોવાજ જોઈએ ? મેં શેઠને
ઓળખ્યા વગર મહારી સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી, તથા
શેઠને પત્ર આપી આવવાની હા પાડી, તો હવે મહારે શું
કરવું ? પણ ખેર, કંઈ નહિ. કોઈપણ જાતની ચિંતા ક્યાં
શિવાય તેમનું કાર્ય તો અવશ્ય કરવું. મહારાથી જોલેલું
વચન પ્રાણાંતે મિથ્યા થશે નહિ, ખાલી ફોગટની ચિંતા
કરે શું વળવાનું છે ? જે ભાગ્યમાં હશે તે થશે ?

ત્યારપછી તે દામન્નક સાગરશેઠની આજ્ઞા માનીને શેઠ
આપેલો પત્ર લઈને ગોવાળને ત્યાં ગયો, અને સાગરશેઠ સાથે
થયેલી સઘળી હકીકત ગોવાળને કહી સંભળાવી. ત્યારપછી
દામન્નક રાજગૃહ નગર તરફ ચાલતો થયો.

દામન્નકના ગયા પછી સાગરશેઠ હર્ષમાં આવી બોલ્યો કે,
તેણે મને ઓળખ્યો નથી. તેને ક્યાં ખબર છે કે એ પત્રમાં
એનું મોત છે ? જો મને ઓળખ્યો હોત તો મને તેની
સઘળી હકીકત કહેત નહિ, અને મહારૂં ધારેલું કાર્ય સંપૂર્ણ
રીતે પાર ઉતરત નહિ. ત્યારપછી તે સાગરશેઠ ગોકુળમાં
તેના ઉતારા તરફ આનંદ પામતો ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૯ મું.

વિષા.

જગૃહ નગરમાં સાગરશેઠના લવ્ય મકાનની પાસે એક સુશોભિત જિનાલય આવેલું હતું. તે જિનાલયની પાસે એક મનોહર ઉદ્યાન આવેલું હતું. તે ઉદ્યાનમાં એક બાબુપર વિવિધ જાતનાં વૃક્ષો આવેલાં હતાં. અને બીજી બાબુપર શુભાષ, મોગરો, જામુદ, ચંબેલી વિગેરે ઘણી જુદી જુદી જાતનાં સુંદર પુષ્પવૃક્ષો આવેલાં હતાં. તેથી તે ઉદ્યાનની શોભા અલૌકિક દેખાતી હતી.

સવારના નવેક વાગ્યાનો સમય થયો હતો. દામન્નક ક્રમે ક્રમે મુસાફરી કરતો સામેના રસ્તા પરથી આ સુશોભિત જિનાલય તરફ આવતો હતો. થોડીવાર પછી તે જિનાલય પાસે આવી પહોંચ્યો. અને તે સુશોભિત જિનાલયને જોતાં તેના હર્ષનો પાર ના રહ્યો. પછી તે દામન્નક જિનાલયની શોભા જોતો જોતો જિનાલયની અંદર દર્શન કરવાને માટે ગયો. અને વિધિપૂર્વક દર્શન તથા સ્તુતિ કરીને તે જિનાલયની અલૌકિક કારીગરીનું મનન કરતો કરતો જિનાલયની બહાર આવ્યો. પણ તેને જિનાલયની પાસે આવેલા ઉદ્યાનને જોવાનો વિચાર થવાથી તેણે જિનાલયની અં-

દર પ્રવેશ કર્યો, અને ઉદ્યાનની શોભા જોવા લાગ્યો. અનુક્રમે તે ઉદ્યાનની શોભા જોતો જોતો ગુલાબ, મોગરો, જાસુદ, અંબેલી વિગેરે સુંદર પુષ્પવૃક્ષની પાસે આવી પહોંચ્યો, અને બોલ્યો કે:—

“અહા ! આ સુંદર પુષ્પો કેવાં ખીલી રહ્યાં છે ! અને તેની ખૂશબો કેવી મઝાની આવે છે !” આમ બોલીને તે દામન્નક ઉદ્યાનની શોભા નિહાળતો ચાલ્યો જતો હતો. અનુક્રમે તે એક વૃક્ષની પાસે આવી પહોંચ્યો. પણ તેને થાક લાગેલો હોવાથી તે વૃક્ષ નીચે આગમ લેવા બેઠો. મધુર ઠંડા અનિલના વામાં તે ત્યાં તરતજ નિદ્રાવશ થઈ ગયો.

થોડો સમય વીત્યા બાદ સાગરશેઠની સોળ વર્ષની પુત્રી વિષા તેની સખીની સાથે જિનાલયમાં દર્શન કરવાને માટે આવી. તેણે જિનાલયમાં જઈ વિધિપૂર્વક દર્શન તથા સ્તુતિ કરીને તે તેની સખીની સાથે જિનાલયની બહાર નિકળી. જિનાલયની બહાર નીકળ્યા પછી વિષાએ તેની સખીને કહ્યું—
“સખી ! આજે ઉદ્યાનમાં જઈશું કે ?”

‘હા ! જોઈતું’ સખીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

ત્યારપછી વિષા તેની સખીને સાથે લઈને ઉદ્યાનની અંદર ગઈ.

વિષા તથા તેની સખી ઉદ્યાનની શોભા જોતી જોતી ગુલાબ, મોગરો, જાસુદ, અંબેલીનાં પુષ્પને સારી રીતે ખીલેલાં જોઈને વિષાની સખી બોલી.

“ જડેન ! જુઓ તો ખરાં ! આ ગુલાબ કેવું મઝાહનું ખીલેલું છે ! વળી આ મોગરાની ખૂશબો કેવી મઝાની આવે છે ? ”

આ સાંભળીને વિષાએ કહ્યું—“ સખી ! આજે ઉદ્યાનની અંદરના પુષ્પવૃક્ષોની શોભા અતૈકિક જણાય છે. ”

ઉદ્યાનની શોભા જોતી જોતી વિષા તથા તેની સખી જે વૃક્ષ નીચે દામન્નક નિદ્રાવશ થયો હતો તે વૃક્ષ પાસે આવી ત્યાં તેઓએ વૃક્ષ નીચે દામન્નકને સૂતેલો જોયો.

આથી વિષાને તેની સખીએ પૂછ્યું—“ જડેન ! આ કોણ હશે ? ને આ ઉદ્યાનમાં કેમ આવ્યો હશે ? ”

“ તેની મને શી ખબર ! પણ જણાય છે તો કોઈ ઉત્તમ પુરૂષ. ” વિષાએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

દામન્નકનું લબ્ય કપાળ તથા સૌંદર્ય જોતાંજ વિષા તેનાપર મોહિત થઈ ગઈ, અને હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગી. “ અહા કેવું સુંદર સ્વરૂપ ! કેવી મનોહર આકૃતિ ! આ કુમાર કોણ હશે ? ક્યાંથી અહીંયા આવ્યા હશે ? અને તે ક્યાં જવાના હશે ? ”

વિચારમાં પડેલી વિષાને જોઈને તેની સખીએ કહ્યું—
“ જડેન શું વિચાર કરો છો ? ”

વિષા—“ કાંઈ નહિ ! ”

સખી—“ ના, ના, સાચું કહોને ! તમારા મુખા-
ર્વિંદ પરથી સ્પષ્ટ માલમ પડે છે કે તમે કંઈ ઉંડા વિચારમાં છો ! ”

વિષા—“ સખી ! જોતો ખરી કેવું અદ્ભૂત સૌંદર્ય છે ? ”

સખી—“ જડેન ! તેમાં આપણે શું ? એવા ખોટા વિચારો કરવા નહિ ! ચાલો હવે અહીંયાથી ચાલ્યાં જઈએ. ”

વિષા—“ સખી ! મારા દિલની વાત તારાથી છાની હોય નહિ ! સાંભળ, હું આ દેવ જેવા કુંવરને જોતાંજ તેના પર મોહિત થઈ ગઈ છું, અને હૃદયથી પ્રેમ અર્પી ચૂકી છું. ”

સખી—“ જડેન ! એક અભાષ્યા પુરૂષને જોળખ્યા વગર આગળ પગલું ભરવું એ તમને શોભતું નથી. ”

વિષા—“ સખી ! તેમાં તું શું બાણે ? હીરાની પરીક્ષા તો જવેરી કરે. તેમનું લબ્ય કપાળ તથા કાંતિ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે તે કોઈ ઉત્તમ પુરૂષ છે, તેમાં ખીલકુલ શક નથી. ”

સખી—“ વાંરે જડેન ! તમને ગમ્યું તે ખરું ! પણ તમારા પિતાજી આ વાતનો સ્વીકાર કરશે ? ”

વિષા—“ હા ! અવશ્ય પિતાજી સ્વીકાર કરશે. તે માટે તારા હૃદયમાં જરા પણ શંકા લાવીશ નહિ. ”

સખી—“ જેવી આપની મરજી. ”

વિષા તથા તેની સખી બન્ને જણાંએ દામન્નકની છેક નજીક ઉભાં રહીને દામન્નકની ખારીક તપાસ કરવા માંડી, પણ એટલામાં વિષાની દૃષ્ટિ દામન્નકની પાઘડીમાં ખોસેલા એક પત્ર પર પડી તેથી વિષાએ દામન્નકની પાઘડીમાંથી

સાચવી-પ્રીમે રહીને પત્ર કાઢી લીધો, અને પત્રને વાંચવા માટે ખોલી બેતાં તે પત્ર પોતાના પિતાએ તેના બાઈપર લખેલો હતો. તેથી તે પત્ર વિષાએ વાંચવા માંડ્યો.

સંવત.....ચિરંજીવી સમુદ્રદત્ત.

જત લખવાનું કે હું ખુશીથી પહોંચ્યો છું. વિશેષમાં જણાવવાનું કે આ પત્ર લાવનાર કુમાર વિષ આપવાને યોગ્ય છે, માટે મહારી સખત આજ્ઞા છે કે જલ્દિથી તેમ કરવું. મને તારા પર સંપૂર્ણ ખાત્રી છે કે તું તારા પિતાની આજ્ઞાને વિલંબ કર્યા શિવાય તરતજ અમલમાં મૂકીશ.

લી૦ ત્હારા પિતા સાગરશેઠ.

આ પ્રમાણે સાગરશેઠની પુત્રી વિષાએ પત્રમાં લખેલું વાંચ્યું તેથી તેની સખીએ કહ્યું-“ જડેન ! આમાં તો તમારા પિતાએ આ કુમારને વિષ આપવાનું લખ્યું છે. તો હવે યશે કેમ ? ”

વિષા-“ સખી ! આમાં અવશ્ય ગુપ્ત લેલ છે. અરે, મહારા પિતાને આવી દુર્બુદ્ધિ ક્યાંથી સુજી ? શું આવા દેવ જેવા કુંવરને વિષ આપવું યોગ્ય છે ? ના, ના, તેને વિષ આપવું યોગ્ય નથી. વિદ્યુત્પ્રભાએ તેના શરણે આવેલા સાપને બચાવ્યો હતો, તેવી રીતે હું પણ આ કુમારને બચાવીશ, અને તેની સાથે લગ્ન કરી સુખ પામીશ. ”

સખી—“ જડેન ! તે વિદ્યુત્પ્રભા કોણ હતી ? અને તેણે સાપને કેવી રીતે ખચાવ્યો હતો.”

વિષા—“ હે સખી ! સાંભળ—

આ ભરતક્ષેત્રમાં અલકાપુરી સમાન એવો કુશાર્ત નામે દેશ છે. તેમાં સ્થળાશ્રય નામે ગામ છે. તે ગામમાં અગ્નિ-શર્મા નામનો એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને જ્વલનશિખા નામની સ્ત્રી હતી, અને આત સૌંદર્યવાળી સદ્ગુણોથી ભરપુર એવી વિદ્યુત્પ્રભા નામની તેને પુત્રી હતી. જ્યારે વિદ્યુત્પ્રભાની ઉંમર આઠ વર્ષની થઈ તે વખતે પૂર્વ કર્મના દોષથી તેની માતા મૃત્યુ પામી. આથી ઘરના સર્વ કાર્યોનો બોજો તેના માથે આવી પડ્યો.

વિદ્યુત્પ્રભા પોતાની માતાના મૃત્યુ પામ્યા પછી દરરોજ સવારમાં વહેલી ઉઠી ઘરમાં પાણી, વાસીદુ કરતી, ત્યાર પછી રસોઈ વિગેરેનું કામ કરી દરરોજ પોતાની ગાયો ચારવા માટે ગામની બહાર જંગલમાં જતી હતી, અને બપોર વખતે ગાયો ચરાવીને પાછી લઈ ઘેર આવતી હતી. ઘેર આવ્યા પછી દૂધ દોહી પોતાના પિતાને જમાડતી. અને પોતે જમતી હતી. જમ્યા પછી વાસણ કુસણ માં-જીને સર્વ કામથી મુક્ત થઈ તે પાછી ગાયો ચારવા માટે જતી. સંધ્યા વખતે પાછી ઘેર આવી તે અવસરનું કાર્ય કરી રાત્રીએ પોતાના પિતાના સુખ ગયા પછીજ તે સુઈ જતી.

આ પ્રમાણે તે હંમેશાં પોતાના ઘરનું કાર્ય કરતી હતી. તેનાથી ઘરનો આટલો બધો ભાર ઉપાડી શકાતો ન હતો, છતાં પણ તે બિચારીને ક્યાં વગર છુટકો ન હતો તેથી તે પોતાના મનમાં ખેદ પામતી હતી.

એક વખત તે બહુ ખેદ પામવાને લીધે પોતાના પિતાને કહેવા લાગી કે, “ હ પિતાજી ! હવેથી આ ઘરનો બોલો મારાથી ઉપાડી શકાતો નથી, માટે હવે આપ કોઈ સારા કુળમાં જન્મ પામેલી ઉત્તમ લક્ષણવાળી કન્યાની સાથે લગ્ન કરો કે જેથી હું મુક્ત થાઉં, અને સુખેથી મારા દિવસો પસાર કરું. ”

પુત્રીના મૂખેથી આવાં વચન સાંભળી અગ્નિશર્માએ વિચાર કર્યો કે—” પુત્રી કહે છે તે સાચું છે ? તેનાથી આટલી નાની ઉંમરે આટલો બધો ઘરનો ભાર શી રીતે સહન થાય. માટે મારે ઉત્તમ કુળવાળી કન્યાની સાથે લગ્ન કરી તેને તેમાંથી મુક્ત કરવી. ”

આમ વિચારી અગ્નિશર્માએ કહ્યું—” હે પુત્રી ! તું કહે છે તે સાચું છે, કારણ કે સૌ વિના ઘર કદાપી પણ શોભતું નથી. ઘરને સુંદર રીતે દિપાવનાર પણ સ્ત્રી જ છે. માટે તારું કહેવું માનીને આજથી હું કોઈ ઉત્તમ કુળની કન્યાની સાથે લગ્ન કરવા માટે શોધમાં રહીશ, અને તને ઘરના ભારથી મુક્ત કરીશ. ”

ત્યાર પછી અગ્નિશર્મા બ્રાહ્મણ કન્યાની શોધ કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે શોધ કરતાં તેને એક ઉત્તમ કુળની કન્યા મળી આવી, તેથી તેને તે કન્યાની સાથે લગ્ન કર્યું. અગ્નિશર્માની આ નવી સ્ત્રી સુખની ઇચ્છાવાળી તેમજ આજસવાળી હતી, તેથી તે ઘરનું કાંઈ પણ કામકાજ કરતી નહતી.

તેથી વિદ્યુતપ્રભા વિચાર કરવા લાગી કે—“ ધિષ્ઠાર છે ! ધિષ્ઠાર છે ! અહા ! મ્હને એવી ક્યાંથી બુદ્ધિ મુજ કે મેં ! પિતાજીને લગ્ન કરવાનું કહ્યું. અહા ! મ્હારા પિતાજી આ નવી સ્ત્રી પરણીને લાભ્યા પણ તે કાંઈ પણ ઘરનું કામ કરતી નથી, અને પગ ઉપર પગ ચડાવી રાત્રી દિવસ મુખે બેસી રહે છે. મ્હારે પહેલાં પિતાજીનું કામતો કરવું પડતું હતું, તેમાં વળી આ બીજી નવી માતાનું કામ કરવાનું પણ માથે આવી પડ્યું. મેં પરલવમાં શાએ પાપ કર્યા હશે કે હું અત્યારે આટલું બધું દુઃખ ભોગવું છું, અને હજી પણ ક્યાં સુધી મ્હારા ભાગ્યમાં આવા દુઃખો ભોગવવાના બાકી રહ્યાં છે. આવી રીતે અનેક પ્રકારના વિચારો કરતી તે વિદ્યુતપ્રભા અનુક્રમે બાર વર્ષની થઈ.

એક દિવસ તે પોતાની ગાયોને ચારવા માટે ગામ બહાર જંગલમાં ગઈ, અને ત્યાં તે એક વૃક્ષ નીચે આરામ લેવા બેઠી એટલામાં તેને નિંદ્રા આવી ગઈ. આ વખતે સામેથી ઉતાવળો ઉતાવળો એક મ્હોટો કાળો સાપ તેની

પાસે આવ્યો, અને તેને વિદ્યુત્પ્રભાને ઉઠાડી, મનુષ્યની ભાષાથી તે કહેવા લાગ્યો—

“હે બાળા ! તું મ્હારાથી જરા પણ ભય પામીશ નહિ, પરંતુ મ્હારું એક વચન સાંભળ. હું આ વનમાં નાગરૂપે કેટલા સમયથી રહું છું. કેટલાક ગારૂડી લોકો આ વનમાં આવીને મને પકડવાનો ઉપાય કરવા લાગ્યા

વાતની ખબર પડી, તેથી હું ભય પામી નાસીને અહિં આગળ અત્યારે તારે શરણે આવ્યો છું. તે પાપી ગારૂડી લોકો મ્હારી પાછળ આવે છે, તેઓ મને પકડીને કરંડીયામાં નાંખીને લઇ જશે તેથી હું મહા દુઃખ પામીશ. હે બાળા ! તે માટે તું તે પાપી ગારૂડી લોકોથી મ્હારું રક્ષણ કર, તેથી તને પરોપકારનું બહુ પુણ્ય થશે. માટે જરા પણ વિલંબ કર્યા શિવાય મને તારા ખોળામાં મૂકી ઉપર ઓઢવાનું વસ્ત્ર ઢાંકીને તું મ્હારું રક્ષણ કર.”

સર્પના આવાં વચન સાંભળીને વિદ્યુત્પ્રભા પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે—“મેં પૂર્વ ભવમાં કાંઇ પણ પુણ્ય કર્યું નથી, તેથી હું આ ભવમાં તો દુઃખ ભોગવું છું; અને વળી આ ભવમાં જો પુણ્ય નહિં કરું તો પરભવને વિષે શી રીતે સુખ પ્રાપ્ત કરીશ ?”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે બાળાએ પોતાના હૃદયમાં કિંચિત્ માત્ર પણ ભય રાખ્યા શિવાય તે સર્પને પોતાના ખોળામાં લઇ વસ્ત્રથી ઢાંકીને સંતાડી દીધો. તેટલામાં પેલા

ગાંડી લોકો સર્પને શોધતાં શોધતાં ત્યાં આવી ચડ્યા અને તે બાળાને પુછવા લાગ્યા કે—“ હે બાળા ! તે અહિંથી કોઈ સર્પને જતાં દીઠો ” ?

આથી વિદ્યુત્પ્રભા બોલી—“ હે ગાંડી લોકો ! હું તો અહિં મહારૂં મુખ વસ્ત્રથી ઢાંકીને સુતી છું. માટે તમે પુછો છો તે હું જાણતી નથી. ”

વિદ્યુત્પ્રભાના આવાં વચન સાંભળી સર્વે ગાંડી લોકો પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે—“ અરે ! એટલા મોટા કાળા નાગને જોઈ આ બાળા શું અહિં આગળ ઉભી રહે ખરી ? જો તેણે તે કાળા નાગને જોયો હોત તો ક્યારનીએ તેનાથી ભય પામીને નાશી ગઈ હોત. માટે તેની સાથે વધારે વાત કર્યા શિવાય ચાલો નહિ, તો તે નાગ ઘણે દૂર ચાલ્યો જશે. ને આજની આપણી મહેનત ફેગટ જશે, માટે સત્વર ચાલો. ” આવી રીતે કહી તે સર્વે ગાંડી લોકો સર્પને જવાના માગને જોતા જોતા ચારે દિશાઓ તરફ શોધવા માટે ચાલી નીકળ્યા.

ગાંડી લોકોના ગયા પછી તે બાળાએ સર્પને કહ્યું—
“ હે ભદ્ર ! હવે તું બહાર નીકળ, કારણ કે તારા ચતુ ગાંડી લોકો અહિં આગળથી તને શોધવા માટે આગળ ચાલ્યા ગયા છે. ”

આવી રીતે તે બાળાએ વારંવાર સર્પને કહ્યું. પણ

જ્યારે સર્પ બહાર નીકળ્યો નહિ, એટલે તે બાળાએ પોતાના બોળામાં ભેયું તો સર્પને દીઠા નહિ.

આથી તે વિસ્મય પામીને વિચાર કરવાં લાગી કે—
“અહો ! એ સર્પ કયાં જતો રહ્યો ? શું કોઈ દેવ સર્પનું સ્વરૂપ લઈ મહારી પરિક્ષા કરવા તો નહિ આવ્યો હોય ?”

આ પ્રમાણે તે બાળા વિચાર કરે છે, તેટલામાં આકાશ વાણી થઈ કે—”હે મહા ભાગ્યશાળી બાળા ! તારા સૈર્યથી હું પ્રસન્ન થયો છું, માટે મનને ઇચ્છિત અવું ચરદાન માગ.” આ પ્રમાણે કહેતો એવો કોઈ દેવ તત્કાળ ત્યાં પ્રકટ થયો.

આથી તે દેવને જોઈ વિદ્યુત્પ્રભા બાળાએ કહ્યું—“હે સુરેશ્વર ! જો તમે મહારા પર પ્રસન્ન થયા હો તો તાપમાં ચરતી એવી મહારી ગાયોને તાપની પીડા ન થાય તેમ કરો ?”

આથી તે દેવે તેના ઉપર તત્કાળ નંદનવન સરખું એક વન તૈયાર કર્યું. પછી તે દેવે વિદ્યુત્પ્રભાને કહ્યું—“હે પુત્રી ! તું જ્યાં જ્યાં જઈશ, ત્યાં ત્યાં તારી સાથે આ સર્વ રત્નના ફળ ફલવાળું આ વન આવશે. આ વનનાં ફલ અને ફળ મનને પ્રિય લાગે એવાં અને અમૃતથી પણ અધિક સ્વાદ-વાળાં છે. એટલું જ નહિ પરંતુ તે સર્વે વૃક્ષો મનોવાંચિત વસ્તુને આપનારાં છે એમ તું જાણજે. હે બાળા ! મેં પર્વત ઉપર રહેલા નંદન વનમાં જેવી રીતે દેવાંગનાઓ કાંડા કરે

છે, તેવી રીતે તું પણ આ વનમાં ફીડા કર, અને કાંઈ કષ્ટ આવી પડે ત્યારે મ્હાડું સ્મરણ કરજે. ”

એમ કહી તે દેવ પોતાનાં સ્થાનકે આદ્યો ગયો.

પછી તે બાળા મનમાં આનંદ પામવા લાગી, અને તે ઉદ્ધાનના વૃક્ષનાં ફળોનું લક્ષણ કરી વિચાર કરવા લાગી કે—
“ અહો ! થોડા ઉપકાર કરવાથી મ્હને આવું અદ્ભુત ફળ થયું, તો જો આ સર્વ રીતે ઉપકાર કરનાર છે તેઓને કેટલું બધું ફળ પ્રાપ્ત થતું હશે ? ”

આવી રીતે વિચાર કરતી. મનમાં આનંદ પામતી તે બાળા સંધ્યા સમયે ગાયોને લઈ ઉપર રહેલા દિવ્ય ઉપવન સહિત પોતાને ઘેર આવી, ત્યારે તેની નવી માતાએ કહ્યું:—

“ હે પુત્રી ! જમવાનો વખત થયો છે માટે તું જમી લે. ”

આથી તે બાળાએ કહ્યું—“ હે માતા ! મ્હને આજે શરીરે સાડું નથી માટે જમવું નથી. ”

તે બાળા હંમેશાં પોતાની ગાયો જંગલમાં ચારવા લાઈ જતી, અને દિવ્ય વનની નિચે અશ્વરાની માફક ફીડા કરતી હતી.

એક વખતે તે વિદ્યુત્પ્રભા કદપવૃક્ષની છાયામાં નિંદ્રા લેતી હતી. તે વખતે પાટલીપુત્ર નગરનો રાજા જિતશત્રુ પોતાની સેના સહિત યાત્રા કરવા માટે નિકળ્યો હતો, તે જ્યાં આગળ વિદ્યુત્પ્રભા નિંદ્રા લેતી હતી; ત્યાં આગળ આવી પહોંચ્યો.

(જિતશત્રુ રાજાએ નંદનવન સમાન છાયાવાળા તે વનને જોઈ પોતાની સેના સહિત ત્યાં આગળ પડાવ કર્યો. ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજા એક આંખાના વૃક્ષ નીચે સિંહાસન ઉપર બેઠો, અને પોતાના સેવકોને આજ્ઞા કરી કે હાથી, ઘોડા, બળદ વિગેરે પશુઓને આ વૃક્ષોની ડાળ સાથે ખાંધી દો. તેથી સેવકોએ પશુઓને વૃક્ષોની ડાળો સાથે ખાંધી લીધા. અને શસ્ત્રાદિ સર્વ સામગ્રી પણ વૃક્ષોની ડાળોએ લટકાવી દીધી.

એવામાં વિદ્યુત્પ્રભા સૈન્યના શબ્દથી જાગી, અને આમ તેમ જોવા લાગી તો તેણે હાથીના બચથી પોતાની ગાયોને દૂર નાસી ગયેલી દીડી. તેથી તે પોતાની ગાયોને પાછી વાળવા માટે ઉઠી. અને દોડવા લાગી. તેટલામાં તેની સાથે તે વન પણ દોડવા લાગ્યું. તેથી વૃક્ષોની ડાળોની સાથે ખાંધેલા હાથી, ઘોડા, વિગેરે પશુઓ પણ દોડવા લાગ્યાં.

આ પ્રમાણે સર્વને દોડતા જોઈ જિતશત્રુ રાજાએ પ્રધાનને કહ્યું—“હે પ્રધાન ! હાથી, ઘોડા, વિગેરે પશુઓ સહિત આ વન કેમ દોડે છે ? માટે તેનો તપાસ કરો.”

રાજાની આજ્ઞાથી પ્રધાન તપાસ કરે છે, તો તેને ઉદ્ધાન સહિત દોડતી વિદ્યુત્પ્રભા ખાજાને દીડી. તેથી બુદ્ધિમાન પ્રધાને વિચાર કર્યો કે—“આ ખાજાના આ કાંઈ અપૂર્વ મહિમા દેખાય છે.”

તેથી પ્રધાન તે ખાજાની પાસે ગઈ કહેવા લાગ્યો કે—“હે ખાજા ! તું પાછી વળ, તહારી નાશી ગયેલી

ગાયેને હું પાછી લાવી આપું છું. શાથી કે ત્હારા દોડવાથી આ વન દોડે છે, જેથી અમારા રાજા વિગેરે માણસો લયલીન થયા છે. તું પાછી વળીશ એટલે વન પાછું વળશે, તેથી હાથી, ઘોડા, વિગેરે પશુઓ પણ પાછા વળશે, તેથી રાજા વિગેરે માણસો શાંત થશે. ”

પ્રધાનનાં આવાં વચન સાંભળી તે બાબા પાછી વળી એટલે તે ઉદ્યાન પણ તે બાબાની સાથે પાછું વળી પોતાને સ્થાને આવ્યું. રાજાની આજ્ઞાથી સેવકો ગાયેને ત્યાં આગળ લાવ્યાં, અને સર્વ જેમ હતું તેમ શાંત થઈ ગયું.

પછી પ્રધાને કહ્યું—“હે રાજા! આપે જે અપૂર્વ આશ્ચર્ય જોયું, તે આ બાબાનો પ્રભાવ છે. ” રાજા પણ આત્મ મનોહર લાવણ્યવતી તે બાબાને જોઈ તેના પર મોહિત થઈ ગયો. તેથી રાજાએ પ્રધાનને તે વિષે સર્વ વાત કહી.

આથી પ્રધાને તે બાબાને કહ્યું—“હે બાબા! તું આ જિતશત્રુ રાજાની સાથે લગ્ન કરી, ત્હારા મનુષ્ય જન્મને સંકલ કર. ”

આ સાંભળીને બાબાએ લજ્જાથી તેનું મુખ નીચું કરીને કહ્યું—“હે પ્રધાન! તમે કયું તે યોગ્ય છે. જો તમે આ કાર્યને કરવા ઈચ્છતા હોય તા, આ પાસેના ગામમાં અગ્નિશર્મા નામનો બ્રાહ્મણ રહે છે, તે મ્હારો પિતા થાય છે, તેને તમે તમારા કાર્યને વિષે પુછો. ”

આ સાંભળીને પ્રધાને ગામમાં જઈ અગ્નિશર્મા આદ્ય પાસે તેની પુત્રીનું રાજીને માટે માગું કર્યું. આથી અગ્નિશર્માએ કહ્યું—“ હે પ્રધાન ! આ મહારા પ્રાણ પાણ રાજીના છે, તો પછી કન્યાદિ વસ્તુ હોય તેમાં તો શું કહેવું.”

એમ કહીને પ્રધાન સહિત તે આદ્ય પોતાની પુત્રીને સાથે લઈ વનમાં રાજીની પાસે આવ્યો, ત્યાં રાજીને આશિર્વાદ આપી રાજીની સામે બેઠો. ત્યારપછી અગ્નિશર્મા આદ્ય સાથે થયેલી સર્વે વાતચીત પ્રધાને રાજીને કહી તેથી કાળ વિલંબને નહિ સહન કરતા એવા તે જિતશત્રુ રાજીને તરફાળ આદ્યની સમક્ષ તે બાળાનું ગાંધર્વ વિવાહથી લગ્ન કર્યું. તે બાળાના ઉપર નંદનવનના સરખું ઉદ્યાન શોભતું હતું, તેથી રાજીએ તે બાળાનું નામ ‘આરામ શોભા’ પાડ્યું. અને અગ્નિશર્મા આદ્યને બાર ગામ ધનિમ આપ્યા.

જિતશત્રુ રાજી તે આરામશોભાને હાથી ઉપર બેસાડી પોતાના નગર તરફ જવા નીકળ્યો. અને અતિ રળીયામણું તે ઉદ્યાન, છત્રની પેઠે તેઓની સાથે આકાશ માર્ગે ચાલવા લાગ્યું.

અનુક્રમે મુસાફરી કરતો જિતશત્રુ રાજી નગરની બહાર આવી પહોંચ્યો. લોકોએ નગરને ઉત્તમ રીતે શણગારી દીધું. પછી રાણી સહિત રાજીને નગરમાં પ્રવેશ કરતો જોઈ સ્થાને સ્થાને એકઠા થયેલા નગરવાસી માણસો આશ્ચર્ય

પામીને પરસ્પર વાતો કરવા લાગ્યા કે:- “ આ રાજાને
ધન્ય છે, કે પરલવમાં પુણ્ય કર્યું હશે કે, જેથી તેમને આવી
અત્યંત સ્વરૂપવાળી સ્ત્રી પ્રાપ્ત થઈ છે.”

આ પ્રમાણે લોકોના મૂળથી વચનો સાંભળતો
જિતશત્રુ રાજા આરામશોભા સહિત મનમાં આનંદ પામતો
પોતાના મહેલમાં આવ્યો. નંદનવન સમાન તે ઉદ્યાન પહોં
રાજાના મહેલની ઉપર આકાશમાં સ્થિર થઈને રહ્યું. પછી
આરામશોભા રાણીની સાથે મુખે લોગ લોગવતા એવા
તે રાજાનો કેટલોક કાળ લીધા માત્રમાં ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

કારસ્થાન.

ક દિવસ અગ્નિશર્મા બ્રાહ્મણની નવી સ્ત્રીએ એક પુત્રીનો જન્મ આપ્યો. અનુક્રમે તે પુત્રી યુવાવસ્થામાં આવી, ત્યારે તેની માતા વિચાર કરવા લાગી કે— “ જો આરામશોભા મૃત્યુ પામે તો રાજાની સાથે મ્હારી પુત્રીના લગ્ન કંઈ. માટે તે શોક્યની પુત્રીને કોઈ પણ ઉપાયથી મારી નાખું.” આમ વિચાર કરી તેણે અગ્નિશર્માને કહ્યું.

સ્ત્રી—“ હે સ્વામીનાથ ! આપણે કોઈ દિવસ પણ આરામશોભા પુત્રીને માટે શ્રેષ્ઠમોદક વિગેરે વસ્તુ મોકલી નથી.”

અગ્નિશર્મા—“ હે પ્રિયે ! તું કહે છે તે સત્ય છે ! પણ આરામશોભાને ત્યાં એવી વસ્તુઓની કંઈ કમીના નથી, તે તો એનાથી પણ ઉત્તમ વસ્તુઓનું સેવન કરે છે.”

સ્ત્રી—“ હે સ્વામીનાથ ! તમે કહો છો કે તેના ત્યાં કંઈપણ કમીના નથી. પણ પુત્રી માતાપિતા પાસે વસ્ત્ર, લોજન વિગેરે વસ્તુઓની ઈચ્છા કરે છે, માટે મ્હારો વિચાર એવો છે કે તેને સાફ મોદક વિગેરે કાંઈપણ ખાવાની વસ્તુ મોકલવી જોઈએ.”

અગ્નિશર્મા—“ હે પ્રિયે ! ત્હારો વિચાર એમ હોય તો પુત્રીને માટે ઉત્તમમાં ઉત્તમ મોદક બનાવ. ”

સ્ત્રી—હે સ્વામીનાથ ! તે વાતમાં મને કાંઈપણ કહેવું નહિ પડે. ”

અગ્નિશર્માએ આ પ્રમાણે કહેવાથી તે દુષ્ટ સ્ત્રીએ તરતજ વિષ મિશ્રિત મોદકો તૈયાર કર્યા. અને તે સર્વ મોદકોને એક ઘડામાં નાંખી, મોઢું બંધ કરી તે દુષ્ટ સ્ત્રીએ તેના પતિને કહ્યું—સ્વામીનાથ ! તમારે ત્યાં આગળ જઈને આ ઘડો પુત્રી શિવાય બીજા કોઈને આપવો નહિ. અને તેને કહેવું કે આ મોદકો ત્હારા માટે બનાવ્યા છે, માટે ત્હારે પોતાનેજ ખાવા; બીજા કોઈને પણ આપવા નહિ. કારણ કે જો તે મોદક બીજાને ખાવા આપીશ તો તે સારા નહિ થયા હોય તો રાજપુત્રમાં અમારી હાંસી થશે. અમે ગમે તેટલા તોજે ગામડાના રહેવાશી રહ્યા. તેથી સરસ મોદક બનાવવાનું ચાતુર્ય ક્યાંથી હોય ? ”

અગ્નિશર્મા બ્રાહ્મણે તે સ્ત્રીના કપટને નહિ જાણતો હોવાથી મોદકના ભરેલા ઘડાને લઈને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. અનુક્રમે તે મુસાફરી કરતો કરતો નગરની બહાર આવી પહોંચ્યો. તેને થાક લાગ્યો હોવાથી આરામ કરવા માટે એક મ્હોટા વૃક્ષની નીચે શીતળ છાયામાં બેઠો. થોડીવાર પછી તે નિદ્રાવશ થઈ ગયો.

અહિં આગળ પેલા નાગકુમાર દેવે અવધિજ્ઞાનથી વૃક્ષ નીચે સૂતેલા બ્રાહ્મણને જોઈ વિચાર કર્યો કે-“ આ બ્રાહ્મણ નગરમાં શા માટે જાય છે ? હા, મહારા જાણવામાં આવ્યું. આરામશોભાને મારવા માટે તેની ઓરમાન માતાએ વિષમિશ્રિત મોઢકો આપી. આ બ્રાહ્મણને મોકલ્યો છે, પરંતુ એ પુત્રીનો પિતા હું વિદ્યમાન છતાં પરભવે મેળવેલા પુણ્ય યોગથી તેને મરણનું દુઃખ કેમ થશે ? એ કન્યાએ પરભવમાં બહુ પુણ્ય કરેલું છે, તેથી તેને કોઈ મારવાને સમર્થ નથી. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને નાગકુમાર દેવતાએ ઘડા-માંથી વિષમિશ્રિત મોઢકોને લઈ લીધાં અને તેમાં બીજા અમૃતસમાન સ્વાદવાળા દિવ્ય મોઢકો મૂક્યા. ત્યાર પછી અગ્નિશર્મા બ્રાહ્મણ જાગી ઉઠ્યો, અને ઘડો લઈ રાજદ્વારે આવ્યો. ત્યાં પ્રતિહારે તેને આવેલો જાણી રાજાને કહ્યું : “ હે સ્વામિન્ ! આરામશોભા રાણીના પિતા રાજદ્વારે આવ્યા છે, તે આપના દર્શનની ઇચ્છા કરે છે. જો આપની આજ્ઞા હોય તો તેડી લાવું. ”

આ સાંભળી રાજાએ કહ્યું-“ તેમને અહિં જલ્દી તેડી લાવ. ” આથી તરતજ પ્રતિહાર રાજદ્વારે જલ્દી અગ્નિશર્મા બ્રાહ્મણને રાજા પાસે તેડી ગયો. અગ્નિશર્માએ ત્યાં આવી આશિર્વાદ આપી રાજાની આગળ ઘડો મૂક્યો.

રાજાએ પ્રથમ કુશળ સમાચાર પૂછ્યા અને કહ્યું—
“આમાં શું લાભ્યા છે?”

ત્યારે પ્રાદ્યણે કહ્યું—“સ્વામીન્ ! મહારી પુત્રીના સાફ તેની માતાએ મોઢક બનાવીને મોકલ્યા છે તે લાભ્યો જુ.”

આ સાંભળીને રાજાએ તે ઘડાને આરામશોભા પાસે મોકલાવી દીધો, અને પોતે પણ પ્રાદ્યણ સહિત આરામ-શોભાના મંદિરમાં આવ્યો, ત્યાં તે રાણીએ આપેલા આસન પર બેઠા.

ત્યાર પછી આરામશોભાએ કહ્યું—“હે સ્વામિન્ ! આપ આજ્ઞા આપો તો હું આ ઘડાને ઉઘાડું.”

ત્યારે રાજાએ કહ્યું—“હે પ્રિયા ! તું તહારી ઈચ્છા પ્રમાણે તે ઘડાને ઉઘાડ.”

રાજાની આજ્ઞાથી આરામ શોભાએ ઘડો ઉઘાડયો, તો તેમાંથી એવી સુગંધ આવવા માંડી કે સઘળું રાજમંદિર સુગંધીવાળું થઈ ગયું. આથી રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે—
“શું આ મોઢકો અમૃત રસથી બનેલા છે કે દેવ સાદ્યથી થયેલા છે.”

આમ વિચાર કરી તેણે આરામશોભાને કહ્યું—“હે પ્રિયા ! આ ઉત્તમ સુગંધીદાર એક એક મોઢક તહારી ખેડેનો (શોક્યો) ને આપ.” રાજાની આજ્ઞાથી આરામશોભાએ પોતાની સર્વ શોક્યોને એક એક મોઢક આપ્યો. તેથી તે મોઢકને ખાઈને સંતોષ પામી સર્વ શોક્યો કહેવા લાગી કે—

“ અહો ! આરામશોભાની માતાને ધન્ય છે, કે તેણે પુત્રી સારું કેવાં સરસ મોઢકો બનાવીને મોકલ્યાં છે. ”

ત્યાર પછી અગ્નિશર્મા બ્રાહ્મણે રાજાને કહ્યું—“ હે રાજન્ ! આપ મહારી પુત્રીને મહારી સાથે મારે ઘેર મોકલો. શાથી કે તેની માતા તેને વારંવાર સંભારે છે. ”

આથી રાજાએ કહ્યું—તમે નક્કિ લોજા સ્વભાવના છે. રાજાની સ્ત્રીઓ સૂર્યને પણ નથી જોઈ શકતી તે તમે ક્યાં નથી જાણતાં. ”

આ પ્રમાણે રાજાના વચનો સાંભળી તે અગ્નિશર્મા રાજાની રજા લઈ પોતાના ઘેર આવ્યો, અને સર્વ વાત પોતાની નવી સ્ત્રીને કહી. તેથી દુષ્ટ સ્વભાવવાળી તે સ્ત્રી વિચાર કરવા લાગી કે—“ ધિક્કાર છે ! ધિક્કાર છે ! કે જે મેં થોડું વિષ નાંખીને મોઢક મોકલ્યા તેથી તે બચી ગઈ. હવે હું બીજું વધારે વિષ નાંખીને પકવાન બનાવીને મોકલું, કે જેથી તે મૃત્યુ પામે. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે દુષ્ટ સ્ત્રીએ વધારે વિષ નાંખી તૈયાર કરેલું પકવાન એક ઘડામાં ભરી તે ઘડાનું મોઢું બંધ કરી તે પોતાના પાતને આવેશ આપ્યો અને કહ્યું—“ ક્વામિનાથ ! આ ઘડો પણ પુત્રીને આપી આવો. ”

અહા ! પાપી માણસો શું ના કરી શકે ? બ્રાહ્મણ અનુક્રમે ચાલતાં ફરી પણ તેજ વૃક્ષની નીચે આવીને સૂતો. ત્યાં તે નિંદ્રાવશ થયો, એટલે દેવતાએ પહેલાંની માફક

વિષવાળું પકવાન લઈ બીજું સુંદર પકવાન મૂક્યું. પછી
પ્રાણેશ્વરે રાજમંદિરમાં જઈ તે ઘડો રાજને આપ્યો. રાજએ
ઘડો ઉઘાડ્યો તો પહેલાં કરતાં વધારે સરસ પકવાન ની-
કળ્યા, તેથી તેની કીર્તિ બહુ થવા લાગી. પ્રાણેશ્વરે ફરી ઘેર
આવી સર્વ વાત પોતાની સ્ત્રીને કહી.

તે સાંભળી દુઃખ સ્ત્રી ખેદ કરતી વિચાર કરવા લાગી
કે-“ અહો ! આ વખતે વધારે વિષ નાંખીને પકવાન
બનાવીને મોકલ્યા છતાં પણ તે મૃત્યુ પામી નહિ. માટે હવે
તાળપુટ વિષ મિશ્રિત પકવાન તૈયાર કરી મોકલું. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તેણે વિષ મિશ્રિત પકવાન
તૈયાર કરી ઘડામાં ભરી પોતાના પતિને કહ્યું-“ સ્વામીનાથ !
તમારે આ વખતે પુત્રીને આપણે ઘેર તેડી લાવવી, કારણ
કે પુત્રી પહેલી વખતે પોતાના પિતાને ઘેર પ્રસવ કરે છે.
જો કદાપી રાજ પુત્રીને ન મોકલે તો તમારે રાજને તમારું
પાણી દેખાડવું. ”

આ પ્રમાણે તેની સ્ત્રીની શીખામણ સાંભળી તે
પ્રાણેશ્વર ઘડો લઈ ચાલતો થયો અને તેજ વૃક્ષ નીચે આવીને
સૂઈ ગયો. ત્યાં દેવતાએ ઘડામાંથી વિષ મિશ્રિત પકવાન લઈ
ઉત્તમ પકવાન મૂક્યા. પ્રાણેશ્વરે ઘડો લઈ રાજને આપ્યો.
રાજએ ઘડો ઉઘાડ્યો તો તેમાંથી એવા સરસ પકવાન
નીકળ્યા તેથી તે જશ પામ્યો.

પછી બ્રાહ્મણે રાજાને કહ્યું--“ હે રાજા ! આપ મહારી ગર્ભવંતી પુત્રીને મારે ઘેર મોકલો. કારણ કે પુત્રી પહેલી વખત પિતાને ઘેર પ્રસવ કરે છે. ”

આ સાંભળીને રાજાએ કહ્યું--“ એ વાત કદાપી બનશે નહિ ! શાથી કે રાજાની સ્ત્રી પોતાના પિતાને ઘેર જઈ આજકને જન્મ આપે. ”

આથી બ્રાહ્મણે પોતાના પેટ ઉપર છરી અડકાડીને કહ્યું--
“ જો આપ મહારી પુત્રીને નહિ મોકલો તો હું અહિં આગળ મૃત્યુ પામીશ. ”

આથી પ્રધાને રાજાને કહ્યું કે--“ હે મહારાજ ! એ બ્રાહ્મણની બુદ્ધિ બહુર મારી ગઈ છે, તેથી તે અવશ્ય મૃત્યુ પામશે અને બ્રહ્મહત્યા લાગશે. માટે રાણીને તેની સાથે મોકલો. ” પ્રધાનનાં કહેવાથી રાજાએ સત્ય માન્યું અને મોટી સામગ્રી કરી આરામશોભાને તે બ્રાહ્મણની સાથે વિદાય કરી.

અહિં આગળ બ્રાહ્મણીએ પોતાના ઘરના પાછલા ભાગમાં એક કુવો ખોદાવી રાખ્યો. અને પોતાની પુત્રીને એક સોંયરામાં રાખી. અગ્નિ સમે બ્રાહ્મણ પોતાની આરામશોભા પુત્રી સહિત પોતાના ગામમાં આવ્યો. ઉદાન સહિત આવેલી આરામશોભા અહિં આગળ સુખે રહેવા લાગી. અનુક્રમે તેણે દેવ સમાન એક પુત્રને જન્મ આપ્યો.

એક દિવસ એવું બન્યું કે આરામશોભાની સર્વ દાસીઓ કાંઈ કાર્યને માટે બહાર ગઈ હતી. તે વખતે આરામશોભા તેની ચોરમાન માતાની સાથે ફરતી ફરતી ઘરના પાછલા ભાગમાં આવી, ત્યાં તેણે કુવાને જોઈ પૂછ્યું કે—
“હે માતા ! અહિં આગળ આ કુવો શા માટે ખોદાવ્યો છે ?”

આ સાંભળીને દુષ્ટ મનવાંળી ચોરમાન માતાએ કહ્યું—
“પુત્રી ! એ કુવો હારા માટે ખોદાવ્યો છે; કારણ કે પાણી લાવાવા માટે હારે દૂર જવું પડે નહિ તે માટે મેં એ કુવો ખોદાવી રાખ્યો છે.”

લોભા દુષ્ટની આરામશોભાએ ચોરમાન માતાને દુષ્ટ વિચાર બોલ્યો નહિ, તેથી તે કુવાની પાસે જઈ નીચું મુખ કરી કુવાને જોવા લાગી, તે વખતે દુષ્ટ મનવાંળી ચોરમાન માતાએ ધક્કો દઈ તેને કુવામાં ફેંકી દીધી.

આરામશોભાએ કુવામાં પડતાં પડતાં પેલા વરદાન આપનારા દેવતાનું સ્મરણ કર્યું, તેથી તે દેવતાએ કુવામાં આવી તેને હાથવડે ઝીલી લીધી. અને તે દેવતાએ કુવામાં એક પાતાળગૃહ બનાવી તેમાં આરામ શોભાને રાખી. ઉઘાન પછી તેની પાછળ કુવામાં આવ્યું.

આરામશોભાને કુવામાં નાંખી દીધા પછી તેની ચોરમાન માતાએ પોતાની સગી પુત્રીને આરામશોભાને વેશ પહેરાવી દીધો. તે વખતે આરામશોભાની સર્વ દાસીઓ બહારથી ત્યાં આગળ આવી પહોંચી. તેણે કાંઈક બોલ્યા

લાવણ્યવાળી, આસમાન શરીરવાળી તે પુત્રીને આરામશોભા બાળીને પૂછ્યું.

“હે મહારાણી ! આજે તમારું શરીર શોભા વિનાનું કેમ દેખાય છે.”

આ સાંભળીને કૃત્રિમ આરામશોભાએ કહ્યું—“હે દાસીઓ ! હું નથી બાણતી કે મ્હારે શરીરે શો રોગ ઉત્પન્ન થયો કે જેથી મ્હારું સ્વરૂપ આવું થઈ ગયું.” તેનાં આવા વચન સાંભળી દાસીઓએ તે વાત તેની માતાને જણાવી, એટલે તે કપટથી ભરેલી તે બ્રાહ્મણ સ્ત્રી ત્યાં આગળ આવીને આ પ્રમાણે વિલાપ કરવા લાગી:—“હાય ! હાય ! મ્હારું સઘળું લુંટાઈ ગયું ! મ્હારી આરામશોભા પુત્રીની આ શી દશા થઈ ? હે પુત્રી ! તને કોઈની હાનિ લાગી છે કે પ્રસૂતિનો રોગ થયો છે ! અરે વિધાતા ! મ્હારી સર્વે આશા નાશ પામી.” આવી રીતે વિલાપ કરતી તે સ્ત્રીએ કપટથી સારું થવા માટે ઘણું છપાયો કર્યો, પણ ફાયદો થયો નહિ; કારણ કે શરીરનો રંગ આસમાન હોય તે શી રીતે નાશ પામે ?

પાટલીપુત્ર નગરથી જિતશત્રુ રાજાએ તેના પ્રધાનને આરામશોભાને તેડવા માટે સ્થલાશ્રય ગામમાં બ્રાહ્મણને ત્યાં મોકલ્યો. તેથી તે પ્રધાન બ્રાહ્મણને ત્યાં આવ્યો, તેથી કૃત્રિમ આરામશોભા પણ તેની દાસીઓ સહિત પ્રવાનની સાથે પાટલીપુત્ર નગરમાં જવા માટે સ્થલાશ્રય ગામનાથી વિદાય થઈ.

કૃત્રિમ આરામશોભાની સાથે ઉદ્યાનને આવતું નહિ જોવાથી દાસીઓએ તેને પૂછ્યું—“ હે મહારાણી ! આપની સાથે ઉદ્યાન કેમ નથી આવતું ? ”

આથી રાણીએ કહ્યું—તે કુવામાં પાણી પીવા માટે ગયું છે, તેથી તે પાછળ આવશે, માટે તેની રાહ ન જોતાં તમે આગળ ચાલવા માંડો. ”

રાણીન આવાં વચન સાંભળી સર્વ દાસીઓ આગળ ચાલવા લાગી; અને અનુક્રમે મુસાફરી કરતાં કરતાં કૃત્રિમ આરામશોભા પોતાના સર્વ પરિવાર સહિત પાટલી-પુત્ર નગરની બહાર આવી પહોંચી. એટલે જિતશત્રુ રાજાએ હુપંથી મ્હોટા મ્હોતસવથી તેને નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો.

જિતશત્રુ રાજા અતિ સ્વરૂપવાન પુત્રને જોઈ હર્ષ પામવા લાગ્યો, અને શરીરની શોભા રહિત રાણીને જોઈ તેને પૂછ્યું —“ હે પ્રિયા ! તારા શરીરે આ શું થયું ? આ સાંભળીને તેણે કહ્યું—“ હે સ્વામીનાથ ! મને શરીરે કાંઈ રોગ થયો છે, તેથી મહારા શરીરની આ દશા થઈ છે. ” રાજાએ નંદનવન સમાન મનોહર ઉદ્યાનને તેની સાથે આવેલું નહિ જોવાથી તેને પૂછ્યું—“ હે પ્રિયા ! નંદનવદન સમાન મનોહર ઉદ્યાન કેમ નથી દેખાતું ? ” આથી કૃત્રિમ આરામ-શોભાએ કહ્યું—“ હે સ્વામીનાથ ! તે ઉદ્યાન કુવામાં પાણી પીવા ગયું છે ? માટે જ્યારે હું તેને જોલાવીશ ત્યારે તે આહું આગળ આવશે. ”

રાણીનાં આવાં વચન સાંભળી રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ આ આરામશોભા પૂર્વે હતી તે છે કે બીજી ? તેની સંપૂર્ણ ખાતરી તો કરવી જોઈએ. ” આમ વિચાર કરી તે કૃત્રિમ આરામશોભાની બારિકાઈથી તપાસ કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ જિતશત્રુ રાજાએ કૃત્રિમ આરામશોભાને કહ્યું:—“ હે પ્રિયા ! હવે પેલા મનોહર ઉદ્યાનને અહિં આગળ લાવ ! ” આ સાંભળી આરામશોભાએ કહ્યું—“ અવસર આવે તેને લાવીશ. ” આરામશોભાના આવાં વચન સાંભળી રાજાને સંપૂર્ણ ખાતરી થઈ કે “ આ પોતે આરામશોભા નથી, પણ બીજી કોઈ સ્ત્રી છે. ”

કુવાની અંદર પાતાળ ગૃહમાં રહેલી સાચી આરામશોભાએ પુત્ર વિયોગથી દેવતાને કહ્યું—“ હે તાત ! મને પુત્રના વિયોગથી બહુ પીડા થાય છે, માટે આપ તેનો કંઈ પણ ઉપાય કરો કે, હું પુત્રને જોઉં. ”

આ સાંભળી દેવતાએ કહ્યું—“ હે પુત્રી ! તું મહારા પ્રભાવથી પુત્રને જોઈશ, પરંતુ ત્હારે સૂર્યોદય પહેલાં અહિં આગળ પાછું આવવું, જો તું નહિં આવે તો હું તને હવે પછીથી દર્શન નહિ આપું. અને ત્હારા માથાની વેણમાંથી મૃત્યુ પામેલો સર્પ પડતો જોવામાં આવે, ત્યારે ત્હારે અવશ્ય માનવું કે મ્હાં દર્શન નહિ થાય. ” ત્યારપછી આરામશોભા દેવતાના પ્રભાવથી રાજભુવનમાં પોતાનો પુત્ર સૂતો હતો, ત્યાં આવી અને તેણે પોતાના પુત્રને ખોળામાં લઈ રાણીવાર સુધી રામ-

હયો, પછી પુત્રને તેની જગ્યાએ સૂવાડયો અને તેની આબુ-
બાબુ પોતાના ઉધાનના ફળ ફૂલ મૂકી તે આરામશોભા
પાતાળમૃદમાં જતી રહી.

સવારમાં દાસીએ તે પુત્રની આબુબાબુ ફળફૂલ જોઈને
રાબને તે વાત કહી. આથી રાબએ ત્યાં આગળ આવી
જોયું તો તેણે પુત્રની આબુબાબુ ફળફૂલ દીઠાં તેથી તેને
કૃત્રિમ આરામશોભાને પૂછ્યું—“ પુત્રની આબુબાબુ ફળફૂલ
ક્યાંથી આવ્યા ?

ત્યારે તેણે કહ્યું—“ હે સ્વામીનાથ! મહેં રાત્રીએ ઉધાનને
અહિં આગળ બોલાવી તેની આબુબાબુ ફળ મૂક્યાં હતાં.”

આ સાંભળી રાબએ કહ્યું—“ જો એમ હોય તો તે
ઉધાનને હમણાં અહિં આગળ લાવ.”

ત્યારે તેણે કહ્યું—“ હું તેને રાત્રીએ લાવી શકું છું.”
કૃત્રિમ આરામશોભાના આવાં વચન સાંભળી જિતશત્રુ રાબ
વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ ઠીક છે આવતી કાલે જોઈશું.”

બીજે દિવસે પણ રાબએ પુત્રને તેવીજ અવસ્થામાં
દીઠો. ત્રીજે દિવસે તો તે હાથમાં તરવાર લઈ રાત્રીએ
બારણાંની પાછળ સંતાઈ ગયો. એટલામાં આરામશોભા
ત્યાં આગળ આવી, અને પુત્રને રમઝી તેની આબુબાબુ
ફળફૂલ મૂકી ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

આરામશોભાની સર્વ ક્રિયા જોઈ રાબએ વિચાર્યું કે,—
“ અવશ્ય આ જ મહારી પ્રિયા છે.”

સવારમાં રાજાએ કૃત્રિમ આરામશોભાને કહ્યું—“મહારી આજ્ઞા માનીને તું અત્યારે ઉદ્યાનને અહિં આગળ લાવ, નહિ તો મહારે ત્હારું કામ નથી.” રાજાનાં આવાં વચન સાંભળી તેનું મૂખ વીણુ પડી ગયું, અને ત્રિચાર કરવા લાગી કે—
“હું વારંવાર શું ઉત્તર આપું ? ખરેખર હું ભાગ્યહિન છું.”

ચોથે દિવસે રાત્રીએ રાજા પાછો ખારણાંની પાછળ સંતાઈ ગયો. એટલામાં સાચી આરામશોભા ત્યાં આગળ આવી અને પોતાનું કાર્ય કરી પાછી વળી એટલે રાજાએ તેને હાથવડે પકડીને કહ્યું કે—

“હે દેવી ! તું સ્વભાવિક સ્નેહશ્રી વશ થયેલા મને શા માટે છેતરે છે ?”

આ સાંભળીને આરામશોભાએ કહ્યું—

“નાથ ! હું આપને શા માટે છેતરું ? પરંતુ તેમાં કંઈ ભેદ છે.”

ત્યારે રાજાએ કહ્યું—“હે દેવી ! તે ભેદ શો છે તે મ્હને જણાવ.”

આ સાંભળી આરામશોભાએ કહ્યું—“તે ભેદ ત્રિષે કહેવાય, અત્યારે મને દાડી દો.”

આથી રાજાએ કહ્યું—“તે ભેદ ત્રિષે અત્યારેજ કહે, નહિ તો હું તને છોડીશ નહિ.”

આ પ્રમાણે આરામશોભાએ રાજાને મહુ આગ્રહ કર્યો, તો પણ તેને છોડી ન દેતાં રાજા સ્નેહવા કહેવા લાગ્યા.

“ પ્રિયા ! હાથમાં આવેલા મનોવાંછિતદાયક ચિંતન-
મણી રતનને કયો માણુપ ત્યજી દે, માટે તે લેદ વિષે જે
કારણ હોય તે કહે. ”

આ સાંભળી આરામશેભાએ કહ્યું:—“ પ્રાણનાથ ! લેદ
સાંભળવાથી તમોને પશ્ચાતાપ થશે. માટે તમારી હઠને છોડી
દે તો સાફ. ”

આ સાંભળી રાજાએ કહ્યું:—“ પ્રિયા ! મહુને પશ્ચાતાપ
થશે તેની કાંઈ ફિકર નહિ. પણ તું લેદ વિષે જે કારણ
હોય તે સત્વર જણાવ. ”

રાજાના આવાં વચન સાંભળી આરામશેભાએ રાજાને
ઘણો સમજાવ્યો છતાં પણ રાજાએ પોતાની પકડેલી હઠને
મૂકી દીધી નહિ. તેથી આરામશેભાએ પોતાની આરમાન-
માતાનું સર્વ અસ્ત્ર મૂળથી આરંભીને કહેવા માંડ્યું, તેથી
તેને ઘણો સમય થઈ ગયો; એટલામાં સૂર્યનો ઉદય થયો
અને તેનો અંજોડો છુટી ગયો.

આરામશેભાએ પોતાનો છુટી ગયેલો અંજોડો બાંધવા
માંડ્યો એટલામાં એક મૃત્યુ પામેલો મહોટો સર્પ તેમાંથી
નીચે પડ્યો. સર્પને જોઈ આરામશેભાએ વિલાપ કરવા
માંડ્યો—“ હે પિતાજી ! આપે આપની નિર્ભાગ્ય એવી પુત્રીને
શા માટે ત્યજી દીધી ? ” એમ વિલાપ કરતી તે અશ્રુપાત્ત
કરવા લાગી.

આરામશોભાને અશ્રુપાત કરતી જોઈને રાજાએ કહ્યું—
 “ પ્રિયા ! ત્હારા અંબોડામાંથી મૃત્યુ પામેલો સખે પડ્યો,
 તેને જોઈને તું શા માટે અશ્રુપાત કરે છે ? ”

રાજાના આવાં વચન સાંભળી આરામશોભાએ નાગ-
 કુમાર દેવતાનું સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું. તેથી રાજાને હર્ષ અને
 શોક ઉત્પન્ન થયો.

આરામશોભાનાં મુખથી સર્વ વૃત્તાંત સાંભળીને રાજાએ
 ક્રોધથી પેલી કૃત્રિમ આરામશોભાને બોલાવી અને દોરડાથી
 બાંધી ચાબુક વડે મારવા લાગ્યો, તેથી સાચી આરામ-
 શોભાએ રાજાના ચરણમા પડી વિનંતી કરી કે—

“ સ્વામીનાથ ! એ મ્હારી જ્ઞેન છે માટે આપ માંડે
 વચન માનીને તે જ્ઞેનને દયા લાવી છોડી મૂકો. ”

આ સાંભળી રાજાએ કહ્યું—“ હે પ્રિયા ! ત્હારી જ્ઞેનને
 કઠીણ શિક્ષા કરવી જોઈએ છે, તોપણ ત્હાં વચન માનીને હું
 તેને છોડી દઉં છું. ” એમ કહીને રાજાએ તેને છોડી દીધી.

જિતશત્રુ રાજાએ પોતાના મુલકોને બોલાવી કહ્યું કે,
 “ હે મુલકો ! તમે પેલા દુર્યુદ્ધિ પ્રાક્ષણ પાસે તેને આપેલાં
 ગ્રામ ખૂંચવી લઈ દેશ બહાર કાઢી મૂકો. વળી તેની નવી
 ખરબેલી સીના હાથ કાપી નાંખીને તે પ્રાક્ષણની સાથે દેશ
 બહાર કાઢી મૂકો. ”

જિતશત્રુ રાજાની આવી આજ્ઞા સાંભળીને આરામ-

શોભાએ કહ્યું—“હે સ્વામીનાથ ! તેઓએ પૂર્વ કર્મના દોષ-
થી આવું અઘટીક કામ કર્યું. તો પણ તે મહારા માતપિતા
છે. તેથી મહારૂં વચન માનીને તમે એવી આજ્ઞા ના કરશો.”

આરામશોભાના આવાં વચન સાંભળી રાજાએ કહ્યું—
“હે પ્રિયા ! ત્યારૂં વચન મહારાથી ઉદ્ધંધી શકાય તેવું ન
હોવાથી, હું તેઓને મહારી આજ્ઞામાંથી મુક્ત કરું છું.”

ત્યારપછી અનુક્રમે તેઓ બન્ને દંપતી પરભવના પુણ્યથી
સુખ ભોગવવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

વિધાની ચુકિત.

ક દિવસ જિતશત્રુ રાજની પાસે બેઠેલી આ-
રામશોભા રાણી પોતાના પતિને કહેવા
લાગી—“હે સ્વામીનાથ ! હું પુર્વે દુઃખી
શા કારણથી થઈ અને હમણાં મને સુખ
શા કારણથી પ્રાપ્ત થયું ? તેના વિચારો
આરા હૃદયમાં થયા કરે છે, માટે જો કોઈ જ્ઞાની ગુરૂ અહિં
આવી ચડે તો હું મહારા પૂર્વભવ વિષે પુછું.”

આથી રાજાએ કહ્યું—“હે પ્રિયા ! કોઈ જ્ઞાની ગુરૂ
અહિં આવી ચડે તો સારું થાય, કે જેથી તારા પૂર્વભવ
વિષેની હકીકત જણાયે.”

આ પ્રમાણે રાજા અને રાણી ગાન્નેજણાં વાતો કરે
છે, એવામાં ઉદ્યાનપાલકે ત્યાં આવી રાજાને નમસ્કાર કરી
કહ્યું કે—“હે રાજન્ ! આપના ઉદ્યાનમાં અતિશય જ્ઞાની
શ્રી વીરભદ્ર નામના આચાર્ય, પાંચસે મુનિઓ સહિત
સમવસયા છે.”

આ સમાચાર સાંભળીને રાજાએ તે ઉદ્યાનપાલકને
બહુ દાન આપી આરામશોભા રાણીને કહ્યું કે—“હે પ્રિયા !
તારો મનોરથ પૂર્ણ થયો.”

ત્યારપછી આરામશોભા રાણી સહિત જિતશત્રુ રાજ્ય આચાર્યને વંદન કરવા માટે ઉદ્યાનમાં ગયા, ત્યાં બન્ને દંપતીએ વિધિપૂર્વક આચાર્યને વંદના કરી ધર્મ સાંભળવા બેઠા; એટલે લબ્ધિવોના પાપને દૂર કરનારા મી. વીરભદ્ર આચાર્યે આ પ્રમાણે ધર્મ દેશના દેવી શરૂ કરી:-

“ હે લબ્ધિજનો ! ધર્મથી સુખ સંપત્તિ, રોગરહિત-પણું, આર્પિતનું નિવૃત્તિપણું અને દીર્ઘ આયુષ્ય એ સઘળું આવોકને વિષે પ્રાપ્ત થાય છે. વળી ઉત્તમ કુળમાં જન્મ દિવ્ય સ્વરૂપ કીર્તિ એ સર્વે પણુ આજ લોકમાં ધર્મના પસાયથી પ્રાપ્ત થાય છે, તેમજ સ્વર્ગ અને મોક્ષની સંપત્તિ પણ ધર્મથીજ મળે છે, માટે તમે ધર્મ આદરો.”

આ પ્રમાણે આચાર્યેના મૂળથી ધર્મ દેશના સાંભળીને મનમાં હર્ષ પામતી આરામશોભાએ આચાર્યને પૂછ્યું.—
“ હે મહાત્મન ! મેં પૂર્વ જન્મમાં કેવું કર્મ કર્યું હતું, અને મહારા ઉપર ઉદ્યાન છત્રરૂપે શા માટે રહ્યું હતું ? ”

આ સાંભળી આચાર્યે કહ્યું:-“ તે તારા પૂર્વ જન્મનું કર્મ છે.” માટે તારો પાછલો જન્મ હું કર્મ છું તે સાંભળ.

આ ભરતક્ષેત્રને વિષે ચંપા નગરીમાં કુબેરના સરખો ધનવંત કુલધર નામે શેઠ વસતો હતો, તેને ઉત્તમ ગુણોથી ભરપુર કુલાનંદા નામની સ્ત્રી હતી. તેઓને કમલશ્રી, કમળવતી, કમળા, લક્ષ્મી, કામરાગવતી, યશોદેવી, પ્રીતિકા-

રિષ્ટી નામની લાવણ્યવતી સાત પુત્રીઓ હતી. તે સાતે પુત્રીઓને સારા શેઠના પુત્રોથી સાથે પરણાવેલી હતી, તેથી તેઓ ઇચ્છીત સુખોને લોગવતી હતી. શેઠને સાત પુત્રીઓ ઉપર એક આઠમી પુત્રી થઈ તે પુણ્ય રહિત હોવાથી તેના જન્મ વખતે તેના માત પિતા ઘણાં દુઃખી થયાં, તેથી તેના માતાપિતાએ તેનું નામ પણ પાડ્યું નહિં. અનુક્રમે તે પુત્રી યૌવનાવસ્થા પામી તો પણ શેઠ તેને પરણાવી નહિં. તેથી શેઠના સગા બહાલાઓએ ભેગા થઈ શેઠને કહ્યું:—

“હે શેઠ ! પુત્રી યૌવનાવસ્થા પામી છે, માટે તેને જલ્દીથી પરણાવો. કેમકે નહિ પરણાવેલી કન્યા કુળને મલીન કરે છે.”

સગાબહાલાના આવાં વચન સાંભળી કુલધર શેઠ પુત્રીને પરણાવવાનો વિચાર કરવા લાગ્યો કે—કોઈ વણિક પુત્ર અહિં આવી ચડે તો આઠમી પુત્રી તેના કોટે વળગાડી દઉં.

એક દિવસ કુલધર શેઠ પોતાની દુકાને બેઠો હતો, તેવામાં મલીન વસ્ત્રવાળો કોઈ પરદેશી વણિક પુત્ર તેમની દુકાને આવ્યો. તેથી તેને શેઠે પુછ્યું.—“તું કોણ છે ? ક્યાંથી આવ્યો છું ? તારો દેશ કયો ? અને અહિં શું કામ માટે આવ્યો છું ?”

આ સાંભળી વણિક પુત્રે કહ્યું:—“હું કોશલાપુરના રહેવાશી નંદિ નામના વણિકનો પુત્ર છું, મહારં નામ નંદન

છે. મહારી માતાનું નામ સોમા છે. હું ધન રહિત થઈ જવાને લીધે ધનને પ્રાપ્ત કરવા ઉડ દેશમાં ગયો હતો, ત્યાં પશુ દારિદ્ર મહારી પાછળ આવ્યું, તેથી હું ત્યાં પશુ ધન રહિત થયો; પાછો સ્વદેશમાં ગયો નહિં. હવે આજ દેશમાં નોકરી રહી આજીવિકા કરી નિવાસ કરીશ. આ દેશનાં નહિશ વસંતદેવ નામના શેઠે મને તે ઉડ દેશથી કાગળ લખી આપી અહિં આગળ શ્રીદત્ત નામના શેઠની પાસે મોકલ્યો છે, માટે તે શ્રીદત્ત શેઠનું ઘર ક્યાં છે ? તે મને કહો કે, જેથી હું તેમને કાગળ આપું. ”

વણિક પુત્રના આવાં વચન સાંભળી કુલધર શેઠ વિચાર કરવા લાગ્યો કે-“ આ વણિક પુત્ર મહારી પુત્રીને યોગ્ય વર છે, વળી સાથે તે દરિદ્રી વણિક પુત્ર છે અને પરદેશી છે, માટે પુત્રીને તેની સાથે પરણાવી વિદાય કરી દઇશ કે, જેથી તે પાછી આવશે નહિં. ”

શેઠે આ પ્રમાણે વિચાર કરી વણિક પુત્રને કહ્યું:- “ તારો પિતા મહારો મિત્ર થાય છે, માટે તું શ્રીદત્ત શેઠને કાગળ આપી મહારે ઘર પાછો આવજે. ” એમ કહી કુલધર શેઠનું ઘર બતાવવા માટે તેની સાથે એક માણસ મોકલ્યો, અને તે માણસે તેને શ્રીદત્ત શેઠનું ઘર બતાવ્યું.

વણિક પુત્ર નંદન પશુ શ્રીદત્ત શેઠને કાગળ આપી પાછો કુલધર શેઠને ઘર આવ્યો. તેથી કુલધર શેઠે તેને સ્નાન કરાવી, સારા વસ્ત્ર પહેરાવી ભોજન કરાવ્યું.

એક દિવસ કુલધર શેઠે વણિક પુત્ર નંદનને કહ્યું. -
 “હે નંદન ! તું મ્હારી પુત્રીની સાથે લગ્ન કર.”

આ સાંભળી નંદને કહ્યું:—“ શેઠજી ! મ્હારે આજે
 ઉડદેશ જવું છે તો હું શી રીતે લગ્ન કરું ? ”

આથી કુલધર શેઠ કહ્યું:—“ હે નંદન ! તું તેણી
 સાથે લગ્ન કરી તેને ઉડદેશ લઈ જા. હું તને આજીવિકા
 માટે ત્યાં આગળ ધન મોકલાવીશ. ”

વણિક પુત્ર નંદને તેણી સાથે લગ્ન કરવાની હા પાડી
 એટલે કુલધર શેઠે પોતાની પુત્રીનું લગ્ન તેની સાથે કર્યું.

એક દિવસ શ્રીદત્ત શેઠે નંદનને કહ્યું:—“ જો ત્હારે
 અહીં રહેવું હોય તો, હું બીજા માણસને ઉડદેશ મોકલું. ”

આ સાંભળી નંદને કહ્યું:—“ શેઠજી ! બીજા માણસને
 ઉડદેશ મોકલવાની જરૂર નથી, હું પોતેજ ઉડદેશ જઈશ. ”

એમ કહી નંદન પોતાના સાસરા પાસે આવી કહેવા
 લાગ્યો કે—“ હું આજે ઉડદેશ જવાનો છું માટે મને ત્યાં
 જવાની રજા આપો. ”

આથી કુલધર શેઠે કહ્યું:—“ તું ત્હારી સ્ત્રીને સાથે લઈ
 મુખેથી જાજે, મ્હારી રજા છે. ”

ત્યાર પછી નંદન, શ્રીદત્ત શેઠનો કાગળ લઈ, મુસા-
 ફરીમાં ખાવા માટે લાતું બાંધી પોતાની સ્ત્રી સહિત ત્યાંથી
 ઉડદેશ જવા માટે વિદાય થયો, અને અનુક્રમે મુસાફરી

કરતો ઉજ્જવળ નગરની પાસે આવી પહોંચ્યો, ત્યાં તે રાત્રી-
એ એક દેવમંદિરમાં સૂતાં સૂતાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે,
“ હું શું કરું ? સ્ત્રીની સાથે ધીમે ધીમે ચાલવાથી સઘળું
ભાતું મુસાફરીમાં ખૂટી ગયું. હવે મ્હારે ભિક્ષા માગવી પડશે
માટે આ સ્ત્રીને અહિંજ સૂતી મૂકી ઉડદેશ ચાલ્યો જાઉં. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે નંદને પોતાની સ્ત્રીને
કહ્યું:-“ પ્રિયા ! હવે આપણી પાસે જરા પણ ભાતું છે
નહિં, માટે મ્હારે ભિક્ષા માગવા જવું પડશે. ”

આ સાંભળીને સ્ત્રીએ કહ્યું:-“ સ્વામિનાથ ! તમને
એકલાને ભિક્ષા માગવા માટે હું નહિ જવા દઉં. હું પણ
તમારી સાથે ભિક્ષા માગવા આવીશ. ”

આ પ્રમાણે વાતો કરતાં સ્ત્રી નિદ્રાવશ થઈ ગઈ.
એટલે નંદન તેને નિદ્રાવશ મૂકી ચાલ્યો ગયો. સવારમાં
સ્ત્રી જાગી, એટલે તેણે આમ તેમ જોયું પણ નંદનને દીઠો
નહિં. તેથી તેણે વિચાર્યું કે-“ હાય ! હાય ! સ્વામીનાથ
મ્હને એકલી મૂકી ચાલ્યા ગયા, હું શું કરું ? ક્યાં જાઉં ?
અને કોનું શરણુ લઉં ? ”

આ પ્રમાણે વિલાપ કરતી તે સ્ત્રી પોતાના શીલનું
રક્ષણ કરવા માટે ઉજ્જવળ નગરીમાં ગઈ. ત્યાં નગરીમાં
લમતી તે સ્ત્રી કોઈ એક દુકાન ઉપર બેઠેલા મણિમદ્ર
નામના શેડના પગમાં પડીને કહેવા લાગી કે-“શેઠજી ! હું
તમારા શરણે આવી છું ”

ત્યારે મણિભદ્ર શેઠે કહ્યું—“હે બાબા ! તું કોણ છે ?”
 તેથી સ્ત્રીએ કહ્યું—“ શેઠજી ! ચંપાનગરમાં કુલધર
 એક રહે છે, તેમની હું પુત્રી છું. હું મહારા પતિની સાથે
 ઉડદેશ જતી હતી, પરંતુ બૂલી પડવાને લીધે અહીં આગળ
 હું આવી ચડી છું. ”

આ સાંભળીને મણિભદ્ર શેઠે તેને ધીરજ આપીને
 કહ્યું—“ હે પુત્રી ! ભય પામ્યા શિવાય તું મહારે ઘેર
 સુખેથી રહે. ”

મણિભદ્રના આવાં વચન સાંભળી તે સ્ત્રી મણિભદ્રના
 ઘરનું કામ કરતી તેના ઘેર રહેવા લાગી. મણિભદ્ર શેઠે
 પોતાના માણસો મોકલી તેના પતિની શોધ કરાવી. પણ
 તેનો પત્તો નહિ લાગવાથી મણિભદ્ર શેઠે પોતાના એક
 માણસને ચંપાનગરીમાં કુલધર શેઠ પાસે મોકલ્યો.

તે માણસે ત્યાં જઈ કુલધર શેઠને કહ્યું—“હે શેઠજી !
 આપને કેટલી પુત્રીઓ છે ? અને ક્યાં ક્યાં પરણાવેલી છે ?
 તે વિષે ઉજ્જન નગરીના મણિભદ્ર શેઠે તમારી પાસે મહેને
 સૂચવા મોકલ્યો છે. તેથી તમે તમારી પુત્રીઓની શી
 હકીકત છે તે મને જણાવો. ”

તે માણસના આવાં વચન સાંભળી કુલધર શેઠે કહ્યું—
 “ભાઈ ! મહારે આઠ પુત્રીઓ છે. તેમાં સાત પુત્રીઓને
 આ ચંપાનગરમાં પરણાવી છે, અને આઠમી પુત્રીને એક

પણિક પુત્રની સાથે પરણાવી હતી, તે તેના પતિ સાથે ઉડ દેશ ગઈ છે. તે શિવાય મ્હારે બીજી પુત્રી નથી. મ્હારી પુત્રીઓની આ હકીકત છે તે મણિભદ્ર શેઠને કહેજો. ”

કુલધર શેઠના આવાં વચન સાંભળી તે માણસ પાછો ઉજ્જવન નગરી ગયો, અને આ સઘળી વાત મણિભદ્ર શેઠને કહી. જેથી મણિભદ્ર શેઠ તે કન્યાને નક્કિ કુલધર શેઠની પુત્રી બાણી બહુ આદરસત્કાર કરવા લાગ્યો. તેથી તે કન્યા મણિભદ્રને ત્યાં સુખે દિવસ પસાર કરવા લાગી.

અહિં આગળ મણિભદ્ર શેઠે એક અલૌકિક જિન-મંદિર કરાવ્યું. તેથી કુલધર પુત્રી હંમેશાં ઉત્તમ પ્રકારથી જિનનાજની સેવા કરવા લાગી. સાધ્વીઓના સમાગમથી પાપથી નિવૃત્ત થયેલી તે કુલધર શેઠની પુત્રી એક ઉત્તમ શ્રાવિકા થઈ.

મણિભદ્ર શેઠ તેને જે દ્રવ્ય આપતો, તે દ્રવ્યથી તેણે મુક્તાશ્વથી સુશોભિત એવા સુવર્ણનાં ત્રણ છત્રો શ્રી જિન-રાજના ઉપર કરાવ્યાં. તપ અને ભાવથી ઉજમાણુ તેમજ સ્વામિવાત્સલ્ય પણ કર્યું.

એક દિવસ મણિભદ્ર શેઠને ચિંતાતુર બેઠેલા બેઠ તેણે પૂછ્યું—“હા પિતાજી ! આજે તમે કેમ ચિંતાતુર થઈ બેઠા છે ? તે વિષે મને જણાવો ”

આ સાંભળી મણિભદ્ર શેઠે કહ્યું :—“હા પુત્રી ! મ્હારી

ચિંતાનું કારણ એ છે કે, તારા ફળફૂલથી ભરપૂર ઉદ્યાન-
માંથી હું હમેશાં ફળફૂલ લાવી પ્રભુની પૂજા કરતો હતો.
તે ઉદ્યાન આજે અકસ્માત સુકાઈ ગયું. હવે ક્યાંથી ફળફૂલ
લાવી પ્રભુની પૂજા કરવી.”

આ સાંભળી તેણે કહ્યું:—હે પિતાજી ! તે સુકાઈ
મથેલા ઉદ્યાનને ફરીથી નવપહ્લવ હું કરી આપીશ. માટે તમે
વૃથા ચિંતા ના કરશો. ”

આથી મણિભદ્ર શેઠે આશ્ચર્યચકિત થઈને પૂછ્યું:—
“ પુત્રી ! તું શી રીતે તેને નવપહ્લવ કરીશ ? ”

મણિભદ્ર શેઠના આવાં વચન સાંભળી તેણે કહ્યું:—
“પિતાજી ! તે ઉદ્યાન મહારા શીલના પ્રભાવથી જ્યાં સુધી
ફરીથી નવપહ્લવ ન થાય ત્યાં સુધી મહારે આહાર ના કરવો.
એવી મારી પ્રતિજ્ઞા છે. ”

આ સાંભળી મણિભદ્ર શેઠે કહ્યું:—“ પુત્રી ! ત્હારાથી
આવી કઠીણ પ્રતિજ્ઞા પળાશે નહિ. માટે ત્હારી હઠ છોડી દે ”

આ સાંભળી તેણે કહ્યું:—“પિતાજી ! મને ગમે તેટલું
કષ્ટ પડશે તો પણ હું લીધેલી પ્રતિજ્ઞાને છોડીશ નહિ. ”

આ પ્રમાણે કહીને તે કુલધર શેઠની પુત્રી એક ધ્યાનથી
જિનશાસનની અધિષ્ટાયક દેવીનું સ્મરણ કરતી અનશન
લઈ જિનમંદિરમાં જઈ કાયોત્સર્ગ કરી રહી.

ત્રીજે દિવસે રાત્રીએ શાસનદેવી તેણી આગળ પ્રકટ થઈ,

અને કહ્યું:—“ હે બાળા ! કોઈ દુષ્ટ વ્યંતરે ઉઘાનને વિનાશ કર્યું હતું, પણ ત્હારા તપના પ્રભાવને લીધે તે દુષ્ટ વ્યંતર નાસી ગયો છે, માટે તે ઉઘાન પ્રભાતે પ્રથમની માફક નવપદ્ધિવિત થશે. ” આ પ્રમાણે કહી શાસનદેવી ચાલી ગઈ.

પ્રભાતમાં મણિભદ્ર શેઠ જિનમંદિરે આવ્યા એટલે કુલધર શેઠની પુત્રીએ કાચોત્સર્ગ પાળી રાત્રીની સર્વ હકીકત મણિભદ્ર શેઠને કહી. તેથી તે હર્ષથી ઉઘાનને જોવા માટે ગયો. ત્યાં મણિભદ્ર શેઠ ફળફૂલથી ભરપૂર એવા ઉઘાનને જોઈ આનંદ પામ્યો. અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“અહો ! એના શીલ પ્રભાવને જુઓ ! તેણે પોતાના શીલના પ્રભાવથી સૂકાઈ ગયેલા ઉઘાનને ફરીથી નવપદ્ધિવ કરી દીધું. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે પાછો આવીને કુલધર શેઠની પુત્રીને કહેવા લાગ્યો—

“ હે પુત્રી ! ત્હારા શીલના પ્રભાવથી પાછો ફળફૂલથી ભરપૂર ઉઘાન નવપદ્ધિવિત થયો. તેથી તું સત્વર ઉડીને પારણું કર. ”

મણિભદ્ર શેઠના આવાં વચન સાંભળી તે કુલધર પુત્રી સત્વર ત્યાંથી ઉડી, અને મણિભદ્ર શેઠની સાથે ઘેર આવીને વિધિથી પારણું કર્યું.

એક દિવસ તે કુલધર શેઠની પુત્રી પ્રથમ અનુભવેલા દુઃખોને સંભારીને વિચાર કરવા લાગી કે, આ સંસાર એ

દાવાનળ છે, કીચડ છે. તેમાંથી છુટવાને માટે મ્હારે સ્ત્રીક્ષ્ણ લેવી યોગ્ય છે. પરંતુ તે પાળવાને હું શક્તિમાન નથી, માટે ગૃહસ્થપણે રહીને ઉગ્ર તપ કરું કે, જેથી શરીરની સાથે સંસાર સમુદ્રનું પણ શોષણ થાય.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે કુલધર શેઠની પુત્રીઓ તપ કરવા માંડયો. તે છક્ર, અક્રમ, પક્ષ ક્ષમણ અને માસ ક્ષમણ વિગેરે તપ કરવાથી ક્ષીણ શરીરવાળી થઈ ગઈ. પછી અનશન લઈ શુભ ધ્યાનથી મૃત્યુ પામી સૌધર્મ દેવલોકને વિષે દેવતાપણે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાંથી સ્થવીને તું વિદ્યુતપ્રભા નામની બ્રાહ્મણની પુત્રી થઈ. અને મણિભદ્ર શેઠ મૃત્યુ પામી અમ્યુત દેવલોકમાં દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી સ્થવી મનુષ્ય જાતિમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં પણ ધર્મ કાર્ય કરી તે નાગકુમાર દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. પૂર્વભવના સબંધને જાણીને તે ત્હારા ઉપર વાતસંચપણું કરે છે.

તે પ્રથમ કુલધર શેઠના ઘરમાં રહી અજ્ઞાનથી જે કાંઈ પાપ કર્યું હતું; તેનાથી તું દુઃખી થઈ હતી. અને મણિભદ્ર શેઠન ત્યાં રહી શ્રી જિનરાજના મંદિરનું ઉદ્યાન નવપદ્મવ કર્યું, તેથી ઉદ્યાન ત્હારી પાછળ બ્રમણ કરે છે. જિનરાજના મસ્તક ઉપર ત્રણ છત્ર ધારણ કર્યા હતાં, તથીજ તું ઉદ્યાનની છાયાને વિષે નિવાસ કરે છે. તેમજ શુદ્ધ અનથી ત્હે જિનમુક્તિ કરવાને લીધે તું આ રાજ્યવંશની

સોગવે છે. ઉવટે તું જિનરાજની ભકિત કરવાથી અનુક્રમે
મોક્ષ પામીશ.

વીરભદ્ર આચાર્યના મૂખથી પોતાનો પૂર્વ ભવ સાંભ-
ળવાથી આરામશોભા તત્કાળ મૂર્છા પામી પૃથ્વી ઉપર પડી.
શીતલ જળ અને ચંદનાદિકના ઉપચારથી સચેત થયેલી તે
આચાર્યને નમી હાથ જોડી કહેવા લાગી.—

“હે મહાત્મન! આપે મ્હારો પૂર્વ ભવ કહ્યો તે હું
જાતિ સ્મરણ જ્ઞાનથી જાણું છું આપે જે કહ્યું તે સર્વ યથાર્થ
છે, હું સંસારથી ઉદ્દેગ પામી છું, માટે હે મહાત્મન! મને
રાજાની પાસેથી દિક્ષા લેવાની આજ્ઞા અપાવો.”

આરામશોભાના આવાં વચન સાંભળી જિતશત્રુ
રાજાએ કહ્યું:—“હે મહાત્મન! સંસારની અનિત્યતા જાણી
કયો પુરૂષ શ્રુતવાસમાં નિવાસ કરે? માટે હું પણ દીક્ષા ઇલશ.”

આમ કહીને આચાર્યને નમસ્કાર કરી તે જિતશત્રુ
રાજા આરામશોભા રાણી સહિત પોતાને ઘેર આવ્યો, અને
તેના પુત્રને રાજ્યામ્નન પદે સ્થાપન કરી રાજાએ નગરમાં
અઠ્ઠાઇ મહોત્સવ કર્યો. ત્યાર પછી સાત ક્ષેત્રને વિષે બહુ
દ્રવ્ય આપી આચાર્યની પાસે જિતશત્રુ રાજાએ આરામશોભા
રાણી સહિત દિક્ષા લીધી.

અનુક્રમે તે બન્ને જણા ઉત્તમ પ્રકારથી ગારિત્ર પાળી,
જાવ્ય જનોને પ્રતોષ પમાડી અનશન લઘ લેવલોકને વિષે
અમા. અનુક્રમે તે બન્ને જણા આ ત્યાંથી ચ્યવી મનુષ્ય
જાતિમાં કેટલાક ભવો કરી અંત મોક્ષ સુખ પામશે.

વિદ્યુત્પ્રભાની વાર્તા સાંભળ્યા પછી તેની સખીએ વિધાને
પ્રશ્ન કર્યું કે—“ જુદેન ! હવે આપણે શો ઉપાય કરીશું ? ”

વિધા—“ સખી ! તેનો ઉપાય મારી પાસે છે. ”

સખી—“ જુદેન ! તેવો શો ઉપાય છે ? ”

વિધા—“ સખી ! હું શું કહું છું, તે તું બરાબર
ધ્યાન રાખજે ! એટલે ઉપાય સમજશે. ”

સખી—“ વાંચું જુદેન ! હું બરાબર ધ્યાન રાખીશ. ”
ત્યારપછી વિધાએ ‘ પ ’ અક્ષરને પોતાની આંખમાં
આંજેલા કાજળ વડે ‘ પા ’ અક્ષર કરી દીધો; એટલે વિધા થયું—

વિધાની આવી ચતુરતા જોઈને તેની સખીએ કહ્યું—
“ જુદેન ! તમારામાં આટલી બધી ચતુરતા જોઈને હું અચંચા
થામું છું. અને તમને જેટલો ધન્યવાદ આપું એટલો જોડો છે. ”

વિધા—“ સખી ! આજની બનેલી હકીકત કોઈને પણ
કહેતી નહિ. ”

સખી—“ વાંચું જુદેન ! તે વિષે આપ બેઠકર રહો.
આ સાંભળીને વિધાએ તે પત્રને જે પ્રમાણે બંધ કરેલો
હતો, તે પ્રમાણે બરાબર બંધ કરીને જેમ હતો તેમ પાછો
દામન્નકની પાલડીમાં મૂકી દીધો.

ત્યાર પછી વિધા પોતાની સખીને સાથે લઈને વારંવાર
દામન્નકની સામું જોતી જોતી પોતાના મકાને આવી પહોંચી.
પણ તેનું ચિત્ત ઉદ્ધાનમાં સુતેલા દામન્નકમાં હોવાથી પળે
પળે દામન્નકના વિચારો કરતી હતી, અને દામન્નકની પોતાના
મકાને આવવાની રાહ જોતી જોઈ હતી.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

લગ્ન મહોત્સવ.

નાલયની પાસે આવેલા ઉદ્યાનમાં વૃક્ષ
નીચે સુતેલો દામજ્ઞક એકાએક નિદ્રામાંથી
જાગી ઉઠ્યો, અને ઘણો સમય થઈ જ-
વાથી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે:-

“ અહા ! મેં કેવી ભયંકર ભૂલ
કરી કે, મને સાગરશેઠે પોતાનો અગત્યનો પત્ર તેમના પુત્ર
સમુદ્રદત્તને આપવાને માટે મોકલ્યો છે, છતાં પણ હજી
સુધી હું અહિં આગળ નિરાંતે વિશ્રાંતિ લઉં છું. મહારાજ
જેવો મૂર્ખ કેાણુ હશે ! ચાલ હવે એકદમ તૈયાર થઈને
સાગરશેઠનો પત્ર તેમના મકાને જઈને તેમના પુત્ર સમુદ્ર-
દત્તને આપી આવું. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે દામજ્ઞક ઉદ્યાનની બહાર
નીકળ્યો, અને સાગરશેઠના મકાન તરફ ઉતાવળો ઉતાવળો
આવતો થયો.

થોડા સમય પછી તે સાગરશેઠના ભવ્ય મકાનની

નજીક આવી પહોંચ્યો. પણ દામજકે બાલ્યાવસ્થામાં સાગર-
શેઠનું મકાન જોયું હતું, તે મકાનમાં ઘણો ફેરફાર થયેલો
હોવાથી સાગરશેઠના બબ્બે મકાનને જોઈને દામજક રસ્તાની
એક બાજુ પર ઉભો રહી અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે:-

“ શું આ બબ્બે મકાન સાગરશેઠનું હશે ? ના, ના,
કદાચ હું ભૂલતો હઈશ. મને યાદ છે કે, મેં મ્હારી
બાલ્યાવસ્થામાં સાગરશેઠનું મકાન જુનું જોયું હતું, તો આ
બબ્બે મકાન કોનું હશે ? તેની સંપૂર્ણ ખાતરી કરી જોઉં.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને દામજક સાગરશેઠના બબ્બે
મકાનની નજીક આવી ઉભો રહ્યો. થોડા સમય પછી સાગર-
શેઠના બબ્બે મકાનની અંદરથી એક માણસ બહાર નીકળ્યો,
અને તે માણસ જ્યાં આગળ દામજક ઉભો હતો ત્યાં
આગળ થઈને જતો હોવાથી દામજકે તે માણસને પોતાની
પાસે બોલાવ્યો.

આ સાંભળી તે માણસ દામજક પાસે આવ્યો, અને
દામજકને પૂછ્યું.

“ ભાઈ તમે મને શા માટે બોલાવ્યો ? ”

“ મ્હારે તમારું કામ હોવાથી મેં તમને બોલાવ્યા
છે. ” દામજકે પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“ મ્હારા લાયક જે કામ હોય તે, આપ વિદગ્ધ કર્યા
શિવાય નહીંવો. ”

આ પ્રમાણે તે માણસના કહેવાથી દામનકે તે માણસને કહ્યું:-“ ભાઈ ! મ્હારે એટલું બધું છે કે, તમે જે મકાનની અંદરથી બહાર નિકળ્યા તે મકાન કોનું છે ? તે બધવાની મ્હારી ઇચ્છા થવાથી મેં આપને મ્હારી પાસે બોલાવ્યા છે. ”

“ શું આ મકાન કોનું છે, તે તમો નથી બધતા ? ” તે માણસે આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

“ ના ! ” દામનકે પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

આ સાંભળી તે માણસે દામનકને કહ્યું કે-“એ ભવ્ય મકાન આ રાજગૃહ નગરના વિખ્યાત સાગરશેઠનું છે.”

આ પ્રમાણે તે માણસના કહેવાથી થોડો સમય વિચાર કરી દામનક બોલ્યો કે-“ ભાઈ ! હવે મને યાદ આવ્યું કે અહિં આગળ તો સાગરશેઠનું જીવું મકાન મેં મ્હારી બાધ્યાવસ્થામાં જોયું હતું.”

“ ભાઈ ! તે જીના મકાનમાં ઘણો ફેરફાર કરી આ ભવ્ય મકાન સાગરશેઠે નવું બંધાવ્યું છે. કહો આ શિવાય મ્હારા લાયક બીજું કંઈ કામ છે ? ” તે માણસે પૂછ્યું.

આ પ્રમાણે તે માણસના કહેવાથી દામનકે તે માણસને કહ્યું કે-“ ભાઈ ! હું આપનો આભાર માનું છું. કારણ કે મ્હારે સાગરશેઠના મકાને જવું હતું એટલામાં તમે મ્હારી પાસે થઈને જતા હોવાથી મેં તમને મ્હારી પાસે

બોલાવ્યા હતાં. આ શિવાય મ્હારે તમારું બીજું કંઈ ક્ષમ નથી.”

“મેં મ્હારી ફરજ બજાવી છે, તેમાં તો વળી ઉપકાર માનવાનો હોય શેનો.” એમ કહીને તે માણસ ત્યાંથી વિદાય થયો. તે માણસના ગયા પછી હામન્નક સાગરશેઠના મકાનમાં ગયો.

હામન્નકે જેવો સાગરશેઠના મકાનમાં પ્રવેશ કર્યો, ત્યાં પ્રથમ તેને એક બાળાનાં દશન થયાં. તે બાળા બીજી કંઈ નહિ પણ ઉદાનમાં પ્રેમ પાસથી જકડાએલી સાગરશેઠની પુત્રી વિષા હતી.

વિષા હામન્નકને પોતાના મકાનમાં આવેલો જોવાથી હર્ષમાં આવી ગઈ, અને શરમીંદી થઈ નીચું નીહાળી રહી. કેટલીક ક્ષણ વિત્યા પછી હામન્નકે વિષાને પૂછ્યું કે:—

“દિવ્યબાળા ! તમે કોણ છો ? અને તમારું નામ શું તે જણાવશો.”

આ સાંભળી શરમીંદપણે વિષાએ કહ્યું—“હું સાગરશેઠની પુત્રી છું, અને મ્હારું નામ વિષા છે.”

વિષા—“કુમાર ! આપને હરકત ના હોય તો આપનું નામ જણાવવા કૃપા કરશો.”

હામન્નક—“બાળા ! મ્હારું નામ હામન્નક છે.”

વિષા—“કુમાર ! તમે કેમ અહિં આગળ આવ્યા છે?”

દામન્નક—“ બાળા ! તમારા ભાઈ સમુદ્રદત્ત ક્યાં છે ? તેમનું મ્હારે કામ છે.”

વિષા—“ કુમાર ! તે બહાર ગયા છે તેમનું તમારે શું કામ છે ? ”

દામન્નક—“ બાળા ! મ્હારે તેમની સાથે અગત્યનું કામ છે. ”

વિષા—“ કુમાર ! તેમની સાથે એવું તે વળી તમારે શું અગત્યનું કામ છે ? તે કૃપા કરી જણાવશો. ”

દામન્નક—“ બાળા ! મ્હારે તેમને એક પત્ર આપવાનો છે. ”

વિષા—“ કુમાર તે પત્ર કોનો છે ? ”

દામન્નક—“ બાળા ! તે પત્ર તમારા પીતાજીનો છે. અને તેમને અગત્યનું કામ હોવાથી મને તમારા ભાઈ સમુદ્રદત્તને આપવા માટે મોકલ્યો છે. ”

વિષા—“ કુમાર ! મ્હારા પીતાજીનો તે પત્ર હોવાથી તે પત્ર તમે મને આપો. મ્હારા ભાઈ આવશે એટલે હું તેમને તે પત્ર અવશ્ય આપીશ. ”

દામન્નક—“ બાળા ! તે પત્ર અગત્યનો હોવાથી તમારા ભાઈનેજ આપવાનો મને કહેલો હોવાથી હું તે પત્ર તમોને આપી શકીશ નહિ. ”

વિષા—“ કુમાર ! મ્હારા ભાઈને બહારથી આવતા

વખત થશે. શા માટે ખોટી થાવ છો ? જો તમોને મ્હારા પર વિશ્વાસ આવતો હોય તો તે પત્ર મને આપીને તમારે જવું હોય તો બાવ.”

દામજનક—“ બાળા ! તે કાર્ય મારાથી બનશે નહિ. મને તમારાપર સંપૂર્ણ ભરંસો છે, પણ તમારા પીતાજીની આજ્ઞાનો હું પ્રાણાંતે પણ ભંગ કરી શકીશ નહિ. અને તમારા બાધ બહારથી આવશે એટલે હું તેમને તે પત્ર આપીને પછીથી જઈશ. તે વિષે જો તમને ખોટું લાગ્યું હોય તો ક્ષમા કરશો.”

વિષા—“ કુમાર ! તમે આ શું બોલ્યા ! ક્ષમા તો મ્હારે તમારી પાસે માંગવાની હોય.”

દામજનક—“ બાળા ! તમો આમ કેમ બોલો છો, તેની મને કાંઈ પણ સમજણ પડતી નથી.”

વિષા—“ કુમાર ! હમણાંજ સ્પષ્ટ સમજણ પડશે. હું તમારી અત્યાર સુધી પરીક્ષા કરતી હતી, પણ તે પરીક્ષામાં તમે ક્રતેહમંદ થયા છો. તમોએ તમારી દુરજ બરાબર રીતે બજાવી છે, તેથી હું તમોને જેટલો ધન્યવાદ આપું તેટલો બોલો છો. અને મ્હારાથી તમને જે કાંઈ અયોગ્ય બોલાઈ ગયું હોય તો તે માટે હું તમારી ક્ષમા માગું છું.”

એમ કહીને તરતજ વિષા દામજનકના ચરણે પડી. આ બનાવ જોઈને દામજનકે વિષાને કહ્યું:—“ બાળા ! તમો

મહારા પાસે આમ વર્તવાથી કોઈ જોશે તો આપણાં પર નાહક વહેમે ભરાશે. ”

વિષા—“ કુમાર ! તે વિષે તમારે જરા પણ શંકા દાવવી નહિં. કારણકે મેં જ્યારથી તમોને જોયા છે ત્યારથી હું તમોને મહારા અંતઃકરણથી વરી ચૂકી છું. ”

દામન્નક—“ બાળા ! તમો આ શું બોલો છો ? તમોએ મને પીછાણ્યા વગર જે સાહસ જોડ્યું છે, તેથી તમને પસ્તાવો થશે. ”

વિષા—“ કુમાર ! શાથી ? ”

દામન્નક—“ બાળા ! તમારા પીતાજીને મહારી પીછાન થતાંજ તે જરા પણ તેમા સંમત થશે નહિ. ”

વિષા—“ કુમાર ! તમારે ગભરાવવાનું કાંઈ પ્રયોજન નથી. કારણ કે તે વિષે મેં પ્રથમથીજ સંપૂર્ણે ગોઠવણ કરી નાંખેલી છે. ”

દામન્નક—“ બાળા ! શી ગોઠવણ કરી છે ? ”

દામન્નકના પૂછવાથી વિષાએ ઉદાનની અંદર બનેલી તમામ હકીકત અથથી તે ઇતિ સુધી તેનેકહી બતલાવી. વિષામાં આટલી બધી ચતુરાઈ જોઈને દામન્નકના હૃદયમાં તેના પર શુદ્ધ પ્રેમ પ્રકટ થયો. આ પછી વિષાએ દામન્નકને આરામ કરવા માટે દિવાનખાનું બતાવ્યું, અને નોકરોને તેની યોગ્ય સેવા કરવાનું દરમાન કર્યું.

થોડા સમય પછી સાગરશેઠનો પુત્ર સમુદ્રદત્ત જે બહાર ગયો હતો તે પોતાને મકાને આવ્યો. અને હામન્નકને જોવાથી તેને વિષાને પૂછ્યું-“ જડેન ! આ કુમાર કોણ છે ?”

આ સાંભળી વિષાએ કહ્યું-“ ભાઈ ! આ કુમારને આપણા પીતાજીએ એક અગત્યનો પત્ર તમને આપવાને માટે મોકલ્યા છે. ”

આ પ્રમાણે વિષાના કહેવાથી સમુદ્રદત્તે હામન્નકને કહ્યું:-“ કુમાર ! તે પત્રમાં એવું તો વળી શું અગત્યનું કામ હશે ? તે જાણવાની મ્હારી તીવ્ર જિજ્ઞાસા થઈ છે, માટે એક ક્ષણનો પણ વિલંબ કર્યા શિવાય તે પત્ર મને આપો. ” આથી સમુદ્રદત્તના કહેતાંની સાથેજ હામન્નકે તે પત્ર તના હાથમાં આપ્યો. તેથી તે પત્રને સમુદ્રદત્તે ફેડીને વાંચી જોયો.

વાંચક ! તે પત્રમાં શું લખ્યું છે તે આપણે આગળ ઉપર વાંચી ગયા છીએ. પણ તે પત્રમાં વિષાએ ફેરફાર કરેલો હોવાથી અત્રે તે પત્રનો ફરીથી ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે.

સંવત.....ચિરંજીવી સમુદ્રદત્ત.

જત લખવાનું કે હું ખુશીથી પહોંચ્યો છું. વિશેષમાં જણાવવાનું કે આ પત્ર લાવનાર કુમારને ‘વિષા’ આપવાને યોગ્ય છે. માટે મ્હારી સખ્ત આજ્ઞા છે કે જલદિથી તેમ

કરવું. મને તારા પર સંપૂર્ણ ખાતરી છે કે, તું તારા પિતાની આજ્ઞાને વિદ્વંબ કર્યા શિવાય તરતજ અમલમાં મૂકીશ. લી. તારા પિતા સાગરશેઠ.

આ પ્રમાણે તે પત્રમાં લખેલું હોવાથી સમુદ્રદત્ત ઘણો હર્ષ પામ્યો. ત્યારપછી દામન્નકનું ભવ્ય કપાળ અને દેહ ક્રાંતિ જોઈને તે વિચાર કરવા લાગ્યો—“ પિતાજીએ વિષા ખડેનને માટે જેવો જોઈએ તેવો ભાગ્યવાન, ક્રાંતિમાન પતિ મેળવ્યો છે, તમાં કોઈ જાતનો સંદેહ નથી. પિતાની આજ્ઞાને વશ થવું એ પુત્રનું કર્તવ્ય છે. માટે હાલને હાલ તાબડતોબ સઘળાને બોલાવી આ શુભ સમાચાર જણાવું, અને પિતાની આજ્ઞાને આધીન થાઉં.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સમુદ્રદત્તે તેની પાસે ઉભેલી વિષાને કહ્યું:—“ખડેન ! હાલને હાલ માતાજીને બોલાવી લાવ !” આ સાંભળી વિષા તેની માતાને બોલાવવા સાંઠ ચાલી ગઈ.

વિષાના ગયા પછી સમુદ્રદત્તે દામન્નકનો વિચાર જાણવા માટે તેને પૂછ્યું—“કુમાર ! મ્હને મ્હારા પિતાની આજ્ઞા છે કે આ પત્ર લાવનાર કુમારની સાથે વિષાનું લગ્ન કરવું, તેમાં તમે સંમત છો ને ?”

વિષાએ પ્રથમથીજ દામન્નકને તે વિષેની હકીકત નિવેદન કરેલી હોવાથી તેને વધુ નાંહ બોલતા કહ્યું:—“કુમાર ! તમારા પિતાની આજ્ઞા મારે સંમત છે ?”

થોડા સમય પહેલાં વિષા તેની માતાને બોલાવવા અર્થ હતી, તે તેની માતાને બોલાવી લાવી. પોતાની માતાને આસે આવેલા જોઈને સમુદ્રદત્તે કહ્યું:-“ માતાજી ! મેં તમને અહીં આગળ શા માટે બોલાવ્યા છે તે તમે જાણો છો ? ”

આ સાંભળી તેની માતાએ કહ્યું:-“ ના ! મને શા માટે અહિં આગળ બોલાવવામાં આવી છે તે સત્વર જણાવ.”

આ સાંભળી સમુદ્રદત્તે પોતાની માતાને સાગરશેઠના યત્રમાં લખેલી સર્વે હકીકત કહી, તેથી તેની માતા હર્ષમાં આવી ગઈ.

સાગરશેઠની સ્ત્રીએ દામન્નકને જોવાથી વિચાર કરવા લાગી કે-“ આ કુમારને મેં પ્રથમ જોયેલો છે. હા ! હવે મ્હને યાદ આવ્યું કે તે મણિયાર શેઠનો પુત્ર છે. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી તેને દામન્નકને બતાવીને વિષાને પૂછ્યું:-“ ત્હારા ! લાયક યોગ્ય પતિ આ કુમારને ત્હારા પિતાએ પસંદ કર્યો છે. તો હવે ત્હારો શો વિચાર છે ? ”

આ પ્રમાણે પોતાની માતાના કહેવાથી વિષાએ કંઈ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં. અને શરમાળ થઈ નીચું નીહાળી બેસી રહી. આથી તેની માતાએ બીજી વખત તેને પૂછ્યું એટલે તે બોલી-“ માતાજી ! મ્હારા લાયક યોગ્ય પતિ આ કુમારને મ્હારા પિતાજીએ પસંદ કર્યા છે. તો તેમની આજ્ઞાને તાબે થવું તે મ્હારી ફરજ છે.”

આ સાંભળી તેની માતાએ કહ્યું:—“પુત્રી ! તું પુરેપુરી ભાગ્યશાળી ખરી કે તારા યોગ્ય ભાગ્યવાન પતિ મળ્યો.”

“ માતા ! પરભવનાં પુણ્યના ઉદયથીજ હું આ લાવમાં ભાગ્યવાન પતિ મેળવવા ભાગ્યશાળી થઈ છું.”
વિધાએ જવાબ આપ્યો.

થોડા સમયપછી સમુદ્રદત્તે સગાં સ્નેહીજનોને બોલાવ્યા, અને વિધાના લગ્નના સમાચાર તેઓને કહી સંભળાવ્યા. તેથી તેઓ વિધાને માટે ઉત્તમ પતિ જાણી હર્ષમાં આવી ગયા. તે દિવસે શુભ મુહૂર્ત હોવાથી, તેજ દિવસે વિધાનું લગ્ન સમુદ્રદત્તે સગાં સ્નેહીજનોની સમક્ષ ગીત અને વાજાંત્રોના મહોત્સવપૂર્વક ધામધુમથી દામન્નકની સાથે કરી દીધું.

આ શુભ સમાચાર રાજગૃહ નગરમાં ચોતરફ ફરી વળવાથી લોકો સાગરશેઠની વાહવાહ બોલવા લાગ્યા.

પુણ્ય માળા—

જે જે સમયે જીવ જે જે લાવમાં પ્રવર્તે છે તે સમયે તેવાં તેવાં શુભાશુભ કર્મ બાંધે છે.

જેઓની પાસે શિલરૂપી અલંકાર છે તેઓના દેવતાઓ પણ સેવક થઈને રહે છે. સિદ્ધિઓ પણ આવી મળે છે, અને સ્વપત્તિ તો સમીપેજ હાજર રહે છે.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

પિતા—પુત્ર.

પ્રા તઃકાળમાં સાગરશેઠ પોતાના ગોકુળમાં બેઠો બેઠો વિચાર કરે છે કે, મેં મહારા પુત્ર સમુદ્રદત્તને પત્ર આપવાને માટે હામન્નકને મોકલ્યા આજ બે દિવસ તો થઈ ગયા છે, અને મહારા પુત્ર સમુદ્રદત્તે મારા લખેલો પત્ર વાંચીને સારી આજ્ઞાનું યથાર્થ રીતે પાલન કર્યું હોવું જોઈએ. હવે હું અત્યારે રાજગૃહ નગરમાં જઉં તો કોઈ પણ જાતનો કિંચિત્ માત્ર પણ વાંધો નથી.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સાગરશેઠ થોડા સમય પછી ગોકુળમાંથી રાજગૃહનગર તરફ આવવાને માટે નીકળ્યા. અને તે અનુક્રમે મુસાફરી કરતો રાજગૃહનગરમાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાં તેને લોકોના મૂખથી પોતાની બહાલી પુત્રી વિધાના લગ્ન હામન્નકની સાથે થયાના સમાચાર સાંભળ્યા. આથી તેણે દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખ્યો. અને તેના પુત્ર સમુદ્રદત્ત પર અતિ ક્રોધે ભરાયો. પણ હવે તેનો કિંચિત્ માત્ર પણ ઉપાય રહ્યો ન હતો.

સાગરશેઠે પોતાના ઘર આવી તરતજ તેના પુત્ર સમુદ્રદત્તને તેની પાસે બોલાવ્યો, અને તેના પર અતિ કોપાયમાન થઈ કહ્યું.—

“ પુત્ર ! મેં ત્હારા પર વિશ્વાસ રાખી પત્ર લખ્યો હતો, તેનું તો પાલન કર્યું નહિ, અને મારી આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરી ત્હે વિષાનું લગ્ન તે કુમાર સાથે કર્યું. શું હવે તને કોઈ કહેનાર રહ્યું નથી કેમ ? જો ત્હારે આવી રીતે વર્તવું હોય તો તું મ્હારા ઘરમાંથી સત્વર ચાલ્યો જા ? મ્હારે ત્હારું કાંઈ પણ કામ નથી. ”

આ પ્રમાણે તેના પિતા સાગરશેઠના વચન સાંભળવાથી સમુદ્રદત્તે નમ્રતાથી કહ્યું:—“ પિતાજી ! તમે આટલા બધા કોપાયમાન શા માટે થાવ છો ? જરા શાંત થઈને સાંભળો. તમે મ્હારા પર વિશ્વાસ રાખી જે પત્ર લખ્યો હતો, તેનું તો મેં યથાર્થ રીતે પાલન કર્યું છે. મેં તમારી આજ્ઞાનું જરા પણ ઉલ્લંઘન કર્યું નથી, અને કરવાને ઇચ્છતો પણ નથી. ”

આ સાંભળી સાગરશેઠે કહ્યું—“ શા માટે હજી પણ અસત્ય બોલે છે ? જે માણસ સત્ય વચન બોલે છે તેની દેવતાઓ પણ હંસરાજની પેઠે પ્રશંસા કરે છે. માટે મ્હારું કહેવું માનીને હજી પણ જે સત્ય હકીકત હોય તે મને જણાવ. ”

આ સાંભળી સમુદ્રદત્ત બોલ્યો—“ પિતાજી ! હું જે હકીકત કહું છું તે સત્ય છે ! તમોએ હમણાં હંસરાબનું નામ કહ્યું તે હંસરાબ કોણ હતો ? ”

આ સાંભળી સાગરશેઠ બોલ્યો—હે પુત્ર ! સાંભળ—

આ ભારતક્ષેત્રમાં રાજપુર નામનું નગર છે. તે નગરમાં હંસ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજા જૈન ધર્મનું ઉત્તમ પ્રકારથી આરાધન કરતો હતો, અને તે બીજા અપાવાદ વિરમણ વ્રતને આરાધતો હતો.

રત્નચંદ્રગ નામના પવંત ઉપર શ્રી આદિનાથનું મંદિર આવેલું છે. ત્યાં ચૈત્ર માસની પુનમને દિવસે યાત્રા માટે બહુ યાત્રાળુજનો એકઠા થતાં હતાં. તેથી હંસરાબ પણ ચોડા સુભટો સાથે લઈને યાત્રા કરવા માટે આવ્યો. અનુક્રમે તે સુસાફરી કરતો કરતો અર્ધે રસ્તે આવી પહોંચ્યો. એટલે પાછળથી કોઈ એક સુભટો ઉતાવળથી આવીને તેને કહ્યું.—

“ હે રાજન્ ! તમને યાત્રા માટે ગયેલા બહુનીને અર્જુન રાજાએ અકસ્માત રાજપુર નગરમાં ચડી આવ્યો. સુભટોને મારીનાંખી તમારું રાજ્ય લઈ લીધું છે. તેથી એકાત્રમાં સંતાઈ રહેલા પ્રધાને આપને બગર આપવા માટે મને તમારી પાસે મોકલ્યો છે માટે હે રાજન્ ! તમે અહિં આગળથી પાછા વળો, અને નગરમાંથી અર્જુન રાજાને કાઢી મુકીને પછીથી યાત્રા માટે બાંધા તો સાફ ”

તે સુભટના આવાં વચન સાંભળીને હંસરાજએ કહ્યું:—

“હે સુભટ ! પૂર્વભવના પુણ્યથી મેળવેલા જિનયાત્રાને તથા હર્ષ રાજ્યને માટે કયો મૂર્ખ પુરૂષ દોડે ? માટે હે સુભટ ! મ્હાણે રાજ્ય જાય તેની મને કિંચિત્ માત્ર પણ પરવા નથી. પરંતુ હું તો યાત્રા કરીનેજ પાછો વળીશ. ”

અહીં પ્રમાણે કહી હંસરાજએ આગળ ચાલવા માંડ્યું. રાજાને આગળ ચાલતા જોઈ તેની સાથેના સુભટો પોતાના સ્વજનની સંભાળ લેવા માટે પાછા વળવા લાગ્યા, તેથી રાજા હર્ષ પામવા લાગ્યો. છેવટે એક છત્ર ધરનારા સેવક સહિત તે હંસરાજ એક અરણ્યમાં આવી પહોંચ્યો, અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ મ્હારી પાસે મુલ્યવાન વસ્તો, જવાહીર, અને આ પાણીદાર ઘોડો છે, તેના લોભથી ભીલો લોકો મ્હને મારી નાંખશે, ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે હંસરાજએ પોતાના છત્ર ધરનાર સેવકને સર્વ વસ્તુઓ આપી દીધી, અને પોતે એકલાએ તીર્થયાત્રા કરવાં માટે આગળ પ્રયાણ કર્યું.

ઘોડા સમય પછી એક મૃગ રાજાની પાસે યઇને નાશી ગયો. તે મૃગને પકડવા માટે તેની પાછળ એક ભીલ લાથમાં બાણ ચડાવેલા ધનુષ્યને લઇને હંસરાજની પાસે આવ્યો અને હંસરાજને પૂછ્યું—

“હે સતપુરૂષ ! ત્હારી આગળથી હમણાં જે મૃગ

નાશી ગયો તે ક્યા રસ્તે ગયો તે મને કહે. કારણ કે તે મૃગને મારી મ્હારે તેનું ભક્ષણ કરવું છે.”

લીલ્લના આવાં વચન સાંભળી હંસરાજ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ જો હું આને સત્ય કહીશ તો તે મૃગને મારી નાંખશે, અને જો હું અસત્ય કહું છું તો મ્હારા વ્રતનો ભંગ થશે. માટે આને કોઈપણ ઉપાય રચી સમજાવું.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી હંસરાજએ તે લીલ્લને કહ્યું કે લીલ્લ ! તું મને વાતી પૂછે છે તો હું તને કહું છું કે, હું માર્ગમાં ભૂલો પડ્યો છું.”

લીલ્લ—અરે ! હું તને એમ પૂછું છું કે ત્હારી આગળથી મૃગ નાશીને ક્યાં ગયો તે કહે. ?”

હંસરાજ—“ તું મ્હારું નામ પૂછે છે ? મ્હારું નામ હંસ છે.”

લીલ્લ—“ અરે ! તને ત્હારું નામ કોણ પૂછે છે ? હું તો એમ પૂછું છું કે ત્હારી આગળથી મૃગ નાશીને ક્યાં ગયો તે કહે.”

હંસરાજ—“ તું મ્હારું ઘર પૂછે છે ? મ્હારું ઘર રાજપુરમાં છે.”

લીલ્લ—“ તને ત્હારું ઘર કોણ પૂછે છે ? બીજું બીજું આકુઅવજ્ઞું શા માટે જાણે છે ? હું ત્હને પૂછું તેનો સ્વીકૃતિ રીતે જવાબ આપ. નહિ તો હાડકા પાંચળાં બુદ્ધ

થઈ જશે. બોલ ! ત્હારી આગળથી મૃગ નાશીને ક્યાં ગયો તે કહે ? ”

હંસરાજ—“ તું મ્હાફં કુળ પૂછે છે ? હું ક્ષત્રિય કુળનો છું. ”

ભીક્ષુ—“ શું તું બહેરો છે ? ”

હંસરાજ—“ તું મને આ માર્ગે જવાનું કહે છે કે હું તે માર્ગે જઈશ. ”

હંસરાજના આવાં વચન સાંભળી ભીલે વિચાર કયે છે—“ આ કેાઈ મૂર્ખનો સરદાર છે, તેને જે પૂછું છું તેને સીધો જવાબ નહિ આવતા આડોઅવળો જવાબ આપે છે. ક્યાં મ્હારી સાથે આ મૂર્ખનો સમાગમ થયો. ” આમ વિચાર કરી તે ભિલ નિરાશ થઈ પોતાને સ્થાને ગયો. ત્યારપછી હંસરાજ પણ આગળ ચાલ્યો.

થોડે દૂર ગયા પછી હંસરાજને એક મુનિ મહાશય મળ્યા. તેથી તે મુનિમહારાજને વંદના કરી આગળ ચાલ્યો. થોડે દૂર ગયા પછી તેને બે ભિલો સામા મળ્યા.

તે ભિલોએ હંસરાજને જોઈ પૂછ્યું કે—“ હે મુસાફર ! આટલામાં ત્હેં કેાઈ સાધુને જતાં દીઠાં. કારણ કે આ વનમાં સુર નામનો પદ્વીપતિ રહે છે, તે આજે કેટલાક ચોરોને સાથે લઈ ચોરી કરવા માટે નીકળ્યો, તેવામાં તેણે સામેથી એક સાધુને આવતા દીઠા. તેને જોવાથી ‘ અ-

મંગળ થયું' તેથી તે સાધુને મારી નાંખવા માટે. પદ્મી-
યતિએ અમને મોકલ્યા છે. માટે તે સાધુ કઈ બાબતુએ ગયો.
તે અમને કહે ? ”

તે ભીલ્લોના આવાં વચન સાંભળી હંસરાજએ
વિચાર કર્યો કે—“ જો હું સત્ય કહું છું તો તેઓ મુનિ
મહારાજનો ઘાત કરશે, અને જો સત્ય નહિ કહું તો વ્રતનો
ભંગ થશે. માટે આ બન્નેને પણ ચુકિતથી સમજાવું. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી હંસરાજએ તે ભિલ્લો પૂછ્યું.
“ તમોએ મ્હને શું પૂછ્યું ? તે મેં સાંભળ્યું નથી માટે
તમે મ્હને ફરીથી પુછો. ”

ભીલ્લો—“ ત્હારી આગળ થઈ સાધુ કઈ બાબતુએ
ગયો ? તે અમને કહે. ”

હંસરાજ—“ હું તો શું કહું ? જે બુદ્ધિ છે તે
બોલતા નથી, અને જે બોલે છે તે જોતી નથી. ”

ભીલ્લો—“ અરે ! અમો તને એમ ક્યાં પુછીએ છીએ ?
અમે તો એમ પુછીએ છીએ કે ત્હારી આગળ થઈને સાધુ
કઈ બાબતુએ ગયો ? ”

હંસરાજ—“ હું તો શું કહું ? જે બુદ્ધિ છે તે
બોલતા નથી, અને જે બોલે છે તે જોતી નથી. ”

આ સાંભળી ભિલ્લોએ હંસરાજને ફરીથી પૂછ્યું.
તેઓ પણ હંસરાજએ તે પ્રમાણે જ જવાબ દીધો. તેથી

ભીલીએ હંસરાજને મૂર્ખ ધારીને કહ્યું—“ જા તું અમારી નજર આગળથી દૂર થા. ”

આ પ્રમાણે તે ભીલીએ હંસરાજને કહી ત્યાં આગળથી ચાલ્યા ગયા. એટલે હંસરાજ હર્ષ પામતો ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો, અને સંઘ્યા સમયે એક વૃક્ષ નીચે બેસી પ્રતિ-ક્રમણ કરવા લાગ્યો.

આ વખતે તેજ વૃક્ષની ઘટામાં સંતાઇ રહેલા કેટલાક ચોર લોકો પરસ્પર વાત કરતા હતા કે, “ આજથી ત્રીજો દિવસે અહિં આગળ થઈને સંઘ જવાનો છે તેને લુંટી લઇશું. અને સંઘની ચોકી કરવા રહેલા સુબટોને પકડી પકડીને મારી નાખીશું. ”

આ પ્રમાણે ચોરોના વચન સાંભળી હંસરાજ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ સંઘ અહિં આગળ આવશે એટલે તે ચોરો સંઘને લુંટી લેશે. સંઘમાં સાધુ સાધ્વી વિગેરે હશે તેમને પણ ચોરલોકો હેરાન કરશે. તો હું એકલો તે સંઘનું રક્ષણ શી રીતે કરી શકીશ ? ”

આ પ્રમાણે હંસરાજ વિચાર કરે છે, એવામાં હાથમાં મશાલોતળા માણસો સહિત કેટલાક સુબટો રાજની પાસે આવી પહોંચ્યા. તેમાંના કેટલાક સુબટોએ રાજને જોઈ કહ્યું કે—“ આ ચોર છે. ” અને કેટલાકે તેની કાંતિ જોઈને કહ્યું કે—“ એ ચોર નથી ” પણ કોઈ મહાપુરૂષ છે.

પછી તે સુભટોએ હંસરાજને પૂછ્યું—“ હે મહાપુરુષ ! તેં આટલામાં કોઈ ચોરોને દીઠા છે ? તે ચોરો અહિં આગળ થઈને જતાં સંઘને હુંટવાના છે એવું સંભળાય છે. અહિંથી થોડે છેટે શ્રીપુરનામનું નગર છે. ત્યાંના રાજાએ સંઘનું રક્ષણ કરવા માટે અને ચોરોને પકડવા માટે અમને મોકલ્યા છે. માટે તે વિષે ત્હારા બહુવામાં કોય તે કહે. ”

સુભટોના આવાં વચન સાંભળી હંસરાજ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ જો હું ચોરોને જતાવું છું તો સુભટો તેઓને પકડીને લઈ જઈ મારી નાંખશે, માટે તેનું પાપ મને લાગશે. અને જો આ સુભટોને ચોરો ન જતાવું તો ચોરો સંઘને હુટી લઈ માણસોને મારી નાંખશે તેનું પાપ પણ મને લાગશે. માટે હવે મારે શું કરવું ? ”

હંસરાજ આ પ્રમાણે વિચાર કરતો હતો તેવામાં તેને એક યુક્તિ સુઝી આવી, તેથી તેણે સુભટોને કહ્યું—“ હે સુભટો ! મેં ચોરોને દ્રષ્ટિથી જોયા નથી, પરંતુ તમારે સંઘની પાસે જઈ તેની રક્ષા કરવા માટે જરા પણ વિલંબ કરવો યોગ્ય નથી. તે ચોરો પણ સંઘને હુંટવા માટે ત્યાં આગળ આવશે. ”

હંસરાજના આવાં વચન સાંભળી સુભટો પણ કષ્ટ-વાર ન રોકાતા તરતજ સંઘની રક્ષા કરવા માટે ચાલ્યો ત્યાં અને અનુક્રમે તેઓ સંઘ પાસે આવી પહોંચ્યા.

સુભટોના ગયા પછી જે ચોરો વૃક્ષની ઘટામાં સંતાઈ ગયા હતા, તે ઘટામાંથી બહાર નીકળી હંસરાજ પાસે આવી કહેવા લાગ્યાં—“ હે પુણ્યાત્મા ! તમે અમને પરસ્પર વાતો કરતાં જણતાં હોવા છતાં પણ તમોએ તે સુભટોને કહ્યું નહિ, માટે તમોએ અમારું રક્ષણ કર્યું છે, તેથી તમો અમારા પ્રાણહાતા પીતા છે. ”

આ પ્રમાણે તે ચોરો હંસરાજને કહીને ચાલ્યા ગયા. ત્યારપછી હંસરાજએ સવારમાં આગળ ચાલવા માંડ્યું. એવામાં કેટલાક અશ્વારોએ પાછળથી આવીને હંસરાજને કહ્યું.

“ હે મુસાફર ! તે હંસરાજને અહિં આગળથી જતો દીઠો છે ? કારણ કે અમારા અર્જુન રાજાએ રાજપુર નગર ઉપર ચઢાઈ કરી તે નગર જીતી લીધું છે. તે વખતે ત્યાંનો રાજા હંસ ક્યાંઈ નાશી ગયો છે, તેને પકડવાને માટે અમારા રાજાએ અમને મોકલ્યાં છે. માટે તે હંસરાજને જોયો હોય તો અમને જતાવ. અમે તેને પકડી મારી નાંખીએ. ”

આથી હંસરાજ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—મહારા જીવિતને માટે હું શા માટે અસત્ય જોલું. ભલે તે મને પકડીને મારી નાંખે, પરંતુ હું પ્રાણાંતે પણ અસત્ય વચન નહિ જોલું. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે હંસરાજએ અશ્વારોને કહ્યું—“ તમે જેની શોધ કરો છો તેજ હું હંસરાજ છું. માટે તમારા રાજા પાસે મને પકડીને લઈ જાવ. ”

આ પ્રમાણે કહી હંસરાજએ નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કર્યું. એટલામાં આકાશવાણી થઈ કે—“હે સત્યવાદી હંસરાજ ! તું જય પામ ! જય પામ ! એમ કહીને એક યક્ષ રાજની પાસે પ્રકટ થયો, અને કહ્યું—“હે રાજન ! હું તારા સત્ય વચનથી પ્રસન્ન થયો છું. તું જે તીર્થની યાત્રાએ જાય છે તે યાત્રાનો દિવસ આજ છે. માટે તું મ્હારી સાથે વિમાનમાં બેસીને તે તીર્થ ઉપર ચાલ.”

યક્ષનાં આવાં વચનથી હંસરાજ હર્ષ પામતો તે યક્ષની સાથે વિમાનમાં બેઠો, અને તે તીર્થમાં જઈ પુણ્ય તથા ચંદનથી જિનરાજનું પુજન કરી યાત્રા મહોત્સવ કર્યો. ત્યારપછી તે યક્ષ હંસરાજને તેના રાજપુર નગરમાં લઈ ગયો, અને તેના શત્રુ અર્જુન રાજને બાંધીને તેની પાસે લાવ્યો. તેથી હંસરાજએ યક્ષની પાસેથી તેના શત્રુ અર્જુન રાજને છોડાવ્યો.

ત્યાર પછી યક્ષ પોતાના દેવ સેવકોને બોલાવી હંસરાજને બતાવીને કહ્યું કે—“આ પુણ્યાત્મા હંસરાજનું વિદ્વોથી રક્ષણ કરવું.” આમ કહીને હંસરાજની રજા લઈ તે યક્ષ ચાલ્યો ગયો.

હંસરાજ પણ સત્ય વચનના પ્રભાવથી દિવ્ય સંપત્તિ ભોગવીને અંતે સ્વર્ગે ગયો.

સમુદ્રકર્તે હંસરાજનું ચરિત્ર સાંભળી કહ્યું—“પિતાશુ !

હું પણ હંસરાબની પેઠે સત્યજ કહું છું. પણ કદાચ મહારાથી કાંઈ પણ ભૂલ થઈ ગયેલી હોય તો જણાવો. ”

“ શું મહારૂં કપાળ જણાવું ? હજી પણ તું ત્હારી ભૂલ કબુલ કરતો નથી. અને ઉપરથી ‘ચોર કાટવાળને દડો’ તેવું કરે છે. લાવ ! મેં તને જે પત્ર લખ્યો હતો તે પત્ર લાવ ! એટલે હું ત્હારી ગંભીર ભૂલ તને બતાવું. ” સાગરશેઠે ક્રોધે બરાબને કહ્યું.

આ પ્રમાણે સાંભળવાથી સમુદ્રદેવે તે પત્ર સાગરશેઠને આપ્યો. સાગરશેઠે પત્રને સંપૂર્ણ વાંચી જોયો. પત્રને વાંચીને તે એકદમ આશ્ચર્યચકિત બની ગયો. તેથી તેને પત્રને જે ત્રણવાર ફરીથી વાંચી જોયો, અને વિચાર કરવા લાગ્યો.

“ અહા ! મેં ધાર્યું હતું શું ? અને બની ગયું શું ? મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે કે મેં આ પત્રમાં કુમારને વિષ આપવાનું લખ્યું હતું પણ ભૂલતો મહારી પોતાનીજ થઈ ગઈ કે તેને બદલે તો વિષ લખાયેલું નીકળ્યું. મેં મહારા હાથેજ મહારા પગ પર કુહાડો માર્યો તેમાં પુત્રનો શો દોષ ? તેણે તો મહારી આજ્ઞાનું ચથાર્થ રીતે પાલન કર્યું છે. અને તે મહારી આગળ સત્ય વચન બોલતો હતો. નાહક તેના પર હું ક્રોધે બરાબો. અહા ! દામનકનું પુણ્ય ચડતું છે. ”

આ પ્રમાણે સાગરશેઠને વિચાર કરતા જોઈને સમુદ્રદેવે પૂછ્યું.

“ પિતાજી ! પત્રને વાંચીને તમે એકદમ શું વિચારમાં પડી ગયા. તે હરકત ના હોય તો જણાવશો. ”

આ પ્રમાણે સમુદ્રદત્તના કહેવાથી સાગરશેઠે પોતાના હૃદયમાં વિચાર્યું કે, આ પત્રમાં ખરી શી ખીના હતી, તે તેના બાબુવામાં લગારે નથી.

ત્યાર પછી સાગરશેઠે હર્ષથી સમુદ્રદત્તને કહ્યું:-
“ પુત્ર ! તું મહારા કુળમાં એક હીરો પાક્યો છું. હું ત્હારા પર કોધે ભરાઈ અત્યાર સુધી ત્હારી પરિક્ષા કરતો હતો. તે મહારી આજ્ઞાનું પાલન કરી મહારી ગેરહાજરીમાં મહારી કીર્તિને સાચવી તેમાં વધારો કર્યો છે, તેના વિચારો મહારા હૃદયમાં ઠરી રહ્યો હતો. ”

સાગરશેઠના આવાં વચન સાંભળી સમુદ્રદત્તે નમ્રતાથી કહ્યું-“ પિતાજી ! તમારી આજ્ઞામાં રહી, તમારી આજ્ઞાનું યથાર્થ રીતે પાલન કરી મેં મહારી ફરજ બજાવી છે; માટે હવે જે આજ્ઞા હોય તે મને ફરમાવો. ”

આ સાંભળી સાગરશેઠે કહ્યું-“ પુત્ર ! ત્હારે જવું હોય તો સુખેથી જા. હમણા મહારે ત્હારું કામ નથી. ”

સાગરશેઠના આવાં વચન સાંભળી સમુદ્રદત્ત ત્યાં આગળથી ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

સુભટોને આજ્ઞા.

સુદ્રહત્તના ગયા પછી સાગરશેઠ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ મહારા હાથે મહાન ગંભીર બૂલ થઇ જવાથી દામન્નક મહારો જમાઈ થયો. હવે હું તેનો શી રીતે નાશ કરી શકીશ. જો નાશ કરું છું તો મહારી એકની એક પુત્રી વિધવા થશે ? અને જો તેનો નાશ કરતો નથી તો તે મહારી અખુટ માલ મીલકતનો માલીક થશે ? હવે મહારી સ્થિતિ સુધી વચ્ચે સોપારીના જેવી થઇ છે. મેં તેનો નાશ કરવાને માટે પ્રયત્નો કર્યા, પણ તેનું પુણ્ય ચડતું હોવાથી મહારા કરેલા પ્રયત્નો નીષ્ફળ નિવડયા. આમ અફસોસ કરે શું વળવાનું છે ? કાંઈ વાંધો નહિ. ભલે તે મહારા કરેલા પ્રયત્નોમાં ફાવી જાય. મહારી પુત્રી વિધવા થાય તેની મને દરકાર નથી પણ તેને કાળાંતે પણ મહારી મીલકતનો માલીક થવા નહિ દઉં. જ્યાં સુધી મહારા હૃદયમાં પ્રાણ છે, ત્યાં સુધી તો હું તેનો નાશ કર્યા શિવાય રહેવાનો નથી.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સાગરશેઠે તેના એક વિશ્વાસુ સેવકને એકાંતમાં બોલાવીને કહ્યું—“ મેં તને શા માટે બોલાવ્યો તે તું જાણે છે ? ”

“ના! તમે મને શા માટે અત્રે બોલવો તે કૃપા કરી જણાવો.” સેવકે હાથ જોડીને કહ્યું.

“મહારે એક અગ્યતનું કામ છે, તે ત્હારાથી સફલ થશે?” સાગરશેઠે પૂછ્યું.

“તે કામ મહારાથી થાય એવું હશે તો આ આપનો સેવક પોતાનો જીવ આપીને તે કામ સફલ કરશે. માટે સેવક પર વિશ્વાસ રાખી જે કામ હોય તે જણાવો.”

“મને ત્હારા પર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે તે કામ ત્હારાથી સફલ થશે.”

“કહો ત્યારે આ સેવકને શી આજ્ઞા છે.”

“હાલમાં હું એક મહાન વિપત્તિમાં આવેલો છું. તે તું જાણે છે?” સાગરશેઠે કહ્યું.

“ના?” સેવકે જવાબ આપ્યો.

“મહારા વિશ્વાસુ સેવક તે કામ કહેતાં મહારી જીભ ઉપડતી નથી, પણ ન છુટકે મહારે તને જણાવવું પડે છે કે, મહારો જમાઈ મહારો કટ્ટો દુશ્મન છે. તેનો કોઈપણ ઉપાયથી નાશ કરવો છે.” સાગરશેઠે કહ્યું.

સાગરશેઠના આવાં વચન સાંભળીને સેવકે આશ્ચર્ય-ચકિત થઈ પૂછ્યું.

“શેઠજી! વિષા જ્ઞેનના લગ્ન તમારા પત્રથી અનુદ્રુત્તે નેની સાથે કર્યા છે, તે ત્યાં તમારાથી અભાવુકુ છે. અને તમે કહો છો કે મહારો જમાઈ મહારો દુશ્મન છે તે

શી રીતે માનવામાં આવે. તમે શું બોલો છો. તેની મને કાંઈ સમજણ પડતી નથી.”

“તેની સાથે વિવાહ લગ્ન મારી એક ભૂલના પરિણામથી થયું છે.” સાગરશેઠે કહ્યું.

“એટલે ?” સેવકે શંકા લાવીને પૂછ્યું.

સેવકના આવાં વચન સાંભળી સાગરશેઠે તે સેવકને અચથી તે ઇતિ સુધીની સર્વે હકીકત કહી. સાગરશેઠના મૂળેથી હકીકત સાંભળીને તે સેવક એકદમ દિગ્ભ્રમ બની ગયો, અને તેના હૃદયમાં દામનનક પ્રત્યે દયા ઉત્પન્ન થવાથી સાગરશેઠને ધર્મ વિરુદ્ધ કાર્ય કરવાને તૈયાર થયેલા બાણીને તે સેવક નમ્રતાથી બોલ્યો.

“શેઠજી ! તમારે ધર્મ વિરુદ્ધ કાર્ય કરવું એ યોગ્ય લાગતું નથી. તમે તમારી પુત્રીની શીદશા થશે તેનો કાંઈપણ વિચાર કર્યો છે ? અહા ! તમારા જમાઈના મુખાર્વિંદ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે તે એક ભાગ્યશાળી, પુણ્યવાન પુરુષ છે. તમે તેનો નાશ કરવા માટે જે જે પ્રયત્નો કર્યા તેમાં તમે નીષ્ફળ નીવડ્યા તે તમે સારી રીતે જાણો છો, માટે હવેથી તમારા હૃદયમાં એવા દુષ્ટ વિચારો લાવશો નહિ.”

સેવકના આવાં વચન સાંભળી સાગરશેઠે ગુસ્સે થઈ કહ્યું—“જાણ્યું તહારેં ડહાપણ ! મેં તને અહીં આગળ તહારી સલાહ લેવા બોલાવ્યો નથી. તહારાથી આ કાર્ય થશે કે નહિ તે મને સત્તર કહે !”

“ શેઠજી ! તે કાર્ય ધર્મ વિરૂદ્ધ હોવાથી મહારાથી કાળાંતે પણ થશે નહિ. અહા ! તમે મહારા શેઠ છે. જોટલે હું તમને વધારે કાંઈ પણ કહી શકતો નથી. શેઠજી આ કાર્યમાં તમારું હિત નથી, અને તેનું પરિણામ ખરાબ આવશે તે અવશ્ય બહુજો.”

“ અને લાગે છે કે આજ ત્હારું ચિત્ત કંઈ ઠેકાણે નથી. તું કોની સામે બોલે છે તેનું તને જરાપણ બાન છે ! ત્હારા જેવા મૂર્ખ સેવકોનું કહ્યું માનશે તો આ સદિ ચાલશે નહિ. માટે મ્હારું કહ્યું માનીને તું માનીબા.”

“ શેઠજી ! અત્યારે હું તમારો તાબેદાર સેવક છું તમારી આજ્ઞા ઉઠાવવી એ મહારો ધર્મ છે. પણ તે ધર્મ વિરૂદ્ધ કાર્ય હોવાથી તે કાર્ય મારાથી બનશે નહિ. અહિંસાવાદી બીજા કાંઈપણ કાર્ય હોય તો તે મને કહો.”

આ પ્રમાણે સેવકના વચન સાંભળનાથો સાગરશેઠ વિચાર કર્યો કે—“ સેવક ! આમ કહ્યું માનવાનો નથી. માટે તેમે કાંઈપણ પ્રકારની લાંચ આપી તે કાર્ય તેની પાસેથી કરાવી લઉં

આ પ્રમાણે સાગરશેઠ વિચાર કરી સેવકને કહ્યું—“ તું મહારો વફાદાર સેવક છું તેથી હું ત્હારા પર પ્રસન્ન થઈને આ નળવી લેટ આપું છું, તે તું સ્વીકારી લઈશ એવી હું

આશા રાખુ છું. ” આમ કહીને સાગરશેઠે પાંચસો રૂપી-
આની થેલી તે સેવકની સામે મુકી.

આથી તે સેવકે તે રૂપીયાની થેલી સાગરશેઠને પાછી
આપીને કહ્યું-“ શેઠજી ! તમે મહારા પર આટલી બધી
જે ઉદારતા બતાવવાી છે તેથી હું આપનો ઉપકાર માનું
છું, પણ શેઠજી ! આ પ્રસંગે તે રૂપીયાની થેલીનો સ્વીકાર
હું કરી શકતો નથી. ”

“ તું મહારી આપેલી બક્ષિસનો સ્વીકાર કરતો નથી ? ”
સાગરશેઠે પૂછ્યું.

“ ના ” ! સેવકે જવાબ આપ્યો.

“ તું વધારે ઠાઠો શું કામ થાય છે ? તું મહારા
કહેવા પ્રમાણે વતીશ તો ત્હારી આખી જીંદગી સુધી આવે
તેટલું દ્રવ્ય હું તને બક્ષિસ આપીશ. માટે ત્હારી હઠ છોડી
હઇને તું મહારી આજ્ઞાનું પાલન કર. ” સાગરશેઠે કહ્યું.

“ માફ કરો ! તમારું દ્રવ્ય તમારી પાસે રાખો ! શું
તમે મને દ્રવ્યની લાલચ આપી તમારું તે કાર્ય સાધી
લેવા ધારો છો. પણ તે કાર્ય આ સેવકથી કદાપી પણ થશે
નહિ તે અવશ્ય જાણીને. તમારું દ્રવ્ય મહારા સારીરના પર-
સેવા જેવું છે. અનીતિથી મેળવેલું દ્રવ્ય મેં આપે છે તેવું
યાહું જતું રહે છે. નીતિથી મેળવેલી એક પાઈ પણ કરોડો
સોના મોહોરો જેવી છે. સેવકે જવાબ આપ્યો.

“ ચુપ કર ! તું કોના પર આટલો બધો મીઝજ ચડે છે ? યાદ રાખજે કે હવે ત્હારા દિવસો ભરાઈ ગયા છે. જ્યાં સુધી તું મ્હારી નોકરીમાં છું, ત્યાં સુધી ત્હારે મ્હારી આજ્ઞાને તાબે થવું પડશે. ” સાગરશેઠે ધમકી આપીને કહ્યું.

“ શેઠજી ! મને મ્હારી નોકરી જશે તેનો કિંચિત્ માત્ર પણ શોક નથી. મ્હારા ભાગ્યમાં જે લખેલું હશે તે કોઈનાથી મિથ્યા થશે નહિ. હું કાળાંતે પણ ધર્મ વિરુદ્ધ કાર્યે કરીશ નહિ, અને તમને ફરીથી પણ કહું છું કે તમારા હૃદયમાંથી જો દુષ્ટ વિચારોને તિલાંજલી આપો. ધર્મ કાર્યમાં ચિત્ત પરોવી ધર્મ કાર્ય કરશો તેમાં તમારું શ્રેય સમાયેલું છે. ” સેવકે કહ્યું.

સેવકના આવાં વચન સાંભળી સાગરશેઠેને સંપૂર્ણ આત્રી થઈ કે તે તેના વિચારોથી કિંચિત્ માત્ર પણ ચલાયમાન થતો નથી. અને ધારેલું કાર્ય તેનાથી પરિપૂર્ણ થશે નહિ. તેથી સાગરશેઠે બાજી સમેટવા માંડી.

ત્યારપછી સાગરશેઠે તેને કહ્યું-“ શાબાશ ! સેવક શાબાશ ! ત્હારા જેવો પ્રમાણિક સેવક મેં મ્હારી જીંદગીમાં જોયો નથી. મેં ત્હારી કસોટી કરવા માટેજ આ પ્રશ્ન ત્હારી આગળ કર્યો હતો. ત્હારા ઉત્તમ વિચારો ત્હારા હૃદયમાં હંમેશાં જાળવી રાખજે. ધન્ય છે ત્હારા માતૃ પિતાને ! હવે ત્હારે જવું હોય તો મુખેથી બા. ”

સાગરશેઠના આવાં વચન સાંભળી સેવકે કહ્યું—
 “શેઠજી ! મહારાથી તમને કાંઈ પણ અયોગ્ય બોલાયું હોય
 તો ક્ષમા કરશો. ”

આ પ્રમાણે કહીને તે સેવક ત્યાં આગળથી ચાલ્યો
 ગયો. પણ તેને સાગરશેઠના વિચારોમાં પરિવર્તન થવાથી
 સાગરશેઠ પર શંકા લાવી વિચાર કર્યો કે—“ મને સમજા-
 વવા માટે સાગરશેઠે દુષ્ટ ધારણા ફેરવી નહિ હોય ? કદાચ
 એમ પણ બની શકે. માટે વિષા પાસે જઈ તેને આ
 વાતથી વાકેફ કરું નહિ તો તેનું જીવન ખૂળધાણી થશે. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે સેવક વિષા પાસે આવ્યો,
 અને વિષાને સર્વ હકીકત નિવેદન કરી પોતાના સ્થળે તે
 ચાલ્યો ગયો.

સેવકના મુખેથી હકીકત સાંભળીને વિષાના ‘હૃદયમર્ક’
 ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ.

સેવકના ગયા પછી સાગરશેઠે થોડો સમય વિચાર
 કરીને પોતાની દુષ્ટ ધારણા પરિપૂર્ણ કરવાને માટે તેણે તેના
 સુભટોને બોલાવ્યા, અને કહ્યું—“ હે સુભટો ! તમે મહારા
 સાચા પ્રમાણિક સુભટો હશે તો તમે મહારાં અવશ્ય કાર્ય
 કરશો, અને તે કાર્યના બદલામાં તમને દરેકને સાઈ ઇનામ
 આપીશ. ”

ઈનામની વાત સાંભળીને સેવકોનું હૃદય તલપાપક ચક્ર ગયું. તેથી સુભટોએ સાગરશેઠને કહ્યું—“ શેઠજી ! અમે તમારું કહેલું વચન કદાપી ભિન્ન કરીશું નહિ. કહો ! સત્વર કહો ! આ તમારા સુભટોને શી આજ્ઞા છે ? ”

સુભટોના આવાં વચન સાંભળી સાગરશેઠે કહ્યું—“ હે મહારા સાચા બહાદુર સુભટો ! મહારે મહારા જમાઈનો કોઈ પણ ઉપાયથી નાશ કરવો છે માટે તમે તેનો ઉપાય મને બતાવો. ”

શેઠજી ! અમે તમારી આજ્ઞાનું ચથાર્થ રીતે પાલન કરી જેમ બને તેમ જમાઈનો જલદીથી ઘાટ ઘડવાને પ્રયત્ન કરીશું. તે માટે તમે બેઠકિય રહો ? ” સુભટોએ જણાવ્યું.

“ બહુ સારું ! જ્યાં સુધી જમાઈનો ઘાટ ઘડાય નહિ ત્યાં સુધી હું કદાપી જંપીને સુખે બેસી શકીશ નહિ માટે તે આપના પંજામાંથી છટકી બાંધ નહિ તે કાળજી-પૂર્વક ધ્યાન આપજો. ” સાગરશેઠે સૂચના કરી.

“ શેઠજી ! અમે એવા મૂર્ખ નથી કે અમારા હાથમાં આવેલી ખાજીને જતી કરીએ. તે વિષે તમે કિંમિત્ત માત્ર પણ ચિંતા રાખશો નહિ. ”

એમ કહીને સાગરશેઠની રબ્બ લઈ તે સુભટો પોત-પોતાના કથાને આદર્યા ગયા.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

સમુદ્રદત્તનું મૃત્યુ.

ક્યા કાળનો સમય થયો હતો. સવિતા નારાયણ ધીરે ધીરે અસ્તાચળ તરફ અદૃશ્ય થતાં હતાં. પક્ષીઓ પોતાના માળા તરફ જતાં દ્રષ્ટિગોચર થતાં હતાં. આ વખતે સાગર-શેઠના મકાનના એક ભાગમાં વિષા શોકમગ્ન થઈ ચિંતા કરતી બેઠી હતી. આ વખતે દામન્નક તેણી પાસે આવી ચઢ્યો. તેને આવી વિષાના મુખ સામું બેઠું તો વિષાના મૂખાવિંદ પર ચિંતાની છાયા પ્રસરેલી જણાવાયી તેણે મંદસ્વરે વિષાને કહ્યું.

“પ્રિયા ! આજ તું ચિંતાતુર કેમ જણાય છે ? તને ચિંતા થવાનું બેઠું તે વળી શું કારણ છે ? તે મ્હને સત્વર જણાવ.”

દામન્નકના આવાં વચન સાંભળી વિષા શોકમગ્ન થઈ બોલી—“સ્વામીનાથ ! મ્હારા પિતાજીએ તેમની દુષ્ટ વાંચનાનો ત્યાગ હબ્બુ સુધી કર્યો નથી. તે તેમની દુષ્ટ વાંચનાને ફક્તીબૂત કરવા માટે પ્રયત્નો કરે છે, બેઠું મેં સેવકનાં મૂખથી સાંભળ્યું છે, ત્યારથીજ મ્હારા હૃદયમાં તે વિષે ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ છે.”

વિધાના મૃજેથી આ પ્રમાણે વચન સાંભળવાથી દામ-
ન્નકે આશ્વાસન આપી કહ્યું:-“ પ્રિયા ! શા માટે તું
ચિંતાતુર થાય છે ? જે આપણા ભાગ્યમાં લખ્યું હશે તે થશે,
તેને કોઈ મિથ્યા કરવા શક્તિમાન નથી. હું નથી ધારતો
કે હવે ત્હારા પિતાજી આપણા પર જીવન વર્તાવે. માટે
ત્હારે એવી શંકા હૃદયમાં રાખવી ન જોઈએ. ”

“ સ્વામીનાથ ! હું જે કહું છું તે સત્ય છે. તમે
મ્હારા પિતાજીનો લેશ માત્ર પણ વિશ્વાસ રાખશો નહિ.
નહિ તો તેનું પરિણામ સાફ નહિ આવે તે અવશ્ય માનજો. ”

પ્રિયા ! કર્મની વિચિત્ર માત છે. ઘડીકમાં રાય અને
ઘડીકમાં રંક બનાવે છે. તેની સત્તા આગળ કોઈની પણ
સત્તા ચાલતી નથી. પ્રિયા ! ત્હારા પિતાજીને જેટલી ત્હારી
ચિંતા થશે, તેટલી બીજા કોઈને ત્હારી ચિંતા થશે નહિ.
માટે ત્હારા હૃદયમાંથી એવી ચિંતા ત્યજી દઇને ધર્મ કાર્યમાં
તદ્વર રહે. ”

દામન્નકના આવાં વચન સાંભળી વિધાની ચિંતા કંઈક
ઓછી થઈ. પણ તેણીએ ફરીથી દામન્નકને કહ્યું:-“ સ્વા-
મીનાથ ! તમે જે કહે છે તે સત્ય છે, પણ હવે આપણે
મ્હારા પિતાજીના મકાનનો ત્યાગ કરી આપના
મકાનમાં રહેવા જઈએ તો સાફ નહિ તો આપના માથે કંઈ
વજનતે આક્રમ આવી પડશે તેની આપણને ખબર નહિ પડે. ”

વિવાના આવાં વચન સાંભળી હામન્નકે તેનો મનોરથ પૂર્ણ કરવા માટે કહ્યું:-“ પ્રિયા ! જો ત્હારી ઇચ્છા એમ હોય તો તું ત્હારા પિતાજીને કહે, હું ત્હારા વિચારોને અનુસરું છું. ”

આ સાંભળી વિષા બોલી-“ સ્વામીનાથ ! તે વિષે મ્હારા પિતાજીને હું કાલે કહીશ. ”

આ સાંભળી હામન્નકે કહ્યું-“ બહુ સારું ! ”

ત્યારપછી હામન્નક તેનાં મિત્રને ઘેર રાતે રાત્રીજાગે હોવાથી વિષાની રજા લઈને તે મિત્રને ઘેર ગયો. અર્ધ રાતે હામન્નક ઘર વરફ પાછા ફરતાં ઘરનાં સઘળાં બારી બારણાં બંધ દીકાં. તેથી તેણે વિચાર કરીને કોઈને પશુ નહિ જગાડતા ઘરની બહાર પરશાળમાં એક ખાટલો પડ્યો હતો, તેના પર તે સૂતો.

થોડા સમય પછી જે સુબટોને સાગરશેઠે હામન્નકને નાથ કરવા માટે કહેલું હતું તે સુબટોમાંથી એક સુમટે હામન્નકને ખાટલામાં સૂતેલો જોયો. તેથી તે સુમટે બીજા સુબટોને બોલાવી લાવી, તે સુબટોને હામન્નકને ખાટલામાં સૂતેલો બતાવ્યો. તેથી તે સુબટો પરસ્પર વાતચીત કરવા લાગ્યા.

તે સુબટોમાંથી પહેલો સુબટ બોલ્યો-“ ભાઈએ !

આલો શેઠને પૂછીને તેમના જમાઈને જલ્દીથી મારી નાંખીએ ? ”

આ સાંભળીને બીજો જે ઉતાવળીએ સુભટ હતો તે બોલ્યો—“ ભાઈએ ! શેઠ તો આપણને સમય આવે તેનો નાશ કરવાની આજ્ઞા કરેલી છે. તો શા માટે આપણે શેઠને પૂછવું જોઈએ ? મહાદેવ વિચાર તો શેઠને પૂછ્યા વગર તેમના જમાઈને મારી નાંખવાનો છે.”

પહેલાં બે સુભટોના આવાં વચનો સાંભળીને ત્રીજો સુભટ જે વૃદ્ધ, ડાહ્યો અને ઠરેલ હતો તે બોલ્યો—“ ભાઈએ ! શા માટે આમ આટલા બધા ઉતાવળા થાવ છો ? કાંઈ ઉતાવળ કરવાથી આંખા પાકતા નથી. જમાઈના મૂખા-વિંદ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે તે એક પુણ્યાત્મા છે. તેણે આપણું કાંઈ પણ બગાડ્યું નથી. તો શા માટે તે પુણ્યાત્માનો આપણે લક્ષ્મીના લોભે નાશ કરી પાપના લોકતા થઈએ ? ”

ત્રીજા સુભટના આવાં વચન સાંભળીને બીજો સુભટ એકદમ બોલી ઉઠ્યો—“ અરે ! ત્હારું કહાપણ ત્હારી પાસે સખ. તું વળી ક્યારનો આવો મર્મિષ્ટ થઈ ગયો, કે અમેને શીખામણ આપવા આવ્યો છું. અમારે ત્હારી શીખામણની જરામણ જરૂર નથી.”

આ સાંભળી પહેલો સુભટ બોલ્યો—“ ભાઈ ! પુછવાની જરૂર નથી એ સાચું, પણ કહાન્ય શેઠના વિચારો બદલાઈ

જવા હોય તો આપણે નાહક માર્યા જઈએ. કારણ કે એવા દાખલાઓ ઘણાંએ જનેલા સાંભળ્યા છે. માટે શેઠની પાસે આપણે જઈ પૂછીને તેનો નાશ કરવો એવો મ્હારો અભિપ્રાય છે. ”

આ પ્રમાણે પહેલાંના વચન સાંભળીને બીજો જોડ્યો—“ ભાઈ ! જો ત્હારી એમ મરજી છે તો હું ત્હારા વિચારોને મગતો છું. પણ આ અકલ્પ વગરનો ડાસો માનતો નથી તેનું શું કરીશું ? ”

પહેલાં તથા બીજા સુભટોને એક થઈ ગએલા જાણીને ત્રીજો જે વૃદ્ધ સુભટ હતો તે જોડ્યો—“ ભાઈઓ ! તમે જાને એક થઈ ગયા પણ કાંઈ ફિકર નહિ. તમે તમારી જીવાનીના જોશના અભિમાનમાં આટલા બધા ઉતાવળીયા થઈ ધર્મ વિરુદ્ધ કાર્ય કરવાને તત્પર થયા છો, પણ તે પુણ્યાત્માનો નાશ કરવાને તમે કદાપી પણ શક્તિમાન થશો નહિ તે મ્હારું કહેતું તમે સત્ય માનજો. હું તમારા કાર્યની વચ્ચેમાં આવવા જરાપણ ઇચ્છતો નથી. તમને હજીપણ કહું છું કે તમારા હૃદયમાંથી તે દુષ્ટ વિચારોને જડમુગમાંથી ઉઘેડી નાંખો. પછી તો તમને જે રૂચિ કર લાગે તે ખરું.” એમ કહીને તે સુભટ ત્યાં આગળથી ચાલ્યો ગયો.

તે સુભટના ગયા પછી પહેલો તથા બીજો સુભટ મનમાં આનંદ પામતાં શેઠની આજ્ઞા લેવા માટે ત્યાં આગળથી વિદાય થયાં.

જે ખાટલામાં દામન્નક સૂતો હતો તે ખાટલામાં ઘણાં માંકડ હોવાથી તેને કરડવા લાગ્યા. તેથી તે વિચાર કરી ખાટલામાંથી ઉઠી તેના મિત્રને ઘેર ગયો.

આથી તેના મિત્રે દામન્નકને પૂછ્યું—“ભાઈ ! કેમ ઘેરથી પાછો આવ્યો ?”

તેના મિત્રના આવાં વચન સાંભળવાથી દામન્નકે કહ્યું :—“ભાઈ ! ઘરના તમામ ખારી ખારણાં ખંધ હોવાથી મને કાંઈપણ માણસને જગાડવાનું યોગ્ય નહિ લાગવાથી હું ઘરની ખુદાર પરસાળમાં પડેલા એક ખાટલા પર જઈને સૂતો. પણ તે ખાટલામાં ઘણાં માંકડ હોવાથી મને કરડવા લાગ્યા. તેથી હું અહિં આગળ સૂઈ જવા માટે આવ્યો છું.” ત્યારપછી તે બંને મિત્રો સૂઈ ગયા.

સાગરશેઠનો પુત્ર સમુદ્રદત્ત પણ તેના મિત્રને ત્યાં રાત્રિ જગો હોવાથી ગયો હતો, તે રાત્રે પાછો ઘેર આવ્યો, ત્યારે ઘરના તમામ ખારી ખારણાં ખંધ હતા. તેથી કાંઈપણ માણસને નહિ જગાડતાં જે ખાટલામાં દામન્નક સૂતો હતો, તે ખાટલાને ખાલી પડેલા જોઈને તેમાં તે સૂઈ ગયો.

આ સમયે સાગરશેઠ તેના એકાંતવાસમાં નિચે પ્રમાણે વિચાર કરતો બેઠો હતો.

“અહા ! મેં દામન્નકને મારવા માટે ફેટલાએક પ્રયત્નો કર્યા, પણ તે કરેલાં સઘળાં પ્રયત્નો નિષ્ફળ નિવડ્યા.

અહા ! માણસ ધારે છે શું અને ધાય છે શું ? અહા ! તે તેના પરભવના પુણ્યના પ્રભાવથી મારો જમાઈ થયો. હવે મ્હારે તેનો નાશ કરવા માટે શો ઉપાય કરવો. અહા !....
....કાંઈ ચિંતા નહિ. તેનો નાશ કરવા માટે મેં મ્હારા વિશ્વાસુ મુભટોને જણાવ્યું છે. મને મુભટો પર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે તે મ્હારી આજ્ઞાનું યથાર્થ ફીતે પાલન કરી તેનો અવશ્ય નાશ કરશે. જ્યાં મુખી તેનો નાશ થશે નહિ, ત્યાં મુખી હું નિરાંતે જપીને બેસી શકીશ નહિ.”

આ સમયે પેલા બે મુભટો, ઘરના બારણા ઉઘાડી, સાગરશેઠના એકાંતવાસની નજીક આવી પહોંચ્યા, અને તેમને કોઈ બીજું બુઝે નહિ, તે માટે આવ્યુબાવ્યુ તપાસ કરી તેઓ છાનામાના ચૂપકીલીથી અંદર ગયા. ત્યાં તેઓએ સાગરશેઠને વિચાર કરતા બેઠેને પૂછ્યું—“ શેઠજી ! શું વિચાર કરો છો ? ”

પોતાની પાસે અર્ધી રાત્રે મુભટોને આવેલા બેઠેને સાગરશેઠે તેઓને અધીરાઇથી પૂછ્યું—“ મુભટો અત્યારે તમે કેમ આવ્યા છો ? ”

“ શેઠજી ! તમારા જમાઈ ઘરની બહાર પરસાગમાં ખાટલામાં સૂઈ ગયા છે. તે તમને જણાવવા માટે અમે અહિં આગળ આવ્યા છીએ ? ” મુભટોએ નમ્રતાથી કહ્યું.

“ મુભટો ! તો તેના નાશનો કાંઈપણ ઉપાય કરવો બેઠે ? ” સાગરશેઠે જણાવ્યું.

“હા ! શેઠજી, અવશ્ય તેના નાશનો ઉપાય કરો જોઈએ.” મુભટોએ જવાબ આપ્યો.

“મુભટો ! આવો ઉત્તમ લાગ ફરી ફરીને મળે. મુશ્કેલ છે. સાગરશેઠે કહ્યું.

“હા ! શેઠજી, તમે આજ્ઞા આપો તો અમે ત્યાં આગળ જઈને તેનો નાશ જલ્દીથી કરી નાંખીએ ” મુભટોએ જણાવ્યું.

“તેની ! સાચે કંઈ ખીજું માણસ તો નથીને ?” સાગરશેઠે શંકા લાવીને પૂછ્યું.

“ના ! ” મુભટોએ જવાબ આપ્યો.

મુભટોના આવાં વચન સાંભળીને સાગરશેઠે થોડો સમય વિચાર કરીને કહ્યું-“ હે મહારા શુરવીર મુભટો જાવ ! ત્યાં આગળ જઈને તે જમાઈનો નાશ કરી નાખો, અને તે મુનિના કહેલા વચન ખોટા પાડો. સત્વર જાવ ! તેનો નાશ કરવામાં કોઈપણ જાતનો વિલંબ કરશો નહિ. નહિ તો હાથમાં આવેલી બાણ હાથથી જતી રહેશે.”

“જહુ સાહે ! શેઠજી, તે વિષે તમે બેઠકે રહો.”

આ પ્રમાણે કહીને તે મુભટો આવ્યા હતાં તેવી રીતે પાછા ચાલ્યા ગયા. અને હાથમાં હથેલી આર લઈ હામન્નકને મારવા માટે આવ્યા. મુભટોએ આવીને તે ખાટલામાં ચતેલા સાગરશેઠના પુત્ર સમુદ્રકંતને હામલક મારીને મારી

નાંખ્યો. ત્યારપછી તે સુભટો આનંદમાં ને આનંદમાં તેઓના સ્થળે ચાલ્યા ગયા.

સવારમાં લોકો સાગરશેઠના પુત્ર સમુદ્રદત્તને મૃત્યુ પામેલો જોઈ જોલવા લાગ્યા કે—“ હાય ! હાય ! કોઈએ સાગરશેઠના પુત્રને મારી નાંખ્યો છે. ”

સમુદ્રદત્તના મરણની વાત સાંભળવાથી સાગરશેઠ એકદમ આશ્ચર્યચકિત અને લયભીત થઈ ગયો, તેથી તે બોલ્યો—“ હાય ! હાય ! જીલમ થયો ! જીલમ થયો ! કોઈએ મહારા પુત્રને મારી નાંખ્યો. હે પુત્ર ! તને આ શું થયું ? મને છોડીને તું એકાએક કેમ ચાલ્યો ગયો. પુત્ર ! તારા શિવાય મહારાથી કેમ રહેવાશે. ”

આ પ્રમાણે તે વિવિધ વાક્યો વડે વિલાપ કરવા લાગ્યો. આ સાંભળીને સાગરશેઠની પુત્રી વિષા તથા તેની માતા ઘણાં દીલગીર થયા, અને રૂદન કરવા લાગ્યા.

સાગરશેઠના પુત્રના મરણની ખબર રાજગૃહનગરમાં સઘળે સ્થળે પહોંચી જવાથી તેના સગા સ્નેહીજનો સાગરશેઠના ઘર આગળ આવી પહોંચ્યા. હામન્નક તેના મિત્રને ત્યાં સૂતો હોતો તે પણ આ ખબર સાંભળીને એકદમ ઉતાવળો ઉતાવળો આવી પહોંચ્યો. થોડો સમય વિત્યાબાદ સાગરશેઠના પુત્ર સમુદ્રદત્તને અગ્નિસંસ્કાર કરવા માટે કમશાનમાં લઈ ગયા. અગ્નિસંસ્કાર કર્યા પછી સગાં સ્નેહીજનો પોતપોતાના ઘર તરફ વિખરાયા.

સમુદ્રદત્તના મરણથી સાગરશેઠ તથા તેની સ્ત્રી બહુ વિલાપ કરવા લાગ્યા. તેથી દામન્નક તથા વિષા તે બન્નેને આશ્વાસન આપવા લાગ્યા.

ત્યાર પછી વિષાએ સાગરશેઠને કહ્યું—“ પિતાજી ! સૈર્ય રાખો ! હવે ક્યાં સુધા શોક કરશો ? જે બનવાનું હતું તે બની ગયું. નસીબમાં લખેલા લેખ કોઈનાથી મિથ્યા થતા નથી. માટે પિતાજી ! તે સંબંધી શોક કરવો છોડી દઈ ધર્મ કાર્ય કરી તમારા આત્માને શાંત આપો. ”

વિષાના આવાં વચન સાંભળી સાગરશેઠ બોલ્યો—
“ પુત્રી ! મ્હારા હાથના કરેલા હેયે લાગ્યાં. હાય ! મને અધમને એવી દુર્બુદ્ધિ ક્યાંથી સુજી, કે મેં મ્હારા પુત્રનો હાથે કરીને નાશ કરાવ્યો. ” એમ કહીને તે રૂદન કરવા લાગ્યો.

આ સાંભળીને વિષાએ શંકા લાવીને પૂછ્યું—“ પિતાજી ! શું તમે મ્હારા ભાઈ સમુદ્રદત્તનો નાશ કરાવ્યો છે ? તમે આ શું બોલો છો, તેની મને કાંઈપણ સમજ પડતી નથી, માટે તે વિષે જે હકીકત હોય તે જણાવો. ”

વિષાના આવાં વચન સાંભળી સાગરશેઠ અથથી તે શ્રીતિ સુધીની બનેલી તમામ હકીકત વિષાને કહી. ત્યાર પછી સાગરશેઠે દામન્નકને કહ્યું.

“ મેં પાપાત્માએ તમારી સાથે કપટબાજી રમી તમને ઘણું દુઃખ દીધું છે, તેને માટે મ્હને ઘણું પશ્ચાતાપ થાય છે. ” એમ બોલતા બોલતા તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું. લેથી તેનાથી આગળ વધારે બોલી શકાયું નહિ.

સાગરશેઠના આપાં વચન સાંભળી દામન્નક બોલ્યો—
 “શેઠજી! તે વિષે વૃથા ચિંતા ન કરો! એ તો કર્મનું
 ફળ છે. દરેક પ્રાણી માત્રને પોતાના કરેલા કર્મનું ફળ
 ભોગવ્યા વિના કદાપી પણ છુટકો થતો નથી. માટે શ્રી
 જીનેશ્વર ભગવાનની ભક્તિ કરો તેમાં તમારું શ્રેય સમાયેલું
 છે, કે જેથી ઇંદ્રલોક અને પરલોકના ઉત્તમ સુખો
 પ્રાપ્ત થાય.”

આ સાંભળી વિધા બોલી—“પિતાજી! જે મનુષ્યો
 સુનિમદ્ધારાજનું વચન સત્ય માનતા નથી તે ઘણું કષ્ટ
 પામે છે, અને પાછળથી તેઓ પસ્તાય છે. માટે પિતાજી!
 સુનિમદ્ધારાજના વચનો પર વિશ્વાસ રાખી ધર્મકર્મ કરો.”

આ સાંભળી સાગરશેઠ બોલ્યો—“પુત્રી! મેં પાપ-
 ત્માએ સુનિમદ્ધારાજનું વચન મિથ્યા કરવા માટે ઘણાંએ
 પ્રયત્નો કર્યા, અને મ્હારા બહાલા પુત્રનો નાશ કરાવ્યો
 હાય! પુત્ર તું ક્યાં ગયો,” જોમ કહીને નિઃશ્વાસ નાંખ્યો.”

આથી દામન્નક બોલ્યો—“શેઠજી! ધૈર્ય રાખો! જે
 પુરૂષ શ્રી જીનેશ્વર ભગવાનની ભક્તિમાં રચાયેલો રહે
 છે, તે પુરૂષ ઘોર પાપ કરનાર સહસ્ત્રમહાની માફક પવિત્ર
 થાય છે.”

આ સાંભળી સાગરશેઠે પૂછ્યું—“તે સહસ્ત્રમહા કોણ હશે?”

આ સાંભળી દામન્નક બોલ્યો—“હો શેઠજી! સાંભળો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

સહસ્ત્રમહા.

ક ઘડ દેશમાં કૌશાંબી નામનું નગર છે. તે નગરમાં સહસ્ત્રમહા નામનો વણિક પુત્ર રહેતો હતો. તે સર્વે કળાઓમાં પ્રવિણ હતો. તે કૌશાંબી નગરમાં રત્નસાર નામનો રત્નોનો વ્યાપારી રહેતો હતો. એક દિવસ તે સહસ્ત્રમહા વેપારીનો વેશ લઈ તે રત્નસારની દુકાને ગયો. ત્યાં તેને રત્નસારે પૂછ્યું—“તમે કેમ આવ્યા છો ?”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમહા બોલ્યો—“મહારે રત્નો ખરીદવા છે, તે માટે આવ્યો છું. તમારી પાસે રત્નો છે ?”

આ સાંભળી રત્નસારે કહ્યું—“હા મહારી પાસે છે ?”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમહા બોલ્યો—“મને રત્નો બતાવો !”

આ સાંભળીને રત્નસારે તેને રત્નો બતાવ્યા. તેથી સહસ્ત્રમહા પૂછ્યું—“તમારી પાસે આટલાંજ રત્નો છે કે બીજા છે ? મહારે રત્નો વધારે ખરીદવા છે, માટે બીજા રત્નો તમારી પાસે હોય તો બતાવો.”

આ સાંભળીને રત્નસારે તેને બીજા પશુ રત્નો બતાવ્યા. તેથી સહસ્સમહ્વે તે રત્નોનું મૂલ્ય નક્કી કર્યું, અને રત્ન સારને કહ્યું—“ આ રત્નોનું મૂલ્ય હું કાલે તમને આપીશ ? ”

આથી રત્નસારે કહ્યું—“ તમારે જો રત્નો લેવા હોય તો તેનું મૂલ્ય અત્યારે આપવું પડશે. કારણ કે હું ઉધાર ક્રાઇને આપતો નથી. ”

આ પ્રમાણે કહીને રત્નસારે તે રત્નો પાછા મૂકી દીધા. એટલે રત્નો મુકવાનું ઠેકાણું તેને જોઇ લીધું. ત્યાર પછી તે ઘેર ગયો. પછી રાત્રીએ તે ચોરી કરવા માટે રત્નસારની દુકાને આવ્યો. ત્યાં તેને બીંતમાં એક મોટું બાકું પાડી તેને પોતાના પગ અંદર ઘાલ્યા. તે વખતે રત્નસારનો પુત્ર દુકાનમાં સૂતો હતો તે જાગી ઉઠ્યો. તેને સહસ્સમહ્વના જે પગ પકડી અંદર ખેંચવા લાગ્યો. તેથી સહસ્સમહ્વે બહુ જોર કરી તેના પગ પાછા બહાર ખેંચવા માંડ્યા, તોપણ રત્નસારનો પુત્ર તેના પગ પાછો અંદર ખેંચવા લાગ્યો. આમ પરસ્પર ખેંચવા લાગ્યા તેથી સહસ્સમહ્વનું શરીર ઘસાઈ તેથી તેને બહુ પીડા થઈ. છેવટે રત્નસારના પુત્રે તેને છોડી દીધો, તેથી તે નાશીને તેને ઘેર જતો રહ્યો. તેનું શરીર ઘસાવાને લીધે બહુ પીડા થવાથી તે બુમો પાડવા લાગ્યો. તેથી તેની માતાએ કહ્યું:—

“ હે પુત્ર ! આમ શા માટે બુમો પાડે છે ? જે પારકુ

ધન ચોરે છે તેને સારથી નામના જુગારીની માફક બધુએ સહન કરવું પડે છે. ”

આથી સહસ્ત્રસમૂહે કહ્યું—“હે માતા ! તે સારથી કોણ હતો ? ”

આ સાંભળી તેની માતાએ કહ્યું—“ હે પુત્ર ! સાંભળ—

ઉજ્જૈણનગરમાં સારથી નામનો જુગારી રહેતો હતો. તે એક વખતે ઘીજા જુગારી લોકોની સાથે જુગાર રમતા તેનું સઘળું ધન જુગારમાં હારી ગયો. તેથી તે રાતે ચોરી કરવા માટે નગરમાં ફરતો હતો. એક દિવસ તે એક વાણિયાના ઘરમાં ચોરી કરવા માટે ગયો. ત્યાં તેને વાણિયાના ઘરમાં નીચે પ્રમાણે વાત થતી હતી તે સાંભળી.

વાણિયાએ તેના પુત્રને કહ્યું—“ પુત્ર ! આપણે ઘરમાંથી દશ હજાર સોના મ્હોરો લઈ સ્મશાનમાં દાટીઆવીએ. કારણ કે તે સોનામ્હોરો કોઈ આપત્તિ વખતે આપણને કામ લાગશે. ”

આ સાંભળી પુત્રે કહ્યું—“ હા પિતાજી ! તમે કહો છો તે સત્ય છે. ચાલો આપણે સ્મશાનમાં જઈ દશ હજાર સોના મ્હોરો દાટીઆવીએ. ”

આ વાત સારણે સાંભળી તેથી તે એકદમ સ્મશાનમાં જઈ પોતાનો માત્ર બંધ કરીને મૃત્યુ પામેલાની માફક સંધ્ધ ગયો. થોડા સમય પછી પેલો વાણિયો અને તેનો પુત્ર દશ હજાર સોના મ્હોરો લઈ ત્યાં આગળ દાટવા માટે આવ્યા. ત્યાર પછી વાણિયાએ તેના પુત્રને કહ્યું—“ હે પુત્ર !

સ્મશાનમાં સર્વે ઠેકાણે તપાસ કરીને તું જોઈ આવ કે કોઈ માણસ આપણને અહિં આગળ ધન દાટતાં જોતો ન હોય.”

વાણિયાના આવાં વચન સાંભળી તેનો પુત્ર સ્મશાનમાં પડેલાં મડદાંઓની ખારિકાઈથી તપાસ કરતો કરતો જ્યાં આગળ સારણ સૂતો હતો ત્યાં આગળ આવ્યો. વાણિયાના પુત્રે ખીબા મડદાંઓના શરીર કોઈ કોઈ ઠેકાણેથી છેદાયેલાં દીઠાં હતાં, પણ સારણનું શરીર કોઈ પણ ઠેકાણેથી છેદાયેલું ન દીઠું. તેથી સારણની તેણે ખારિકાઈથી તપાસ કરી તેના પિતાની પાસે આવ્યો, અને કહ્યું:—“હે પિતાજી ! મેં સ્મશાનમાં સર્વે ઠેકાણેથી છેદાયેલાં મડદાં જોયા. પણ એક ઠેકાણે આખા શરીરવાળું એક મડદું પડ્યું છે.”

આ સાંભળી વાણિયાએ કહ્યું:—“ હે પુત્ર ! તેની તું ઘરાબર તપાસ કરી આવ કે તે માણસ મૃત્યુ પામેલો છે કે નહિ. ”

આ સાંભળી વાણિયાના પુત્રે ફરી ત્યાં આગળ જઈ સારણની તપાસ કરી, અને સારણના જે પગ પકડી તેને ઝોડે દૂર સુધી ઘસડી જોયો, પણ સારણ તો કંઈ બોલ્યોજ નહિ. તેથી તે ફરી વાણિયાની પાસે આવીને કહ્યું:—“ હે પિતાજી ! તે માણસ અવશ્ય મૃત્યુ પામેલો છે. ”

આ સાંભળી વાણિયાએ કહ્યું:—“ હે પુત્ર ! તું ત્યાં આગળ જઈ તેના નાક કાન કાપી લાવ, તેથી હું જાણું કે તે નક્કી મૃત્યુ પામેલો છે. ”

આ સાંભળી વાણિયાનેા પુત્ર જ્યાં આગળ સારણુ સૂતે હતો ત્યાં આગળ આવ્યો. અને તેના નાક કાન કાપી લાવી તે વાણિયાને બતાવ્યા. તેથી તેણે સત્ય માન્યું કે તે મૃત્યુ પામેલો છે. તે સારણુ ધનના દોલથી તેના નાક કાન કપાતી વખતે કાંઈ પણ બોલ્યો નહિ. ત્યાર પછી દસ હજાર સોના મ્હોરોને જમીનમાં એક જગ્યાએ દાટીને પિતા પુત્ર બન્ને જણા તેના ઘેર ગયા.

થોડા સમય પછી સારણુ જ્યાં આગળ દસ હજાર સોનામ્હોરોને દાટી હતી ત્યાં આગળ આવ્યો, અને જમીનમાંથી તે સોના મ્હોરોને કાઢી લઈ તેના ઘેર ગયો.

પછી બીજે દિવસે વાણિયાએ તેના પુત્રને કહ્યું:—
“ હે પુત્ર ! સ્મશાનમાં જઈને તું દસ હજાર સોના મ્હોરો દાટી છે તે જોઈ આવ.”

આ સાંભળી પુત્ર સ્મશાનમાં ગયો. અને જોયું તો તેને સોના મ્હોરોને જોઈ નહી. તેથી તેણે ઘેર આવીને તે વાત વાણિયાને કહી. બીજે દિવસે વાણિયાએ સ્મશાનમાં જઈ જોયું તો તેણે પણ સોના મ્હોરો જોઈ નહિ તેથી તે બહુ ખેદ પામ્યો.

ત્યાર પછી તેણે ઘેર આવી પુત્રને કહ્યું:—“ હે પુત્ર ! ત્યાલ નગરમાં જઈ નાક કાન કાપેલા પુરુષની શોધ કરીએ. એ ધુતારાએ નહિ આપણને છેતર્યા છે.”

ત્યારપછી તે પિતા પુત્ર બન્ને જણા નગરમાં તેની શોધ કરવા લાગ્યા. એક દિવસ તેઓએ કપાયેલા નાક કાન-વાળા સારણને જોયો તેથી વાણિયાએ તેનો હાથ પકડી એક બાબુએ લઈ જઈને કહ્યું:-“હે પુરુષ ! તારા નાક કાન કાપી લીધા છતાં પણ તું ધૈર્ય રાખી સ્મશાનમાં ખોટો ઢોંગ કરી મૃત્યુ પામેલાની માફક પડી રહી અમારી સોના મ્હોરો લઈ ગયો છું તે પાછી આપ.”

આ સાંભળી સારણે કહ્યું:-“હે વણિક ! લાકિમના માટે ક્યો પુરુષ દુઃખ સહન નથી કરતો.”

આથી વાણિયાએ કહ્યું:-“હે પુરુષ ! ત્હે સોના મ્હોરો વાપરી એટલી ગઈ, પણ બાકીની સોનામ્હોરો તો પાછી આપ.”

આ સાંભળી સારણે કહ્યું:-“હે વણિક ! મ્હે સોના-મ્હોરો વાપરી એટલી ખરી, પણ બાકીની સોનામ્હોરો મને પાછી આપું છું,” એમ કહીને સારણે બાકીની સોના મ્હોરો તે વાણિયાને આપી દીધી, તે માટે હે પુત્ર ! તું પણ સારણની માફક પીડા સહન કર.

આ સાંભળી સહસ્ત્રમહે તેની માતાને કહ્યું:-“માતા ! હું પણ હવેથી સારણની માફક પીડા સહન કરીશ.”

ત્યારપછી તે સહસ્ત્રમહે અતુકમે સાંભળે થયો એટલે ફરીથી તે ચોરી કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ તેણે પુરોહિતના ઘેર ચોરી કરી. ધન લાવી

તેને તેની માતાને આપ્યું. તેથી તેને તેની માતાએ પૂછ્યું.
“ તું આ ધન ચોરી કરી ક્યાંથી લાવ્યો ? ”

આ સાંભળી તેને કહ્યું:—“ હે માતા ! તે વિષે તમારે તેની ચિંતા કરવી નહિ. તું સવારે નગરમાં જઈ લોકો આ વિષે શી શી વાતો કરે છે તે સાંભળી લાવીને મને કહેજે.”

સવારમાં તેની માતા નગરમાં ગઈ, ત્યાં એક ઠેકાણે કેટલી એક સ્ત્રીઓ ભેગી થઈ વાતો કરતી હતી. તેમાંથી એક સ્ત્રીએ કહ્યું:—પુરોહિતના ઘેર આજે ચોરી થઈ છે.” આ સાંભળીને બીજી સ્ત્રીએ કહ્યું:—“ચોર પકડાયો કે નહિ ?” આ સાંભળી પહેલી સ્ત્રીએ કહ્યું—ના ! ચોર પકડાયો નથી. પણ પુરોહિતે આ વાત રાજાને કહી, એટલે રાજાએ કાટ-વાલને બોલાવીને ચોરની તપાસ કરવા કહ્યું. તે વખતે રાજાની પાસે ધનસાર શેઠ બેઠા હતા. તેમણે રાજાને કહ્યું “ હે રાજા ! તે ચોર મ્હારી દુકાને કપડાં લેવા માટે આવશે ત્યારે હું તેને પકડીશ.” વળી તે વખતે તેમની પાસે ઉભેલો હબમ પણ બોલી ઉઠ્યો—“ હે રાજા ! તે ચોર મ્હારે ત્યાં હબમત કરાવવા આવશે તે વખતે હું તેને પકડીશ.”

આ પ્રમાણે ભેગી થયેલી સ્ત્રીઓમાં વાત થતી હતી. તે સાંભળી સહસ્ત્રમહાની માતાએ ઘેર આવી તેને સવે વાત કહી. તેથી તે સહસ્ત્રમહા વાણિયાનો વેશ લઈ હબમને ત્યાં હબમત કરાવવા માટે ગયો. હબમે તેની હબમત કરી

પણ તેનો વેશ વાણિયાનો હોવાથી તેને હજારે ઝાળખી નહિ. હજારમત કરાવ્યા પછી સહસ્ત્રમદ્દે હજારમને કહ્યું—

“ અરે હજાર ! મ્હારી પાસે અત્યારે પૈસા નથી. માટે આ ત્હારા પુત્રને મારી સાથે મોકલ, હું તેને બજાર-માંથી હજારમત કરાવ્યાના પૈસા અપાવું. ”

સહસ્ત્રમદ્દેના આવાં વચન સાંભળી હજારે તેના પુત્રને પૈસા લેવા માટે તેની સાથે મોકલ્યો. સહસ્ત્રમદ્દે તેને સાથે લઇને ધનસાર શેઠની દુકાને ગયો. ધનસાર શેઠે પણ તેનો વેશ વાણિયાનો હોવાથી તેને નહિ ઝાળખી શકવાથી કહ્યું “ શેઠ ! તમારે શું જોઇએ છે. ”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમદ્દે કહ્યું—“ શેઠ ! મ્હારે કપડા લેવા છે. માટે સારા કપડા બતાવો. ”

આ પ્રમાણે સાંભળી ધનસાર શેઠે તેને સારા કપડા લાવીને બતાવ્યાં. તેથી સહસ્ત્રમદ્દે તે કપડાનું મૂલ્ય કરી. ધનસાર શેઠને કહ્યું—“ શેઠ ! હું રૂપીયા સાથે લાવ્યો નથી. માટે જ્યાં સુધી રૂપીયા લઈ પાછો આવું ત્યાંસુધી આ છોકરાને તમારી પાસે બેસાડી રાખજો. ”

સહસ્ત્રમદ્દેના આવાં વચન સાંભળી ધનસાર શેઠે તે વાત કબુલ કરી. એટલે સહસ્ત્રમદ્દે તે કપડા લઈ પોતાના ઘેર આવ્યો. અને તે કપડા તેની માતાને આપીને કહ્યું— “ માતા ! હવે તમે નગરમાં જઈ લોકો શી શી વાતો કરે છે તે સાંભળી લાવીને મને કહો ”

આ સાંભળી તેની માતા પાછી નગરમાં ગઈ, અને લોકોના મૂંઝેથી વાતો સાંભળી આવી સહસ્ત્રમહાને કહ્યું—
 “હે પુત્ર ! ધનસાર શેઠે, અને હજારો રાજાની આગળ ફરીયાદ કરી છે કે હે રાજા ! અમને પણ તે ચાર છેતરી ગયો છે. માટે તે ચારને પકડવા સારું કાંઈ ઉપાય કરે.”

તે વખતે રાજાની પાસે ઉલેલા એક સોદાગરે કહ્યું કે—“હે રાજા ! તે ચાર મહારી પાસે સારામાં સારા ઘોડા ખરીદવા આવશે. તે વખતે તેને પકડી આપને સ્વાધીન કરીશ.”

સોદાગરનાં આવાં વચન સાંભળી રાજાની પાસે ઉલેલી કામપતાકા વેશ્યાએ કહ્યું—“હે રાજા ! તે ચાર મહારે ત્યાં આવશે એટલે હું તેને પકડીશ.”

સહસ્ત્રમહા તેની માતાના આવાં વચન સાંભળી સાર્થ-વાહનો વેશ લઈ તે સોદાગરની પાસે ગયો, સોદાગરે તેને સારો માણસ જાણી બેસવા માટે આસન આપ્યું. ત્યારપછી સહસ્ત્રમહા તે સોદાગરને કહ્યું—“હે સોદાગર ! તમે નગરમાં શા માટે ઉતર્યા નહિ.”

આ સાંભળી સોદાગરે કહ્યું—“હે શેઠ ! નગરમાં કાંઈ અમારું ઓળખીતું નહિ હોવાથી અમે અહિં આગળ ઉતર્યા છીએ.”

સોદાગરના આવાં વચન સાંભળી સહસ્ત્રમહા કહ્યું—
 “હે સોદાગર ! તમે મહારે ઘેર આવો.”

આથી સોદાગરે કહ્યું—“ હે શેઠજી ! પારકે ઘેર રહેતાં મને ઘણી શંકા થાય છે. ”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમહા કહ્યું—“ હે સોદાગર ! મિત્ર પોતાને ઘેર આવીને ઉતરે તેમાં શંકા હોયજ નહિ. અને જો શંકા થાય તો તે મિત્રપણું કૃત્રિમ બાણવું. ”

સહસ્ત્રમહાના આવાં વચન સાંભળી સોદાગર વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ અહો ! આ શેઠજી કેાંઈ મ્હોટા જણાય છે. તેથી તેના ઘેર ઉતરવામાં કાંઈ પણ હરકત જણાતી નથી. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે સોદાગરે કહ્યું—“ હે શેઠજી ! તમે કહો છો તે મ્હારે માન્ય છે. ” આથી સહસ્ત્રમહા કહ્યું—“ હે સોદાગર ! તો મ્હારી સાથે તમે મ્હારે ઘેર ચાલો. ”

એમ કહીને સહસ્ત્રમહા તે સોદાગરને પોતાની સાથે કામપતાકા વેશ્યાને ઘેર તેડી લાવ્યો. ત્યાર પછી સહસ્ત્રમહા વેશ્યાની પાસે જઈને કહ્યું—

“ હે કામપતાકા ! આ સોદાગર ત્હારે ઘેર રહેવા માટે આવ્યો છે, માટે તેને રહેવા સાડું મંકાન આપ. ”

સહસ્ત્રમહાના આવાં વચન સાંભળી કામપતાકા વેશ્યા સોદાગરને તેડવા માટે તેના સામી ગઈ, અને સોદાગરને પોતાના ઘરમાં તેડી લાવી તેના ઘોડા સારા ઠેકાણે બંધાવ્યો.

સોઢાગર પણ સહસ્ત્રમહાનુ' ઘર ધારી ત્યાં મુખે રહ્યો. ત્યાર પછી સહસ્ત્રમહા કામપતાકા વેશ્યાને કહ્યું—

“ હે કામપતાકા ! અત્યારે મ્હારે રાજાને મળવા જવું છે, તે માટે તું ત્હારાં ઘરેણાં મને પહેરવા આપ. હું રાજાની પાસે જઈ આવી તને પાછા સોંપીશ. ”

સહસ્ત્રમહાના આવાં વચન સાંભળી કામપતાકા વેશ્યાએ તેને ઘરેણાં આપ્યાં, તે લઈ સહસ્ત્રમહા સોઢાગરની પાસે આવીને કહ્યું—

“ હે સોઢાગર ! અત્યારે મ્હારે રાજાને મળવા જવું છે માટે તમારો જે સારો ઘોડો હોય તે મને બેસવા માટે આપો. ”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમહાને તે સોઢાગરે તેનો સારો ઘોડો આપ્યો. ત્યાર પછી સહસ્ત્રમહા ઘોડા ઉપર બેસી ઘરેણાં લઈ તેના ઘેર આવ્યો.

સહસ્ત્રમહાને કામપતાકાના ઘેરથી ગયે જ્યારે ઘણો સમય થયો પણ તે પાછો કામપતાકા વેશ્યાને ઘેર આવ્યો નહિ, એટલે કામપતાકા વેશ્યાએ રાજ્ય દરબારમાં આવીને એક માણસને પૂછ્યું. “ આજે ઘોડા ઉપર બેસી કોઈ પુરૂષ અહિં આગળ આવ્યો હતો ? ”

કામપતાકા વેશ્યાના આવાં વચન સાંભળી તે માણસે કહ્યું:—“ અહિં આગળ કોઈ માણસ આજે ઘોડા ઉપર બેસી આવ્યો નથી. ”

તે માણસના આવાં વચન સાંભળી કામપતાકા વેશ્યા તરતજ ત્યાંથી પાછી વળી તેના ઘેર આવી સોઢાગરને પૂછ્યું. “ તમારી સાથે જે માણસ હતો તે રાજાને મળવા માટે ગયો છે તે માણસ હજી સુધી કેમ નથી આવ્યો. ”

આ સાંભળી સોઢાગરે કહ્યું—“ શું તે હજી સુધી આવ્યો નથી ? તે મ્હારો ઘોડો લઈને રાજાને મળવા માટે ગયો છે. ”

સોઢાગરના આવાં વચન સાંભળી કામપતાકા વેશ્યાએ કહ્યું:—“ અરે ! તે માણસ મ્હારાં પશુ ઘરેણાં લઈ ગયો છે. હાય ! હાય ! નહીં તે પૂતારાએ આપણને છેતર્યા છે. ”

આથી સોઢાગરે કહ્યું:—“ જો તે સત્ય હોય તો હું પણ છેતરાયો છું. કારણ કે મ્હારો સારામાં સારો ઘોડો તે લઈ ગયો છે. ”

ત્યાર પછી તે બંને જણાએ રાજાની પાસે જઈ ફરિયાદ કરી. તેથી રાજાએ નગરના કોટવાલને બોલાવીને કહ્યું— “ અરે કોટવાળ ! મ્હારી પ્રજાને જે ચોર હુટી રહ્યો છે તે ચોરને તું પાંચ દિવસની અંદર પકડી મ્હારી પાસે હાજર કર. ”

આથી કોટવાળે કહ્યું—“ બહુ સાફ ! એમ કહીને તે કોટવાળ ત્યાં આગળથી આવ્યો ગયો. ”

આ સર્વ વાત સહસ્ત્રમહાની માતાએ નગરવાસી સ્ત્રીઓના મૂંઝેથી સાંભળી તેના પુત્રને કહ્યું—“ હે પુત્ર ! આજે રાજાએ કોટવાળને આજ્ઞા કરી છે કે તું તે ચોરને પાંચ દિવ-

સની અંદર પકડી લાવી મ્હારી પાસે હાજર કર. માટે તું તે કોટવાળથી સાવચેત રહી ત્હારું રક્ષણ કરજે. ”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમહા કહ્યું—“ માતા ! તમારે તેની જરાકે ચિંતા રાખવી નહિ. હું તમારી પાસે તે કોટવાળને છેતરી તેના ઘરનું સર્વ ધન લઈ આવું તો જ હું તમારો પુત્ર ખરો. ”

એમ કહીને તે સહસ્ત્રમહા બ્રાહ્મણનો વેશ લઈ નગરમાં ગયો, અને એક દેવમંદિરમાં જુગટું રમવા લાગ્યો. ત્યાં કોટવાળે તેને જુગટું રમતાં દીઠા. તેથી તે કોટવાળ પશુ તેની સાથે જુગટું રમવા લાગ્યો. જુગટું રમતાં કોટવાળ હારી ગયો. તેથી તેણે તેના નામવાળી વીંટી સહસ્ત્રમહાને આપી. તેટલામાં રાજના એક સેવકે આવીને તેને કહ્યું:—

“ અરે કોટવાળ ! જલ્દીથી ચાલ, રાજ તને બોલાવેછે. ”

આ સાંભળી કોટવાળ તે સેવકની સાથે રાજ પાસે ગયો, એટલે સહસ્ત્રમહા કોટવાળને ઘેર જઈ તેની સ્ત્રીને કહ્યું—“ ત્હારા ઘરમાં જે સારા સારા ઘરેણાં વિગેરે જે વસ્તુઓ હોય તે મને આપ. ”

સ્ત્રી—“ તમને અહિં આગળ કોણે મોકલ્યા છે ? ”

સહસ્ત્રમહા—“ મને કોટવાળે મોકલ્યો છે. ”

સ્ત્રી—“ તે ક્યાં ગયા છે ? ”

સહસ્ત્રમહા—“ તેમને પકડી દોરડા વડે બાંધી રાજના સીપાઈઓ રાજ પાસે લઈ જતા હતા. ત્યાં રસ્તામાં તેમણે

જતાં જતાં મને કહ્યું કે-તું મહારે ઘેર જઈ મહારી સ્ત્રી પાસેથી સારા સારા ધરેણું વિગેરે વસ્તુઓ લઈ ત્હારા ઘરમાં રાખજે, એમ કહી તેણે તેના નામવાળી વીંટી મને નિશાની માટે આપી છે; માટે તું ત્હારા ઘરની સારી સારી વસ્તુઓ મને આપ. ”

સહસ્ત્રમહાના આવાં વચન સાંભળી બચ પામેલી તે સ્ત્રીએ વીંટી જોઈ વિશ્વાસ લાવી તેના ઘરમાં જે સારા સારા ધરેણું વિગેરે વસ્તુઓ હતી તે તેને આપી. તે લઈ સહસ્ત્રમહા તેના ઘેર આવ્યો.

થોડા સમય પછી કોટવાળ તેના ઘેર આવ્યો ત્યારે તેને તેની સ્ત્રીએ પ્રશ્ન્યું-“ તમે શી રીતે છુટીને ઘેર આવ્યા. ”

કોટવાળ-“ મને કોણે ખાંધ્યો હતો ? ”

સ્ત્રી-“ રાજના સીપાઈઓએ. ”

કોટવાળ-“ એ વાત તને કોણે કહી ? ”

સ્ત્રી-“ તમે મોકલેલા માણસે. તે માણસે તમારા હાથની વીંટી મ્હને દેખાડીને કહ્યું કે, તું ત્હારા ઘરમાંથી સારા સારા ધરેણું વિગેરે વસ્તુઓ આપ, તેથી મેં તેને આપણા સારા સારા ધરેણું વિગેરે વસ્તુઓ આપી છે. ”

કોટવાળ-“ મને રાજના સીપાઈઓએ પકડી દોરડા વડે ખાંધ્યોએ નથી. એ ધુતારો ત્હારી આગળ અસત્ય બોલી ધરેણું વિગેરે વસ્તુઓ તને છેતરીને લઈ ગયો. ”

ત્યારપછી તે કોટવાળે રાજા પાસે જઇને કહ્યું—“હે રાજા ! તે ચોર મને પણ છેતરી ગયો.”

કોટવાળના આવાં વચન સાંભળી રાજાએ કહ્યું—“હું અતિશા કરીને કહું છું કે તે ચોરને હું પોતેજ પકડીશ.”

આ સાંભળી કોટવાળે કહ્યું—“હે રાજા ! આપ તે ચોરને પકડો એમાં સંદેહ શો ?”

આ વાત લોકોના મૂખેથી સહસ્ત્રમહાની માતાએ સાંભળી તેથી તેણે સહસ્ત્રમહાને કહ્યું—“હે પુત્ર ! રાજાએ એવી અતિશા કરી છે કે તે ચોરને હું પોતે પકડીશ. તેથી મહાને ત્હારા વિષે ઘણી ચિંતા થાય છે.”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમહાને કહ્યું—“માતા ! તમારે મહારા વિષે કિંચિત્ માત્ર પણ ચિંતા કરવી નહિ, તમે મહારા શ્રમ જુઓ.”

ત્યાર પછી સહસ્ત્રમહાને રાત્રે પ્રાણાલુનો વેશ લઈ રાજમંદિરના ખારણા આગળ આવી દારપાળને કહ્યું—“હે દારપાળ ! તું રાજાની પાસે જઇને કહે કે અંગમર્દન કરવામાં હોંશીયાર એવો કોઇ પરદેશી પ્રાણાલુ આવ્યો છે.”

સહસ્ત્રમહાના આવાં વચન સાંભળી તે દારપાળે રાજાની પાસે જઇને કહ્યું કે—“હે રાજા ! અંગમર્દન કરવામાં હોંશીયાર એવો કોઇ પરદેશી પ્રાણાલુ દાર પાસે આવીને ઉભો છે, જો આપની આજ્ઞા હોય તો તેને અહિં આગળ લાવું.”

આ સાંભળી રાજાએ કહ્યું—“ તે અંગમર્દન કરનાર
પ્રાણીને જલ્દીથી અંદર લાવ. ”

રાજાના આવાં વચન સાંભળી દ્વારપાળ તેને રાજ્ય-
મંદિરમાં લઈ ગયો. જોડલે રાજાએ તેને પૂછ્યું—“ તું અંગ-
મર્દન સારી રીતે કરીશને ? ”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમદ્ધે કહ્યું—“ હે રાજન્ ! અંગમર્દન
કરવામાં તમે મહારી અતુરાર્થ જુઓ. ”

આ સાંભળી રાજાએ પોતાનું શરીર મર્દન કરાવવા માટે
શરીર ઉપરથી સર્વ ધરેણ્યાં ઉતારી બાબુ ઉપર મુક્યાં. ત્યાર
પછી તેણે એવી રીતે રાજાના શરીરે મર્દન કર્યું કે રાજાને
તરતજ નિદ્રા આવી ગઈ. તેથી તે સર્વ ધરેણ્યાં લઈ રાજ-
દરબારની બહાર નીકળી ગયો, અને પોતાને ઘેર આવી સર્વ
ધરેણ્યાં તેની માને આપ્યાં.

સવારમાં રાજાએ જાગીને જોયું તો ન દીઠો અંગ-
મર્દકને અને ન દીઠાં ધરેણ્યાંને, તેથી તે રાજાનું મૂખ વિહુ
પડી ગયું. ત્યાર પછી તે રાજા સભામાં ગયો, ત્યાં પ્રધાને
રાજાનું મૂખ વિહુ પડી ગયેલું જોયું તેથી પ્રધાને રાજાને
પૂછ્યું—હે રાજન્ ! આજે આપનું મૂખ કેમ વિહુ પડી
ગયેલું જણાય છે, તે હરકત ના હોય તો જણાવશો. ”

પ્રધાનના આવાં વચન સાંભળી રાજાએ રાતની બનેલી
તમામ હકીકત પ્રધાનને કહી. તેથી પ્રધાને રાજાને કહ્યું—

“હે રાજન્ ! તે ચોર બુદ્ધિવાળો જણાય છે. તે ચોર ચોરી કરતા કોઇપણ ઠેકાણે જણાતો નથી માટે તેને પકડવા સાફ કાંઈ પણ ઉપાય કરો. ”

આ સાંભળી રાજાએ કહ્યું—“ પ્રધાન ! તેને પકડવા સાફ શું ઉપાય કરે ? ”

આથી પ્રધાને કહ્યું—“ હે રાજન્ ! કોઈ મંત્રના જાણુ-કાર માણસને બોલાવીએ. તે માણસ મંત્રના બળથી ચોરને શોધી કહાડી આપણને જણાવશે. ”

પ્રધાનનાં આવાં વચન સાંભળી રાજાએ કહ્યું—પ્રધાન ! જો તમારી એમ ઇચ્છા હોય તો મંત્રના જાણુકાર માણસને બોલાવો. ”

રાજાના આવાં વચન સાંભળી પ્રધાને જિનચંદ્ર નામના એક સ્વેતાંબર સાધુને બોલાવ્યા, એટલે તે મુનિ જિન-રક્ષિત નામના શ્રાવકને સાથે લઈને રાજાની પાસે આવ્યા. મુનિએ ધર્મલાભ લીધો, એટલે રાજાએ વંદના કરી કહ્યું—“ હે મહાત્મન્ ! કોઈ ચોર હંમેશાં નગરના લોકાને ધૂતી બંધ છે, માટે તમે તમારા જ્ઞાનબળથી તે ચોરને શોધીને મને જણાવો. ”

રાજાનાં આવાં વચન સાંભળી મુનિએ કહ્યું—“ હે રાજન્ ! એ અમારો આચાર નથી. ”

મુનિના આવાં વચન સાંભળી પ્રધાને કહ્યું—“ હે મહાત્મન્ ! આપે રાજાની આજ્ઞા માનવી જોઈએ. ”

આ સાંભળી જિનરક્ષિત શ્રાવકે કહ્યું—“ હે પ્રધાન ! ચોરને શોધી કહાડવાનો આચાર મુનિનો નથી. પણ મ્હારી પાસે એક મંત્ર છે, તે મંત્રના બળથી તે ચોરને શોધી કહાડી આપને જણાવીશ. ”

જિનરક્ષિત શ્રાવકના આવાં વચન સાંભળી પ્રધાને કહ્યું—તમારી એમ ઇચ્છા હોય તો ભલે તેમ કરો.

ત્યાર પછી તેઓ રજા લઇ પોત પોતાને સ્થાનકે ગયા.

પુષ્પમાળા—

માણસ જ્યાંસુધી કોઈપણ વસ્તુ માટે પરિશ્રમ ઉઠાવે નહિ, ત્યાંસુધી તે વસ્તુ તેની મેળે આગળ આવી પડતી નથી.

આ જગતમાં અયોગ્ય માર્ગે લઈ જનારાં ઘણાં હોય છે, પણ હિતાર્થનો ઉપદેશ આપનારા કોઈક વિરલાજ હોય છે.

ધર્મ કાર્ય કરવાની : તમારી મરજી છે, જો એમજ હોય તો આજ ક્ષણનો ઉપયોગ કરો. તમે જે કાંઈ કરી શકો, અગર જે કાંઈ કરવાનો તમને ખ્યાલ હોય તેનો પ્રારંભ કરો. નબળા માણસો તકને માટે રાહ જોઈ બેસી રહે છે. મજબુત માણસો તક મેળવે છે.

સાચામાં સાચું, ખરામાં ખરું ડહાપણ ઉચિત કાર્યનો દૃઢ સંકલ્પ છે.

નમ્રતા એ ઉન્નતિના શિખરે ચઢવાની નીસરણી છે. એ એક સાધારણ રીતે સાળીત થયેલી બાબત છે.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

સહસ્ત્રમહા-ચાલુ.

આ વાત લોકોના મૂળેથી સહસ્ત્રમહાની માતાએ સાંભળી સહસ્ત્રમહાને સર્વે હકીકત કહી. તેથી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે-“ એ શ્રાવક તેના મંત્રના બળથી નક્કી મને શોધી કહાડી રાખને જણાવશે. માટે તે શ્રાવકને છેતરવા માટે કાંઈ પણ ઉપાય કરવો જોઈએ. ”

એમ વિચાર કરી તે શ્રાવકનો વેશ લઈ જિનમંદિરે ગયો. ત્યાં તેને ચૈત્યવંદન કરતા જિનરક્ષિત શ્રાવકે પૂછ્યું.

“ તમે કોણ છો ? ક્યાંથી આવો છો અને તમારી ક્યાં જવાની મરજી છે. ?”

આ સાંભળી તેણે કહ્યું-“ હું જિનઠાસ નામનો શ્રાવક છું, ચંપા નગરીમાં રહું છું. મ્હારે દિક્ષા લેવાની છે, તેથી હમણાં તીર્થયાત્રા કરવા માટે નિકળ્યો છું. શત્રુંજય ચીરનાર, સમેતશિખર, વિગેરે ઘણે ઠેકાણે યાત્રા કરતો કરતો અહિં આગળ આવ્યો છું. ”

આ પ્રમાણે તેના વચન સાંભળી જિનરક્ષિત શ્રાવકે તેને કહ્યું—“ હે શ્રાવક ! તમને ધન્ય છે. તમે મ્હારી સાથે મ્હારા ઘર દેરાસરને વિષે દર્શન કરવા આવો. ”

આ સાંભળી તે જિનરક્ષિત શ્રાવકની સાથે તેના ઘેર ગયો. અને દેરાસરે જઈ ચૈત્યવંદન કરી પાછો વળ્યો. તેથી જિનરક્ષિત શ્રાવકે તેને કહ્યું—“ તમે આજે મ્હારા ઘેર ભોજન કરીનેજ જાઓ. ”

આ સાંભળી તેણે કહ્યું—“ તમારી મ્હારા પ્રત્યે તીવ્ર લાગણી જોઈ હું તમારું વચન માન્ય કરું છું. ”

ત્યાર પછી જિનરક્ષિત શ્રાવકે તેને ઉત્તમ પ્રકારથી જમાડયો, અને કહ્યું—“ તમે જ્યાં સુધી અહિં આગળ રહો ત્યાં સુધી મ્હારા ઘેર જમવાને માટે આવજો. ”

આ સાંભળી તેણે કહ્યું—“ ના ! હંમેશાં તમારા ઘેર જમવાનું ન હોય. ”

આથી જિનરક્ષિત શ્રાવકે કહ્યું—“ તમે એમ કેમ બોલો છો ? આ ઘર તમારું છે એમ જાણીને તમારે હંમેશાં ભોજન કરવા માટે અહિં આગળ આવવું. ”

ત્યારપછી તેણે જિનરક્ષિત શ્રાવકનું કહેવું કબુલ કર્યું. ભોજન કરી રહ્યા પછી વાતો કરતાં કરતાં રાત પડી એટલે જિનરક્ષિત શ્રાવકે તેને કહ્યું—“ આજે આપણા ઘેર સૂઈ રહો. ”

આથી તેણે કહ્યું-“જો તમારી એમ ઈચ્છા હોય તો હું આજે અહિં આગળ સૂઈ જઈશ.”

ત્યારપછી જિનરક્ષિત શ્રાવકે તેને સૂવા માટે પથારી કરી આપી, અને કહ્યું-“ તમે આ પથારીમાં સૂઈ જાઓ. હું અત્યારે મંત્ર જાપ કરવા માટે બેસું છું. કારણકે રાજાએ મહને ચોર શોધી કહાડવાનું કામ સોંપ્યું છે. ”

એમ કહીને તે જિનરક્ષિત શ્રાવક ઘરની અંદર એકાંતમાં બેસીને મંત્રનો જાપ કરવા લાગ્યો. ત્યાર પછી તે પથારીમાંથી ઉઠીને જિનરક્ષિત શ્રાવકના ઘરમાંથી સારી સારી કિંમતી વસ્તુઓ લઇને નાસી ગયો.

સવારમાં પોતાના ઘરમાં ચોરી થયેલી જાણીને જિનરક્ષિત શ્રાવકે રાજાને કહ્યું, એટલે રાજાએ પ્રધાનને કહ્યું-
“હે પ્રધાન ! ચોરને શોધી કાઢવાનું કામ જિનરક્ષિત શ્રાવકને સોંપ્યું હતું, તેને પણ ચોર ઠગીને નાસી ગયો. માટે હવે તેનું આપણે કામ નથી તેથી તેને રજા આપો.”

રાજાનાં આવાં વચન સાંભળી પ્રધાને તે જિનરક્ષિત શ્રાવકને રજા આપી. ત્યારપછી રાજાએ વિમલકીર્તિ નામના ઇદિગંબર આચાર્યને બોલાવ્યા. વિમલકીર્તિ આચાર્યે રાજા પાસે આવી ધર્મલાભ દીધો.

ત્યાર પછી પ્રધાને આચાર્યને કહ્યું-“ હે મહાત્મન ! તમે તમારી વિદ્યાના બળથી તે ચોરને શોધી અમને જણાવો.”

આ સાંભળી દિગંબર આચાર્યે કહ્યું—“હું તે વિષે ચાત્રીએ જોઇને તમને જણાવીશ.” ત્યાર પછી રાજાએ સન્માન આપી તેમને રજા આપી.

આ વાત સહસ્ત્રમહર્ષે પોતાની માતાના મૂખેથી સાંભળી તેથી તે વાણિયાનો વેશ લઇ વિમલકીર્તિ આચાર્યની પાસે ગયો, અને વિધિપૂર્વક વંદના કરી તેમની આગળ બેઠો. એટલે આચાર્યે પૂછ્યું—“હે ભદ્ર ! તું કોણ છું ? અને ક્યાંથી આવ્યો છું.”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમહર્ષે કહ્યું—“હે મહાત્મન ! હું તમારી કીર્તિ સાંભળીને તમારી પાસે દિક્ષા લેવા આવ્યો છું.”

આથી આચાર્યે કહ્યું—“હે ભદ્ર ! જે તારે દિક્ષા લેવી હોય તો તું મહારી પાસે શિષ્યની પેઠે થોડા દિવસ રહે, એટલે હું તારામાં યોગતા જોઇ પછી તને દિક્ષા આપીશ.”

આચાર્યના આવાં વચન સાંભળી તે સહસ્ત્રમહર્ષ આચાર્યની પાસે રહ્યો.

રાત્રીને વિષે આચાર્યે ચોરની શોધ કરવા માટે મંત્રને જાપ કરવા માંડ્યો. અને સઘળા શિષ્યો ઉઘી ગયા એટલે સહસ્ત્રમહર્ષ ત્યાં આગળ જે કાંઈ હતું તે સઘળું લઈ નાસી ગયો. થોડા સમય પછી કેટલાક શિષ્યો જાગી ઉઠ્યા તો તેમને નવા શિષ્યને દીઠો નહિ, તેથી તે વાત તેઓએ આચાર્યને કહી. એટલે આચાર્યે કહ્યું—“તપાસ કરો, ઉપગરણાદિક સર્વ વસ્તુઓ છે કે નહિ.”

આચાર્યના આવાં વચન સાંભળી શિષ્યોએ તપાસ કરીને કહ્યું—“ભગવન્ ! આપે જે વસ્ત્ર ઓઢેલું છે, તે વિના આપની પોટલી, પાટલી, કવલી, પુસ્તક, પાણીનું પાત્ર અને ચોરપિંછી એટલી વસ્તુઓ જણાતી નથી.”

આ સાંભળી આચાર્યે કહ્યું—“અરે શિષ્યો ! મ્હારી ઉપધિ છે કે નહિ તેની તો તપાસ કરો.”

આથી શિષ્યોએ તેની તપાસ કરી પાછા આવીને કહ્યું—
“હે ભગવન્ ! તે પણ તે ચોરી ગયો.”

શિષ્યોના આવાં વચન સાંભળી આચાર્યે કહ્યું—અરે શિષ્યો ! કદ આબરું, મ્હારું સઘળું નાશ પામ્યું.” આટલું કહી આચાર્ય મૂર્છા પામી પૃથ્વી ઉપર પડી ગયા. તેથી શિષ્યોએ શિતળ ઉપચાર કર્યો એટલે તે આચાર્ય સાવધાન થયા.

ત્યારપછી શિષ્યોએ આચાર્યને પૂછ્યું—“હે ભગવન્ ! આપની ચોર શી વસ્તુ ચોરી ગયો કે જેથી તમે મૂર્છા પામ્યા. તે આપ અમને જણાવો.”

આ સાંભળી દિગંબર આચાર્યે કહ્યું—“હે શિષ્યો ! તે પાપી ચોર ઉપધિમાંથી કીંમતી વસ્તુ હતી તે પણ ચોરી ગયો છે.”

આ સાંભળી આચાર્યનો ખેદ દૂર કરવા માટે એક વૃદ્ધ શિષ્યે કહ્યું—“હે ભગવન્ ! જે બનવાનું હતું તે બની

ગયું. હવે નાહક ખેદ કરે શું વળવાનું છે. માટે ખેદને ત્યજી દઇ રાજાની પાસે જઇ આ વાત નિવેદન કરો.”

વૃદ્ધ શિષ્યના આવાં વચન સાંભળી આચાર્યે ખેદ ત્યજી દઇ એક શિષ્યને સાથે લઇને રાજાની પાસે ગયા. એટલે રાજાએ વંદના કરી.

ત્યાર પછી પ્રધાને પૂછ્યું—“હે મહાત્મન ! પિંછી અને જળપાત્ર વિના આપ કેમ આવ્યા છે ? ”

પ્રધાનના આવાં વચન સાંભળી આચાર્યે કહ્યું—“ હે પ્રધાન ! તે ચોર અમારું સઘળું લઇને નાશી ગયો છે. ”

આ સાંભળી રાજાએ કહ્યું—“ હે પ્રધાન ! તે આચાર્યને જલ્દીથી રજા આપો. ”

રાજાના આવાં વચન સાંભળી પ્રધાને દિગંબર આચાર્યને રજા આપી, એટલે તે આચાર્ય પોતાના સ્થાનકે ગયા.

ત્યાર પછી રાજાએ એક વિદ્યાના જાણકાર નારાયણ નામના પંડિતને બોલાવ્યો. તેથી તે પંડિત રાજા પાસે આવ્યો. એટલે પ્રધાને કહ્યું—“ પંડિતજી ! તમારી વિદ્યાના બળથી ચોરને શોધી કહાડીને અમને જણાવો. ”

પ્રધાનના આવાં વચન સાંભળી પંડિતે કહ્યું—“ હે પ્રધાનજી ! મહારી પાસે મંત્ર છે તેનાથી ચોરને શોધી કહાડીને હું તમને જણાવીશ. ” આમ કહીને તે પંડિત રાજાની પાસેથી રજા લઈ પોતાના ઘેર ગયો.

આ વાત સહસ્ત્રમહે પોતાની માતાના મૂખેથી સાંભળી. તેથી તે બદ્ધકનો વેશ લઈ નારાયણ પંડિતની પાસે ગયો. તેથી નારાયણ પંડિતે તેને પૂછ્યું—“તું કોણ છું, અને અહિં કેમ આવ્યો છું?”

નારાયણ પંડિતના આવાં વચન સાંભળી સહસ્ત્રમહે કહ્યું—“પંડિતજી ! તમારી પાસે હું વેદ લખવા આવ્યો છું.”

આથી નારાયણ પંડિતે કહ્યું—“બહુ સારું ! હું તને વેદ લખાવીશ. તું અહિં આગળથી બીજે જઈશ નહિ, અને અહિં આગળ રહેજે.”

નારાયણ પંડિતના આવાં વચન સાંભળી સહસ્ત્રમહે કહ્યું—“પંડિતજી ! આપે મહારા ઉપર કૃપા કરી છે તે માટે હું આપનો ઉપકાર માનું છું.”

રાત પડી એટલે નારાયણ પંડિતે સહસ્ત્રમહેને કહ્યું—“તું અહિં આગળ સૂઈ જાજે, અને હું એકાંતમાં બેસીને ચોરને શોધી કહાડવા માટે જાપ જપું છું.”

આથી સહસ્ત્રમહે કહ્યું—“પંડિતજી ! બહુ સારું, તમે ચોરને શોધી કહાડવા માટે જાપ જપો, હું અહિં આગળ સૂઈ જઈશ. એમ કહીને તે સૂઈ ગયો. એટલે નારાયણ પંડિત પણ એકાંતમાં જઈ જાપ કરવા લાગ્યો.

થોડા સમય પછી સહસ્ત્રમહે ઉઠ્યો. અને ઘરમાંથી સારી સારી વસ્તુઓ લઈને નાસી ગયો, સવારમાં નારાયણ

પંડિતે પોતાના ઘરમાં ચોરી થએલી જાણી, એટલે તે વાત રાજાને કહી. તેથી રાજાએ તેને પણ રજા આપી વિદાય કર્યો.

ત્યાર પછી રાજાએ મહાદેવના સેવક શિવધર્મ નામના આચાર્યને બોલાવ્યા. તેથી તે આચાર્ય રાજા પાસે આવ્યા. એટલે પ્રધાને કહ્યું—“ હે મહારાજ ! જ્ઞાનખગથી ચોરને શોધી કહાડીને અમને જણાવો. ”

પ્રધાનનાં આવાં વચન સાંભળી શિવધર્મ આચાર્યે કહ્યું—“ હે પ્રધાનજી ! સવારે જ્ઞાનખગથી તે ચોરને શોધી કહાડીને આપને જણાવીશ. ” એમ કહીને તે પોતાના ઘેર ગયા.

આ વાત નગરની સ્ત્રીઓના મૂંઝેથી સાંભળી સહસ્ત્રમલ્લની માતાએ તેને જણાવી. તેથી તે વેશ ધારણ કરી શિવધર્મ આચાર્યની પાસે ગયો. ત્યાં તેણે “ ૐ નમઃ શિવાય ” એમ કહી હાથ જોડીને કહ્યું—“ મહારાજ ! આજે હું શિવધર્મને યોગ્ય થાઉં છું માટે મને દિક્ષા આપો.

સહસ્ત્રમલ્લના આવાં વચન સાંભળી શિવધર્મ આચાર્યે તેને દિક્ષા આપી. રાત્રીએ શિવધર્મ આચાર્ય એકાંતમાં જાપ કરવા બેઠા. એટલે સહસ્ત્રમલ્લ ઘરમાંથી સારી સારી વસ્તુઓ લઈને પોતાને ઘેર આવ્યો.

સવારમાં આ વાતની શિવધર્મ આચાર્યને ખબર પડી

એટલે તેમણે રાજા પાસે જઈ કહ્યું:-“ હે રાજન્ ! તે ચોરે મને પણ છેતર્યો છે. ”

શિવ ધર્મ આચાર્યના આવાં વચન સાંભળી રાજાએ શિવ ધર્મ આચાર્યને પણ રજા આપી. ત્યાર પછી પ્રધાને એક બૌદ્ધ આચાર્યને બોલાવ્યા. તેથી તે આચાર્ય રાજા પાસે આવ્યા. એટલે પ્રધાને કહ્યું:-“ હે મહાત્મન્ ! જ્ઞાન બળથી ચોરને શોધી કહાડીને અમને જણાવો. ”

પ્રધાનના આવાં વચન સાંભળી તે બૌદ્ધ આચાર્યે કહ્યું:-“હે પ્રધાનશ્રી ! તે ચોરોને હું થોડા વખતમાં શોધી કહાડી આપને જણાવીશ. ” એમ કહીને તે પોતાના સ્થાનકે ગયા.

આ વાતની સહસ્ત્રમહાલને ખબર પડી તેથી તે બૌદ્ધ શ્રાવકનો વેષ લઈ બૌદ્ધ આચાર્યની પાસે ગયો, અને વંદના કરી તેમની પાસે બેઠો. તેથી તે આચાર્યે તેને પ્રશ્ન્યું:-“ હે શ્રાવક ! તમે ક્યાંથી આવો છો ? ”

આચાર્યના આવાં વચન સાંભળી તેણે કહ્યું:-“ હે મહાત્મન્ ! હું દક્ષિણ દિશા તરફથી આવું છું. મ્હારે આજ સાધુઓને ભોજન કરાવવું છે, માટે મ્હારા ઉપર કૃપા કરો. ”

સહસ્ત્રમહાલના આવાં વચન સાંભળી આચાર્યે કહ્યું:- “ હે શ્રાવક ! ત્હારી એમ ઇચ્છા હોય તો સર્વે સાધુઓને ભોજન કરાવ. ”

આચાર્યના આવાં વચન સાંભળી તેણે બબ્બરમાંથી લાડવા, ખાન, ખરપ્પી, પુરી, પેંડા, જલ્દેખી, વિગેરે લાવી સર્વે સાધુઓને જમાડ્યા. તેથી સર્વે સાધુઓ તેના ઉપર પ્રસન્ન થયા. રાત્રીએ બૌદ્ધ આચાર્ય એકાંતમાં જાપ કરવા માટે ગયા. એટલે શિષ્યોએ સહસ્ત્રસમઢલેને પૂછ્યું. “આજે તમારે કયાં સૂવું છે ?”

આ પ્રમાણે સાંભળવાથી સહસ્ત્રસમઢલે કહ્યું:—“આજે આપના પગની પાસે સૂઈ જઈશ.”

જ્યારે સર્વે શિષ્યો સૂઈ ગયા એટલે સહસ્ત્રસમઢલે તેમની સઘળી વસ્તુઓ લઈ પોતાને ઘેર ગયો. સવારે શિષ્યોએ પોતાની વસ્તુઓ ચોરાઈ ગયેલી જોવાથી સર્વે સાધુઓએ તે વાત બૌદ્ધ આચાર્યને કહી. તેથી બૌદ્ધ આચાર્યે રાજા પાસે જઈ તે વિષે વાત કહી. એટલે રાજાએ બૌદ્ધ આચાર્યને પણ રજા આપી.

ત્યાર પછી પ્રધાને કપીલભક્ત એવા પરમહંસ નામના આચાર્યને બોલાવ્યા. તેથી તે આચાર્ય રાજા પાસે આવ્યા. એટલે પ્રધાને કહ્યું:—“હે મહાત્મન ! ચોરને શોધી કહાડી અમને જણાવો.”

આ પ્રમાણે સાંભળી આચાર્યે કહ્યું:—“હે પ્રધાનશ્રી ! તે વિષે હું સવારે કહીશ.” એમ કહીને તે રાજાની રજા લઈને ચાલ્યા ગયા.

આ વાત સહસ્ત્રમલ્લે સાંભળી એટલે તે કુલપુત્રને વેશ લઈ પરમહંસ પાસે ગયો, ત્યાં તેણે આચાર્યને નમસ્કાર કરીને કહ્યું:-“ હે મહાત્મન! ધ્યાનનું સ્વરૂપ કહો, તે પ્રમાણે હું કરીશ. ”

આ પ્રમાણે સાંભળી આચાર્યે કહ્યું:-“ હે ભદ્ર! તું મહારાં શિષ્ય પાસે પ્રથમ અભ્યાસ કર. ”

આ પ્રમાણે સાંભળી સહસ્ત્રમલ્લ તે શિષ્ય પાસે ગયો, એટલે તેને કહ્યું:-“ ધ્યાનનો અભ્યાસ રાત્રીએ થાય છે. ”

આ સાંભળી સહસ્ત્રમલ્લે કહ્યું:-“ બહુ સારું! રાત્રીને વિષે મહુને અભ્યાસ કરાવજો. ”

રાત પડી એટલે પરમહંસ એકાંતમાં જપ કરવા ગયા, તેથી શિષ્યે સહસ્ત્રમલ્લને ધ્યાનનો થોડો અભ્યાસ કરાવ્યો. પછી સર્વે સૂઈ ગયા. એટલે સહસ્ત્રમલ્લ તેમની સર્વે વસ્તુઓ લઈને પોતાને ઘેર ગયો.

સવારમાં ચોરી થયેલી જાણીને શિષ્યોએ પરમહંસને કહ્યું. તેથી પરમહંસે રાજની પાસે જઈ કહ્યું:-“ હે રાજન! તે ચોર અમારી વસ્તુઓ ચોરી ગયો છે. ”

આ વાત સાંભળી પ્રધાને તે પરમહંસને પશુ રજા આપી. ત્યારપછી રાજાએ ભૂતવાદી એવા સુરપ્રિય પાખંડિને બોલાવ્યો. તેથી તે રાજની પાસે આવ્યો. એટલે રાજાએ કહ્યું:-“ ચોરને શોધી કહાડીને અમને જણાવો. ”

આ પ્રમાણે સાંભળી તેને કહ્યું-“હું સવારમાં આપને જાણાવીશ.” એમ કહીને તે રાજાની રજા લઈ ચાલ્યો ગયો.

સહસ્ત્રમલ્લે આ વાત જાણી એટલે તે એક સ્વરૂપવાન વેશ્યા પાસે ગયો. અને કહ્યું-“હે વેશ્યા ! જો તું મહારાજે એક કામ કરે તો હું તને દશ સોના મહોરો આપીશ.”

આ પ્રમાણે સાંભળી વેશ્યાએ કહ્યું-“તમે કહો તે કામ હું અવશ્ય કરીશ.”

આથી સહસ્ત્રમલ્લે કહ્યું-“હું તને જે કહું તેના ત્હારે ઉત્તર આપવો નહિ, અને સાંભળ્યા કરવું.”

આ પ્રમાણે સાંભળવાથી વેશ્યાએ કહ્યું-“જહુ સાહે તે પ્રમાણે હું અવશ્ય કરીશ.”

ત્યારપછી વેશ્યાને સાથે લઈ સહસ્ત્રમલ્લ સુરપ્રિય પાખંડીની પાસે ગયો. અને નમસ્કાર કરીને કહ્યું-“મહાત્મન ! આ મહારી જ્ઞેનને આપના હાથથી દિક્ષા લેવી છે. તેથી તેને દિક્ષા આપો.”

આ પ્રમાણે સાંભળી સુરપ્રિય પાખંડીએ કહ્યું-“તે યોગ્ય છે. પરંતુ અમારો દિક્ષાનો આચાર એવો છે કે પહેલી દિક્ષામાં પશુને મારવું પડે છે, વળી મઘપાન કરવું પડે છે. અમારી સાથે એક પાત્રમાં લોજન કરવું પડે છે.”

આ પ્રમાણે સાંભળી સહસ્ત્રમલ્લે કહ્યું-“મહારી જ્ઞેન તે સર્વે કરશે.”

ત્યારપછી સહસ્ત્રમહ્લે સર્વે વિધિ કરી. રાત્રીએ સુર-
પ્રિય પાખંડિએ તેને કહ્યું—“ ત્હારી ખ્હેનને કાંઈ કારણુને
દીધે અમારી સાથે રહેવું પડશે. માટે ત્હારી ખ્હેનને
મ્હારા શિષ્યો સાથે મધપાન કરવા મોકલ.”

આ પ્રમાણે સાંભળી સહસ્ત્રમહ્લે તે વેશ્યાને શિષ્યો
પાસે મોકલી, એટલે સર્વ શિષ્યોએ તે વેશ્યાની સાથે મધ-
પાન કર્યું. બહુ મધપાન કરવાથી સર્વે શિષ્યો ભાન બૂલી
અયા, તેથી તેમના લુગડાં પૃથ્વી ઉપર પડી ગયાં. સહસ્ત્રમહ્લ
આવી વ્યવસ્થા જોઈ જે કાંઈ હતું તે લઈ પોતાને ઘેર ગયો.

સવારે મધનો નિસ્સો ઉતર્યો એટલે તેઓએ સહસ્ત્ર-
મહ્લને દીઠો નહિ. તેથી તેઓએ વેશ્યાને પૂછ્યું—“ એ ત્હારો
જાઈ હતો, તે ક્યાં જતો રહ્યો ? ”

આ પ્રમાણે વેશ્યાએ સાંભળી કહ્યું—“ એ મ્હારો
જાઈ ન હતો. હાય ! હાય ! મને કોઈ ધૂતારો છેતરીને
નાશી ગયો. ”

ત્યારપછી સુરપ્રિય પાખંડિએ રાજાની પાસે જઈને
કહ્યું—“ હે રાજન્ ! મ્હારે ત્યાં ચોરી થઈ છે. ”

આ પ્રમાણે સાંભળી રાજાએ પ્રધાનને કહ્યું—“ હે
પ્રધાન ! આને ઘેર તે ચોર ચોરી કરી ગયો છે, માટે તેને
ચણુ રજા આપો. ”

રાજાના આવાં વચન સાંભળી પ્રધાને તે સુરપ્રિય
પાખંડિને રજા આપી વિદાય કર્યો.

થોડા દિવસમાં તે સહસ્ત્રમહા ચોરે નગરનું એકપણ ઘર ચોરી કર્યા શિવાય ન રહેવા દીધું. તેમજ હંમેશાં ઘણી જીવહિંસા પણ કરતો હતો. અને તેની પ્રમુખ પ્રમાણે પરસ્ત્રીઓની સાથે ક્રીડા કરતો હતો. તેથી રાજાને બહુ ચિંતા થવા લાગી. આ પ્રમાણે કેટલાક દિવસો ચાલ્યા ગયા, તોએ પણ તે માયાવી સહસ્ત્રમહા ચોરને કોઈ પકડી શક્યું નહિ.

એક દિવસ તે કૌશાંબી નગરના ઉદ્યાનમાં કોઈ એક કેવળી આવીને ઉતર્યા. તેથી રાજા તેમજ સર્વે નગરના લોકો તેમને વંદન કરવા સારું ઉદ્યાનમાં ગયા. સહસ્ત્રમહા ચોર પણ જુદો વેશ લઈને ત્યાં આગમન ગયો. ત્યાં કેવળીએ દેશના આપી કે-“જે માણસ જીવહિંસા કરે છે, અસત્ય વચન બોલે છે, ચોરી કરે છે, અને પરસ્ત્રીઓની સાથે ક્રીડા કરે છે, તે માણસ મૃત્યુ પામી નરકમાં જાય છે. ત્યાં તેને બહુ દુઃખ લોગવવું પડે છે.”

કેવળીના મૃખથી આ પ્રમાણે ધર્મે દેશના સાંભળી સહસ્ત્રમહા વિચાર કરવા લાગ્યો:-“ધિક્કાર છે ! ધિક્કાર છે ! કેવળીએ કહ્યા તે સઘળાં કુકર્મો મેં કર્યા છે. મહાસથી નરકના દુઃખો શી રીતે સહન થશે. મને પાપથી બચાવનાર આ કેવળી છે. માટે હું તેમની પાસે દિક્ષા લઉં.”

આ પ્રમાણે સહસ્ત્રમહા વિચાર કરતો હતો, તે વખતે રાજા તથા નગરના લોકો ધર્મદેશના સાંભળી પોતપોતાના

ઘેર ગયા. ત્યારપછી સહસ્ત્રમદ્ધે કેવળીને હાથ બેડીને કહ્યું:—
 “હે મહાત્મન ! મેં પાપાત્માએ એવું એકે પણ કુકર્મ
 કર્યા શિવાય બાકી નથી રાખ્યું. તમારા ઉપદેશથી હું સંસાર
 થી ઉદ્ધવેગ પામ્યો છું, માટે મને દિક્ષા આપો. ”

આ પ્રમાણે સાંભળી કેવળીએ કહ્યું:—“હે ભદ્ર ! ત્હારી
 ઇચ્છા દિક્ષા લેવાની છે, તો હું તને દિક્ષા બે દિવસ પછી
 આપીશ. ”

આવાં વચન સાંભળી સહસ્ત્રમદ્ધે કહ્યું:—“હે મહા-
 ત્મન ! આપ બીજા કોઇ નગરમાં જઈ મને દીક્ષા આપો.
 કારણ કે અહિંના રાજા મહારાપર કોપાયમાન થયેલા છે. ”

આ પ્રમાણે સાંભળી કેવળીએ કહ્યું:—“હે ભદ્ર !
 રાજાથી તું ભય પામીશ નહિ. સવારમાં તું અહિં આગળ
 આવજે. સવારમાં રાજા પણ અહિં આગળ આવશે તે વખતે
 ત્હારું સર્વ સાફ થશે. ”

સવારમાં રાજા તેમજ સર્વે નગરના લોકો કેવળીને
 વંદન કરવા માટે ત્યાં આગળ આવ્યા. સહસ્ત્રમદ્ધે પણ ત્યાં
 આવી બેઠો. ત્યારપછી કેવળીએ દેશના આપવી શરૂ કરી,
 અને રાજાદિક સર્વે લોકોના ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન
 કાળના સંદેહો ભાંગ્યા.

ત્યારપછી રાજાએ કેવળીને પૂછ્યું—“હે મહાત્મન ! તે
 માયાવી ચોર ક્યાં છે ? ”

આ પ્રમાણે સાંભળી કેવળીએ કહ્યું—“હે રાજન! તે ચોર ત્હારા ડાબે પડ્યો બેઠો છે, પણ ત્હારે એના ઉપર ક્રોધ કરવો નહિ, કારણ કે તેણે કરેલા કુકર્મોથી તેને પશ્ચાત્તાપ થાય છે, અને તેનું મન દિક્ષા લેવાનું છે તે માટે તું તેને સહાય કર, ”

કેવળીના આવાં વચ્ચન સાંભળી રાજાએ કહ્યું:—“હે મહાત્મન! તેની દિક્ષા લેવાની ઇચ્છા છે, તો હું તેને દિક્ષા અપાવવામાં સહાય કરીશ. ”

ત્યારપછી રાજા સહિત સહસ્ત્રમહા તેના ઘેર ગયો. ત્યાંથી મોટા મહોત્સવપૂર્વક તેની માતા અને રાજાને સાથે લઈ ફરી કેવળી પાસે આવી તેણે દિક્ષા લીધી. ત્યારપછી તેણે તપ કરવા માડ્યું. તપ કરતા તેણે દુર્ગતિનાં કારણ એવા કર્મનો ક્ષય કરી નાંખ્યો, અને તેને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તેથી દેવતાઓએ ત્યાં આવી કેવળી મહોત્સવ કર્યો. સોનાનું સિંહાસન રચ્યું, તે સિંહાસન ઉપર બેસી કેવળીએ લોકોને ધર્મદેશના આપી. ત્યારપછી સહસ્ત્રમહા મુનિમહારાજ ઉત્તમ પ્રકારથી ચારિત્રને પાળતા મુક્તિ પામ્યા.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

પુણ્યનો પ્રભાવ.

મનકના મૂળેથી સહસ્ત્રમહાનું ચરિત્ર સાંભળી સાગરશેઠ બોલ્યો.—“ તમે સહસ્ત્રમહાનું ચરિત્ર સંભળાવી મ્હારા પર મ્હોટો ઉપકાર કર્યો છે. હવે હું પણ શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની ભક્તિમાં રચ્યોપચ્યો રહીશ કે જેથી મને ઇહલોક અને

પરલોકના ઉત્તમ મુખો પ્રાપ્ત થાય. પણ.....મ્હારાથી પુત્રનો વિયોગ સહન થતો નથી. ”

આ પ્રમાણે સાંભળી દામનક બોલ્યો—“ શેઠજી ! જે થવાનું હતું તે થઈ ગયું. માટે તે સખંધી વિચારો કરવા છોડી હવે ધર્મ કાર્ય કરવામાં રચ્યોપચ્યો રહો. ”

આ પ્રમાણે સાંભળી સાગરશેઠ બોલ્યો—“ તમે કહો છો તે સત્ય છે, પણ મને મ્હારો પુત્ર ઘણોજ સાંભરે છે. હાય પુત્ર ! મેં પાપાત્માએ ત્હારો નાશ કરાવ્યો. ” એમ કહીને તે રૂદન કરવા લાગ્યો.

સાગરશેઠને રૂદન કરતાં જોઈને તેની સ્ત્રી બોલી—
“પ્રાણનાથ ! તમારા હાથે મ્હારો પુત્ર માર્યો ગયો. હું શું

કરૂં. હાય ! હું પુત્ર વગરની બની ગઈ. હાય ! પુત્ર તું ક્યાં ગયો. ” આમ બોલીને તે રૂદન કરવા લાગી.

પોતાની માતાને રૂદન કરતી જોઈને વિષા આશ્વાસન આપવા લાગી. “ માતાજી ! ધીરજ રાખો, વૃથા ચિંતા ન કરો. ”

વિષાના આવાં વચન સાંભળી તે બોલી—“ પુત્રી ! કેમ ધીરજ રાખુ ! હું પુત્ર વિના શું કરું ? ક્યાં જઈ ? હાય પુત્ર ! મહુને એકલી છોડીને ક્યાં ગયો. ” એમ બોલતાં બોલતાં તે મૂર્છા પામી અને મૃત્યુ પામી.

સાગરશેઠ પણ પુત્ર તથા સ્ત્રીના મરણથી ખડું શોક કરવા લાગ્યો. અને તેની છાતી ફાટી જવાથી તે મૃત્યુ પામ્યો.

રાજા સાગરશેઠના મરણના સમાચાર સાંભળી સાગરશેઠના મકાને આવ્યા. અને દામજીને સાગરશેઠની સઘળી માલ મીલકત સોંપી માલિક કર્યો. પૂર્વે કરેલા તપના પ્રભાવથી તેને સઘળી સામગ્રી મળી.

ત્યારપછી અનુક્રમે તેઓ બન્ને દંપતી ધર્મકાર્ય કરી ઈચ્છિત સુખ ભોગવવા લાગ્યા.

એક દિવસ દામજી જોડો હતો, એવામાં નૃત્ય કરનારા લોકોએ તેની પાસે આવીને નાચ કર્યો. નાચ કરતાં કરતાં તેમાંથી એક જણ નીચેની ગાથા બોલ્યો:—

અનુસ્તરમાવહંતાવિ-અણત્યા તસ્ય વહુ ગુણા હંતિ ॥

મુહુરુહકચ્છપટઓ જસ્સ કયંતો વહઈ પરુત્તં ॥

ભાવાર્થ:—જેનો પક્ષ ચમરાબ્જ એ કરેલો છે તે પુરુષને ઉપરા ઉપર આવી પડતા અનર્થો બહુ ગુણકારી થાય છે, તો પછી તેને સુખ અને દુઃખ ક્યાંથીજ હોય? અર્થાત્ ન જ હોય.

આ ગાથા સાંભળીને દામનક તેના પર પ્રસન્ન થયો. અને તે નાચ કરનારને એક લાખ સોના મ્હોરો આપી. આવી રીતે તેણે તે નાચ કરનારને ત્રણ લાખ સોના મ્હોરો આપી. આ વાત રાજાએ સાંભળી તેથી તેણે દામનકને પૂછ્યું, એટલે દામનકે સત્ય હકીકત રાજા આગળ નિવેદન કરી. તેથી દામનકને રાજાએ રાજગૃહ નગરના શેઠનું પદ આપ્યું અને પ્રસન્ન થઈ કહ્યું:—

“શેઠજી! હું પણ તમારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું કે, તમારા જેવા ધર્મિષ્ઠ ગૃહસ્થ મ્હારી રાજ્યધાનીમાં વસે છે. તેથી હું મ્હારા પુણ્યનો યોગ સમજી છું.”

રાજાના આવાં વચન સાંભળી દામનકે કહ્યું:—“હે રાજા! મ્હને ધર્મના પસાયથી આ સઘળી સામગ્રી મળી તો હું તેનો ધર્મના કાર્યમાં ઉપયોગ કરું છું.”

એક દિવસ દામનક વિચાર કરવા લાગ્યો કે:—પૂર્વે ભવમાં મેં એવું તે શું પુણ્ય કર્યું હશે કે મ્હને આ સઘળી સામગ્રી મળી.”

આ પ્રમાણે તે વિચાર કરતો હતો. ઝીવામાં એક માણસે તેની પાસે આવીને કહ્યું:—“હે શેઠજી ! નગરના ઉપાશ્રયમાં વિમળબોધ નામે આચાર્ય પધાર્યા છે.”

તે માણસનાં આવાં વચન સાંભળી દામજ્ઞક મનમાં આનંદ પામતો વિમળબોધ આચાર્યને વંદન કરવા માટે ઉપાશ્રયમાં ગયો. ત્યાં તે વિમળબોધ આચાર્યને વિધિપૂર્વક વંદન કરી યોગ્ય સ્થાનકે બેઠો.

ત્યારપછી વિમળબોધ આચાર્યે તેને ધર્મ દેશના આપી કે:—“હે ભદ્ર ! તું સર્વ પ્રકારના આદરથી ધર્મ કર. કારણ કે ધર્મથી જીવ સંસારમાં સુખી થાય છે. દેશની ઉન્નતિનો આધાર ધર્મ ઉપર જ છે. ધર્મથી આત્માની ઉન્નતિ થાય છે એટલુંજ નહિ, પણ આ ભવને પરભવ બન્ન સુધરી જાય છે. હરકોઈ મનુષ્ય ધર્મ પ્રવૃત્તિમાં રચ્યો પચ્યો રહે તોજ તેના જીવનનું સાર્થક થયું ગણાય. તે માટે ધર્મ કરવામાં આગ્રહ કરવી નહિ.”

આ પ્રમાણે ધર્મદેશના સાંભળ્યા પછી દામજ્ઞકે વિમળબોધ આચાર્યને નમસ્કાર કરી કહ્યું—

“હે મહાત્મન ! મેં પૂર્વભવને વિષે શું પુણ્ય કર્યું હતું કે હું અત્યારે આ સામગ્રી ભોગવું છું.”

દામજ્ઞકના આવાં વચન સાંભળી વિમળબોધ આચાર્ય બોલ્યા કે—“હે ભદ્ર ! ત્હેં પૂર્વભવને વિષે સુનિમહારાજના ઉપદેશથી જીવહિંસા નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. તે

અતિશાનું હેં સંપૂર્ણ રીતે પાલન કર્યું હતું, તેથી તને સઘળી સામગ્રી મળી. અને હેં પરવશપણાથી માછલાં પકડવા સાડુ તથા વખત નદીમાં બળ નાંખી માછલાં પકડયા હતા, અને તે માછલાંઓને પાછા નદીમાં હેં ફેંકી દીધા હતા, તે કર્મથી તું કુખી થયો હતો. નદીમાં માછલાં પાછા ફેંકી દેતી વખતે એક માછલાંની પાંખ તુટી ગઈ હતી, તેથી તારી આંખની આંડાળે કાપી લીધી હતી. ”

આ પ્રમાણે સાંભળ્યા પછી તે પોતાને ઘેર ગયો.

ત્યારપછી અનુક્રમે દામજીત કર્મ કાર્ય કરી મૃત્યુ પામી દેવલોકમાં ગયો. ત્યાંથી અધી આ મનુષ્ય ભવ પામી કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન કરી મુક્તિપદ પામશે.

ધાર્મિક વાંચનના શોખીનો માટે

સત્યનું સમર્થન	...	૧-૦-૦
ચિદ્વાણીદેવી	૧-૦-૦
બંધશતક (પ્રતાકારે)	૧-૪-૦
શતકચુર્ણિ ,	૦-૧૨-૦
જિનસહસ્રનામ સ્તોત્ર (સં.)		૦-૧-૦
મહારાજ ચંદ્રશેખર ભાગ ૧ લો.		૧-૦-૦
વીસસ્થાનકપદ પૂજા તથા કથાસંગ્રહ (વિધિસાથે)	૧-૦-૦
પર્યુષણ સાહિત્ય અંક સંવત ૧૯૮૦		૦-૫-૦
દીપોત્સવી ,		૦-૬-૦
પર્યુષણ સાહિત્ય અંક સં. ૧૯૮૧		૦-૪-૦
શ્રી ચૈત્રીશત્રુંજય સાહિત્ય અંક		૦-૮-૦

પોસ્ટેજ ખર્ચ ભુલું.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શ્રી વીર સમાજ ઓફીસ.

હાલ પટેલની પોળ-અમદાવાદ.

*પુષ્પમાળા.

વિદ્વાનો, મહાન પુરૂષના ચારિત્ર્યની નિંદા આ
ખોટી ચર્ચા કરતા નથી; પણ આજના સ્વચ્છંદી યુવાનો
જેમ કહે તેમ ગોળા ગળાવે છે.

❀

ધર્મ ઉપર તને પ્રેમ છે ? જો એમ હોય તો
સમમ ગુમાવતો નહિ, કારણ ગુમાવેલી કશું ફરીસે
સોના મેકારેથી પંથુ ખરીદી શકાતી નથી.

❀

સ્વર્માન, આત્મજ્ઞાન, અને આત્મનિભ્રમ આ ત્રણ
સંબુલોથી માણસનું જીવન ઉત્તમમાં ઉત્તમ બને છે.

❀

ચારિત્ર્ય એ એક એવો હીરો છે કે જે દરેક
ખીજ પથરને ઘસી શકે છે.

❀

જેની પાસે સમક્ષિત રૂપ અમૂલ્ય હીરો છે, તે
ધનહીન છતાં ધનવાન; કારણ કે ધન તો એક
ભવમાંજ કિંચિત બાકી સુખ આપી શકે છે, પણ
સમક્ષિત તો ભવોભવમાં અનંત સુખ આપી શકે છે.

* આ પુષ્પમાળા પુસ્તક રૂપે પ્રસિદ્ધ થશે.

લેખક પ્રકાશક-ઝવેરી કા. સા.

